ምዕራፍ አሥራ ሁለት

ምትሐት ... ወይስ ብልሃት?

ከ1989 እስከ 1990 ድረስ የቃል ኪዳኑ ታቦት የት እንደሚገኝ ብቻ ሳይሆን ታቦቱ ራሱ ምን እንደሆነ ለማወቅ ከፍተኛ ጉጉት አድሮብኝ ነበር። ስለዚህም በቅድሚያ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትን ማገላበጥ ጀመርኩ። ከጥናቴ እንደተረዳሁትም በኦሪት ዘጸአት ም.25 ላይ እንደተጻፈው ስለቃል ኪዳኑ ታቦት ለመጀመሪያ ጊዜ የተጠቀሰው ሙሴ የእስራኤልን ልጆች ከምድረ ግብጽ ይዞ በወጣበት እና በሲና በረሃ በተንከራተቱበት ጊዜ በ1250 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ አካባቢ ነበር። በኦሪት ዘጸአት ም.25 ስለታቦቱ አሠራር፣ ወርድና ቁመት እንዲሁም ከምን ዓይነት ቁሳቁሶች መሠራት እንዳለበት እንደተጠቀሰው እግዚአብሔር በሲና ተራራ ላይ ለሙሴ ይህን የነገረው።

> ከግራር እንጨትም ታቦትን ይሥሩ፤ ርዝመቱ ሁለት ክንድ ተኩል፣ ወርዱም አንድ ክንድ ተኩል፣ ቁመቱም አንድ ክንድ ተኩል ይሁን። በውስጥና በውጪም በጥሩ ወርቅ ለብጠው፤ በእርሱም ላይ በዙሪያው የወርቅ አክሊል አድርግለት፤ አራት የወርቅ ቀለበቶችም አድርግለት፣ እነርሱንም በአራቱ እግሮቹ ላይ አኑር፣ በአንድ ወገን ሁለት ቀለበቶች፣ በሌላው ወገን ሁለት ቀለበቶች ይሁኑ። መሎጊያዎችንም ከግራር እንጨት ሥራ፣ በወርቅም ለብጣቸው። ለታቦቱ መሸከሚያ በታቦቱ ጐን ባሉት ቀለበቶችም መሎጊያዎቹን አግባ። መሎጊያዎቹም በታቦቱ ቀለበቶች ውስጥ ይኑሩ፤ ከቶም አይውጡ። በታቦቱም ውስጥ እኔ የምሰጥህን ምስክር ታስቀምጣለህ። ከጥሩ ወርቅም ርዝመቱ ሁለት ክንድ ተኩል፣ ወርዱም አንድ ክንድ ተኩል የሆነ የሥርየት መክደኛ ሥራ። ሁለት ኪሩቤል ከተቀጠቀጠ ወርቅ ሥራ፤ በሥርየት መክደኛው ላይ በሁለት ወገን፣ ታደርጋቸዋለህ። ከሥርየት መክደኛውም ጋር አንዱን ኪሩብ በአንድ ወገን ሁለተኛውንም ኪሩብ በሌላ ወገን አድርገህ በአንድ ላይ ትሠራቸዋለህ። ኪሩቤልም ክንፎቻቸውን ወደላይ ይዘረጋሉ፤ የሥርየት መክደኛውንም በክንፎቻቸው ይሸፍናሉ፤ ፊታቸውም እርስ በርሱ ይተያያል፤ የኪሩቤልም ፊቶቻቸው ወደ ሥርየት መክደኛው ይመለከታሉ። የሥርየት መክደኛውንም በታቦቱ ላይ ታደርገዋለህ። እኔም የምሰጥህን ምስክር በታቦቱ ውስጥ ታኖረዋለህ። በዚያም ካንተ ጋር እገናኛለሁ፤ የእስራኤልንም ልጆች ታዝዝ ዘንድ የምሰጥህን ነገር ሁሉ፤ በምስክሩ ታቦት ላይ ባለው በሁለት ኪሩቤል መካከል፤ በሥርየት መክደኛውም ላይ ሆኜ እነጋገርሃለሁ።

ሙሴ ጽላቶቹን ከእግዚአብሔር ከተረከበ በኋላ ማስቀመጫውን እንዲሠሩለት እግዚአብሔር ልዩ ጥበብና ችሎታ የሰጠውን ባስልኤልን እና ሌሎች ጥበበኞችን ጠርቶ አሠራቸው።

ሙሴ ጽላቱን በታቦቱ ውስጥ አኖረ። ከዚያም እስራኤላውያን በበረሃ በተንከራተቱበት ወቅት ለአምልኮ ሥርዓት ይገለገሉበት በነበረው በተቀደሰው ተንቀሳቃሽ ድንኳን በቅድስተ ቅዱሳኑ ውስጥ አኖረው፤ በመጋረጃም ሸፈነው።

አስፈሪ ኃይሉና ተአምራቶቹ

ብዙም ሳይቆይ ታቦቱ ኃይሉን ያሳይ ጀመር። ከአራቱ የአሮን ልጆች መካከል ሁለቱ ናዳብና አብዩድ ከካህናቱ ወገን በመሆናቸው ወደቅድስተ ቅዱሳኑ የመግባት ሥልጣን ነበራቸው። አንድ ቀን ጽንሐቸውን ይዘው የእሳት ፍም ጨመሩበትና በርሱም ላይ ዕጣን አድርገው ወደ እግዚአብሔር አቀረቡት፤ ያም እሳት የተቀደሰ አልነበረም፤ ምክንያቱም ያንን እሳት ያቀርቡ ዘንድ እግዚአብሔር አላዘዛቸውም፤ ከዚህም የተነሣ በድንገት ከቃል ኪዳኑ ታቦት የወጣ እሳት ስለበላቸው በእግዚአብሔር ፊት ሞቱ።

ያልተቀደሰውን እሳት ይዘው ወደ እግዚአብሔር ፊት በቀረቡ ጊዜ ሁለቱ የአሮን ልጆች ከሞቱ በኋላ እግዚአብሔር ሙሴን እንዲህ ሲል አስጠነቀቀው፤ ". . . እኔ በሥርየቱ መክደኛ ላይ በደመናው ውስጥ እታያለሁና እንዳይሞት በመጋረጃው ውስጥ በታቦቱ ላይ ወዳለው ወደ ሥርየቱ መክደኛ ወደተቀደሰው ሥፍራ ሁልጊዜ እንዳይገባ ለወንድምህ ለአሮን ንገረው።"

አንባቢ እንደሚያስታውሰው ከወርቅ በተሠራው በሥርየት መክደኛው ላይ ፊት ለፊት የሚተያዩና መክደኛውን በክንፋቸው የሚጋርዱ ሁለት ከወርቅ የተሠሩ ኪሩቤል ምሥሎች አሉ። አሮንን በሞት የሚያስፈራው በሥርየት መክደኛው ላይ በሁለቱ ኪሩቤል መካከል በደመና ተገልጦ የሚታየው ግርማ መለኮቱ ነው። ሁልጊዜ አይገለጥም፤ በሚገለጥበት ጊዜ ግን "ርኩሳን መናፍስት ይርቃሉ" ብለው እስራኤላውያን ያምናሉ። ሙሴም ቢሆን ለመቅረብ አይደፍርም። ይህም ብቻ ሳይሆን ሌሎች ተአምራዊ ክስተቶችም ታይተዋል። ለምሳሌ፣ ከአሮን ልጆች ሞት በኋላ ሙሴ ወደ ድንኳኑ በገባ ጊዜ ከሥርየቱ መክደኛ ላይ በኪሩቤል መካከል ሆኖ አንድ ድምፅ አናገረው።

የቆየ የአይሁዶች አፈ-ታሪክ እንደሚለው ድምፁ የመጣው ከሰማይ በእሳት ዓምድ ውስጥ ነው። በሥርየት መክደኛው ላይ ደመና ቢኖርም ባይኖርም፣ በኪሩቤል መካከል ምንጊዜም እሳት አለ። እንደ አንድ የጥንት ትውፊት አባባል መሠረት ከሁለቱ የኪሩቤል ምሥሎች የሚወጣው የእሳት ብልጭታ ታቦቱን በብርሃን ውጋጋን ይከበዋል። አልፎ አልፎም በ[illegible] የሚቀርብን አካል ያቃጥላል።

እስራኤላውያን ሠፍረውበት ከነበረው ከሲና ተራራ ወይም የእግዚአብሔር ተራራ ተብሎ ከሚጠራው ሥፍራ ለቀው መሄጃቸው በደረሰ ጊዜ፣

> ከእግዚአብሔር ተራራ የሦስት ቀን መንገድ ተጓዙ፤ እግዚአብሔርም የቃል ኪዳኑ ታቦት የሚያድርበትን ሥፍራ ይፈልግላቸው ዘንድ የሦስት ቀን መንገድ ቀደማቸው። ከሰፈራቸው በተጓዙ ጊዜ የእግዚአብሔር ደመና ቀን ቀን በላያቸው ነበረ። ሙሴም ታቦቱ በተጓዘ ጊዜ፤ አቤቱ ተነሣ፥ ጠላቶችህም ይበተኑ፥ የሚጠሉህም ከፊትህ ይሸሹ ይል ነበር። ባረፈም ጊዜ አቤቱ፥ ወደእስራኤል፤ እልፍ አእላፋት ተመለስ ይል ነበር።

በእስራኤል ሕዝብ ፊት የተቀደሰውን ታቦት በትከሻቸው ይሸከሙ ዘንድ የተመረጡት የቀኢት ልጆች ከሌዊ ነገድ አንድ ጎሣ ሲሆኑ፣ ሙሴና አሮንም የዚሁ ጎሳ ሰዎች ናቸው። በርካታ አፈታሪኮችና ስለብሉይ ኪዳን ዕውቀት ያላቸው ረቢዎች እንደሚናገሩት ታቦት ተሸካሚዎቹን አንዳንድ ጊዜ ከታቦቱ የሚወጣው እሳት "ብልጭታ" ይገድላቸው ነበር። እንዲሁም ደግሞ አልፎ አልፎ፣ ታቦቱ ራሱንና ተሸካሚዎቹን ጭምር ከመሬት በማንሳት ያንሳፍፍ እንደነበር ይነገራል። እነዚህ የአይሁዳውያን አፈታሪኮች የገለጹት ይህን ብቻ ሳይሆን፣ ታቦቱ የመሬት ስበት ኃይልን የመቋቋም ባሕርይም እንዳለው ነበር፣ ስለዚህም ጉዳይ በርካታ የሚድራሺክ ምሁራንም ይመሰክራሉ። ከነሱም በተጨማሪ ቀሳውስቱ ታቦቱን ለመሸከም በሞከሩበት ጊዜ የማይታይ ኃይል ወደአየር እየነጠቃቸው መልሶም ወደ ምድር ደግሞ ደጋግሞ እንዳነጠራቸው አንድ በተለይ የሚጠቀስ የአይሁድ አፈታሪክ ዘግቧል። "ታቦቱ በራሱ ኃይል እንደተንሳፈፈም" ሌላ አፈታሪክ ይናገራል።

በመሆኑም እስራኤላውያን በተንከራተቱባቸው ዘመናት በዚህ ልዩ ኃይል ባለው የቃል ኪዳኑ ታቦት መጠቀማቸው አያስገርምም። ይህ አስፈሪ ኃይል ያለው ታቦት እስራኤላውያኑ ሊወጡት በማይችሉት ተስፋ አስቆራጭ ሁኔታ ውስጥ እንኳን ባሉ ድልን አጎናጽፏቸዋል። ይህን በተመለከተ በአንድ ውጊያ ወቅት የደረሰ ሁኔታ በአይሁዳውያኑ እንደሚከተለው ተዘግቧል፣ "ታቦቱ በመጀመሪያ ድምፅ" በማሰማት ከምድር ተነስቶ ወደጠላት ሠፈር በመገስገስ የጠላት ኃይልን በመፍጀት በታትኖታል። በሌላ ወቅት ደግሞ ታቦቱ እስራኤላውያን እንዲሸነፉ አድርጓል። መፅሐፍ ቅዱስ እንደሚለው ይህ የሆነው ሙሴ ወደ ውጊያ እንዳይወጡ የሰጣቸውን ምክር ወደጎን በመተው በራሳቸው ፈቃድ ተደፋፍረው ለውጊያ በመውጣታቸውና ሙሴም ታቦቱ ከእነርሱ ጋር እንዳይወጣ በማድረጉ ነበር።

> እግዚአብሔርን ከመከተል ተመልሳችኋልና እግዚአብሔር ከናንተ ጋር አይሆንም...የእግዚአብሔር ቃል ኪዳኑ ታቦትና ሙሴ ከሰፈሩ አልተነሱም። በዚያም ተራራ ላይ የተቀመጡ አማሌቃዊና ከነዓናዊ ወረዱ፣ መትተዋቸውም እስከ ሔርማ ድረስ አሳደዷቸው።

በመጽሐፍ ቅዱስ ታሪክ መሠረት እስራኤላውያን በሲና በረሃ በተንከራተቱባቸው አርባ ዓመታት ውስጥ የሙሴን ምክር አጥብቀው መከተል ለራሳቸው የሚበጃቸው መሆኑን በመገንዘባቸው በጥብቅ ይከተሉት ነበር። ስለሆነም ወደተሰጣቸው የተስፋዪቱ ምድር ከመግባታቸው በፊት በሲና የነበሩትን አስፈሪ ጎሣዎች፥ በዮርዳኖስ ወንዝ አካባቢ ይኖሩ የነበሩትን ሕዝቦች ምድያማውያንንና ሌሎችንም ድል በማድረግ በፊታቸው ያሉትን ጠላቶቻቸውን ነቃቅለው ካጠፉ በኋላ፣ በኢያሪኮ ፊት ለፊት ባለው የሞአብ ሜዳማ ሥፍራ ከተሙ። ከፊት ለፊታቸውም የተሰጠቻቸው የተስፋዪቱ ምድር ትታያቸው ነበር። በዚህን ወቅት አሮን ሞቶ ስለነበር፣ በምትኩ ካህኑ አልአዛር ተተካ፤ ሙሴ ወደከነዓን ምድር እንዳይገባ በእግዚአብሔር በመከልከሉ ሕዝቡን ወደተስፋዪቱ ምድር የመምራቱን ኃላፊነት የተቀበለው የነዌ ልጅ ኢያሱ ነበር። ሙሴ ከመሞቱ በፊት ለኢያሱ የታቦቱን አጠባበቅና ምስጢሮቹን ገለጸለት። ስለሆነም ኢያሱ ጠላቶቹን የሚያጠቃበት ታላቅና ኃይል ያለው መሣሪያ አገኘ።

ይሁን እንጂ ታቦቱ በትክክል ካልተያዘ በሁለት ወገን እንደሚቆርጥ የሰይፍ ስለት እስራኤሉችንም ሆነ ጠላቶቻቸውን ሊቀስፍ እንደሚችል ኢያሱ ያወቀ ይመስላል። ስለሆነም ኢያሪኮን ከመያዛቸውና የዮርዳኖስንም ወንዝ ከመሻገራቸው በፊት ወደሕዝቡ ሠፈር መልእክተኞችን ልኮ ታቦቱ ከሠፈር ሲነሣ እንዳይቀርቡትና የተወሰነ ርቀትም ጠብቀው እንዲጓዙ አስጠንቅቋቸዋል።

> ከዚያም ሁሉ ነገር ተጠናቀቀ... መጽሐፍ ቅዱስ እንደሚያስነብበን ሕዝቡ ከታቦቱ ቢያንስ ወደ ስምንት መቶ ሜትር ርቀት ሆነው ሲያጅቡት የተመረጡ ሌዋውያን ግን ታቦቱን ተሸከመው መለከት እየነፉ በኢያሪኮ ቅጥሮች ዙሪያ ለስድስት ቀናት በተደጋጋሚ ዞሩ። በሰባተኛው ቀን ግን በማለዳ ተነስተው የኢያሪኮን ቅጥሮች ከታቦቱ ጋር ሰባት ጊዜ ከዞሩ በኋላ ቀሳውስቱ ቀንደ መለከቱን በሚነፉበት ጊዜ ሕዝቡ በታላቅ ጩኸት እንዲጮሁ ኢያሱ ባዘዛቸው መሠረት እንዲሁ አደረጉ። እነሆም በዚህን ጊዜ የኢያሪኮ ቅጥሮች ወደቁ፤ እስራኤላውያንም ወደ ከተማይቱ በመግባት ምንም ሳያስቀሩ ሁሉንም አጠፉ።

ኢያሪኮ ከወደቀች በኋላም እስራኤላውያን የታቦቱን ኃይል ለወታደራዊ ዓላማዎች መጠቀማቸውን የሚያመለክቱ ማስረጃዎች አሉ። ኢያሱ ከሞተ ከ150 ዓመታት በኋላ ታቦቱ ብዙ ጊዜ ወደጦርነት ቦታ እንዳልተወሰደና በተቀደሰው ድንኳኑ ውስጥ ተቀምጦ እንደነበር ይታወቃል። እስራኤላውያኑ ጠላቶቻቸውን ሁሉ ድል በማድረግ በያዟቸው ግዛቶች የተረጋጋ ሕይወትን መምራት በመጀመራቸው የተነሣ ታቦቱን ገመሣሪያነት መጠቀም አላስፈለጋቸውም።

በዚህ ሁኔታ ግን ብዙም አልዘለቁም። እስራኤላውያን ከፍልስጤማውያን ጋር አቤኔዘር ላይ ባደረጉት ውጊያ ሽንፈት ስለገጠማቸው እንዲህ አሉ፡፡

> እንሂድና ድንኳን፥ ውስጥ የተቀመጠውን ከጠላቶቻችን የሚያድነንን የቃል ኪዳን ታቦት እናምጣ አሉ፡፡ ታቦቱን ባመጡ ጊዜ በእስራኤል ሠፈር ምድርን የሚያንቀጠቅጥ የሕዝቡ የደስታ ድምፅ ተሰማ፡፡ ይህን ድምፅ የሰሙ ፍልስጤማውያን የታቦቱን መምጣት ባወቁ ጊዜ እጅግ ፈሩ፡፡ ከዚህ ሃያል አምላክ ማን ያድነናል?! ቢሆንም ግን የዕብራውያን ባሪያ ከምንሆን ጠንክረን እንዋጋ አሉ፡፡ በተደረገው ውጊያ ሠላሳ ሺህ የእስራኤል ሠራዊት አለቀ፤ የቀረውም ተበታተነ፡፡ የቃል ኪዳኑም ታቦት በፍልስጤማውያን ተማረከ፡፡

እስራኤላውያን ታቦቱን ይዘው ሲዋጉ እንደዚህ ዓይነት ሽንፈት አጋጥሟቸውም ሆነ ታቦቱ ተማርኮባቸው አያውቁም፡፡ እንዲህ ዓይነቱ ሁኔታ የማይታሰብና የማይታለም ነበር፡፡

> ከጦርነቱ የተረፈ ወሬ ነጋሪ የታቦቱን በፍልስጤማውያን መማረክ ለሊቀ ካህኑ ዔሊ በነገረው ጊዜም የታቦቱን መማረክ የሰማው ሊቀ ካህን ከተቀመጠበት ወንበር በመውደቁ አንገቱ ተሰብሮ ሞተ፡፡ የፊንሐስ ሚስት የነበረችው የዔሊ ምራትም መውለጃዋ የደረሰ ነፍሰጡር ነበረች... የእግዚአብሔር የቃል ኪዳኑ ታቦት መማረኩን ... በሰማች ጊዜ ወዲያውኑ ምጥ ያዛትና ወለደች፡፡ ልጇንም "ኢካቦድ" የሚል ስም አወጣችለት፤ ትርጉሙም የእግዚአብሔር ክብር ከእስራኤል ተለየ እንደማለት ነው፡፡
>
> ይበልጥ አስፈሪና እንግዳ የሆኑ ነገሮችም ወዲያውኑ ተከተሉ፡፡ ፍልስጤማውያን ታቦቱን ከማረኩት በኋላ የሚያስገርምና የሚያስደነግጥ ነገር ደረሰባቸው፡፡ ይኸውም ከኢቤኔዘር ጦርነት በኋላ ፍልስጤማውያን አሽደድ ተብላ ወደምትጠራ ከተማ የቃል ኪዳኑን ታቦት ወስደው ዳጎን ተብሎ ወደሚጠራው አምላካቸው ቤተመቅደስ አስገቡት፤ ከጣኦቱ አጠገብም አቆሙት፤ በማግስቱ... የዳጎን ሐውልት በእግዚአብሔር የቃል ኪዳኑ ታቦት ፊት በግንባሩ በመሬት ተደፍቶ አዩት፤ አንስተውም ቀድሞ በነበረበት ሥፍራ አቆሙት፡፡ በተከታዩም ቀን... ጣኦቱ በቃል ኪዳኑ ታቦት ፊት ወድቆ አዩት... ራሱና ሁለት እጆቹ ተሰባብረው በመግቢያው መድረክ ላይ ወድቀው አዩ... እግዚአብሔርም የአሽዶድን ሕዝብ በብርቱ ቀጥቶ አስጨነቃቸው፤ እነርሱንና በዙሪያው ያሉትን ሕዝቦች ሁሉ በእባጭ መቅሰፍት ቀጣቸው፡፡

መቅሰፍቱን ፍራቻ ታቦቱን ከከተማ ወደከተማ ቢያዘዋውሩትም ታቦቱ በየደረሰባቸው ከተሞች ፍልስጤማውያንን በበሽታ ቀጣቸው፡፡ በመጨረሻም ሕዝቡ ለነገሥታቱ መልእክተኞች ልከው እኛንና

ቤተሰባችንን ሁሉ ከመፍጀቱ በፊት የእስራኤልን የቃል ኪዳን ታቦት ወደሥፍራው መልሳችሁ ላኩ በማለት በመወትወታቸው የተነሣ ከሰባት ወራት በኋላ ሕዝቡና ካህናቱ በነገሯቸው መሠረት ታቦቱን ቀንበር ባልተጫነባቸው ሁለት ላሞች በሚጎተት ሠረገላ ጭነው እሥራኤል ግዛት ጫፍ ላይ ወደምትገኘው ወደ ቤትሳሚስ በሚያመራው መንገድ ለቀቁት፡፡

ሌላ አሽባሪ አደጋ ተከተለ፡፡ መቅሠፍቱ ግን የወረደው በፍልስጤማውያን ላይ ሳይሆን በቤትሳሚስ ሰዎች ላይ ነበር፡፡

> የቤትሳሚስ ሰዎች በሸለቆ ውስጥ ስንዴ እያጨዱ ሳሉ የቃልኪዳኑ ታቦት መጥቶ ኢያሱ በተባለ ሰው እርሻ ውስጥ ባለው ቋጥኝ አጠገብ ቆመ፡፡ ሕዝቡም ታቦቱንና በውስጡ ተቀምጦ የነበረውን ወርቅ የተሞላበትን ሳጥን በቋጥኙ ላይ አኖሩ፡፡ ሠረገላውንም ፈልጠው ከብቶቹንም አርደው ለእግዚአብሔር መሥዋዕት አቀረቡ፡፡ ሆኖም የታቦቱን ውስጣዊ ክፍል በመመልከታቸው እግዚአብሔር ተቆጥቶ ከሃምሣ ሺህ የቤትሳሚስ ነዋሪዎች መካከል ሰባ ሰዎችን ገደለ፡፡ እግዚአብሔርም ይህን ሁሉ ዕልቂት በማድረጉ ሕዝቡ በማዘን አለቀሰ፡፡

ከዚህ በኋላ ነው የቤትሳሚስ ሰዎች በዚህ ቅዱስ አምላክ ፊት ማን ደፍሮ ይቆማል? ከእኛስ ወደሌላ እንዲሄድልን ወዴት ልንልከው እንችላለን? ያሉት፡፡ ወዲያውኑ የተወሰኑ የሌዋውያን ሰዎች መጥተው ታቦቱን ወደ ኪሪያትጀዓሪም በመውሰድ በኮረብታው ላይ ወደሚኖረው አሚናዳብ ቤት አስገቡት፡፡ በዚያም ወደ ሃምሣ ዓመታት ኖረ፡፡ ከዚህ በኋላ ዳዊት እስከነገሠበት ዘመን ድረስ ኮረብታው ላይ ከቆየ በኋላም ዳዊት ታቦቱን ወደ ኢየሩሳሌም ለመውሰድ ፈለገ፡፡

ጊዜው በ1000 እና በ990 ቅ.ል.ክ መካከል ነው፡፡ የሆነውም የሚከተለው ነው፡፡

> ...የእግዚአብሔርንም ታቦት በአዲስ ሠረገላ ላይ ጫኑ፡፡ በኮረብታውም ላይ ከነበረው ከአሚናዳብ ቤት አመጡት፤ የአሚናዳብ ልጆችም፣ ዖዛ እና አሒዮ አዲሱን ሠረገላ ይነዱ ነበር፡፡ በኮረብታውም ላይ ከነበረው ከአሚናዳብ ቤት የእግዚአብሔርን ታቦት ባመጡ ጊዜ አሒዮ በታቦቱ ፊት ይሄድ ነበር፡፡ ዳዊትና የእስራኤልም ቤት ሁሉ በቅኔና በበገና በመሰንቆም በከበሮም ነጋሪት እያሰሙም በፀናፅል በእግዚአብሔር ፊት በሙሉ ኃይላቸው ይጫወቱ ነበር፡፡ በሬዎቹ ይፋንኑ ነበርና ዖዛ እጁን ዘርግቶ የእግዚአብሔርን ታቦት ያዘ የእግዚአብሔርም ቁጣ በዖዛ ላይ ነደደ፤ እግዚአብሔርም ስለድፍረቱ በዚያው቙ሠፈው፤ በእግዚአብሔርም ታቦት አጠገብ በዚያም ሞተ፡፡ እግዚአብሔርም ዖዛን ስለሰበረው ዳዊት አዘነ፡፡ እስከዛሬም ድረስ የዚያ ሥፍራ ስም የዖዛ ስብራት ተብሉ ተጠራ፡፡ በዚያም ቀን ዳዊት እግዚአብሔርን ፈራና የእግዚአብሔር ታቦት ወደኔ እንዴት ይመጣል?

አለ፡፡ ዳዊትም የእግዚአብሔርን ታቦት ወደርሱ ወደዳዊት ከተማ ያመጣው ዘንድ አልወደደም፡፡ ዳዊትም በጌት ሰው፣ በአቢዳራ ቤት አገባው፡፡ የእግዚአብሔርም ታቦት በጌት ሰው በአቢዳራ ቤት ሦስት ወር ያህል ተቀመጠ፣ እግዚአብሔርም አቢዳራንና ቤቱን ሁሉ ባረከ፡፡

ታቦቱ አቢዳራ ቤት በመግባቱ እግዚአብሔር መላ ቤተሰቡንና ያለውን ነገር ሁሉ ባረከለት፡፡ ስለበረከቱ ምንነት መጽሐፍ ቅዱስ ባይጠቅስም፣ ጥንታዊው ትውፊት እንደሚለው በአቢዳራ ቤት የነበሩት ሴቶች ብዙ ልጆችን ለመውለድ ችለዋል፡፡ በሁለት ወራት እርግዝና ብቻ እስከ ስድስት ልጆች ለመውለድ ችለውም ነበር፡፡

ዳዊትም ለአቢዳራ ቤተሰብ እግዚአብሔር ያደረገውን ሰማ፡፡ ዳዊትም ለአቢዳራ ቤተሰብ እግዚአብሔር ያደረገውን ሰማ፡፡ ወደዚያም ቤት ሄዶ በታላቅ ደስታ ታቦቱን ወደኢየሩሳሌም ወሰደው፡፡ በጉዞውም ወቅት ሙሴ ያዘዛቸውን ትዕዛዛት ሁሉ በተግባር አውሏል፡፡ በዳዊት ዘመን ቤተመቅደስ ይሠራለት ዘንድ ግን እግዚአብሔር ባለመፍቀዱ የቃል ኪዳኑን ታቦት ዳዊት ያስቀመጠው እንደቀድሞው በተቀደሰው ድንኳን ውስጥ ነበር፡፡

ለታቦቱ ቤተመቅደስ የማሠራቱ ክብር የተሰጠው ለሌላ ሰው መሆኑን ሲገልፅም፣ እግዚአብሔር በተናገረው ትንቢት መሠረት ንጉሥ ሰሎሞን ለቃል ኪዳኑ ታቦት ማደሪያ የቤተ መቅደሱን ግንባታ በ966 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ገደማ ጀምሮ ከአሥር ዓመታት በኋላ በ955 ዓመተ ዓለም በመጨረስ ታቦቱን በቅድስተ ቅዱሳኑ ውስጥ በጨለማው ክፍል አኖረው ብሏል፡፡

ትንቢቱም ተፈፀመ፡፡ በሰሎሞን ትዕዛዝ በ966 ቅ.ል.ክ ተጀምሮ ከ10 ዓመታት በኋላ፣ ማለትም ምናልባት በ955 ቅ.ል.ክ ተጠናቀቀ፡፡ ሁሉ ነገር እንደተጠናቀቀም ቅድስተ ቅድሳኑ (እግዚአብሔር ፍፁም ጨለማ እንዲሆን ያዘዘው ሥፍራ) ተዘጋጀ፡፡

እናም ይህ ቅዱስ ቅርስ በ10ኛው መቶ እና በ6ኛው መቶ ቅድመ ልደተ ክርስቶስ መካከል ከዚህ ከተቀመጠበት ቦታ ተሰወረ፡፡ ስለአጠፋፋም ምንም መረጃ ሊሰጥ ባለመቻሉ የታሪክ ተመራማሪዎች ይህን ጉዳይ ታላቁ የመጽሐፍ ቅዱስ እንቆቅልሽ ብለው ደምድመውታል፡፡

ማጣፊያ ሲያጥር

ታቦቱን ለመረዳት በሞከርኩ ቁጥር መልሶ መላልሶ የሚመጣብኝ ጥያቄ ከርሱ ጋር የተያያዘው ኃይል ምንነት ነበር፡፡ የዚህ ኃይል ምንጩ ምንድነው? ሦስት መላምቶች አሉኝ፡፡

1ኛ. ብሉይ ኪዳን እውነት ነው ብዬ ብነሳ፣ የቃል ኪዳኑ ታቦት የሰማያዊ መለኮታዊ ኃይል መገለጫ ነው፡፡ ታቦት የሚያሳያቸው ተአምራቶችም በላዩ ካደረው ኃይል ጋር የተያያዙ ናቸው፡፡

2ኛ. ብሉይ ኪዳን ሐሰት ነው ብዬ ብነሳ ደግሞ የቃል ኪዳኑ ታቦት ያሸበረቀ ማስቀመጫ ሲሆን፣ የእስራኤል ልጆችም የረጡፉት ሕልም ስለባ በመሆን ለብዙ መቶ ዓመታት ቆይቶናል ማለት ነው፡፡

3ኛ. ብሉይ ኪዳን እውነትም ሐሰትም ነው ብዬ ብነሳ ደግሞ የቃል ኪዳኑ ታቦት በርግጥም ኃይል አለው፡፡ ነገር ግን የኃይሉ ምንጭ መለኮታዊ አይደለም፡፡ በተቃራኒው ሰው ሠራሽ ነው፡፡

ምስቱንም አማራጮች አጤንኳቸው፡፡ በመጀመሪያው አማራጭ ልስማማ አልቻልኩም፡፡ ምክንያቱም ይህን ከተቀበልኩ የእስራኤል አምላክ እግዚአብሔር ጨካኝ፣ ነፍሰ ገዳይና በማተን ውስጥ የሚቀመጥ ጂኒ መሆኑን መቀበል ይኖርብኛልና፡፡ በሁለተኛውም አማራጭ ልስማማ አልቻልኩም፡፡ ምክንያቱም ብሉይ ኪዳን በተለያዩ ዘመናት ስለተደረጉ ድርጊቶች የተጻፈ ስብስብ መጽሐፍ ቢሆንም፣ የቃል ኪዳኑን ታቦት አስመልክቶ የተጻፉት ነገሮች ሁሉ እርስ በርሳቸው የሚጣረሱ አይደሉም፡፡ ሁሉም ጸሐፍት የቃል ኪዳኑ ታቦት ኃይል ምንጩ መለኮታዊ መሆኑን አፅክረው ጽፈዋል፡፡

ለእስራኤላውያኑ የቃል ኪዳኑ ታቦት አስፈሪ ኃይል ሳስብ አእምሮዬን ብዙ ጉዳዮች አስጨነቁት፡፡ ይህ ታቦት በርግጥ የተለየ ባሕርይ አለው እንደተባለው ሲፈልግ የተሸከሙትን ሰዎች ያንሳፍፋቸዋል፣ ሰዎችን በለምጽ ይመታል፣ በበሽታ ይቀስፋል፣ በመርገት ድል ያደርጋል፣ በእሳት ያቃጥላል፣ ይገድላል፡፡ ነገር ግን፣ ለምሳሌ ዝናብ አያዘንብም፣ ውሃን ወደወይን አይለውጥም፣ የሞተውን አያስነሣም፣ ርኩሳን መናፍስትን አያስወጣም፡፡ በመሆኑም ይህ ታቦት የተሠራው ለተወሰኑ ተግባራት ማከናወኛነት ነው ማለት ነው፡፡ ስለዚህ ከሦስተኛው አማራጭ ጋር የሚጣጣም መላምት ፈጠርሁ፡፡ ይኸውም መላምት ብሉይ ኪዳን እውነትም ሐሰትም መሆን አለበት የሚል ሲሆን፣ እውነተኛነቱም ታቦቱ በርግጥ ኃይል ማዘሉ ነው፡፡ ነገር ግን ይህ ኃይል መለኮታዊ ሳይሆን በሰው ልጅ የጥበብ ፈጠራ ውጤት የተገኘ ነው፡፡

ይሁንና ይህ ግምት እንደመሆኑ ብዙ ጥያቄዎች ይነሱበታል፡፡ ከሦስት ሺህ ዓመታት በፊት የሰው ልጅ ሥልጣኔና የቴክኖሎጂ ዕቀትና ምጥቀት እንደዛሬው ባልነበረበት ጊዜ እንደዚህ ዓይነት ነገር ለመሥራት ቢፈለግስ እንዴት አድርጎ ይህን የመሰለ ኃያል መሣሪያ መሥራት ይቻላል?

ይህ ቁልፍ ጥያቄ መሆኑንም ተገንዘብሁ፡፡ በመሆኑም ሙሴ ከግብጽ እስራኤላውያንን ከአራት መቶ ዓመታት የባርነት ዘመን በኋላ መርቶ ያወጣቸውና የሲናም በረሃ እዚያው በግብጽ ምድር አጠገብ የሚገኝ በመሆኑ፣ ታቦቱም በሲና ተራራ አጠገብ በመሠራቱ፣ ምናልባት ፍንጭ ከግብጽ ባገኝ በማለት ወደዚያው ወረድኩ፡፡

የቱታንክሐመን ውርስ

ካይሮ በሚገኘው ሙዚየም ጉብኝት ካደረግኩ በኋላ የወሰድኩት አቋም ትክክል እንደነበር አመንኩ፡፡ በካይሮ ከተማ ወደሚገኘውና በዓባይ ወንዝ ምስራቅ ዳርቻ ወዳለው ሙዚየም ጎራ በማለት በዚያ ግዙፍ ሕንፃ ውስጥ በላይኛዎቹ ፎቆች የተከማቹትን የግብጽ ነገሥታት የታሪክ ቅርሳ ቅርስ መጎብኘት ጀመርኩ፡፡ በዚያ ቦታ ከሙሴ በፊት አንድ መቶ ዓመታት አስቀድሞ ከ1352-1343 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ የግብጽ ፈርዖን ከነበረው ንጉሠ ነገሥት ቱታንክሐመን መካነ መቃብር የተሰበሰቡ ቅርሳ ቅርሶች ነበሩ፡፡ በዚያ ሙዚየም ውስጥ ባደረግኩት የበርካታ ሰዓታት ጉብኝቴ ያየኋቸው ስብስቦች እጅግ ብዙ ናቸው፡፡ የታወቀው የእንግሊዝ አርኪዮሎጂስት ሆዋርድ ካርተር የነገሥታት ሸለቆ ከሚባለው ቦታ ካሉት መካነ መቃብሮች እነዚህን ቅርሳ ቅርሶች ለማውጣት ስድስት ዓመታት ሙሉ እንደፈጀበት አውቃለሁ፡፡ እናም ዛሬ በዚህ ሙዚየም ውስጥ ተከማችተዋል፡፡ ከነዛ ሁሉ ትኩረቴን የሳበው ወደደርዘን የሚጠጉ ታቦት መሰል ቅርጽ ያላቸው ሣጥኖችን ማየቴ ነበር፡፡ አንዳንዶቹ የመሸከሚያ እንጨት ሲኖራቸው፣ ሌሎቹ የላቸውም፡፡ ሆኖም ሁሉም በሃሳብ ደረጃ ከቃል ኪዳኑ ታቦት ጋር ተመሳሳይ ናቸው፡፡ ሌሎች በውስጥና በውጪ በወርቅ የተለበጡ ሳጥን መሣይ ዕቃዎችም ነበሩ፡፡

ከዚህም በመነሳት የቃል ኪዳኑን ታቦት የሠሩ ጥበበኞች የእነዚህን አሠራር የሚያውቁ መሆን እንዳለባቸው ገመትኩ፡፡ መካነ መቃብሩ መግቢያ በራፍ ላይና ከክፍሉ በስተኋላ ባሉት ግድግዳዎች ላይ "ረጃጅሞችና አሰፋፊ መልክ ያላቸው ክንፎች ያሏቸው የሴት መላእክት" ቆመዋል፡፡ ይተያያሉ፤ ክንፎቻቸውንም ወደላይ ዘርግተዋል፡፡ ምናልባትም ወርቅ የተቀቡ ይሆናሉ፡፡ በቅርብ ስመለከታቸው ከኪሩቤል ምስሎች ጋር ተመሳሰሉብኝ፡፡ እነዚህ ፍጡራን መካነ መቃብሩን የሚጠብቁ ሲሆኑ፣ የግብጽ ሴት አማልክት ኢሲስ እና ኔፍቲስን ይወክላሉ፡፡ ስለዚህ ጉዳይ አጥንቻለሁ የሚል ምሁር የቃል ኪዳኑ ታቦት ላይ ያሉትን የኪሩቤል ቅርፆች በዓይኑ ያየ ባለመኖሩ በትክክል ስለኪሩቤል መግለፅ የቻለ የለም፡፡ ወደ በኋላው ከጥንታዊ አረማውያን ተወስዶ ክርስትናን የተላበሰ በመሆኑ ነው አብዛኞቹ የሚስማሙት፡፡ በዚህ የቱታንክሐመን መካነ መቃብር ላይ ባተኮርሁ ጊዜ ግን ለኪሩቤል ምስሎች ተቀራራቢዎቹ ሞዴሎች እነዚህ ባለክንፍ ጠባቂዎች ሊሆኑ እንደሚችሉ ገመትሁ፡፡ ተመስጠው በቃል ኪዳኑ ታቦት የሥርየት መክደኛ ላይ ስለቆሙት የኪሩቤል መላእክት ቅርጽና ከእነርሱ ጋር ስለተያያዘው ጉዳይ ኃይልም አሰብኩ፡፡

የአፔት ታቦታት

በላይኛው ግብጽ ሚያዝያ፣ 1990 ለክሶር በተባለው ቦታ ከራምሴስ 2ኛ ንጉሣዊ አደባባይ በስተምስራቅ ጉብኝት ሳደርግ በቱታንክሐመን ትዕዛዝ በ14ኛው መቶ ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ስለ አፔት ክብረበዓል

የተቀረጹት ሥእሎች የሚያመለክቱት የአፔት ክብረበዓል ግብጻውያኑ በዓሉን ያከብሩ የነበረው ከዓባይ ወንዝ በሚመጣው የተትረፈረፈ የአፈር ደለል በሚያገኙት በረከት በመደሰት ላአምላኮቻቸው ይሰጡት የነበረውን የምስጋና ክብር ለመግለፅ በመሆኑ ይህ በሆነ መልኩ ከኢትዮጵያ፣ ብሎም ከታቦቱ ጋር በአጋጣሚ ሊቆራኝ ይችል ይሆን በማለት ነበር ሐውልቱን በቅርበት ያጠናሁት፡፡

የላቀ ፋይዳ እንደሌለው ግን ወዲያውኑ ተረዳሁ፡፡ ትኩረቴን የሳበው ትናንሽ ጀልባ መሰል ቅርጽ ያለውን ነገር በእንጨት መሎጊያ አድርገው በትከሻቸው ተሸክመው ማየቴ ነበር፡፡ ይህም የቃል ኪዳኑን ታቦት እስራኤላውያኑ ሙሴ እንዳዘዛቸው "በትከሻቸው ላይ በመሎጊያዎቹ ተሸክመው ሄዱ" ከሚለው ጋር ተመሳሰለብኝ፡፡ በምዕራቡ ግድግዳ በኩል የተሰባሰቡት ዓምዶች በተመሳሳይ ምስሎች ተሞልተዋል፡፡ ሥዕሎቹም የሚያመለክቱት እጅግ ብዙ ሰዎች የተለያዩ የሙዚቃ መሣሪያዎችን፥ ጸናጽልና የመሳሰሉትን ይዘው ጀልባ መሰል ታቦት ተሸክመው ካሉት ሰዎች ፊት ለፊት እየዘፈኑ እየጨፈሩ ሲጓዙ ነው፡፡ የልቤን ትርታ የጨመረው ይህ ያየሁት በዓል አከባበር ጎንደር ላይ ካየሁት የጥምቀት በዓል አከባበር ጋር፣ ማለትም ታቦታቱን አጅቦ ይሄድ ከነበረው ሕዝብ ጋር ተመሳሳይነት ስለነበረው ነው፡፡ በኢትዮጵያ ቀሳውስቱ ታቦታቱን የሚሸከሙት በጭንቅላታቸው ላይ ሲሆን፣ ግብጻውያኑ ግን ቅርጾቹን በትከሻቸው ነው የተሸከሙት፡፡ የታቦት ዋነኛ ትርጉም "የመርከብ ቅርጽ ያለው መያዣ" ማለት ሲሆን፣ ኢትዮጵያዊው ቃል የተገኘበት ጥንታዊው ዕብራዊ ቃል ቴባህም በመፅሐፍ ቅዱስ ውስጥ በተለይ መርከብና የመሰሉ መያዣዎችን ለመግለፅ ነው የቆመው የዋለው)፡፡ ማለትም የኖህ መርከብን፣ ሙሴ ወደዓባይ ወንዝ በሕፃንነቱ ወራት የተጣለበትን የደንገል ቅርጫት ይመስላል፡፡ ክብረ ነገሥትም የቃል ኪዳኑን ታቦት ያለነገር አይደለም "የመርከብ ሆድ የመሰለ፤ በእግዚአብሔር ጣት የተጻፉት ሁለት ጽላቶች የተቀመጡበት" የሚለው፡፡

የአፔት ክብረበዓል በምዕራቡ ዓምዶች ላይ የሚያሳየውም እነዚህ ጀልባ ቅርጽ ያላቸው ታቦት መሰል ነገሮችን ከካርናክ ከተማ ወደለክሶር ከተማ ሲወስዷቸው ሲሆን፣ በስተምስራቅ በኩል ያለው ግድግዳ ደግሞ ከለክሶር ከተማ በዓባይ ዳርቻ አድርገው ወደካርናክ ሲመልሱና ታቦት መሰል ነገሮች ወደተቀደሰ ቤታቸው ሲገቡ ነው፡፡ የገረመኝም ይኼ ነው፡፡ በጎንደር ታቦታቱ ከማደሪያቸው ወጥተው ወደ ጥምቀተ ባሕሩ ሄደው ካደሩ በኋላ ወደመቅደሳቸው እንደገቡት ሁሉ፣ የግብጻውያኑ ሐውልቶች ላይ ያለውም ታሪክ ከኢትዮጵያውያኑ የጥምቀት በዓል አከባበር ሥነስርዓት ጋር ተመሳሳይ ነው፡፡ በተጨማሪም የሁለቱም አገሮች አከባበር ለውሃ ልዩ ክብሬታን የሚሰጥ ነው፡፡ ግብጻውያኑ ወደዓባይ ወንዝ ሲወርዱ፤ ኢትዮጵያውያኑ ደግሞ ወደከተማቸው ነው የሄዱት፡፡

የምሁራን ማረጋገጫ

የግብጽ ጉብኝቴን በ1990 እንደፈጸምኩ ለቀጣዩ ምርምሬ የሚረዱኝን ማስረጃዎች ማፈላለግ ጀመርኩ፡፡ የግብጾች ጉዳይ ታዋቂ ተመራማሪ የሆኑትን ፕሮፌሰር ኬኔት ኪችንን ባነጋገርኩበት ወቅት የተረዳሁት የቱታንክሐመን መካነመቃብር ላይ በካይሮ ሙዚየም የተመለከትኳቸው ጀልባ መሰል ታቦታት በዘመኑ የግብጻውያኑ የሃይማኖት ዕቃዎች እንደነበሩና በዚያን ዘመንም እነዚህን ከእንጨት የተሠሩ ሣጥኖች በወርቅ መለበጥ የተለመደ አሠራር ሲሆን፣ ሙሴም በግብጽ በመኖሩ እነዚህን መሰል ዕቃዎችን የመሥራት ብልሃቱና ቴክኖሎጂው ሊኖረው እንደሚችል ገለፁልኝ፡፡ ስለ "አፔት" ክብረበዓልና የአይሁዶቹን የታቦት አከባበር ግንኙነት በተመለከተም ተጨማሪ ምሁራዊ ማስረጃ አግኝቻለሁ፡፡ በ1884 በለንደን የታተመ "ስለጥንታውያን ሐውልቶች አዲስ ግኝት" በሚል በዘመኑ በኦክስፎርድ ዩኒቨርስቲ የቋንቋዎች ረዳት ፕሮፌሰር በነበሩት በኤ.ኤች ሳይስ የተጻፈ መጽሐፍ ነበር ያገኘሁት፡፡ ስለዚሁ መጽሐፍ ደራሲ ምሁራዊ ችሎታ ከበሬታ ያላቸውና ስለግብጾች ሃይማኖት ተመራማሪ የሆኑት ኢ.ኤ.ዋሊስ የሰጡትን አስተያየት በመቀበል፣ ይህን መጽሐፍ ማገላበጥ ጀመርኩ፡፡ በሳይስ አስተያየት፣ የእስራኤላውያኑ ሕግና ሥርዓት ከብዙ ምንጮች የተወሰደ ነው፡፡ ከነዚህም መካከል የበዓላት አከባበርና አፅዋማት ይገኙበታል፡፡ በነዚህም ጊዜያት ግብፃውያኑ እንደ ዕብራውያኑ ሁሉ እምላኮቻቸውን መርከብ በሚመስል ነገር በትከሻቸው በማድረግ በረድፍ ተሸክመው ይሄዱ ነበር፡፡ በዚህ በመበረታታት ያደረግኳቸው ተጨማሪ ጥናቶች ያስገነዘቡኝ ነገር ቢኖር ግብፃውያኑ በአፔት ክብረበዓል ላይ በነዚህ መርከብ በሚመስሉ ዕቃዎች ውስጥ ከድንጋይ የተጠረቡ አነስተኛ ሐውልቶችን በማስቀመጥ እንደአምላኮቻቸው በመሰየም ይሸከሟቸው እንደነበር ነው፡፡ ከዚህም በመነሳት በንድፈ ሃሣብ ደረጃ ዕብራውያኑ በታቦታቸው ውስጥ የቃል ኪዳኑን የተቀደሰ ጽላት እንዳስቀመጡት መገመት እንችላለን፡፡

የአፔት ክብረበዓል ይከበር የነበረው ለክሰር (በአረብኛ አብያተ መንግሥታት) በተባለው ቦታ ሲሆን፣ ይህ ስያሜ የቅርብ ጊዜ እንጂ ጥንታዊ አልነበረም፡፡ የግሪክ ሥልጣኔ ተቀባይነት ካገኘበት ከ5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅድመ ልደተ ክርስቶስ በፊት ይህ አካባቢ ቴባይ ተብሎ ይጠራ ነበር፡፡ ይህም በዘመናዊ አውሮፓውያን "ቴብስ" ወደሚለው መጠሪያ ተለውጧል፡፡ በመሆኑም የቃሉ ትርጉም ግልጽ ላይሆን ችሏል፡፡ "ታፔት" በበኩሉ "አፔት" ከሚለው ቃል የተወረሰ የአንስታይ ፆታ ያለው ቃል ነው፡፡ እኔን የገረመኝ "ታፔት" በሚለው ቃልና "ታቦት" በሚለው ቃል መካከል ያለው የቃላት አነባበብ ድምፀት ቅርርቦሽ ነበር፡፡ አንድ ምሁር እንዳስረዱኝ የታፔት ታቦታት ከዘመናት በኋላ ከመርከብ መሰል ቅርጽነት ወደሣጥን መሰል ቅርጽነት እንደተለወጡ ነው፡፡

የኢትዮጵያው የቃል ኪዳን "ታቦት"፣ "ቴባህ" ከሚለው የዕብራውያን ቃል የተወረሰ ለመሆኑ አስቀድሜ አረጋግጫለሁ፡፡ አሁን ደግሞ "ቴባህ" የሚለው ቃል ከግብጻውያ, "ታፔት" የተወረሰና የበዓሉም አከባበር ከአፔት ክብረበዓል የተቀዳ ይሆናል የሚል ግምት አደረብኝ፡፡

ፕሮፌሰር ኪችን እንደገለፁልኝ የሙሴም የኋላ ታሪክ እግዚአብሔር ባዘዘው መሠረት ታቦቱን ከግራር እንጨት ለመሥራት በቂ ዕውቀትና ችሎታ እንዳለው ያረጋግጣል፡፡ ስለዚህም ምንም እንኳን ታቦቱ በወርቅ የተለበጠ ሣጥን ቢሆንም፣ በውስጡ ያዘለው የግውደም ኃይል ከምን እንደመጣ ለመግለጽ ምናልባት መልሱን ከግብጽ መፈለግ ይቻላል የሚል እምነት አደረብኝ፡፡ ለዚህ ጥያቄ መልስ ለማግኘት ብዙ መንፈሳዊ ሰዎችን፣ የመጽሐፍ ቅዱስ ተመራማሪዎችንና አርኪዎሎጅስቶችን ወደዚያች አገር እየተመላለስኩ አነጋገርኩ፡፡ ምርምሬ እየጠለቀ በሄደ ቁጥር የሙሴ ማንነት [illegible] ያስገርመኝ ጀመር፡፡ ሙሴ የዕብራውያን ነቢይ፣ ሕግ አውጪ፣ ፈርዖንን የተቃወመ፣ የእስራኤልን ልጆች ወደተስፋዪቱ ምድር የመራ፣ ታቦቱ እንዲሠራ ያዘዘ፣ ከእግዚአብሔር እጅ ጽላቶቹን የተቀበለ ስለሆነ እርሱን መረዳት ማለት ስለታቦቱ መረዳት ማለት እንደሆነ ታየኝ፡፡

"ታላቅ ምትሐተኛ..."

ስለሙሴ፥ ክርስቲያኑ፣ ሙስሊሙም ሆነ አይሁዱ በአእምሮው ውስጥ የሚስለው ምስል አለ፡፡ እኔም ከዚህ የተለየሁ አይደለሁም፡፡ ሆኖም ይህንን ደብዛዛ ምስል በማስወገድ ግንዛቤዬን ያዳበረልኝ በሮማውያን በተያዘችው ኢየሩሳሌም ውስጥ በአንደኛው መቶ ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ይኖር የነበረ ፍላቪዩስ ጆሲፉስ የተባለ ፈሪሳዊ፥ "የአይሁዶች ቅርሳ ቅርሶች" በሚል ርዕስ ዕብራውያን በግብጽ ያሳለፉትን የአራት መቶ ዓመታት ሕይወት (ከ1650-1250 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ) እና ምናልባትም ከግብጽ እስከወጡበት ወቅት የነበረውን አፈታሪክና ትውፊት ጽፎ ያቆየበት መጽሐፍ ነው፡፡

በጆሲፉስ አባባል የሙሴ መምጣት በግብጻውያን "መንፈሳዊ ጸሐፎች" አስቀድሞ በትንቢት የተነገረ ነው፡፡ ይህ ይመጣል የተባለው ሰው ከዕብራውያን ወገን የሆነ "በጥበብ የተሞላና የወደፊቱን በትክክል መተንበይ የሚችል" መሆኑ ለፈርዖን አስቀድሞ በማስጠንቀቂያ መልክ ተነግሮት ነበር፡፡

> ከጎልማሳነት ዘመን ሳይደርስ የግብጽን ሉአላዊነት የሚያዋርድ ይሆናል፡፡ በባሕርዩም ሁሉንም ሰው የሚያሸንፍና ታዋቂ ይሆናል፡፡ ይህን ትንቢት በመፍራት ንጉሡ ከዕብራውያን የተወለደ ወንድ ልጅ ሁሉ ወደወንዝ እየተጣለ እንዲገደል ትዕዛዝ ሰጠ፡፡

ቆሁኔ ትዕዛዝ የሰማው የሙሴ አባት አምራም ሚስቱ እርጉዝ ስለነበረች እጅግ ተጨነቀ፡፡ ሆኖም እግዚአብሔር በሕልም ተገልጾለት እንዲህ አለው፤

> ይህ ልጅ የመወለዱ ነገር በግብፃውያን ላይ ሽብር ስለለቀቀባቸው ከእስራኤላውያን የሚወለዱ ሕፃናት እንዲገደሉ ቢወስኑም፣ እርሱ ግን ሊያጠፉት ከሚፈልጉት ሁሉ ይድናል፡፡ ጥበበኛም ይሆናል፡፡ ዕብራውያንንም ከግብጽ ባርነት ነፃ ያወጣል፡፡ ስለዚህም በዕብራውያን ብቻ ሳይሆን በሌሎች የተለያዩ ሕዝቦች እስከዓለም ፍጻሜ ሲታወስ ይኖራል፡፡

አረት ዘጸአትን ስናነብ የሙሴ በዓባይ ወንዝ ላይ በቅርጫት መጣል፣ በኋላም ወደፈርኦን ቤተመንግስት በንጉሡ የልጅ ልጅ መወሰድና ማደግ በሰፊው የተተረከ በመሆኑ መድገም አያሻም፡፡ በዚህ ላይ ጆሲፉስ ብዙም አልጨመረም፡፡ ሆኖም የክርስቶስ ልደት አካባቢ ይኖር የነበረው አይሁዳዊ ፈላስፋ ፊሎ እንደጻፈው፣ ሙሴ ኮከብ ቆጠራ፣ ሂሣብ፣ የአለካክ ዘዴ የመሳሰሉትን ከግብጻውያን፤ የአሦራውያንን ፊደልና የከለዳውያንን የሥነ ከዋክብት ጥበብ ከጎረቤት አገሮች ከመጡ ሰዎች በሚገባ መማሩንና ቅዱሳት መጻሕፍትንም ያጠና መሆኑን ይጠቅሳል፡፡

ሙሴ በፈርዖን ቤት ያደገ በመሆኑ የፈርዖንን ዙፋን ይወርሳል ተብሎ ለብዙ ጊዜያት ይጠበቅ የነበረ ሰው ነበር፡፡ በዚህ የሥልጣን ደረጃውም በፈርዖን ቤተመንግሥት የነበሩትን የካህናቱን የአስማት ጥበብ ሊያውቅ ይችል ይሆናል፡፡ ነገር ግን የሙሴን ታሪክ በምናጠናበት ጊዜ ያደረጋቸው ተአምራቶችና በግብጻውያን ላይ ያስከተላቸው መቅሰፍቶች የዕብራውያን አምላክ በሆነው በእግዚአብሔር ሥልጣን የተፈጸሙ ናቸው ተብለው ነው እንጂ የተመደቡት በሌሎችም አለመፈፀማቸው አልተጠቀሰም፡፡

በአረት ዘጸአት ምሥክርነት ሙሴ መጀመሪያ እግዚአብሔርን የተገናኘው በምድያም ምድር ሲሆን፣ ይህም አንድ ግብፃዊ ዕብራዊውን ሲያሰቃየው አይቶ ከገደለው በኋላ ሊደርስበት የሚችለውን በቀል በመፍራት ከግብጽ ከሸሸ በኋላ ነበር፡፡ ጂዎግራፊያዊ ማስረጃዎች እንደሚጠቁሙት ይህ ቦታ የሚገኘው በሲና ሠርጥ ደቡባዊ ክፍል ሲሆን፣ ምናልባትም ከሲና ተራራ አጠገብ ሳይሆን አይቀርም፡፡ ሙሴም እዚያ ሳለ ቁጥቋጦው በእሳት እየነደደ ግን ደግሞ ሳይቃጠል በመቅረቱ ተገርሞ ለመመልከት በቀረበ ጊዜ ነበር እግዚአብሔር ያናገረው፡፡ ወደግብጽ በመሄድም ወገኖቹን ዕብራውያንን እንዲያስለቅቅ አዘዘው፡፡ ሆኖም ሙሴ በትዕዛዙ ከመስማማቱ በፊት ከእርሱ ጋር ይነጋገር የነበረው የተለየና ኃያል የሆነውን ኃይል "ስምህ ማን ይባላል?" ብሎ ጠይቆት ነበር፡፡ ይህ ድፍረት የተሞላበት ጥያቄም ሙሴን አስማት ከሚችሉ ሰዎች ጋር ያመሳስለዋል፡፡

ስለሰው ዘር አመጣጥ ተመራማሪ የሆኑት ሰር ጀምስ ፍሬዘር "ወርቃማው ቅርንጫፍ" በተባለው ጽሑፋቸው ውስጥ የሚከተለውን ብለዋል፡፡

> እያንዳንዱ የግብጽ ምትሐተኛ... የሚጠራው ስም ትክክለኛው የአምላኩ ስም መሆኑን ካመነ ይህንን ስም-በመጠቀም ጌታ ባሪያውን እንደሚያዘው ሁሉ እርሱም አምላኩን ለማዘዝ እንደሚችል ያምናል፡፡ ስለሆነም የአስማተኛው ጥረት ሁሉ አምላኮች የተባሉት የተቀደሰ ስማቸውን እንዲገልጹለት መጣር ሲሆን፣ ይህንኑ ዓላማ ከዳር ለማድረስም የማይፈነቅለው ድንጋይ የለም፡፡"

ልዑል እግዚአብሔር ግን ሙሴ "ስምህ ማነው?" ብሎ ለጠየቀው ጥያቄ በቀጥታ አልመለሰለትም፡፡ በጣም አጭር በሆነና በሚገርም ሁኔታ ነበር የመለሰበት፡፡ "እኔ፣ እኔ ነኝ" ነበር ያለው፡፡ በመቀጠል ሲያስረዳውም "የአባትህ አምላክ፣ የአብርሃም አምላክ፣ የይስሃቅ አምላክና የያዕቆብ አምላክ ነኝ" ብሎታል፡፡

"እኔ፣እኔ ነኝ" የሚለው ሐረግም በብሉይ ኪዳን መጽሐፍ ውስጥ ያሕዌ (Yahweh) የሚለው ስም መሠረትና ያሕዌ በኪንግ ጀምስ መጽሐፍ ቅዱስ ደግሞ ጂሆቫ (Jehovah) በማለት ትክክል ባልሆነ መልኩ ተተርጉሟል፡፡ የሚገርመው የዕብራውያን የመሆን ግሥ YHWH ተብሎ በአራት የላቲን ፊደላት ይፃፋል፡፡ እነዚህ ፊደላት የእግዚአብሔርን መኖር ከመግለጽ በስተቀር የዚህን መለኮታዊ አካል መለያ ስም አይገልፁም፡፡በመሆኑም ድብቅነት አለባቸው ማለት ነው፡፡ ስለዚህም በዚህ ዘመን እንኳን እነዚህ ፊደላት እንዴት እንደሚነበቡ ማንም አያውቅም፡፡

በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተጠቀሰው ታሪክ የሚያስረዳን ይህ ሰማያዊ ቅዱስ ኃይል ሙሴን በስሙ ሲጠራው፣ በተቃራኒው ደግሞ ሙሴ የዚህን ቅዱስ ስም ማንነት ቢጠይቅም ያገኘው ምላሽ ግን ስሙን ሳይሆን፣ "እኔ ያለሁና የምኖር ነኝ" የሚሉትን ቃላት ብቻ ነበር፡፡ ስለሆነም ነቢዩ ሙሴ እግዚአብሔር ያዘዘውን ለመፈጸም ያስቻለውና የተጠቀመበትን ኃይል ለማግኘት የቻለው ከእግዚአብሔርና ከእግዚአብሔር ብቻ ነበር፡፡

ስለዚህ ሙሴ ከእግዚአብሔር በተሰጠው ኃይል ፈርኦንን ለማስጨነቅና የእስራኤል ልጆችን ለማስለቀቅ፥ በግብፅ ላይ መቅሰፍት ለማውረድና ተአምሯትን ለመፈጸም ተጠቅሞበታል፡፡ ሙሴ የእግዚአብሔር በትር ተብሎ ይጠራል፡፡ ይህም የሆነበት ምክንያት ሙሴ ለእግዚአብሔር እኔ ወደፈርኦን ሄጄ እስራኤልን ከግብጽ ለማውጣት የምበቃ ሰው አይደለሁም፤ እንዲሁም ደግሞ እስራኤላውያንስ እግዚአብሔር አልተገለጠልህም ብለው ባያምኑኝ፥ ቃሌንም ባይሰሙ፥ ምን እላቸዋለሁ? ብሎ በአንገራገረ ጊዜ እግዚአብሔርም "በእጅህ የያዝከው ምንድነው?" ብሎ ጠየቀው፡፡ እርሱም "በትር ነው" አለ፡፡ እግዚአብሔርም "ወደመሬት ጣለው" አለው፡፡ ሙሴም እንዲሁ አደረገ በትሩ ተለውጦ እባብ ሆነ... "እጅህን ዘርጋና ጅራቱን ይዘህ አንሣው አለው" እግዚአብሔር፡፡ ሙሴም እባቡን ባነሣው ጊዜ እንደገና በትር ሆነ "እናም ለእስራኤል ማስረጃ ይሆን ዘንድ በዚህ ተጠቀም አለው፡፡"

ግብፃውያኑ በበኩላቸው በአስማት ጥበብ የታወቁ ነበሩ፡፡ እንጨትን ወደእባብ መለወጥ፣ መልሶም እባቡን ወደ እንጨት መለወጥም ይችሉ ነበር፡፡ ለምሳሌ፣ የግብጹ ካህን አባ አነር እና አስማተኛው ንጉሥ ኢክታኒበስ ሁልጊዜ ከእጃቸው በትር አይለይም ነበር፡፡ ሙሴ በፈርዖን ቤተመንግሥት አደባባይ ከአሮን ጋር በመሆን እንጨቱን ወደእባብ በለወጠ ጊዜ የንጉሡ አስማተኞችም ይህንኑ አድርገው ነበር፡፡ ሆኖም የነርሱ እባብ በሙሴ እባብ ተዋጠ፡፡ ሙሴና አሮን ውሃውን ወደ ደም በለወጡ ጊዜ የፈርዖን አስማተኞች አልተደነቁም፡፡ እነሱም ያደርጉታልና፡፡ ሙሴም የጓጉንቸር መንጋ ሲያመጣ፣ አስማተኞቹም እንደዚሁ አድርገዋል፡፡ ነገር ግን ሙሴ እጁን ዘርግቶ የምድርን ትቢያ በመታ ጊዜ ሁሉ ነገር ወደቅማልነት ተለወጠ፡፡ አስማተኞቹ ይህን ማድረግ አልቻሉም፡፡ ከዚያ በኋላ ሙሴ ተናካሽ ዝንብ አመጣባቸው፡፡ አሁንም አስማተኞቹ ይህን ማድረግ አልቻሉም፡፡ ሰዎችና እንስሳት ተነድፈው ሞቱ፡ ይህን ጊዜ አስማተኞቹ ለፈርዖን "ይህ የእግዚአብሔር እጅ ነው" አሉት፡፡ በፈርዖን ልበደንዳናነት የተነሣ ሙሴ አከታትሎ መቅሰፍትን አወረደ፡፡ የእንስሳት እልቂት፣ የበረዶ ዝናም፣ የአንበጣ መንጋ፣ የቀን ጨለማ፣ በመጨረሻም ከግብጻውያን ሰዎችም ሆነ ከእንስሳትም የበኩር ልጆቻቸው እንደሚሞቱ አስታወቀ፡፡ እንዲህም ሆነ፡፡ ፈርዖንም በመጨረሻ ዕብራውያን ባሮቹን ሳይወድ በግድ ለቀቀ፡፡

ከግብጽ ወጥተው ወደሲና ባመሩበት ወቅት ከኤርትራ ባሕር ሲደርሱ፣ ሙሴ እጁን ዘርግቶ ባሕሩን በመምታት ለሁለት እንዲከፈል በማድረግ ዕብራውያኑ በደረቅ ምድር እንዲሻገሩ አድርጓል፡፡ በኋላም የፈርዖን ሠራዊት እስከነሠረገላው በዚህ በተከፈለው ባሕር ደረቅ መሬት በገባ ጊዜ ውሃው ወደቀድሞው ቦታው ተመልሶ እንዲያሰምጣቸው አድርጓል በማለት በአሪት ዘፀአት ተፅፎአል፡፡

ይሁንና የግብፅ ቀሳውስትና አስማተኞችም ሐይቆችና ባህሮችን መክፈል መቻላቸውን ሲገልፁ ቆይተዋል፡፡ ለምሳሌ፣ ጥንታዊውና "የዌስትካር ፓፓይሩስ" የሚባለው ሰነድ እንደሚገልፀው ጫጫ እማንክሀ የተባለ ሊቀ ካህን ከሙሴ መወለድ 1500 በፊት በፈርዖን ሰነፈሩ ዘመን ይኖር ነበር፡፡ አንድ ቀን ንጉሡ ሃያ ቆነጃጅትን ይዞ በሐይቅ በመዝናናት ላይ ሳለ ያንዷ ጌጥ ውሃው ውስጥ ይወድቃል፡፡ ይሄኔ ፈርዖኑ ካህኑን አስጠራው፡፡

> እሱም ሃይል ያላቸውን ቃላት ተናግሮ ያንዱን ሐይቅ ወገን ክፍሉ በሌላው ላይ በማድረግ ጌጡን አውጥቶ ለደንገጡሯ ሰጣት፡፡ ከዚያም አስማተኛው ሃይለኛ ቃላትን ሲናገር ውሃው ወደ ቦታው ተመለሰ፡፡

ይህ ታሪክ ባስገራሚ መልኩ ከኤርትራ ባህር መክፈል ጋር ይመሳሰላል፡፡ በመሆኑም ድርጊቱ ሙሴን ከግብፃውያኑ አስማተኞች ጋር ይፈርጀዋል፡፡

ሰር ዋሊስ በጅ፣ የከብረ ነገሥት ተርጓሚና በብሪትሽ ሙዚየም የግብፃውያንና አሶርያውያን ቅርሶች ጠባቂም የሚከተለውን ብለዋል፡፡

ሙሴ ብቃት ያለው አስማተኛና ስለአስማት ቀመሮችና ድግምቶች ጥልቅ ዕውቀት ያለው ነው... (ከዚህም በላይ) የፈፀማቸው ተአምራቶች የሚያመለክቱት ቄስ ብቻ ሳይሆን በከፍተኛ ደረጃ የሚገኝ አስማተኛና ምናልባትም ከሐር ሔብ ሊሆን እንደሚችል ነው፡፡

ምሥጢራዊው ሳይንስ?

ሙሴ በግብፅ ቤተመቅደስ ከሐር ሔብ (ሊቀ ካህን) እንደመሆኑ ያለጥርጥር ለአስማታዊ የሃይማኖት "ሣይንስ" ድብቅ ዕውቀት ቅርበት ነበረው፡፡ይህ የበለፀገ የዕውቀት ክምችት እምጥ ይግባ ስምጥ ግን አይታወቅም፡፡ ምናልባት በ2ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ገደማ የእሊክሳንድርያን ቤተመጻሕፍት ያቃጠለው እሳት ወደ ሁለት መቶ ሺህ የሚጠጉ ብራና ላይ የተጻፉ ጥቅሎችን ባወደመ ጊዜ አብሮ አጥፍቶት ይሆናል፡፡ ግብጽን ጥንት የጎበኘው የግሪኩ ፈላስፋ ሄሮዶቱስ ሲጽፍ ዓመትን በአስራ ሁለት ወራት በመጀመሪያ የከፈሉ ግብጻውያን እንደሆኑ ከመጥቀሱም በላይ በሥነ ሕንፃ መስክ በዓለም ደረጃ እጅግ የተራቀቁ እንደነበሩ ጠቅሷል፡፡ በብረታ ብረት ነክ ሥራዎቻቸው፣ ለምሣሌ፣ በወርቅ ሥራና በመዳብ ሥራዎች ከፍተኛ ደረጃ የደረሱም ነበሩ፡፡ ከመዳብ የተሠሩ የመቁረጫ መሣሪያዎቻቸው የቆዩና ጠንካራ አለቶችን እስከመቁረጥ የደረሱ ነበሩ፡፡ አሜሪካዊው ፕሮፌሠር ሊቪዮ ስቴቺኒ እንደሚሉት በ2200 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ገደማ ካህናቱ የሉንግቲውድና የላቲቲዩድን ዲግሪ ርቀት በመጠቀም የቦታን አቀማመጥ በሠላሣና አርባ ሜትሮች የግምት ርቀት ያሰሉ ነበር፡፡ ሌሎች ሥልጣኔዎች እዚህ ደረጃ የደረሱት ከ4000 ዓመታት ያህል በኋላ ነው፡፡ በሕክምና በኩልም የተራቀቁና በመድሃኒቶችም ቅመማ ረገድ የታወቁ ነበሩ፡፡ በአጭሩ አውሮፓውያን ገና ከጫካ ሕይወት ባልተላቀቁበት ዘመን ግብጻውያን በሥልጣኔዎቻቸው የመጠቁ ሕዝቦች ነበሩ፡፡ ወደ መቶ ዓመታት ገደማ አርኪዎሎጅስቶች ባደረጉት ቁፋሮና ምርምር ስለግብጽ ይኸን ያህል የተለዩ ነገሮች አላገኘንም ቢሉም፣ በዚህ አባባል እኔ አልስማማም፡፡

በተለይ የካርናክ የመቅደስ ማዕከልን፣ የዞሰር ደረጃዎችና በሳካር የሚገኘውን በካይሮ አካባቢ ያለን የጋዛ ፒራሚድ በሥነ ሕንፃቸው፣ በንድፋቸው፣ በምጥቀታቸው በዘመናችን እንኳን የሚወዳደራቸው የለም፡፡ ታዲያ እነዚህ ሁሉ በአጋጣሚ የተገኙ ናቸውን? ስለነዚህ ዘመን ያልሻራቸው ድንቅ የግንባታ ሥራዎች ጥበብ መልስ መገኘት ይኖርበታል፡፡ በፈርዖን ቱትሞሲስ አንደኛ (1504 - 1492 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ) በንግሥት ሐትሸፕስት (1473-1458 ቅድመ ልደተክርስቶስ) ዘመን የተሠሩት ሐውልቶች ለዓይን ማመን የሚያዳግቱ ናቸው፡፡ ከአንድ ወጥ ቋጥኝ ተጠርበው የተሰሩ ቁመታቸው ከሃያ

እስከ ሠላሣ ሜትሮች የሚደርስ፣ ክብደታቸው ከመቶ አርባ እስከ ሦስት መቶ ሃያ ቶን የሚደርሱት እነዚህ ግዙፍ ሐውልቶች በምን እንደተጓጓዙና እንዴት እንደቆሙ የሚያውቅ የለም፡፡ በተለይ አንድ ሐውልት ከተጠረበ በኋላ በመሰንጠቁ ምክንያት ካለበት ቦታ ሳይነሣ የተተወ ሲሆን፣ ቁመቱ ወደ አርባ ሜትር፣ የጎን ስፋቱ ወደአራት ሜትር፣ ክብደቱ አንድ ሺህ አንድ መቶ ስድሣ ስምንት ቶን ይሆናል፡፡ ለመሥራት ሃያ ዓመታት ወስዷል የተባለው ታላቁ የጋዛ ፒራሚድ እያንዳንዳቸው ሁለት ተኩል ቶን ክብደት ካላቸው ሁለት ሚሊዮን ሦስት መቶ ሺህ ጥርብ ድንጋዮች የተሠራ ሲሆን፣ ከፍታው ወደ አንድ መቶ ሃምሣ ሜትር ይጠጋል፡፡ ይህ ግዙፍ የግንባታ ሥራ እንዴት እንደተከናወነ ለመረዳት እንኳን የሚያስቸግር ነው፡፡ ስለዚህም ግብፃውያን በዘመናችን ዓለም ያልተደረሰበት ምሥጢራዊ ሳይንስ ዕውቀት ባለቤቶች ሆነው እንደነበሩ ለመገመት አያዳግትም፡፡

ምዕራፍ አስራ ሦስት

የጨለማው ዘመን ቅርስ

ስለግብጽ ካደረግኩት ምርምር የተገነዘብኩት ነገር ጥንታውያኑ ግብጾች የምሥጢራዊ ሳይንስ ባለቤት የነበሩ መሆናቸውን ነው፡፡ የዚህ የጥበባቸውና የዕውቀታቸው ምንጮችም ከሰማይ የመጡ ፍጡራን ናቸው ብለው የሚያመልኳቸው አማልክት ናቸው፡፡ ይህም ጉዳይ በተለይ "የሙታን መፅሐፍ" ተብሎ በሚታወቀው ጽሑፍ ውስጥ ይገኛል፡፡ በመፅሐፉ እንደተጠቀሰው ግብፃውያኑ ያመልኳቸው ከነበሩት አማልክት ውስጥ የጨረቃ አምላክ ብለው የሚጠሩት ቶት ዓለምን የፈጠረ ነው ብለው ያምኑ ነበር፡፡ ይህ ቶት የሚሉት አምላክ ዕውቀቱን ሁሉ በ36535 የብራና ጥቅሎች ላይ ጽፎ የተመረጡ ሰዎች ብቻ ፈልገው እንዲያገኙት በተለያዩ ቦታዎች ጉድጓድ ቆፍሮ መደበቁን መፅሐፉ ይናገራል፡፡ ግብፃውያኑ እንደሚሉት ከሆነ የጥንት ገዢዎቻቸው የነበሩት አማልክት በምድር ላይ የነገሡት ለ3226 ዓመታት ያህል ነው፡፡ ቶት የተባለው አምላክ ከመምጣቱ በፊት ኦሲሪስ የተባለ አምላክ ይገዛቸው ነበር፡፡ እነዚህ ሁለት አማልክት በብዙ መልካቸው ተመሳሳይነት እንደነበራቸውና እንዲያውም ወንድማማቾችም እንደሆኑ በአንድ የቆየ ጽሑፍ ተጠቅሷል፡፡ ቶትና ኦሲሪስ የጨረቃና የሙታን አምላክ እንዲሁም ሕግ አውጪዎችና ፈራጆች ነበሩ ይሏቸዋል፡፡ እነዚህ አማልክት ወደምድር ወርደው መግዛት ከመጀመራቸው በፊት ግብጻውያን የሰው ሥጋ የሚበሉ ከአራዊት ያልተለዩ ሰዎች እንደነበሩና የሥልጣኔ ፈለግንም የተከተሉት ከነዚህ አምላኮቻቸው አገዛዝ በኋላ እንደሆነ በመግለጽ አምላኮቻቸው ወደሰማይ ሲያርጉ ታላቅ የስልጣኔ ቅርስና መሠረት ጥለውላቸው እንደሄዱ ያምናሉ፡፡

አቅኚዎች

የግብጿን ታሪክ ስንመለከት የሥልጣኔው ደረጃ በሂደት ያደገ አልነበረም፡፡ ይህም ማለት በመቶ የሚቆጠሩ ዓመታትን ወይም ሺህ ዓመታትን የወሰደ ሳይሆን በአጭር ጊዜ ውስጥ ምጥቀትን ያሳየ ነበር፡፡ ከ3600 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ በፊት በግብጽ ውስጥ ጽሑፍ አይታወቅም፡፡ ከዚህ ዓመት በኋላ ግን ለመግለጽ በሚያዳግት ሁኔታ ጽሑፎች ብቅ አሉ፡፡ ሂሣብ፣ ሕክምና፣ የከዋክብት ጥናት፣ ሥነ ሕንፃ ሁሉም በድንገት የግብጻውያኑ ቅርስ ሆኑ፡፡ በለንደን ዩኒቨርሲቲ የግብጻውያን ታሪክ ተመራማሪ የሆኑት ፕሮፌሰር ኤድዋርድ እና ፕሮፌሰር ዋልተር ኤመሪ እንደሚሉት፣

ከክርስቶስ ልደት 3400 ዓመታት በፊት በግብጽ ውስጥ ታላቅ ለውጥ መከናወን ጀመረ፡፡ ከጎሣ አደረጃጀት

ወደሠለጠነና የተደራጀ ንጉሣዊ ሥርዓት ተሸጋገረች... በዚህም ወቅት ሥነጽሑፍ፣ ሥዕል፣ ቅርጻ ቅርጽና ሥነ ሕንፃን የመሳሰሉት በማይታመን ደረጃ አደጉ፡፡ እነዚህ ሁሉ የሆኑት በአጭር ጊዜ ውስጥ ሲሆን፣ ለዚህ ደረጃ ሊበቁ የቻሉበት መነሻ ግን ነበራቸው ማለት ያስቸግራል፡፡

[illegible] ኤፍራጥስ፣ በሜሶፖታሚያ ውስጥ የነበረው የላቀ የሱመር ሥልጣኔ ምናልባት ለግብጻውያኑ አስተዋጽዖ አድርጎ ይሆናል የሚል ግምት ቢኖርም፣ [illegible]የው ቀጥተኛ ሳይሆን በተዘዋዋሪ መንገድ ሊሆን ይችላል፡፡ ይህን[illegible] አባባል ለመቀበል አሳማኝ ምክንያት የሆነኝ ሁለቱም አገሮች በጨረቃ አምላክ የሚያመልኩ መሆናቸው ነው፡፡ ግብጻውያኑ በቶት፣ ሱመራውያኑ ደግሞ በሲን ያመልኩ ነበር፡፡ በምሁራኑ አባባል የግብጽ ሥልጣኔ የተመሠረተበት አካባቢ ከመካከለኛው ምስራቅ እስከ ቀይ ባሕር ብሎም እስከምስራቅ አፍሪካ ያለውን ሰፊ ግዛት የሚያካልል፣ ምናልባትም በታላቅ የምድር መናወጥና ጎርፍ ጠፋ ከሚባለው የአትላንቲስ ሥልጣኔ ጋር የተቆራኘ ሊሆን ይችላል፡፡ በኔ እምነት በመሬት መንቀጥቀጥና በጎርፍ ሰጥሞ የጠፋው ሥልጣኔ ይገኝ የነበረበት ቦታ ከታችኛው ኤፍራጥስ እስከ ዓባይ ዳርቻ ድረስ ባለው አካባቢ ነው ብዬ እገምታለሁ፡፡ ምሁራኑም እንደሚሉት በአትላንቲክ ውቅያኖስ ውስጥ የዚህ አይነት ሰፊ መሬት አለመኖርን የሚያረጋግጡ በቂ የጂዮፊዚካል መረጃዎች አሉ፡፡ ከዚህም በተጨማሪ የግሪኩ ፈላስፋ ፕሌቶ አትላንቲስን በተመለከተ ባሰፈረው ጽሑፍ ውስጥ የጠቀሰው፣ ቦታ ከአትላንቲክ ውቅያኖስ ጋር ፈጽሞ ግንኙነት የሌለው መሆኑንና ይልቁንም ከኤፍራጥስ እስከ ዓባይ ዳርቻ፣ አለያም በአፍሪካ ቀንድ ወይም በእስያ አህጉር ዛሬ ባንግላዴሽ ተብሎ የሚጠራውን አካባቢ የሚያጠቃልል ነው፡፡

ከውሃ የዳነ

ከግብጻውያኑ አማልክት መካከል አንዱ የሆነው ኦሲሪስ ለግብጽ ሥልጣኔ ምንጭ የሆነውን ዕውቀቱን ለዓለም ሕዝቦች ለማካፈል ረጅም ጉዞ በማድረግ የተለያዩ አገሮች መሪዎችን ለማገባባትና ለማሠልጠን ጥረት ማድረጉ በሙታን መፅሐፍ ውስጥ ተጠቅሷል፡፡ ኦሲሪስ ወደአገሩ እንደተመለሰ በቤተመንግስቱ ውስጥ ጠላቶቹ ሴራ ጠንስሰው ይጠብቁት ነበርና ከወርቅ በተሠራ ሣጥን ውስጥ አታለው ካስገቡት በኋላ ሣጥኑን ቆልፈው በዓባይ ወንዝ ላይ ጣሉት፡፡ ሴራውን የደረሰችበት የኦሲሪስ ሚስት ሣጥኑን ፈልጋ በማግኘት ባሏን ከሞት አትርፋው ነበር፡፡ ሆኖም የኦሲሪስ ሚስት ወንድም አለመሞቱን ሰላወቀ፣ ኦሲሪስን ካለበት ቦታ በአስማት ፈልጎ አገኘው፣ ገደለው፣ ቆራርጦም በዓባይ ወንዝ ላይ ጣለው፡፡ የኦሲሪስ ሚስትም የቶትን ርዳታ በመጠየቅ የተቆራረጠውን አካል በድግምት ተሰብስቦ ወደቀድሞው ሰውነቱ እንዲመለስ ብታስደርግም ከዚያ በኋላ ግን የሙታኖች ንጉሥ በመሆን ወደ መናፍስት ዓለም ሄደ ይላል አፈታሪኩ፡፡

[illegible] ታሪክ ውስጥ ትኩረቴን የሳቡ ሦስት ነገሮች አሉ፡፡ አንደኛ [illegible] ሥልጣኔን ያስተማረና ሕግን የሰጠ መሆኑ፣ ሁለተኛ በሣጥን [illegible] ተደርጎ በዓባይ ወንዝ ላይ መጣሉ፣ ሦስተኛ ባለቤቱ ኢሰስ [illegible] አውጥታ ሕይወቱን ማትረፏ ናቸው፡፡ የሙሴ ታሪክም [illegible] ይመሳሰላል፡፡ ምክንያቱም ሙሴም ለዕብራውያን ሥልጣኔን [illegible] ሕግን የሰጠ ነው፡፡ እንዲሁም በደንገል ቅርጫት ተደርጎ [illegible] ወንዝ ላይ ተጥሎ ነበር፡፡ በመጨረሻም በግብጻዊቱ ልዕልት [illegible] ከወንዙ ወጥቶ ሕይወቱ ሊተርፍ ችሏል፡፡

በግብጻውያኑ ቋንቋ "ሙ" ማለት ውሃ ሲሆን፣ "ኢሰስ" ከውሃ የዳነ ማለት ነው፡፡ ሙሴ የሚለውም ስም የሚያመለክተው ይህንኑ ነው፡፡ በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በውሃ ከመወሰድ ሰላመለጡ ብዙ ሰዎች ተጠቅሷል፡፡ ዮናስ ወደባሕር ተጥሏል፡፡ ነገር ግን አሳ ነባሪ ውጦት ከሦስት ቀንና ሌሊት በኋላ በነነዌ ከተማ ዳርቻ ተተፍቷል፡፡ ኖህ በሠራው መርከብ ከጥፋት ውሃ ለመትረፍ ችሏል፡፡ ክርስቶስም በዮርዳኖስ ወንዝ ገብቶ ተጠምቆ ወጥቷል፡፡ "ሰው ከውሃና ከመንፈስ ካልተወለደ በቀር ወደ እግዚአብሔር መንግሥት ሊገባ አይችልምም" ብሏል፡፡ ይህን ቃል ስመለከተው በዕውቀታቸውና በጥበባቸው የታወቁ ሰዎች በቀድሞው ዘመን ከውሃ ገብቶ ከመውጣት ጋር የተያያዘ ምሥጢር እንዳላቸው ተገነዘብሁ፡፡ "ክርስቶስ በዮርዳኖስ ተጠምቆ ከወጣ በኋላ ነበር ተአምራቱንና ኃይሉን ማሳየት የጀመረው፡፡ ድውያንን መፈወስ፣ የሞተውን ማስነሳት፣ እንጀራውንና አሳውን ማብዛት፣ ተፈጥሮን መቆጣጠር የመሳሰሉትን የፈፀመው፡፡ ታሪካቸውን ካጠናኋቸው ሰዎች መካከል ወደውሃ ገብተው የተረፉ፣ የዳኑ ሰዎች ሁሉ ለተጠቀሰው ዕውቀት ታድለዋል ማለቴ ግን አይደለም፡፡ ምንም እንኳን ተልእኳቸው ቢለያይም ሙሴም ሆነ ዮናስ እንዲሁም ኢየሱስ ክርስቶስ በተለያዩ ጊዜያትና ቦታዎች ከውሃ ጋር የተያያዙ ግንኙነቶች ታይተውባቸዋል፡፡

ወደሠለጠነና የተደራጀ ንጉሣዊ ሥርዓት ተሸጋገረች... በዚህም ወቅት ሥነጽሑፍ፣ ሥዕል፣ ቅርጻ ቅርጽና ሥነ ሕንፃን የመሳሰሉት በማይታመን ደረጃ አደጉ። እነዚህ ሁሉ የሆኑት በአጭር ጊዜ ውስጥ ሲሆን፣ ለዚህ ደረጃ ሊበቁ የቻሉበት መነሻ ግን ነበራቸው ማለት ያስቸግራል።

[illegible] ኤፍራጥስ፣ በሜሶፖታሚያ ውስጥ የነበረው የላቀ የሱመር ሥልጣኔ ምናልባት ለግብጻውያኑ አስተዋጽዖ አድርጎ ይሆናል የሚል ግምት ቢኖርም፣ [illegible] ቀጥተኛ ሳይሆን በተዘዋዋሪ መንገድ ሊሆን ይችላል። ይህን[illegible] አባባል ለመቀበል አሳማኝ ምክንያት የሆነኝ ሁለቱም አገሮች በጨረቃ አምላክ የሚያመልኩ መሆናቸው ነው። ግብጻውያኑ ቶት፣ ሱመራውያኑ ደግሞ ሲን ያመልኩ ነበር። በምሁራኑ አባባል የግብጽ ሥልጣኔ የተመሠረተበት አካባቢ ከመካከለኛው ምስራቅ እስከ ቀይ ባሕር ብሎም እስከምስራቅ አፍሪካ ያለውን ሰፊ ግዛት የሚያካልል፣ ምናልባትም በታላቅ የምድር መናወጥና ጎርፍ ጠፋ ከሚባለው የአትላንቲስ ሥልጣኔ ጋር የተቀራኘ ሊሆን ይችላል። በኔ እምነት በመሬት መንቀጥቀጥና በጎርፍ ሰጥሞ የጠፋው ሥልጣኔ ይገኝ የነበረበት ቦታ ከታችኛው ኤፍራጥስ እስከ ዓባይ ዳርቻ ድረስ ባለው አካባቢ ነው ብዬ እገምታለሁ። ምሁራኑም እንደሚሉት በአትላንቲክ ውቅያኖስ ውስጥ የዚህ አይነት ሰፊ መሬት አለመኖርን የሚያረጋግጡ በቂ የጂዎፊዚካል መረጃዎች አሉ። ከዚህም በተጨማሪ የግሪኩ ፈላስፋ ፕሌቶ አትላንቲስን በተመለከተ ባሰፈረው ጽሑፍ ውስጥ የጠቀሰው፣ ቦታ ከአትላንቲክ ውቅያኖስ ጋር ፈጽሞ ግንኙነት የሌለው መሆኑንና ይልቁንም ከኤፍራጥስ እስከ ዓባይ ዳርቻ፣ አለያም በአፍሪካ ቀንድ ወይም በእስያ አህጉር ዛሬ ባንግላዴሽ ተብሉ የሚጠራውን አካባቢ የሚያጠቃልል ነው።

ከውሃ የዳነ

ከግብጻውያኑ አማልክት መካከል አንዱ የሆነውኦሲሪስ ለግብጽ ሥልጣኔ ምንጭ የሆነውን ዕውቀቱን ለዓለም ሕዝቦች ለማካፈል ረጅም ጉዞ በማድረግ የተለያዩ አገሮች መሪዎችን ለማግባባትና ለማሠልጠን ጥረት ማድረጉ በሙታን መፅሐፍ ውስጥ ተጠቅሷል። ኦሲሪስ ወደአገሩ እንደተመለሰ በቤተመንግስቱ ውስጥ ጠላቶቹ ሴራ ጠንስሰው ይጠብቁት ነበርና ከወርቅ በተሠራ ሣጥን ውስጥ አታለው ካስገቡት በኋላ ሣጥኑን ቆልፈው በዓባይ ወንዝ ላይ ጣሉት። ሴራውን የደረሰችበት የኦሲሪስ ሚስት ሣጥኑን ፈልጋ በማግኘት ባሏን ከሞት አትርፋው ነበር። ሆኖም የኦሲሪስ ሚስት ወንድም አለመሞቱን ስላወቀ፣ ኦሲሪስን ካለበት ቦታ በአስማት ረልጎ አገኘው፣ ገደለው፣ ቆራርጦም በዓባይ ወንዝ ላይ ጣለው። የኦሲሪስ ሚስትም የቶትን ርዳታ በመጠየቅ የተቆራረጠውን አካል በድግምት ተሰብስቦ ወደቀድሞው ሰውነቱ እንዲመለስ ብታስደርግም ከዚያ በኋላ ግን የሙታኖች ንጉሥ በመሆን ወደ መናፍስት ዓለም ሄደ ይላል አፈታሪኩ።

[illegible] ታሪክ ውስጥ ትኩረቱን የሳቡ ሦስት ነገሮች አሉ። አንደኛ [illegible] ሥልጣኔን ያስተማረና ሕግን የሰጠ መሆኑ፣ ሁለተኛ በሚታን [illegible] ተደርጎ በዓባይ ወንዝ ላይ መጣሉ፣ ሦስተኛ ባለቤቱ ኢሲስ [illegible] አካሉን ሕይወቱን ማትረፏ ናቸው። የሙሴ ታሪክም [illegible] ይመስላል። ምክንያቱም ሙሴም ለዕብራውያን ሥልጣኔን [illegible] ሕግን የሰጠ ነው። እንዲሁም በደንገል ቅርጫት ተደርጎ [illegible] ወንዝ ላይ ተጥሎ ነበር። በመጨረሻም በግብጻዊቱ ልዕልት [illegible] ከሞት ወጥቶ ሕይወቱ ሊተርፍ ችሏል።

በግብጻውያኑ ቋንቋ "ሙ" ማለት ውሃ ሲሆን፣ "ኢሰስ" ከውሃ [illegible] ማለት ነው። ሙሴ የሚለውም ስም የሚያመለክተው ይህንኑ [illegible]። በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በውሃ ከመወሰድ ስላመለጡ ብዙ [illegible] ተጠቅሷል። ዮናስ ወደባሕር ተጥሏል። ነገር ግን አሳ ነባሪ [illegible] ከሦስት ቀንና ሌሊት በኋላ በነነዌ ከተማ ዳርቻ ተተፍቷል። [illegible] በሠራው መርከብ ከጥፋት ውሃ ለመትረፍ ችሏል። ክርስቶስም [illegible]ርዳኖስ ወንዝ ገብቶ ተጠምቆ ወጥቷል። "ሰው ከውሃና ከመንፈስ [illegible] በቀር ወደ እግዚአብሔር መንግሥት ሊገባ አይችልም" [illegible]። ይህን ቃል ስመለከተው በዕውቀታቸውና በጥበባቸው የታወቁ [illegible] በቀድሞው ዘመን ከውሃ ገብቶ ከመውጣት ጋር የተያያዘ [illegible] እንዳላቸው ተገነዘብሁ። "ክርስቶስ በዮርዳኖስ ተጠምቆ [illegible] በኋላ ነበር ተአምራቱንና ኃይሉን ማሳየት የጀመረው። ድውያንን መፈወስ፣ የሞተውን ማስነሳት፣ እንጀራውንና አሳውን ማብዛት፣ ተፈጥሮን መቆጣጠር የመሳሰሉትን የፈፀመው። ታሪካቸውን ካጠናኋቸው ሰዎች መካከል ወደውሃ ገብተው የተረፉ፣ የዳኑ ሰዎች ሁሉ ለተጠቀሰው ዕውቀት ታድለዋል ማለቴ ግን አይደለም። ምንም እንኳን ተልእኳቸው ቢለያይም ሙሴም ሆነ ዮናስ እንዲሁም ኢየሱስ ክርስቶስ በተለያዩ ጊዜያትና ቦታዎች ከውሃ ጋር የተያያዙ ግንኙነቶች ታይተውባቸዋል።

ምዕራፍ አሥራ አራት

ክብርና ሞገሱ ከእስራኤል ርቋል

ጥቅምት 4፣1990 ከሰዓት በኋላ ነበር ወደ አሮጌው የኢየሩሳሌም የግንብ ከተማ በጃፋ በር በኩል የገባሁት፡፡ በእግር ኢብን ኤል ኪታብ አደባባይ ዘልቄ ወደጠባቦቹ መንገዶች አመራሁ፡፡ ወቅቱ የፍልስጤም ኢንቲፋዳ ቡድን የሚንቀሳቀስበትና ኢራቅ እሥራኤልን በስከድ ሚሳይሎቿ "ለማደባየት" የዛተችበት ጊዜ ስለነበር፣ የውጪ ተወላጆች በሙሉ ከከተማዋ ወጥተው ሄደዋል፡፡

በስተቀኝ የአርመኖች መንደር፣ በስተግራ ደግሞ ክርስቲያኖቹ ሠፈር የሚገኝ ቤተ ክርስቲያን ጎልቶ ይታያል፡፡ በዚህ ቦታ የነበረውን ገዳም ነበር የሙስሊሙ ጄኔራል ሳላዲን በንጉሥ ላሊበላ ጠያቂነት ለኢትዮጵያውያኑ የሰጣቸው፡፡ ከብዙ ዓመታት በኋላ በዚህ ቦታ የነበራቸውን ይዞታ ኢትዮጵያውያኑ ቢያጡም፣ አሁንም ቢሆን አንድ ታላቅ ገዳም በእጃቸው ይገኛል፡፡

ጉዞዬን ወደምሥራቅ አቅጣጫ ቀጠልኩ፡፡ በስተቀኝ የአይሁዶች ሠፈር ይታያል፡፡ ጥቋቁር ልብሶችን የለበሱና ባርኔጣዎች ያጠለቁ ወጣቶች በኩራት ይንጎማለላሉ፡፡ በስተግራዬ ግን ደስታ የተለየውና ተስፋ ቢስነት የነገሠበት የሙስሊሞች ሠፈር አለ፡፡ ከፊት ለፊት ባለክብ ጉልላቱ አለት የሚባለው በ7ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በካሊፍ ዑመርና ወራሾቻቸው የተሠራውና በቅዱስ ሥፍራነቱ በሙስሊሙ ዓለም በ3ኛነት የሚታወቀው መስጊድ ጎልቶ ይታያል፡፡

ይህን መስጊድ የተለየ የሚያደርገው የመጀመሪያው የሰሎሞን ቤተ መቅደስ በነበረበት ቦታ ላይ መገንባቱ ነው፡፡ አክራሪ አይሁዶች የዓለም የመሠረት ድንጋይ ነው ብለው የሚያምኑትንና ንጉሥ ሰሎሞን ታቦቱን ያኖረበትን ሸቲያ የሚባለውን ታላቅ ቋጥኝ በዚህ መስጊድ መዳበቢ ጥብቅ ግንዛቤ የሚጭርልኝ መስሎ ተሰማኝ፡፡

ሆኖም ይህ ብቻ አልነበረም የተሰዓት በኋላው ጉብኝቴ ዓላማ፡፡ ከዚህ መስጊድ ጥቂት መቶ ሜትሮች ራቅ ብሎ የሚገኘውንና ለምርምሬ ከፍተኛ ጠቀሜታ ይኖረዋል ብዬ የገመትኩትን የአል አቅሳ መስጊድ ለመጎብኘትም ፈልጌያለሁ፡፡ የአውሮፓ ቴምፕላሮች የሰሎሞን ቤተመቅደስ በተቃጠለ ጊዜ ሸቲያው ሥር ተደብቋል እየተባለ የሚነገርለትን የቃል ኪዳኑን ታቦት ለመፈለግ ወደሰሎሞን ቤተመቅደስ በመሬት ውስጥ ለውስጥ ቁፋሮ ያደረጉት በአል አቅሳ መስጊድ ግቢ በመስፈር ነበር፡፡ ጫማዬን አውልቄ ወደ መስጊዱ ገባሁ፡፡ ክፍሉ አራት ማእዘን ያለው ሲሆን፣ ሰፊና ቀዝቃዛ ነው፡፡ ነቢዩ መሐመድ ከዚህ ቦታ በመነሳት በመላእክት አማካይነት ታዋቂ የሌሊት ጉዟቸውን አድርገዋል ተብሎ ይነገራል፡፡ ይህን መስጊድ ሙስሊሞች፣ ቴምፕላሮችና በየዘመኑ የመጡ ገዢዎች አሻሽለው ሠርተውታል፡፡ በዚህ ቦታ የሚታየውን ነገር ሁሉ አየሁ፡፡ የንጉሥ ሰሎሞን ፈረሶች በረት የተባለውም በመልካም ሁኔታ ይገኛል፡፡ ከአል አቅሳ መስጊድ በመውጣት

ወደ ዐሌ [illegible] አለች አመራሁ፡፡ የድንጋይ ጉልላት ተብሎ የተሰየመው መስጊዱ ሸቲያውን በውስጡ አድርጎ በላዩ ላይ በመሠራቱ ነው፡፡ ይህ መስጊድ ባለስምንት ማእዘን ግዙፍ የሆነ ሕንፃ ሲሆን፣ ወርቃማው ጉልላቱ ከብዙ የኢየሩሳሌም አቅጣጫዎች ጎልቶ ይታያል፡፡

የሰሎሞን ቤተመቅደስ በ587 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ተቃጠለ፡፡ ከግማሽ ምዕተ ዓመት በኋላ እንደገና ተገነባ፡፡ ሁለተኛው ቤተመቅደስ ደግሞ በ70 ድ.ል.ክ በሮማውያን ተደመሰሰ፡፡ ሙስሊሞች በ638 ድ.ል.ክ መስጊድ እስከሠሩበት ጊዜ ድረስም ይህ ሥፍራ ለብዙ ዘመናት ባዶ ሆኖ ቆይቷል፡፡

አንደኛውም ሆነ ሁለተኛው የሰሎሞን ቤተመቅደስ፣ በኋላም የሙስሊሞቹ መስጊድ በላዩ ላይ የተሠራበት ሸቲያ የተባለው የታቦቱ መቀመጫ የነበረው ቋጥኝ ብዙ የታሪክ ማዕበሎችን ያሳለፈ ነው፡፡ አይሁዶች፣ ባቢሎናውያን፣ ሮማውያን፣ ክርስቲያኖችና ሙስሊሞች ተፈራርቀውበታል፡፡ አሁንም ግን በቦታው ይገኛል፡፡ ሸቲያው ዙሪያውን በእንጨት አጥር ተከልሏል፡፡ በዘመናት ውስጥ በዚህ ቦታ የተመላለሱ ምእመናን ሁሉ ሳይዳስሱትና ሳይነካኩት አላለፉም፡፡ ሸቲያው እጅግ ከመለስለሱ የተነሣ መስተዋት ይመስላል፡፡ በሸቲያው አንድ ጎን በቋጥኙ ሥር ወደሚገኝ ወደ አንድ ጥልቅ ጉድጓድ የሚያመራ ደረጃ አለ፡፡ ጉድጓዱን ሙስሊሞች "ቢር ኤል አርዌህ" ይሉታል፡፡ ትርጉሙም "የሙታን ማረፊያ ጉድጓድ" ማለት ነው፡፡ የእስልምና አማኞች በጉድጓዱ አንዳንዴ የሙታን ድምጽ፣ ሌላ ጊዜ የገነት ወንዞች ሲፈሱ ይሰማል ይላሉ፡፡

ከሙታን ነፍሳት ጉድጓድ በታች ወደ ጥልቅ መሬት የሚወስድ የታሸገ ምሥጢራዊ መንገድ መኖሩንና የሰሎሞን ቤተመቅደስ በባቢሎናውያን በተቃጠለ ጊዜም ታቦቱ ወደዚህ ጥልቅ ምድር ወርዶ በዚያ በመናፍስት እንደሚጠበቅ የአይሁድና የእስልምና አፈታሪኮች ይናገራሉ፡፡ ምናልባትም ይህን አፈታሪክ መሠረት በማድረግ ይሆናል ቴምፕላሮች በዚህ ቦታ የቃል ኪዳኑን ታቦት ለመፈለግ ቁፋሮ ያካሄዱት፡፡ በስተመጨረሻም በቁፋሮአቸው ፋይዳቢስነት የተነሣና ኢትዮጵያም የቃል ኪዳኑ ታቦት ማረፊያ አገር መሆኗን ስለምትናገር ሳይሆን አይቀርም ወደኢትዮጵያ ፊታቸውን ያዞሩት፡፡ እኔም የእነርሱን ፈለግ በመከተል ነው በእግራቸው የተተካሁት፡፡

ምን ዓይነት ቤት ትሠሩልኛላችሁ?

ቀደም ሲል እንዳረጋገጥኩት ታቦቱ በሰሎሞን ቤተመቅደስ ውስጥ የገባው በ955 ቅ.ል.ክ አካባቢ ሲሆን፤ ይህም በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ተጠቅሷል፡፡

> ሰሎሞንም የእግዚአብሔርን ቃል ኪዳን ታቦት ከዳዊት ከተማ ከጽዮን ያወጡ ዘንድ የእስራኤልን ሽማግሌዎችና የነገድ አለቆችን ሁሉ፥ የእስራኤልን ልጆች የአባቶቻቸውን ቤቶች መሣፍንት ንጉሥ ሰሎሞን ወዳለበት ወደኢየሩሳሌም

ሰዐለቹው... ካህናቱም የእግዚአብሔርን ቃል ኪዳን ታቦት በቤ በቅድስተ ቅዱሳኑ ውስጥ... አመጡት፡፡ ... ካህናቱም ከመቅደሱ በመጡ ጊዜ ደመናው የእግዚአብሔርን ቤት ሞላው፡፡ የእግዚአብሔርም ክብር የእግዚአብሔርን ቤት ሞልቶ ነበርና ካህናቱ ከደመናው የተነሣ ለማገልገል ይቆሙ ዘንድ አልቻሉም፡፡ ሰሎሞንም፤ እግዚአብሔር በጨለማው ውስጥ እኖራለሁ ብሎአል፤ እኔም ለዘላለም የምትኖርበት ማደሪያ ቤት በእውነት ሠራሁልህ አለ፡፡... በውኑ እግዚአብሔር ከሰው ጋር በምድር ይኖራልን? እነሆ፥ ሰማይ ከሰማያትም በላይ ያለው ይይዝህ ዘንድ አይችልም፤ ይልቁንስ እኔ የሠራሁት ቤት እንዴት ያንስ!

መጻሕፍቱ እንደሚሉት ሰሎሞን በኋለኛው ዕድሜው የእግዚአብሔርን ትዕዛዝ ባለመከተል የሲዶናውያን ሴት አምላክ ለነበረችው ለአስታሮት ሚልኮም ተብሎ ለሚጠራው ለአጸያፊው የአሞራናውያን አምላክ ሰገደ፤ በደል በመሥራቱም እግዚአብሔርን አሳዘነ፡፡ ንጉሥ ሰሎሞን ይህን መቅደስ ለማሠራትና ውስጡን ለማስጌጥ በጥበቡና በሥነሕንፃ ዕውቀቱ የታወቀውን ኪራም የተባለውን የውጪ ዜጋ ተጠቅሟል፡፡ እዚህ ላይ ባለሙያው ኪራም ከጢሮሱ ንጉሥ ጋር መምታታት የለበትም፡፡ በርግጥ ንጉሥ ኪራምም በመቅደሱ ግንባታ ወቅት በርካታ የዝግባ እንጨትንና ባለሙያዎችን ለሰሎሞን በመላክ ተባብሯል፡፡ የሰሎሞንን ቤተመቅደስ በማስጌጥ የሠራው ኪራም ግን በጢሮስ ከተማ ነዋሪ የነበረና ነሐስ አቅልጦ በመሥራት የተመሰከረለት ሰው ነው፡፡ ኪራም ከሰሎሞን በተደረገለት ጥሪ መሠረት ወደኢየሩሳሌም መጥቶ በተመደበለት የነሐስ ሥራ ላይ ኃላፊ ሆኖ ይሠራ ነበር፡፡

በግንበኞች ታሪክ ውስጥ እንደሚጠቀሰው ይህ ኪራም የተባለው ጠቢብ የቤተ መቅደሱን ሥራ እንደጨረሰ ሦስት ረዳቶቹ በጠነሰሱበት ሴራ ተገድሏል፡፡ ኪራም ከሠራቸው የቤተ መቅደሱ ንዋየ ቅድሳት፣ በተለይ ትኩረቱን የሳበው አንድ ክብ ትልቅና ሰፊ ገንዳ መሰል ነገር ሲሆን፣ ወደሁለት ሜትር ጥልቀትና አስራሦስት ሜትር ያክል ክብነት ያለው ነው፡፡ ይህ ገንዳ መሰል ዕቃ ከነሐስ በተሰሩ በአስራ ሁለት በሬዎች ምስል ላይ ተቀምጧል፡፡ ከነሱ ሦስቱ ወደሰሜን፣ ሦስቱ ወደደቡብ፣ ሦስቱ ወደምስራቅ፣ ሦስቱ ወደምዕራብ ይመለከቱ ነበር፡፡ ከንፈሩም እንደሱፍ አበባዎች ተከርክሞ ነበር፡፡ ይህ ትልቅ ገንዳ ወደ አርባ ሺህ ሊትር ውሃ የሚይዝ ነበር፡፡ በተጨማሪም ኪራም ከሠራቸው የነሐስ ዕቃዎች መካከል አስር የነሐስ መታጠቢያ ገንዳዎች ይገኙበታል፡፡

በቤተ መቅደሱ ግቢ ውስጥ የቆሙት ገንዳዎችም ሁልጊዜ በውሃ ተሞልተው ይቀመጡ ነበር፡፡ ለምን እንደሆነ ግን ብዙ ተመራማሪዎች ማወቅ አልቻሉም፡፡ አንዳንዶቹ የዘፍጥረት ውሃ ምሳሌ ነው ይላሉ፡፡ እኔ ግን በዚህ አልስማም፡፡ ምክንያቱም ኪራም የሠራቸው አስሩ የውሃ ማጠራቀሚያዎች ለተሳወሰቱ ሃይማኖታዊ ሥርዓት ማካሄጃ እንዲውሉ በማለት መሆኑን መጽሐፍ ቅዱስ በግልጽ ይናገራልና፡፡

በመሆኑም በማስታወሻዬ ላይ "ኪራም የሠራቸውና በመቅደሱ ግቢ ያስቀመጣቸው እነዚህ ከነሐስ የተሠሩ የውሃ ገንዳዎች ግብጻውያኑ ለአፒት ክብረበዓል አምላኮቻቸውን በጀልባ መሰል ታቦታቸው ይዘው ወደወንዝ ከሚሄዱት ሥርዓት ጋር አይመሳሰልም? የጥምቀት ዕለት ጎንደር ላይ ካየሁት ታቦታቱን ተሸክመው በግንቡ አጠገብ ወዳለው ወደተቀደሰው ኩሬ ከሚወስዱት ጋር በምን ይለያል? ስለዚህ የነሐሱ ገንዳ እንደተቀደሰው ኩሬ የሚያገለግል ቢሆንስ?" የሚሉትን ጥያቄዎች አሠፈርሁ፡፡

ኪራም ገንዳዎቹን ብቻ ሳይሆን ከሚቃጠለው መሥዋዕት የሚከማቸውን አመድ ማስቀመጫ፥ ምንቸቶች፣ ድስቶችና የደም መርጫ ዕቃዎችን ሠርቷል፡፡ እነሆም ደግሞ "ኪራም ከነሐስ የተሠሩትን ሁለት ዓምዶች በቤተ መቅደሱ መግቢያ በር ፊት ለፊት አቆማቸው... በስተደቡብ በኩል የቆመው ምሰሶ "ያኪን" ተብሎ ይጠራል፡፡ በስተሰሜን በኩል የቆመው ምሰሶ "ቦዔዝ" ተባለ፡፡

የምሰሶዎቹ ውስጥ ክፍት ሲሆን፣ የአይሁድ ሕዝብ ውድ ጽሑፎችና መዛግብት ይቀመጡባቸውም ነበር ይባላል፡፡ ከነዚህ ጽሑፎች መካከል አንዱ ስለታምራዊው ሻሚር ታሪክና ባሕርያት የሚገልፅ እንደነበር የዘመኑ ግንበኞች ተናግረዋል፡፡ ስለሻሚር በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ እምብዛም ባለመወሳቱ አጥጋቢ መረጃ ማግኘት አልቻልኩም፡፡ ታልሙድና ሚድራሺክ በተባሉት የአይሁድ መጻሕፍት ውስጥ ግን ይሄ ጉዳይ በሚገባ ተብራርቷል፡፡ መጻሕፍቱ እንደሚያብራሩት ሻሚር ጠንካራ ነገሮችን፣ አልማዝም እንኳ ሳይቀር መቁረጥ የሚችል ድምፅ አልባ የሕንፃ መሣሪያ ነው፡፡ የእስራኤል ልጆች ቅዱሳት መካናትን በሚገነቡበት ጊዜ በሻሚር እንጂ ከብረት በተሠሩ መሣሪያዎች እንዳይጠቀሙ ሙሴ አዝዞ ስለነበር፣ ሰሎሞን ቤተ መቅደሱን ሲያሠራ ይህንኑ ትእዛዝ በመከተል ግንበኞቹ መዶሻ፣ ፋስ፣ መሮና መጥረቢያ የመሳሰሉትን እንዳይጠቀሙ ከልክሏል፡፡

ሌላው አስገራሚ ነገር ሻሚሩ ይቀመጥ የነበረው ከበግ ፀጉር በተሠራ ሱፍ ጨርቅ ተጠቅልሉና ከእርሳስ በተሠራ ማሰሮ ውስጥ በገብስ ገለባ መካከል መሆኑ ነበር፡፡ ምክንያቱም በብረት ማስቀመጫ ውስጥ ከተቀመጠ ብረቱን ስለሚያፈነዳው ነው፡፡ ሻሚሩ ቤተመቅደሱ በተደመሰሰበት ወቅት የት እንደደረሰ አይታወቅም፡፡

ስለሆነም እነዚህን ስለመሳሰሉት ድሮ ጠፍተው ስለቀሩት "ምሥጢሮች" ምንነት ሳላውቅ የማደርገው ምርምር ሁሉ ብዙም እንደማያገፋ ታየኝ፡፡ በተለይ የሻሚር ጥበብ በርግጥም እንቆቅልሽ ነበር፡፡ በሞሪያህ ተራራ ላይ ሲታቦቱ የተሠራው መቅደስ የነሐስ ምሰሶዎች፣ የነሐስ ገንዳዎቹ በመቅደሱ ውስጥ የቆሙት ኪሩቤሎች፣ ከወርቅ የተሠራው ቅድስተ ቅዱሳኑ ሁሉ ባንድነት ሲታዩ ይህ ቦታ በርግጥ የአይሁዳውያን እምነትና ባሕል ማዕከል መሆኑን መረዳት ይቻላል፡፡ ከዚህ መቅደስ ውስጥ ታድያ እንዴት ታቦቱ ሊሰወር ቻለ?

ሺሻቅ፡ ዮአስ እና ናቡከደነፆር

ከንጉሥ ሰሎሞን ሞት በኋላ እስራኤል ውስጥ በተደረጉት በርካታ ጦርነቶች ወቅት የቃልኪዳኑ ታቦት ከመቅደሱ ተዘርፎ ከሆነ፣ ኢትዮጵያውያኑ ታቦቱ በእጃችን ነው የሚሉትን አባባል ውድቅ ያደርገዋል፡፡

የመጀመሪያው ጦርነት የተካሄደው በሰሎሞን ልጅ በሮብዓም ንጉሣዊ አገዛዝ ወቅት በ926 ቅ.ል.ክ ነው፡፡ መጽሐፈ ነገሥት እንደሚለው ከሆነ ይህን ጦርነት ያካሄደው የግብፁ ፈርዖን ሺሻቅ ነበር፡፡ "ሮብዓም በነገሠ በአምስተኛው ዓመት የግብጽ ንጉሥ ሺሻቅ በኢየሩሳሌም ላይ መጣ፤ በቤተመቅደሱና የእግዚአብሔርን ቤተ መዛግብትንና የንጉሡን ቤተ መዛግብት መዘበረ ...ሰሎሞንም የሠራውን የወርቁን ጋሻ ሁሉ ወሰደ፡፡"

ከዚህ ጥቅስ እንደምንረዳው ሺሻቅ ዘረፋ ባካሄደበት ወቅት ታቦቱ ስለመዘረፉም ሆነ አለመዘረፉ የሚገልጽ ነገር የለም፡፡ ሰሎሞን ታቦቱን በቤተመቅደስ ካስቀመጠው ከሠላሣ ዓመታት በኋላ በርግጥ ተወስዶ ቢሆን ኖሮ፣ ጸሐፍት ስለጉዳዩ በጻፉ ነበር፡፡ ሆኖም አንዳችም የጠቀሱት ነገር የለም፡፡ ይህም በአእምሮዬ ውስጥ ሁለት ግምቶችን ፈጠረብኝ፡፡ የመጀመሪያው የግብጽ ጦር በቦታው ከመድረሱ በፊት ታቦቱ እንዳይማረክ ወደሌላ ቦታ ተወስዶ ሊሆን ይችላል የሚል ሲሆን፣ ሁለተኛው ደግሞ በወረራው ወቅት እዚያው በቅድስተ ቅዱሳኑ ውስጥ ሊኖር ይችላል የሚል ነው፡፡ ፈርዖኑ ታቦቱን ማርኮታል የሚለውን አባባል መቀበሉን ግን አዳጋች ሆኖ ነው ያገኘሁት፡፡

በተጨማሪም ሺሻቅ ከማረካቸውና ካከማቻቸው ቅርሳቅርሶች ዝርዝር ውስጥ ስለታቦቱ የተጠቀሰ ነገር የለም፡፡ ስለኢየሩሳሌምም ከበባ ቢሆን በግብጽ ውስጥ ባደረግኳቸው ጉብኝቶቼ መረጃ ለማግኘት አልቻልኩም፡፡ አንድ ስለዚህ ጉዳይ የተደረገ ጥናት እንደሚያመለክተው ሺሻቅ የዘረፈው በእስራኤል ሰሜናዊ ግዛት የሚገኙትን መንደሮችና ከተሞችን ነው፡፡

ሌሎች ምሁራንም እንደሚስማሙበት ሺሻቅ በርግጥ ኢየሩሳሌምን ከቧል፡፡ ሆኖም ወደ ከተማዋ ዘልቆ አልገባም፡፡ ይህም የሆነበት ምክንያት በሁለቱ ተፋላሚ ወገኖች መካከል በተደረገው ስምምነት መሠረት በመቅደሱና በቤተመንግሥቱ ውስጥ ተከማችቶ ከነበረው በርካታ ሀብት ውስጥ የተወሰነው በስጦታ መልክ ስለተሰጠው ነው፡፡ በስጦታ መልክ ከተሰጠው መካከል ግን ታቦቱ አልነበረበትም፡፡

ነገር ግን ይኸው ቤተመቅደስ በሌላ ጊዜ የመዘረፉን ዜና ሰማሁ፡፡ ይህ የተፈጠረው በዳዊትና በሰሎሞን አማካይነት አንድ የነበረችው ግዛት በሰሜን የእስራኤል መንግሥት፣ በደቡብ ደግሞ የይሁዳ መንግሥት ተብላ በተከፋፈለችበት ዘመን ነው፡፡ በ796 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ዮአስ የተባለ የሰሜኑ ንጉሥ አሜሲያስ የተባለውን የይሁዳን ንጉሥ በቤትሺሜሽ ጦርነት ከገጠመው በኋላ "የአሜሲያስ ሠራዊት ድል

ተመታ፤ ወታደሮቹም ተበታትነው ወደቤታቸው ተመለሱ... ዮአስም አሜስያስን በሕይወቱ ማረከው፡፡ ወደኢየሩሳሌም ለመድረስም ገሠገሠ፡፡ የቤተመቅደሱን ንዋየ ቅድሳትና የቤተመንግሥቱን ሀብት ሁሉ ጭኖ ወደሰማርያ ተመለሰ፡፡"

ከዚህም ግን የምንረዳው የቤተመቅደሱን መዘረፍ እንጂ የታቦቱን መወሰድ አይደለም፡፡ እንደ ፕሮፌሰር ሜናህም ሐራን አባባል ዮአስ በቤተ መቅደሱ ተከማችቶ የነበረውን ንብረት ወሰደ እንጂ ፈጽሞ ወደ ቤተ መቅደሱ ግቢ አልገባም፡፡ እንዲያ ከሆነ ሺሻቅና ዮአስ አንዳቸውም ታቦቱን ስለመውሰዳቸው የሚታወቅ ነገር የለም፡፡ ወደታቦቱም አጠገብ አልደረሱም፡፡ ራሳቸውን በአነስተኛ የብርና የወርቅ ዕቃዎች አረኩ እንጂ፡፡

ይሁንና ቀጥሎ ኢየሩሳሌምን ስለወረረው ታላቁ ንጉሥ ናቡከደነፆር ይህን ማለት ያዳግታል፡፡ ንጉሡ ከተማዋን ከአንድም ሁለት ጊዜ ድል አድርጎ ይዟት ነበር፡፡ በመጀመሪያው ወረራ ወቅት፣ ማለትም በ598 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ እስከመቅደሱ ድረስ ዘልቆ ገብቷል፡፡

"በናቡከደነፆር የጦር አዛዦች የሚመራው የባቢሎን ሠራዊት በኢየሩሳሌም ላይ ዘምቶ የከበባትም በዚሁ በዮአኪን ዘመነ መንግሥት ነበር፡፡ ዮአኪን ከእናቱና ከልዑላን መሣፍንቱ፣ ከጦር አዛዦች ጋር... እጁን ሰጠ... ናቡከደነፆር በነገሠ በ8ኛው ዓመት በቤተ መቅደስና በቤተመንግሥቱ የነበረውን ሀብት ሁሉ ጠራርጎ ወደ ባቢሎን ወሰደ፡፡

ናቡከደነፆር ዘረፋቸው የተባሉ ንብረቶች የተወሰኑ ናቸው፡፡ ከነዚህ ውስጥ ታቦቱ አንዱ ስለመሆኑ አልተጠቀሰም፡፡ በመጽሐፈ ነገሥት ካልዕ "ንጉሥ ሰሎሞን በእግዚአብሔር መቅደስ የሠራውን የወርቁን ዕቃ ሁሉ ሰባበረ" ይላል፡፡

የኢየሩሳሌሙን መጽሐፍ ቅዱስ የተረጎሙት ሰዎች ዕቃዎች የተሰበሩበትን የቤተመቅደስ ክፍል "ሄካል" ብለውታል፡፡ ከኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ አብያተ ክርስቲያናት አሠራር አኳያ በዕብራውያን "ሄካል" የተባለው ክፍል ቅድስቱ ውስጥ ያለው ሲሆን፣ ወደታቦቱ ክፍልም ዘልቆ አይገባም፡፡ በዕብራውያን ቃል ቅድስተ ቅዱሳን፣ ማለት የታቦቱ መቀመጫ ደብር ነው፡፡ በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን መቅደስ የሚባለው ታቦቱ የሚቀመጥበት ሥፍራ ነው፡፡ እንግዲህ የቃል ኪዳኑ ታቦት በመጀመሪያው የናቡከደነፆር ወረራ ወቅት በመቅደሱ ውስጥ በርግጥም ከነበረ ናቡከደነፆር አልወሰደውም፡፡ ምክንያቱም ከተዘረፉት ንብረቶች ዝርዝር ውስጥ አልተጠቀሰምና፡፡

በሌላ በኩል እንዳረጋገጥኩት በናቡከደነፆር ትእዛዝ የመቅደሱ በሮች[1] ማጠፊያና ደፍ ተነቅለው ተወስደዋል፡፡ ስለዚህም ቢያንስ ወታደሮቹ የመቅደሱን የውስጥ ክፍል አይተውታል፡፡ እጅግ የሚገርመው ግን ደፉን እንኳን ሳይቀር ነቅለው ሲወስዱ መቅደሱ በወርቅ የተሠራና በታቦቱ ላይ ያሉት ኪሩቤሎችም በወርቅ የተሠሩ ሆነው ሳሉ ለምን ወታደሮቹም ሆኑ ናቡከደነፆር ይህን ዘረፋ በቤተመቅደሱ ውስጥ ሳያደርጉ ቀሩ? ነገሩ ግር ይላል፡፡ ምክንያቱም በዚያን ዘመን

ባቢሎናውያን ለእስራኤላውያን ሃይማኖት ንቀት ነበራቸው። እንደታቦት የመሰለን ቅርስ ቢያገኙም ባቢሎናውያኑ ተሸክመው ወደአገራቸው በመውሰድ በአምላካቸው በማርዱክ እግር ሥር ቢያስቀምጡት በወደዱ ነበር። ሆኖም እንኳንስ ታቦቱን ሊወስዱ ቀርቶ ላዩ ላይ የነበረውን ወርቅ ለመውሰዳቸው የተጠቀሰ ነገር የለም። ስለኪሩቤሎቹም የተወሳ የለም።

እንደሚመስለኝ ታቦቱ በ598 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ በደብሩ ውስጥ አልነበረም። ይህም ኢትዮጵያውያኑ የሚሉትን የሚደግፍ ይመስላል። ሺሻቅና ዮአስ አስቀድመው በርካታ የወርቅና የብር ሀብቶችን ከቤተመቅደሱ ዘርፈው ስለነበር፣ ለባቢሎናውያኑ ምርኮ የተረፈ ነገር ቢኖር ጥቂት ይሆናል።

የናቡከደነፆር ወረራ አንዴ ብቻ ቢሆን ኖሮ ይህ አባባሌ ትክክል ባልሆነ ነበር። ሆኖም በድጋሚ ባደረገውም ወረራ ምናልባትም በመጀመሪያው ጊዜ ሳይወሰደው ቀርቶ እንኳን ቢሆን በሁለተኛው ጊዜ አይተወውም ነበር። ናቡከደነፆር በ598 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ በተቀዳጀው ድል በዮአኪን ምትክ ሴዴቅያስ የተባለውን ሰው ባሻንጉሊትነት አንግሶት ነበር። ሆኖም ሴዴቅያስ በባቢሎኑ ንጉሥ ናቡከደነፆር ላይ በ598 ቅድመ ልደተክርስቶስ አመፀበት። ለዚህም ድርጊት የናቡከደነፆር ምላሽ ፈጣን ነበር።

በሰኔና ሐምሌ 687 ቅድመ ልደተክርስቶስ ላይ የኢየሩሳሌምን ቅጽሮች በማፈራረስ ከተማዋን አጥለቀለቃት።

> ናቡዘራዳን ተብሉ የሚጠራው የናቡከደነፆር አማካሪና የጦሩ አዛዥ ኢየሩሳሌም ገባ፤ እርሱም ቤተ መቅደሱንና ቤተመንግስቱን በእሳት አቃጠለ። በእግዚአብሔር ቤት ውስጥ የነበሩትን የነሐስ ዓምዶች ባለመንኩራኩር የዕቃ ማስቀመጫዎችንና ከነሐስ የተሠራውን ታላቅ የውኃ ማጠራቀሚያ ገንዳ ሰባበሩ..."

በዚህ ወረራ ወቅት ናቡከደነፆር ከቤተመቅደሱ ስለወሰዳቸው ንብረቶች መጽሐፍ ቅዱስ በሰፊው ዘርዝሯል፤ ዳሩ ግን ከ598 ቅ.ል.ክ ምዝበራ ጋር ሲነፃፀር በ587 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ የተወሰዱት ዕቃዎች ከጥቂት ብርና ወርቅ በስተቀር አብዛኛው የነሐስ ሥራ ውጤቶች የነበሩና ኪራም ከ400 ዓመታት በፊት የሠራቸው የጥበብ ውጤቶች ብቻ ናቸው። ይህም የሚያመለክተው ብዙው ሀብት በ598 ቅድመ ልደተክርስቶስ ተዘርፎ እንደነበር ነው። እንግዲህ ከዚህ እንዳረጋገጥኩት ታቦቱ በሁለተኛውም ወረራ ወቅት የመወሰዱ ጉዳይ በመጽሐፍ ቅዱስ አለመጠቀሱ ሲሆን፣ ይህም ማለት መቅደሱ በ590 ቅድመ ልደተክርስቶስ ከመዘረፉ በኋላም ሆነ በ587 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ከመቃጠሉም በፊት መሰወሩን ነው። ምናልባትም ወደኢትዮጵያ ተወስዶ ይሆናል የሚለው አባባል ተቀባይነት ሊኖረው ቢችልም፣ የአይሁዶቹ ትውፊት የሚለው ደግሞ የተለየ በመሆኑ የእነርሱን አባባል ተቀብሎ ማረጋገጡ የግድ ሆነብኝ። እነርሱ የሚሉት ትክክል ከሆነ የኢትዮጵያውያንን ታሪክ ዋጋ ያሳጣዋል።

በመጀመሪያ ደረጃ አይሁዶች የታቦቱን መጥፋት የተገነዘቡት ሁለተኛውን መቅደስ በሚገነቡበት ወቅት ነበር። በ598 ቅድመ ልደተክርስቶስ ናቡከደነፆር በርካታ የኢየሩሳሌም ነዋሪዎችን ማርከ በግዞት ወደባቢሎን እንደወሰደ ይታወቃል። በ587 ቅድመ ልደተክርስቶስ ደግሞ ናቡከደነፆር ባደረገው ወረራ የተቀረውን ሕዝብ በግዞት ወደባቢሎን ልኮ ነበር።

ምንም እንኳን ምርኮኞቹ በደረሰባቸው ቅጣትና ውርደት ታላቅ ሃዘን ውስጥ ቢወድቁም፣ ኢየሩሳሌምን ፈጽሞ ላለመርሳት ይዘምሩት የነበረው ቅኔ በመዝሙረ ዳዊት ይገኛል።

> በባቢሎን ወንዞች አጠገብ በዚያ ተቀምጠን ጽዮንን ባሰብናት ጊዜ አለቀስን። በአኻያ ዛፎችዋ ላይ መሰንቆአችንን ሰቀልን፥ የማረኩን በዚያ የዝማሬ ቃል ፈለጉብን፣ የወሰዱንም የጽዮንን ዝማሬ ዘምሩልን አሉን፥ የእግዚአብሔርን ዝማሬ በባእድ ምድር እንዴት እንዘምራለን? ኢየሩሳሌም ሆይ ብረሳሽ ቀኜ ትርሳኝ።

ይህ የእስራኤላውያን መጋዝ ብዙም አልቆየም። ግማሽ ምዕተ ዓመት ባልሞላው ጊዜ ውስጥ የባቢሎን ግዛት እንዳልነበረ ሆኖ ፈረሰ። ታላቁ የፋርስ ንጉሠ ነገሥት ቂሮስ በዓለማችን ታሪክ ውስጥ የንጉሠ ነገሥት ግዛት አስፋፊዎች ተብለው ከሚታወቁት መካከል አንዱ ሲሆን፣ በዘመነ መንግሥቱ በግዞት ባቢሎን ውስጥ ይቀመጡ ለነበሩት አይሁዳውያን ምርኮኞች በጎ አመለካከት ነበረው። እስራኤላውያንን ነፃ ከመልቀቁም በላይ የተዘረፉትን ንዋየ ቅድሳት ይዘው ወደአገራቸው እንዲመለሱ ፈቀደላቸው። አይሁዳውያኑም በዚህ ዕድል በመጠቀም በናቡከደነፆር ተማርከው ወደባቢሎን የተወሰዱትን አያሌ ንዋየ ቅዱሳት ይዘው ተመልሰዋል።

ምርኮኞቹ በ538 ቅድመ ልደተክርስቶስ ወደኢየሩሳሌም ብተመለሱ በዓመቱ (በፀደይ ወራት) ሁለተኛውን ቤተመቅደስ የመጀመሪያው በነበረበት ቦታ ላይ መገንባት ጀመሩ። ሥራውም በ517 ቅድመ ልደተክርስቶስ ገደማ ተጠናቀቀ። ምንም እንኳ የግንባታው መጠናቀቅ ታላቅ ደስታ የፈጠረ ቢሆንም ለሃዘንም ምክንያት መሆኑ አልቀረም። የታቦቱን ከመጀመሪያው ቤተ መቅደስ የመሰወር ምሥጢር የሚያውቁት ካህናቱ ብቻ ነበሩ። ምክንያቱም ወደቅድስተ ቅዱሳኑ መግባት የሚችሉት እነሱ ብቻ ስለሆኑ። ሁለተኛው ቤተመቅደስ ከተሠራ በኋላ ግን ይህን ሀቅ ለመሸፈን አልተቻለም። ምክንያቱም በቤተመቅደሱ ውስጥ የሚቀመጠው ታቦት አልነበረምና። ሁለተኛው ቤተ መቅደስ ከመጀመሪያው በአምስት ነገሮች እንደሚለይ በዕብራውያኑ መጽሐፍ ታልሙድ በገሃድ ተገልጿል። እነዚህ በመጀመሪያው ቤተመቅደስ የነበሩ በኋለኛው ግን የሌሉ አምስቱ ነገሮች ታቦቱ፣ የሥርየት መክደኛው፣ ኪሩቤል፣ እሳቱ እንዲሁም ኡሪምና ቱሚም ናቸው።

ኡሪምና ቱሚም እንደአንድ ሆኖ የሚታይ ምሥጢራዊ የሆነ ነገር ነበር። በሙሴ ዘመን ንዋየ ቅድሳቱን ለመቀደስ የሚውል ሲሆን፣ ሁልጊዜ በሊቀ ካህኑ የደረት ኪስ ውስጥ ይቀመጥ ነበር። በሁለተኛው መቅደስ ውስጥ ይህም ሊገኝ አልቻለም። ከታቦቱ ጋር ሁልጊዜ የነበረው እሳትም አልነበረም። ታቦቱም ራሱ የለምና፤ ኪሩቤሉም እንደዚሁ።

መቅደሱ በተመረቀበት ወቅት ይህ ሁሉ የተደበቀ ምሥጢር ተጋለጠ። ሆኖም እስራኤላውያኑ ምርኮኞች ይህ የተቀደሰ ቅርሳቸው ወደባቢሎን ተዘርፎ እንዳልተወሰደ በሚገባ ያውቁ ነበር። በመሆኑም ስለታቦቱ መሰወር ወዲያውኑ የተለያዩ መላምቶች ይሰነዘሩ ጀመር። የአብዛኛው ሕዝብ ግምት የናቡከደነፆር ወራሪ ጦር ታቦቱን ለማግኘት ያልቻለው ከወራሪው መምጣት በፊት አሁን ሁለተኛው ቤተመቅደስ ከተሠራበትና ቀደም ሲልም የመጀመሪያው ቤተመቅደስ በነበረበት ቦታ ላይ በአንድ አሳቻ ሥፍራ (በሞሪያ ተራራ ሥር) ታቦቱ በመደበቁ ነው። ለምሳሌ በአንድ ቆየት ባለ አፈታሪክ ውስጥ፣ ንጉሥ ሰሎሞን ገና ቤተመቅደሱ እየተሠራ እያለ ወደፊት እንደሚወድም አውቆ ስለነበር በቤተ መቅደሱ አካባቢ ጥልቅና ጠመዝማዛ መደበቂያ ቦታ ሠርቶ ስላቆየ ካህናቱ በዚያ ደብቀውታል እየተባለ ይነገር ነበር።

የታልሙድ ትውፊትም "ታቦቱ በቦታው ተቀብሯል" በማለት ይናገራል። ይህም የሆነው ባቢሎናውያን ኢየሩሳሌምን ከመውረራቸው አሥር ዓመታት በፊት በንጉሥ ዮአስ ዘመነ መንግሥት ከ640 - 609 ቅድመ ልደተክርስቶስ ባለው ጊዜ ውስጥ እንደሆነ አፈታሪኩ ይጠቁማል። አፈታሪኩ ማብራሪያውን በመቀጠል በንጉሥ ዮአስ ንግሥና ዘመን ማብቂያ አካባቢ የቤተመቅደሱ መውደም አይቀሬ መሆኑን አስቀድሞ በማወቁ ታቦቱንና ንዋየ ቅድሳቱን ከጠላት እጅ ይድኑ ዘንድ እንዲሰወሩ አድርጓል ይላል።

ይህ አፈታሪክ በሰፊው የተሠራጨ መሆኑን ብረዳም፣ ምንጮቹ በሙሉ ግን ታቦቱ በመቅደሱ አቅራቢያ በመደበቁ አይስማሙም። በሚሽናህ መጽሐፍ እንደተዘገበው ደግሞ ታቦቱ የተቀበረው በአንድ ከእንጨት በተሠራ ቤት ወለል ሥር ነው። ይህ ቤት ሰሎሞን ባሠራው ቤተመቅደስ ግቢ ውስጥ የነበረ ሲሆን፣ ከባቢሎን ሲመለሱ ግን ቦታውን ሊያገኙት አልቻሉም።

አንድ ካህን ሁለተኛው ቤተመቅደስ በተሠራበት ግቢ ውስጥ ሲሠሩ በአካባቢው የተለየ የወለል ፍርስራሽ ድንገት በማግኘታቸው ጉዳዩን ወዲያውኑ ለባልደረቦቻቸው ሄደው ነግረው ነበር። ሆኖም ተናግረው ሳይጨርሱ ሕይወታቸው ማለፉን ሚሽና ያብራራል።

የታቦቱን መደበቅ የሚያመለክት ሌላ ምንጭ ደግሞ በመጽሐፈ መቃብያን ውስጥ ይገኛል። (ይህን መጽሐፍ ዕብራውያን ከመጽሐፎቻቸው መካከል እንዳንዱ አድርገው ባይቀበሉትም፣ በግሪክና በላቲን ክርስቲያኖች መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ተካትቷል)። ጽሑፉ የተጠናቀረው ከክርስቶስ ልደት በፊት ባንደኛው መቶ ቅድመ ልደተ ክርስቶስ እስከ 62 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ባለው ዘመን መካከል ነበር።

በመጽሐፉ አባባል ነቢዩ ኤርምያስ ስለቤተመቅደሱ መፍረስ በራእይ ተገልጾለት እንደነበርና በዚህም የተነሣ ታቦቱንና የምስክሩን ድንኳን ሙሴ የተሰፋዪቱን ምድር ወደተመለከተበት ተራራ ወስዶ በዚያ በሚገኝ አንድ ዋሻ ከደበቀው በኋላ የዋሻውን መግቢያ አሽጎታል ይላል። ብዙ የመጽሐፍ ቅዱስ ተመራማሪዎች የሁለተኛውን መቃብያን ጸሐፊ ሆን ብሎ አይሁዶች ስለአገራቸው ስሜትና ትኩረት እንዲኖራቸው ለማድረግ የጻፈው ነው ይላሉ። መጽሐፉ የተጻፈው ከኤርምያስ ሞት 500 ዓመታት በኋላ በመሆኑ ጥንታዊ ነው ለማለት አያስደፍርም ባይ ናቸው፤ በርግጥ ነቢዩ ኤርምያስ የኖረው መቅደሱ በፈረሰበት ዘመን ነው። ስለዚህም ምናልባት ታቦቱን በመደበቅ ረገድ ሚና ኖሮት ይሆናል። ወጣ የተባለበትም የኔቦ ተራራ ከኢየሩሳሌም ወደ ሃምሣ ኪሎ ሜትር በስተምስራቅ የሚገኝ የታወቀ ሥፍራ ነው። የመቃቢስ ታሪክ በቀጣዩ ትውልድ ዘንድ ሙሉ በሙሉ ተቀባይነት ባያጣም፣ አይሁዶች ግን ከመጽሐፎቻቸው መካከል አላካተቱትም። ይሁንና ታሪኩ በአፈ ታሪክነት ሲነገር ይኖራል። ለምሳሌ፣ ከዘመኑ የአይሁድ ካህናት ጋር መግባባት ያልነበረው ነቢዩ ኤርምያስ ታቦቱንና ንዋየ ቅድሳቱን ያለ ካህናቱ ፈቃድ ከመቅደሱ አውጥቶ የዮርዳኖስን ሸለቆ በማቋረጥ እስከኔቦ ተራራ ድረስ የመውሰዱን አስቸጋሪ ሥራ በመላእክት ርዳታ መወጣቱን የሚገልጽ አፈታሪክ ይገኛል።

የታቦቱን መገኛ ቦታ የሚጠቁሙ እነዚህንና ሌሎችንም በቃልና በጽሑፍ የሚገኙ የአይሁድ መረጃዎችን ካጠናሁ በኋላ የሚከተለውን ማጠቃለያ በማስታወሻዬ ላይ አሰፈርኩኝ። ከታልሙድ፣ ከሚሽናህ፣ ከባሮክ ራእይ፣ ከመፅሐፈ መቃብያን ካልዕና ከመሳሰሉት መጻሕፍት ሌላ የታቦት አድራሻ የሚጠቁም የአይሁድ ምንጭ የለም። እንዲሁም ሺሻቅም ሆነ ዮአስ ወይም ናቡከደነፆር ታቦቱን መዝረፋቸውን የሚያሳምን ምንም ተጨባጭ መረጃ አልተገኘም። የአክሱምን የታቦት ባለቤትነት በአግራጭ እንውሰድ ቢባል እንኳን ታሪካዊ ተአማኒነቱ የሚያጠራጥር፣ በጣም ግልጽ ያልሆነና በዘመናችንም ተቀባይነቱ አጠያያቂ ነው። እነዚህ ሁኔታዎች በአጠቃላይ ሲታዩም የኢትዮጵያውያንን አባባል ተአማኒ ያደርጉታል። ይሁንና የአይሁዶቹ አፈ ታሪክና የጽሑፍ ማስረጃዎችም ምንም እንኳን ለጊዜው ሚዛን ባይደፋም እንደማይጠቅሙ ነገር ወደጎን መተው አልነበረባቸውም።

በመሆኑም "አይሁዳውያን ታቦቱ ይገኙባቸዋል ብለው በጠቆሙዋቸው ሁለቱ ሥፍራዎች፣ ማለትም በኔቦ ተራራ ላይና በመቅደሱ አካባቢ የተካሄዱ የአርኪዮሎጂ ቁፋሮ ሥራዎች ካሉ ለማጣራት ወሰንኩ። ከሁለት ቀናት በኋላ ወደመቅደሱ ሳመራ ግን የሚሎሁ ሰዎችና ተኩስ በመስማቴ ችግር መፈጠሩ ገባኝ።

በመቅደሱ አካባቢ ተጨማሪ ቦታ በሚሹ አክራሪ አይሁዶችና ሙስሊም አረቦች መካከል ከፍተኛ አምባጓሮ ተከፍቶ በእስሮች የሚቆጠሩ በመሞታቸው አካባቢው ለፀጥታ ሲባል ታጠረ። በመሆኑም ወደሌሎች ቦታዎች እንዳተኩር ተገደድሁ።

በተቀደሱ ቦታዎች ላይ የተደረገ ቁፋሮ

በተራራው ቤተ መቅደስ አካባቢ ቁፋሮ በማድረግ ላይ ከሚገኙ አርኪዎሎጂስቶች ጋር ግንኙነት በመፍጠር ነበር ጥናቴን ለመቀጠል የሞከርኩት። አንደኛው ቁፋሮ የተጀመረው በ1968 እስራኤላውያን አረቦችን በ6ቱ ቀን ጦርነት ካሸነፉ ከ ወራት በኋላ ነበር። እንደቁፋሮው ኃላፊ ሜይር ቤንዶቭ አባባል ምንም እንኳን ቁፋሮው ከቤተመቅደሱ ግቢ ውጪ ቢሆንም፣ ሙስሊሞች እየተቃወሙት ነበር። ምክንያቱም የጽዮናውያኑ ሃሳብ የደቡቡን የደብር ቅጥር ሥር በመቆፈር መስጊዱን ለማፍረስ ነው ብለው ስለሚያስቡ እንደሆነ ገለፁልኝ ክርስቲያኖቹም ይህን ቁፋሮ በጥርጣሬ ዓይን ነው የሚመለከቱት። ምክንያቱም አሁን የሚካሄደው ቁፋሮ ሦስተኛውን ቤተመቅደስ ለመሥራት የሚደረግ ሽፋን ስለሚመስላቸው ነ ። ከሁሉ በላይ የከረረ ተቃውሞ የገጠማቸው ከአይሁድ ሃይማኖት ዐሪዎች ወገን ነው። የፍራቻቸው መንስዔ ምናልባት ታቦቱ ከተገኘ በአሁኑ ወቅት ያሉት የእስራኤል ልጆች ከአይሁድ እምነት አኳያ ንጹሕ አይደሉምና ታቦቱን መንካት አይፈቀድላቸውም። ስለዚህ ወደፊት ይመጣል የተባለው መሲሕ ከመምጣቱ በፊት ቆፍሮ የማውጣ ገር ጨርሶ ሊታሰብ አይገባም ባይ ናቸው። በርግጥ ከሁለተኛው ተመቅደስ መውደም በኋላ የአይሁዶቹ የመንፃት ሥርዓት አልተካሄደም። በአይሁዶቹ እምነት ይህ ሊሆን የሚችለው ከመሲሑ መምጣት በኋላ ነው።

ሆኖም ከብዙ ማግባባቶች በኋላ ከመቅደሱ ቅጥር ግቢ ውጪ በርካታ ቁፋሮዎች ተካሂደው ብዙ ጥንታዊ ቅርሶች ተገኝተዋል። ከመጀመሪያው ቤተመቅደስ የተወሰኑ ቅርሶች ቢገኙም አብዛኞቹ ከሁለተኛው ቤተመቅደስ ፍራሽ ጋር የተያያዙ ናቸው። ይሁንና ታቦቱ አልተገኘም። ቴምፕላሮች ለተመሳሳይ ዓላማ በዚህ አካባቢ ቁፋሮ አካሂደዋል። በቅርብ ዘመናት ግን የተጠናከረ ቁፋሮ ሊካሄድ አልቻለም፤ በተለይም በቤተመቅደሱ ግቢ ውስጥ ምክንያቱም ይዞታው የሙስሊሞች በመሆኑ ሃሣቡ ጠንካራ ተቃውሞ ስለገጠመው ነው። ስለዚህም ይህ ቦታ ለአርኪዎሎጂስቶች እንቆቅልሽ እንደሆነ ቀርቷል።

በዶክተር ጋቢ ባርካይ፣ የሒብሩ ዩኒቨርሲቲ አርኪዎሎጂስት አባባል፣ "በአብዛኛው ስለቤተ መቅደሱ የምናውቃቸው ነገሮች በንድፈ ሃሣብ ደረጃ ያሉ ሲሆኑ፣ በከርሠ ምድር ምርምር ደረጃ ያሉን ደግሞ የቻርልስ ዋረን እና የፓርከር ግኝቶች ብቻ ናቸው። ፓርከር ብቻ ነው በ1910 መቅደሱ ቅጥር ግቢ ውስጥ ገብቶ የቆፈረው። እርሱ ተመራማሪ ሳይሆን ንክ ነበር። ታቦቱን ነበር ይፈልግ የነበረው።" ባርካይ፣ ፓርከርን ንክ ያሉት ታቦቱን ለመፈለግ ቁፋሮ በማካሄዱ ምክንያት ይሁን ወይስ መጀመሪያውኑ በሽተኛ መሆኑ ግልጽ ስላልሆነልኝ እኔም የምፈልገው ታቦቱን መሆኑን ብነግራቸው የፓርከር ዕጣ ይደርስብኛል በማለት አፌን ሰበሰብኩ። ይልቁንም ስለቻርልስና ስለፓርከር ተጨማሪ መረጃዎችን ከየት ማግኘት እንደምችል ጠየቅኳቸው።

ጥቂት ቀናት ቤተ መጻሕፍትን ከጐበኘሁ በኋላም ስለሰዎቹ ማወቅ ቻልኩ። ፓርከር በብሪትሽ ሮያል ኢንጅነርስ የመቶ አለቃ የነበረ ሰው ሲሆን፣ በለንደን የሚገኝ "ፓለስታይን ኤክስፕሎሬሽን ፈንድ" በተባለ ድርጅት አማካይነት ታቦቱን እንዲፈልግ የተቀጠረ ሰው ነበር። ሥራውን በተራራው ቤተመቅደስ አካባቢ በ1867 በጀመረበት ወቅት በመቅደሱ ቅጥር ግቢ ውስጥ የመቆፈር ጥያቄ አቅርቦ ኢየሩሳሌምን ይገዙ በነበሩት አቶማን ቱርኮች ተከልክሏል። ሆኖም በድብቅ ከግቢው ውጪ መሬት ለመሬት በመቆፈር ከመቅደሱ አጥር በታች ደርሶ ነበር። በመጨረሻም የመቆፈሪያ መሣሪያዎቹ ድምፅ በአል አቅሳ መስጊድ ውስጥ ጸሎት የሚያደርሱትን ሙስሊሞች ፀጥታ በመንሳታቸው ከፍተኛ ተቃውሞ ከማስከተሉም በላይ ጉዳዩ ለከተማው ገዥ ኢዜት ፓሻ ዘንድ ደርሶ ቁፋሮው እንዲቆም ተደርጓል። ዋረን ተስፋ ባለመቁረጥ ባደረገው ያላሰለሰ ጥረት ያገኛቸው ቅርሳ ቅርሶች ለአርኪዎሎጂ ምርምር ታላቅ ጠቀሜታን አስገኝተዋል።

ከዚህ ውጪ ፓርከር ያበረከተው አስተዋጽኦ የለም። ለጥቆ ዋልተር ኤች ጁቬልዩስ የተባለ የፊንላንድ ተወላጅ በ1906 ከእንግሊዛውያን መሳፍንትና ከአሜሪካን ከበርቴዎች ወደ 125 ሺህ ዶላር በማሰባሰብ ወደኢየሩሳሌም ከተጓዘ በኋላ በ1909 ከሰሎሞን ቤተመቅደስ አቅራቢያ በሚገኘው በደብረ ዘይት ጠቅላይ ሠፈሩን መሥርቶ ቁፋሮ ጀመረ። በሥራውም ወቅት የተደበቀን ነገር የመፈለግ ችሎታ አለው የተባለ አንድ የአየርላንድ ተወላጅ በመቅጠር "ምስጢራዊውን ዋሻ" የመፈለጉ ተግባር አጧጧፈ። ጊዜው እየጨመረ ሲሄድ ግን ከተለያዩ የሃይማኖት ተከታዮች በቁፋሮው ላይ ተቃውሞ እየጠነከረ መጣ። በተለይ በ1911 የሮትስቻይልድ ባሮን ኤድመንድ የተባለ የዓለም አቀፍ የባንክ ባለንብረት አባል የሆነ አክራሪ ጽዮናዊ የፓርከርን የቁፋሮ ሥራ ሆን ብሎ ለማጨናገፍ በማቀድ በዚሁ ሥፍራ አጎራባች መሬት ገዝቶ በሥፍራው በመሆን ፓርከርን ያስፈራራው ጀመር።

በዚህ ድርጊት የተደናገጠው ፓርከር የጀመረውን ሥራ በሚያዝያ 1911 አቋረጠ፤ ሆኖም ሌላ ዘዴ ከመጠቀም ወደኋላ አላለም። በዘመኑ ኢየሩሳሌምን ያስተዳድር የነበረው አምዜይ ቤይ ፓሻ የኦቶማን ቱርክ መንግሥት እንደራሴ ነበር። ይህ ሰው በቀላሉ የሚደለል በመሆኑ ፓርከር የሃያ አምስት ሺህ ዶላር ጉቦ ለፓሻው በመስጠትና ሼክ ክሊል የተባሉትን የአል አቅሳ መስጊድ ጠባቂ በማግባባት ፓርከርና ቡድኑ ወደዚህ ወደተቀደሰ ቦታ መግባት ቻሉ። ሼክ ክሊልም በዚህ ቦታ ስለሚደረገው ነገር ምንም የማያውቁ መሰሉ።

ቁፋሮውም በውድቅት ሌሊት ብቻ ይሠራ ጀመር። ቆፋሪዎቹ የመቅደሱን ተራራ ደቡባዊ ክፍል ለመቆፈር ወደ አንድ ሣምንት ገደማ ፈጁ። ይህ ቦታ ለአል አቅሳ መስጊድ የቀረበ ነበር። የተደበቀን ዕቃ ፈልጎ የማግኘት ችሎታ አለው የተባለው የአየርላንዱ ሰውና ጁቬልዩስ ታቦቱ በዚህ ቦታ በመቀበሩ እርግጠኞች ነበሩ። ነገር ግን ይህ ጥረታቸው መና ሆነ። ስለሆነም ሚያዝያ 18፣ 1911

ፓርከር ትኩረቱን ወደ አል አቅሳ መስጊድ በማዞር ከሸቲያው በታች አለ ከሚባለው ጉድጓድ ሥር ታቦቱን ሊፈልግ ወሰነ፡፡

በዚያን ዘመን ወደ "ነፍሳት ጉድጓድ" የሚያወርደው ደረጃ ስላልተሠራም ፓርከርና ቡድኑ ራሳቸውንና የቁፋሮ መሣሪያዎቻቸውን በሸቲያው ላይ በገመድ በማሰር ማውረድ ነበረባቸው፡፡ ከዚያም ፋኖሶችን በማብራት ታቦቱ ተደብቆበታል የተባለውን የዋሻውን ወለል መቆፈር ጀመሩ፡፡

ሆኖም ፋይዳ ያለው ሥራ ሳይሠሩና ሌሎች የዋሻ በሮች መኖራቸውን እንኳን ሳያውቁ ያልተጠበቀ ችግር ገጠማቸው፡፡ ሼክ ከሊል በገንዘብ ተደልለው በመስጊዱ በዕለቱ ባይገኙም፣ ሌላ አስተናጋጅ ግን ባጋጣሚ ብቅ አለ፡፡ ሰውየው በመኖሪያ ቤቱ በርካታ እንግዶች በመምጣታቸው መኝታውን ለቅቆ መስጊድ ለማደር ነበር የመጣው፡፡ የቁፋሮ ድምፅ በመስማቱም ሁኔታውን ለማጣራት ወደ ነፍሳት ጉድጓድ አጎንብሶ ሲያይ በርካታ የውጪ ዜጎች በዶማና አካፋ የተቀደሰውን ወለል ሲጉደፍሩ ይመለከታል፡፡

ይህ ሁኔታ በሁለቱም ወገኖች ዘንድ ያስከተለው መደናገጥ ከፍተኛ ሲሆን፣ የተወሰደው ርምጃም ፈጣንና አስገራሚ ነበር፡፡ የደነገጠው የመስጊዱ ጠባቂ ጆሮ የሚበጥስ ጩኸት እያሰማ የእምነቱ ተከታዮች ለርዳታ እንዲደርሱለት ሊጣራ ሄደ፡፡ የሁኔታውን አደገኛነት የተገነዘቡት አርኪዎሎጂስቶች በበኩላቸው የጥረታቸውን ማከተም በመገንዘባቸው ከቦታው በጥድፊያ ሸሹ፡፡ ወደሠፈራቸው እንኳን ተመልሰው ለመሄድም አልፈለጉም፡፡ በሐይፋ ወደብ ተዘጋጅቶ ይጠብቃቸው ወደነበረ የሞተር ጀልባ ሄዱ፡፡ ጎሕ ከመቅደዱ በፊትም መላው ኢየሩሳሌም ተተራመሰ፡፡ ሕዝቡ በጉዳዩ እጃቸው አለበት ብሎ የጠረጠራቸው እምዜ ቤይ ፓሻ ላይ ቁጣና ስድብ አወረደባቸው፡፡ ፓሻውም ጥፋታቸውን ለመሸፋፈን ሲሉ ቅርስ አዳኞቹ ከጃፋ ወደብ ሳይለቁ በአስቸኳይ እንዲያዙ ትዕዛዝ አስተላለፉ፡፡ በዚህ የቴሌግራም ትእዛዝ መሠረት የጃፋ ወደብ ፖሊስና የጉምሩክ ባለሥልጣናት እነዚህን በመሸሽ ላይ የነበሩ ሰዎች ይዘው አሰሯቸው፤ ጥብቅ ፍተሻም አደረጉባቸው፡፡ ምንም ነገር ግን አላገኙም፡፡ ሆኖም ንብረቶቻቸውን ይዘው ስለጉዳዩ ምርመራ ለማካሄድ እንዲቻል ወደሌላ ቦታ እስኪወሰዱ ድረስ ጀልባቸው ላይ እንዲቆዩ ከስምምነት ተደረሰ፡፡ ፓርከር ግን ትዕዛዛቸውን በመጣስ በፍጥነት እንዲያመልጡ አደረገ፡፡ ከጥቂት ሣምንታት በኋላም እንግሊዝ አገር ገቡ፡፡

ይህ ከሆነ ከጥቂት ዓመታት በኋላ ሙሴ አረፈበት በተባለው የኔቦ ተራራ ውስጥ ታቦቱ ተደብቋል የሚለውን የመቃቢስ ታሪክ በማመን አንድ አሜሪካዊ ተራራውን ለማሰስ ተነሳ፡፡ ጀለቢያ በመልበስና ወንድ ሆኖ ሳለም አንቶኒያ ፍሬድሪክ ፉተረር በሚል ስም የተጠራው ይህ ሰው በኔቦ ተራራ ላይ አንድ ምሥጢራዊ የዋሻ መንገድ እንዳገኘም አስታወቀ፡፡ የዋሻው መንገድም በግድግዳ ተደፍኖ ነበር፡፡ ሊደረምሰው አልፈለገም፡፡ ባትሪ አብርቶ ሲመረምረው ግን ጽሑፉ በማየቱ በጥንቃቄ ገልብጦት ለትርጉም ወደ አንድ የዕብራይስጥ

ዩኒቨርሲቲ መምህር ይዞ በሄደ ጊዜ፣ "እዚህ በወርቅ የተሠራው የቃል ኪዳኑ ታቦት አለ" የሚል ሆኖ እንደተገኘ ተናገሯል፡፡ ሆኖም ፉተረር ይህን ጽሑፍ የተረጉመለትን የዩኒቨርሲቲ ምሁር ስም አልገለጸም፤ አገኘሁት ያለውን የጥንታዊ ጽሑፍ ቅጅም ይፋ አላደረገም፡፡ በድጋሚ ሄዶ ታቦቱን ከኔቦ ተራራ ለማምጣትም አልሞከረም፡፡

ከግማሽ ምእተ ዓመት በኋላ ግን ሌላ አሜሪካዊ ታቦቱን ፍለጋ ተነሣ፡፡ ስሙ ቶም ክሮትሰር ይባላል፡፡ ክሮትሰር ቀደም ሲል "የሰናዖርን ደብር ግንብ"፣ "የኖህን መርከብ"፣ "የአዳምን ከተማ" "በማግኘቱ" የሚታወቅ ነው፡፡ በ1981 የፉተረርን ጽሑፎች በማግኘት ወደኔቦ ተራራ ታቦቱን ፍለጋ ቢሄድም አልተሳካለትም፡፡ ስለዚህ ይህን ቦታ በመተው ጥቅምት 31፣ 1981 ባቅራቢያው ካለው የፒስሕጋ ተራራ የዋሻ መንገድ በማግኘቱ ሰብሮት ገብቶ በውስጡ በወርቅ የተለበጠ ሳጥን ከነመሸከሚያዎቹ ማግኘቱን ገለፀ፡፡ አጠገቡም በጨርቅ የተጠቀለሉ ዕቃዎች ነበሩ፡፡ በክሮትሰር አባባል በሥርየት መክደኛው ላይ ይቀመጡ የነበሩት ኪሩቤል ይሆናሉ፡፡ ሆኖም እንደሚለው እነዚህን ቅርሶች በእጁ አልነካቸውም፤ አልከፈታቸውም፡፡ ከቦታቸውም አላንቀሳቀሳቸውም፡፡ በባትሪ በመጠቀም ባለቀለም ፎቶግራፍ ካነሣ በኋላ ወደዮርዳኖስ ተመለሰ፡፡ አሜሪካ እንደገባ ታቦቱን ማግኘቱን ዮ.ፒ.አይ ለተባለ የዜና ማሠራጫ ድርጅት በማስታወቅ ወሬው በዓለም አቀፍ ደረጃ እንዲሠራጭ አድርጓል፡፡

ክሮትሰር ያነሣቸውን ፎቶግራፎች ለመጽሐፍ ቅዱስ ተመራማሪዎች ለማሳየት አልፈለገም፤ እንዲጠኑም አልፈቀደም፡፡ በርሱ አባባል እግዚአብሔር ያዘዘው ለለንደኑ የባንክ ባለንብረትና የኢየሱስ ክርስቶስ ቀጥታ የዘር ሐረግ ለሆነው ዴቪድ ሮትስቻይልድ እንዲሰጥ ነው፡፡ ምክንያቱም ሦስተኛውን ቤተመቅደስ እንዲሠራ በእግዚአብሔር የታዘዘ ስለሆነ ታቦቱ በዚያ ያርፋል በማለት ነበር፡፡ ጥቂት ሰዎች ነበሩ ያመኑት፡፡ ሮትስቻይልድም ቢሆን ፎቶግራፎቹን ሊቀበለው አልፈለገም፡፡ ክሮትሰርም ፎቶግራፎቹን እንደደበቀ ቆየ፡፡ ሆኖም ለተመረጡ ጥቂት ሰዎች ማሳየቱ አልቀረም፡፡

ከነዚህም አንዱ ሲይጅ ፍራይድ ኤች ሆርን ነበር፡፡ ይህ አርኪዎሎጂስት ስለኔቦ ተራራ የሚያውቅና በርካታ ምሁራዊ መጻሕፍትን የጻፈ ሲሆን፣ በ1982 የክሮትስ ፎቶግራፎችን በጥንቃቄ የመመርመር ዕድል ገጥሞት ነበር፡፡ በርሱ አባባል ፎቶግራፎቹ ሲጠቁሩ ተበላሽተው ወጥተዋል፡፡ ሁለቱ ብቻ ደህና ሲመስሉ፣ አንደኛው ፈዘዝ ያለ ነው፡፡ ቢሆንም ቢጫ ሣጥን የሚያሳየው ሌላው ፎቶግራፍ ግን የሣጥኑን የፊት ለፊት ገጽታ በጥሩ ሁኔታ ያሳያል፡፡ ሆርን ከክሮትሰር ቤት እንደወጣ በስላይዶቹ ላይ ያየውንም በሥዕልና በፅሑፍ አሰፍሮ ነበር፡፡ ወርቅ የሚመስለው ቢጫው ብረት ነሐስ ሆኖ በአልማዝ ቅርጽ የታተሙ ነገሮች ይታዩበታል፡፡ ምናልባትም በመሣሪያ የተሠሩ ሳይሆኑ አይቀሩም፡፡ ከሁሉም በላይ የክሮትሰር ግኝት ተቀባይነት ያጣው በሳጥኑ በስተቀኝ ማእዘን ላይ በዘመናችን የምንጠቀምባቸውን ዓይነት

ምስማሮች በግልጽ በመታየታቸው ነበር፡፡ ሆርን ሲደመድም “ዕቃው ምን እንደሆነ አላውቅም፡፡ ሆኖም ጥንታዊ እንዳልሆነ አምናለሁ፡፡ በቅርብ የተሠራና በማሽን የተሠሩ ጌጦች ያሉበት የብረት ሽፋን ያለው ነው” ብሏል፡፡

ከፈጠራ ወደእውነታ

በኢየሩሳሌም የአርኪዎሎጂ ምርምር ውጤቶች መዛግብትን ካጠናሁ በኋላ አይሁዶች ታቦቱ ስለሚገኝበት ሥፍራ የሚሉትን የሚያረጋግጥ አንዳችም ማስረጃ አላገኘሁም፡፡ አከታትዬም ያነጋገርኳቸው ምሁራን ከተዘረዘሩት ሌላ ማስረጃ እንደማላገኝ ገልፀውልኛል፡፡ እንደምሁራኑ አባባል የምርምሩ መስክ ውሱን ነው፡፡ ያሉት ማስረጃዎች ቻርልስ ዋረን፣ ቀጥሎም ሜየር ቤን ዶቭ መቅደሱ አካባቢ ቁፋሮ ማካሄዳቸውን፣ ብራውን ሳሎው ፓርከርና ቡድኑ አርኪዎሎጂስቶች ባይሆኑም በቤተመቅደሱ ውስጥ ጭምር ቁፋሮ ማካሄዳቸውን፣ አንቶኒያ ፉተረር በደብረ ኔቦ እና አካባቢው መቆፈሩን፣ ቶም ክሮትሰር ቆፍሎ ሥራ ለማከናወን ሳይሆን ታቦቱን ለማግኘት የመጣ መሆኑን ለመረዳት ችያለሁ፡፡

እንግዲህ እኔ ስንተኛው ፈላጊ መሆኔ ይሆን? ግራም ነፈሰ ቀኝ ታቦቱ በተባሉት ቦታዎች ተቀምጧል የሚለው የአይሁዶች አፈታሪክም ሆነ የጽሑፍ ታሪኮች ምንም ተጨባጭ መረጃ እንደሌላቸው ተረድቻለሁ፡፡ ታቦቱ በግብጾችም ሆነ በባቢሎናውያን እንዳልተወሰደና እንዳልወደመም በምርምሬ አረጋግጫለሁ፡፡ ስለሆነም የዚህ ውድ ቅርስ መሰወር የዘመናችን ታላቁ ምሥጢር መሆኑ ተሰማኝ፡፡ በ1989 እና በ1990 በኢትዮጵያ ያከናወንኩት ሥራ ኢትዮጵያ የዚህ ቅርስ ባለቤት የመሆኗን ጉዳይ ቢያጠናክረውም፣ ሙሉ በሙሉ አምኖ ለመቀበል ግን የክብረ ነገሥቱ ታሪክ ደካማ ጐኖች እንደሚያግዱኝ ተገነዘብሁ፡፡ እንዲህም ሆኖ ግን ከኢትዮጵያ የተሻለ አማራጭ እንደሌለ ይሰማኛል፡፡ ስለዚህ ወደአክሱም ከመሄዴ በፊት ቅርሱ እንዴት ወደአፍሪቃ ሊሄድ እንደቻለ ከክብረ ነገሥት የተሻለ አሳማኝ መረጃን ማግኘት ሊኖርብኝ ነው፡፡ ይሁንና ጥቅምት 1990 አጋማሽ ላይ ኢየሩሳሌምን ከመልቀቄ በፊት አርኪ ነው የምለውን ማብራሪያ አገኘሁ፡፡ ዝርዝሩን በሚከተለው ምእራፍ አስፍሬዋለሁ፡፡

ምዕራፍ አስራ አምስት

የተደበቀ ታሪክ

ከብዙ አድካሚ የምርምር ሥራ በኋላ ኢትዮጵያ የቃል ኪዳኑ ታቦት መኖሪያ አገር መሆኗን ላለመቀበል የሚያስገድደኝ አንዳችም ማስረጃ አጣሁ፡፡ ስለዚህ በማስታወሻዬ ላይ ይህንን አሰፈርኩ፡፡

ታቦቱ ሲና ተራራ ሥር ተሠርቶ ሰሎሞን ቤተመቅደስ እስኪገባ ድረስ የነበረውን ታሪክ የተከታተለ ማንኛውም ሰው ይህ ቅዱስ ቅርስ በአይሁድ ሕዝብ ዘንድ ከፍተኛ ዋጋ ያለው ለመሆኑ አይጠራጠርም፡፡ ስለዚሁ የቃል ኪዳን ታቦት መኖር እስከንጉሥ ሰሎሞን ድረስ ይናገሩ የነበሩ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ከርሱ በኋላ ፈጽሞ እንዳልነበረ ነገር ረስተውታል፡፡ የመጥፋቱም ነገር በገሃድ የታወቀው በሁለተኛው ቤተመቅደስ ግንባታ ወቅት ነው፡፡ በፕሮፌሰር ሪቻርድ ፍሬድማን አባባል “ታቦቱስ ስለመወሰዱ ወይም ስለመውደሙ ምንም የተዘገበ ነገር የለም… ሌላው ቀርቶ ታቦቱ ጠፍቷል፡፡ ምን እንደደረሰበትና አሁንም የት እንዳለም አናውቅም የሚል አስተያየት እንኳን በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የለም፡፡ ከመጽሐፍ ቅዱስ ዕይታ አንፃር እንዲያውም ከፍተኛ ከበሬታ የሚገባው ቅርስ ተረት ሆኖ ቀርቷል” ብለዋል፡፡

በአእምሮዬ ውስጥ ይመላለስ የነበረው ጥያቄ፣ ለምን የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በመጽሐፋቸው ውስጥ ታቦቱ መጥፋቱን ሳይጠቅሱት አለፉ የሚለው ነው፡፡

ክብረነገሥት የሚታመን ከሆነ፥ ለዚህ ጥያቄዬ በምዕራፍ 62 መልስ ሰጥቷል፡፡ የሰሎሞን ልጅ ምኒልክ ታቦቱን ይዞ መሄዱ እንደታወቀ ንጉሡ የእስራኤል ሽማግሌዎችን ሰብስቦ እነዚያ ያልተገረዙ ሰዎች “ክብራችው ተገፏል! እግዚአብሔር ትቷቸዋል” እያሉ ጉራቸውን ይነዛሉ፡፡ ስለዚህ አደራ ይህን ምሥጢር ለማንም አትግለጹ በማለት ስለታቦቱ መጥፋት ጉዳይ እንዳይወራ በቤተመቅሱ ውስጥ ተማማሉ ይላል፡፡ ይህ የክብረ ነገሥት አባባል የሚታመን ከሆነ፣ ታቦቱ ንጉሥ ሰሎሞን በሕይወት በነበረበት ዘመን ወደኢትዮጵያ መጥቷል ማለት ነው፡፡ ያጠፋፉ ሁኔታ ግን ሆን ተብሎ በምሥጢር ተይዟል፡፡ ለዚህም ነው በብሉይ መጻሕፍት ውስጥ የታቦቱ መጥፋት ጉዳይ ያልተጠቀሰው፡፡ ንጉሡ የታቦቱን መጥፋት ከተራው ሕዝብ መደበቁ ተአማኒ ቢመስልም፣ የንግሥተ ሳባ ማንነት ግን አጠያያቂ ነበር፡፡ የታቦቱ መሠረቅ ታሪክና ንግሥተ ሳባ ከሰሎሞን ፀንሳ ምኒልክ የተባለውን ልጅ ወለደች የሚለው፣ እንዲሁም በልጇ አማካይነት ተሠረቀ የሚለው ያጠራጥሩኛል፡፡ ምክንያቱም ይህ የታቦቱን መሠረቅ ወደ 10ኛው ምዕተዓመት ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ያመጣዋልና፡፡ ስለነዚህ ጉዳዮች ጥቂት ላብራራ፡፡

1. ንግሥተ ሳባ ኢትዮጵያዊት ናት ተብሎ በክብረ ነገሥት የተገለፀው ተጨባጭ ማስረጃ ያለው አይመስልም፡፡ ግን ፍላቪየስ ጆሲፉስ የተባለው ፀሐፊ እንዳለው "የኢትዮጵያና የግብፅ ንግስት" ልትሆን አትችልም ብሎ መዝጋት አይቻልም፡፡ ሆኖም ታሪካዊ ምርምሮች ንግሥተ ሳባ ከአቢሲኒያ ደጋማ አካባቢዎች ተነሳች የሚለውን አባባል የተቀበሉት አይመስልም፡፡
2. የንግሥት ሳባ ኢትዮጵያዊነት አጠያያቂ ከሆነ ደግሞ የልጇ የምኒልክም ሕልውና ራሱ ይበልጥ አጠራጣሪ ይሆናል፡፡ የታሪክ ምሁራን ምኒልክ የኢትዮጵያ ሰሎሞናዊ ሥርወ መንግስት መሥራች መሆን ፍፁም ፈጠራ እንደሆነ የፃፉትን አንብቤያለሁ፡፡ በሁለቱ ሟመት ጥናቱም ይህን ማስተባበል አልቻልኩም፡፡
3. በ10ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅድመ ልደተክርስቶስ (ንጉሥ ሰሎሞን በነገሠበት ወቅት) ክብረ ነገሥት እንደገለፀው በአቢሲኒያ ውስጥ የተደራጀ - ንጉሣዊ ሥርአትና ሥልጣኔ ነበር ብሎ ማሰብ ያስቸግራል፡፡ ዋሊስ በጅ እንደሚሉት፤ ያኔ "ዛሬ አቢሲኒያ ብለን የምንጠራው አገር ነዋሪዎች ያልሠለጠኑ ነበሩ"፡፡ የኔም ምርምር ይህን አስተያየት አያስተባብልም፡፡
4. ከሁሉ በላይ የክብረነገሥት አባባል በጣና ቂርቆስ ገዳም ባደረግኩት ጉብኝት ወቅት ከመምህር ፍስሐ የሰማሁትን አሳማኝ ታሪክ (ምዕራፍ 9) ይፃረራል፡፡ ታሪኩ እንደሚለው ታቦቱ በጣና ደሴት ለ800 ዓመታት ቆይቶ ኢትዮጵያ ወደ ክርስትና እምነት በ330 ድ.ል.ክ ስትለወጥ ነው ወደ አክሱም የተወሰደው፡፡ ይህም ማለት ታቦቱ ወደኢትዮጵያ የደረሰው በ470 ቅድመ ልደተክርስቶስ ነው ማለት ሲሆን፤ በሌላ አነጋገር ከንጉሥ ሰሎሞን፤ ከምኒልክና ከንግሥተ ሳባ በኋላ 500 ዓመታት በኋላ መሆኑ ነው፡፡

ከክብረ ነገሥት ታሪክ ውስጥ ለመቀበል ያዳገተኝ ሌላ ነገርም አለ፡፡ ታቦቱን ቀንና ሌሊት በቤተመቅደሱ ውስጥ እንዳለ በሚጠብቁት በሌዋውያን ዘንድ ሳይታወቅ ይህን ብርቅና ቅዱስ ቅርስ ምኒልክና ተከታዮቹ እንዴት ሊያወጡት ይችላሉ የሚለው ጥያቄ ጥርጣሬ ውስጥ ይከተኛል፡፡ እንደዛም ሆኖ ግን ክብረ ነገሥት ከላይ የተዘረዘሩትና ሌሎች እጅግ አስደናቂ የታሪክ መረጃዎችን የያዘ ነው የሚለው የምሁራንን አባባል ለመቀበል ተገድጃለሁ፡፡ ክብረነገሥት እንደሌሎች አፈታሪኮች ፈጠራ ቢያይልበትም መሠረቱ ግን እውነተኛ ታሪ[ክ] ሳይሆን አይቀርም፡፡ በይበልጥ ደግሞ በኢትዮጵያ ውስጥ ያሉት ባሕላዊና ማህበራዊ መረጃዎች ስመለከትና የታቦቱ ባለቤት መሆኑን የሚናገር አገር አለመኖሩን ስረዳ ከምንጊዜውም በላይ የኢትዮጵያን የታቦት ባለቤትነት ወደማመኑ አዘነበልሁ፡፡ ይህን ለማረጋገጥ ግን በርካታ ጥያቄዎችን መመለስ ነበረብኝ፡፡ ንግሥተ ሳባ የሰሎሞን

አፍቃሪ ካልሆነችና ልጇም ምኒልክ ካልተወለደ ታዲያ ታቦቱን ወደኢትዮጵያ ማን አመጣው? መቼ? በምንስ ዓይነት ሁኔታ? የሚሉት ጥያቄዎች መልስ ማግኘት ነበረባቸው፡፡

ወይዘሮዋ ብዙ ተቃውሞ ታሰማለች ብዬ አሰብኩ...

እነዚህን ጥያቄዎች ለመመለስ ከፍተኛ ጥረት ባደረግኩበት ወቅት በክብረ ነገሥት ታሪክ ውስጥ የታቦቱን መጥፋት ማንም እንዳያውቀው ንጉሡ ከካህናቱ ጋር ቃለ መሐላ እንዳደረገ የተፃፈውን አስታወስሁ፡፡ ይህ ንጉሥ ታዲያ ሰሎሞን ካልሆነ ማን ሊሆን ይችላል?

መቼም ሆን ተብሎ ከ2000 ዓመታት በላይ የተድበሰበሰ ነገር ማወቅ አስቸጋሪ ነው፡፡ ስለሆነም ከታላቁና ከውስብስቡ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የዚህን ምሥጢር ፍንጭ አገኛለሁ ማለት ዘበት ነው፡፡ ቢሞከርም እንዲህ በቀላሉ ይገኛል ማለት አስቸጋሪ ነው፡፡ ቢሆንም ሙከራዬን አላቋረጥኩም፡፡ ስለታቦት የተፃፈውን በሙሉ ከመፅሐፍ ቅዱስ ውስጥ ስለቅምም ወደ ሃምሣ ገጽ የሚጠጋ ፅሁፍ አገኘሁ፡፡ የመጨረሻው ገጽ ብቻ ከሰሎሞን ሞት በኋላ ስለታቦቱ ሁኔታ ያወሳል፡፡ ሌሎቹ የእስራኤል ልጆች በሲና በረሃ ይንከራተቱ ከነበረበት ወቅት ጀምሮ ወደተስፋዪቱ ምድር ገብተው እስከ ሰሎሞን ዘመነ መንግስት ያለውን የታቦቱን ታሪክ የሚገልጹ ናቸው፡፡

መጽሐፍ ቅዱስ በተለያዩ ዘመናት በተለያዩ ጸሐፍት የተጻፉ መጻሕፍት የተጠናቀሩበት ስብስብ ሥራ መሆኑን እውቃለሁ፡፡ ታቦታቱን በተመለከተ የተጠቀሱት ታሪኮችም ጥንታዊ መሆናቸውን እረዳለሁ፡፡ ሆኖም አንዳንዶቹ ዘግይተው የተጻፉ ናቸው፡፡ ለምሳሌ መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ ውስጥ የተካተቱት ታሪኮች የተጻፉት ከንጉሥ ኢዮስያስ ዘመን (640-609 ቅ.ል.ክ) በኋላ ነው፡፡ እንዲሁም ንጉሥ ሰሎሞን በሠራው ቤተመቅደስ ውስጥ የተቀመጠው ታቦት ጥንታዊነት ባያጠራጥርም ታሪኩ የተጻፈው ግን ከዚህ እጅግ ዘግይቶ ነበር፡፡ በአራት ዘጓግም ውስጥ የሚገኙት ስለታቦቱ የሚጠቅሱ ታሪኮችም እንዲሁ የተጻፉት ከንጉሥ ኢዮስያስ ዘመን ጀምሮ ነው፡፡ ስለሆነም ቤተመቅደሱ በ587 ቅድመ ልደተክርስቶስ ከመቃጠሉ በፊት ታቦቱ ተወስዶ ከሆነ የመጥፋቱን ታሪክ ለመሸፋፈን የተደረገ ሙከራ በመጽሐፈ ነገሥትና በአራት ዘጓግም ውስጥ መገኘት አለበት ብዬ ገመትኩ፡፡ ምክንያቱም እነዚህን መጻሕፍት የጻፉ ሰዎች ከእስራኤል እንዳልተለየ ማሳየት ነበረባቸውና፡፡

ይህንንም ስመረምር በመጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ፤ ምዕራፍ ስምንት ታቦቱ ወደሰሎሞን ቤተመቅደስ የገባበትን በዓል አከባበር በተመለከተ የሰፈረ ፅሁፍ አገኘሁ፡፡ እንዲህ ይላል፤

"ካህናቱም የእግዚአብሔርን ቃል ኪዳን ታቦት በቤቱ በቅድስተ ቅዱሳን ከኪሩቤል ክንፍ በታች ወደነበረው ወደስፍራው አመጡት... መሎጊያዎቹ (ረጃጅሞች ነበሩ)... እስከዛሬ እዛው ይገኛሉ፡፡"

ለምን ይህ ታሪክ በተጻፈበት ጊዜ (ማለትም በ610 ቅድመ ልደተ-ክርስቶስ) ታቦቱ በቦታው ከነበረ መሸከሚያ መሎጊያዎቹ እስከ ዛሬ በዚያ ይገኛሉ የሚለውን ዓረፍተ ነገር ጸሐፊው ለመፃፍ ፈለገ? ይህ አጻጻፍ እውነትን ለመደበቅ ከሚደረግ ሸፍጥ ጋር ይመሳሰላል። በቼክስፒር ድርሰት፣ ሐምሌት ውስጥ እንደምትታወቀው እመቤት ገጸ ባሕርይ የመጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ ፀሐፊም በምዕራፍ ስምንት ዕሁተ ጥርጣሬን አሳደረብኝ። ይህን የተገነዘብኩትም እኔ ብቻ አልነበርኩም። ጁሊያን ሞርገን ስተርን የተባለ የመጽሐፍ ቅዱስ ምሁር በ1928፣ "እስከዛሬ እዛው ይገኛሉ" የሚለው ዓረፍተ ነገር እንግዳ መሆኑን አውስቷል።

ይህም ብቻ አይደለም። የቃላት አጠቃቀም ተመሳሳይነትም በዚሁ ምዕራፍ ይታያል። ቁጥር 9 ላይ "... ሙሴ በሲና ተራራ በቃል ኪዳኑ ታቦት ውስጥ ካኖራቸው ከሁለት የድንጋይ ጽላቶች በቀር በቃል ኪዳኑ ታቦት ውስጥ ሌላ ምንም ነገር አልነበረም" ይላል።

ከዚህ በላይ የተጠቀሰውን ጥቅስ ከኦሪት ዘዳግም ምእራፍ 10፡5 ጋር ስመለከተው አንድ ሆኖ አገኘሁት።

"እኔም ከተራራው ተመልሼ በመውረድ እግዚአብሔር ባዘዘኝ መሠረት ጽላቶቹን በሠራሁት ታቦት ውስጥ አኖርኳቸው፤ ከዚያም ጊዜ ጀምሮ እነሆ በዚያው ውስጥ ይገኛሉ።"

እንግዲህ ኦሪት ዘጸአትና መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ የተናገሩት ስለተለያዩ ዘመናትና የተለያዩ የእስራኤል ታሪኮች ቢሆንም፣ የአጻጻፋቸውን ተመሳሳይነት ወይም መደጋገም ስመለከት፣ ሁለቱ መጻሕፍት በአንድ ጊዜ የተዘጋጁ መሆናቸውን መረዳት ቻልሁ። ይህም ዘመን በኔ ቀመር ከ640-609 ቅድመ ልደተክርስቶስ ነበር።

ጥናቴ በመጨመሩ ማስታወሻዬን ተመለከትሁ። ከሰሎሞን ሞት በኋላ ስለታቦቱ በብሉይ መፅሐፍ ውስጥ ብዙም የተባለ ነገር እንደሌለ አስታወስኩ። ሁለት ጊዜ ብቻ ነው በትክክል ስለዚህ ጉዳይ የተወሳው። አንደኛው በኢዮስያስ ዘመን የተፃፈ ሲሆን፣ ሁለተኛው የኢዮስያስን ቃላት ነው ጠቅሶ ያሰፈረው።

ኢዮስያስ እና ኤርምያስ

ስለኢዮስያስ አስቀድሜ በምርምሬ አንስቻለሁ። ስለኢትዮጵያ ጥቁር አይሁዶች ባጠናሁበት ጊዜ በዚህ ንጉሥ ዘመን (ምዕራፍ 6) ማናቸውም መሥዋዕት በኢየሩሳሌም ብቻ እንዲደረግ መወሰኑን ጠቅሻለሁ። ፈላሾቹ በየጎሮአቸው መሥዋዕት የማድረጋቸው ሥርዓት በዚህ ዘመን መታየቱ በግልጽ የሚያመለክተው ነገር ይህ ከአይሁድ ርቆ የነበረ ማህበረተብ ንጉሡ ኢዮስያስ በየቦታው በሚካሄድ የመሥዋዕት ሥርዓት ላይ ያደረገውን እገዳ የማያውቅ የጥንታዊ አይሁዶች ማህበረሰብ መሆኑን ነው። ምርምሬ አሁን ወደአዲስ አቅጣጫ አመራ። ስለሆነም በ1990 ጥቅምት ወር ላይ በኢየሩሳሌም ከተማ ሆቴል ውስጥ ተቀምጬ ይህን ጻፍኩ።

- በመጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ እና በኦሪት ዘዳግም ውስጥ ታቦቱን በቤተመቅደሱ ውስጥ እንደነበረ ተደርጎ ለማቅረብ የተደረገ መሸፋፈን ይታያል። ታቦቱ ግን በወቅቱ በዚያ አልነበረም።
- ስለዚሁ ጉዳይ ጠቃሚ የሆነ ነገር የተጻፈው በንጉሥ ኢዮስያስ ዘመን ነበር።
- ከዚህም በመነሳት ታቦቱ የተወሰደው ምናልባት በንጉሥ ኢዮስያስ ዘመነ መንግስት ሳይሆን አይቀርም ብሎ መደምደም ይቻል ነበር። ነገር ግን የኢዮስያስ ዘመን ታቦቱ መጥፋቱ የታወቀበት ዘመን እንጂ ድርጊቱ የተፈጸመው ከዚያ ቀደም ብሎ ነው የሚል መላምት መስጠት የበለጠ ያስኬዳል። ለምን? ምክንያቱም ኢዮስያስ ስለኢየሩሳሌም ቤተመቅደስ ከፍተኛ አክብሮት የነበረውና የመቅደሱም መኖር ከታቦቱ ተለይቶ እንደማይታይ አጥብቆ የሚያምን ሰው ነበር። እንደዚህ ያለው ሰው በንግሥናው ዘመን የእስራኤል አምላክ ምልክትና ማህተም የሆነውን የአይሁዶች የክብር ምልክት የቃል ኪዳን ታቦት ከቅድስተ ቅዱሳኑ ውስጥ እንዲሰወር ይፈቅዳል ማለት የማይታመን ስለሚሆን ነው። ስለዚህ ታቦቱ ከኢዮስያስ ዘመነ መንግስት በፊት (ከ632 ቅ.ል.ክ በፊት) ተሰውሯል ማለቱ ሳይቀል አይቀርም።
- ንጉሥ ኢዮስያስ የእንስሳት መሥዋዕትን ጨምሮ የተለያዩ የአይሁድ የአምልኮ ሥርዓቶች ከኢየሩሳሌም ውጪ በየመንደሩ እንዳይደረጉ የሚያግድ ትእዛዝ አስተላልፎ ነበር። ፈላሾች ግን እነዚህን የአይሁድ ሃይማኖታዊ ሥርዓቶች እስካሁን ድረስ በየመንደራቸው ይፈጽማሉ። ይህም ቅድመ አያቶቻቸው ከእስራኤል የወጡት ከንጉሥ ኢዮስያስ ዘመነ መንግሥት በፊት መሆኑን ያሳያል።
- በርግጥ እነዚህ ነገሮች ያልተያያዙ አይደሉም?

የመረጃዎቹ ተያያዥነት አሳማኝ ነው የሚመስለው። ታቦቱ የተወሰደው ከ640 ቅድመ ልደተክርስቶስ በፊት ነው። የፈላሾች ቅድመ አያቶችም ወደኢትዮጵያ የፈለሱት ከዚህ ዘመን በፊት ነበር። እንዲህ ከሆነ የፈላሾች ቅድመ አያቶች ታቦቱን ይዘው ወደ ኢትዮጵያ መጥተዋል ማለት አይቻልም?

ጊዜው በትክክል መቼ እንደሆነ ለማወቅ ቢያዳግተኝም ፍልሰቱ ከ640 ቅድመ ልደተክርስቶስ በፊት ይሆናል የሚለው መላምት አሳማኝ መስሎ ታየኝ። ሆኖም ይህ ሌላውን እግራጭ ሙሉ በሙሉ ውድቅ አያደርገውም። በሌላ በኩል ደግሞ ኢዮስያስ ቤተ መቅደሱ በባቢሎናውያን እንደሚፈርስ ያውቅ ስለነበር፣ ታቦቱንና ንዋየ ቅድሳቱን ከጠላት እጅ ለማዳን በሌላ ቦታ ደብቋቸዋል፤ ወይም እዚያው በተዓምራዊ ኃይል ከጠላት እንዲሰወሩ አድርጓቸዋል የሚሉ አፈታሪኮች አሉ።

እስካሁን ባደረግኩት ጥናት የቃል ኪዳኑ ታቦት በቤተመቅደሱ ተራራ እንዳልተቀበረና በቅድስቲቱ ከተማም ውስጥ እንደሌለ አረጋግጫለሁ፡፡ ይሁን እንጂ እኔም ራሴን መጠየቅ ነበረብኝ፡፡ በርግጥ ኢዮስያስ የቤተመቅደሱን የወደፊት ዕጣ ፈንታ አስቀድሞ የማወቅና ዕርምጃ የመውሰድ ችሎታ ነበረው? መጪውን ጊዜ አስቀድሞ መተንበይስ ይቻል ነበር? ኢዮስያስ የወደፊቱን አስቀድሞ የማወቅ ችሎታ የነበረው ሰው ካልሆነ በስተቀር ከ598 እስከ 587 ቅድመ ልደተክርስቶስ መካከል ሊመጣ የሚችለውን አደጋ እንዴት ሊያውቅ ይችላል? ኢዮስያስ የሞተው በ609 ቅድመ ልደተክርስቶስ ሲሆን፣ ይህም ማለት የወደፊቱ የኢየሩሳሌም አጥፊ የባቢሎኑ ንጉሥ ናቡከደነፆር ከመንገሡ አምስት ዓመታት በፊት ነበር፡፡ ከናቡከደነፆር በፊት ነግሦ የነበረው ናቦፓላስር በእስራኤል ላይ ትኩረት አላደረገም፡፡ ይልቁንም ከግብጽና ከአሦራውያን ጋር ነበር የሚዋጋው፡፡

ኢዮስያስ ታቦቱን ደብቆት ይሆናል የሚለው ግምት ተቀባይነት የሌለው ነው፡፡ በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ስለታቦቱ መጠሪያ ለመጨረሻ ጊዜ የተጠቀሰው በዜና መዋዕል ካልዕ ም.35 ፥3-4 ላይ ነው፡፡ "ኢዮስያስም ... እንዲህ አለ፤ ቅዱሱን ታቦት፥ የእስራኤል ንጉሥ የዳዊት ልጅ ሰሎሞን ባሠራው ቤተ መቅደስ ውስጥ አኑሩት፡፡ ከዚህም በኋላ በትከሻችሁ ላይ ሸክም አይሁንባችሁ፡፡"

እነዚህ ጥቅሶች ለምርምሬ የተለየ ጠቀሜታ ነበራቸው፡፡ ለምን? ምክንያቱም ታቦቱ በመቅደሱ ውስጥ ከነበረ ኢዮስያስ ታዲያ ሌዋውያኑን ለምን በመቅደሱ ውስጥ አኑሩት በማለት ይጠይቃቸዋል፡፡ ከዚህ አባባል ሁለት የማይታለፉ መደምደሚያዎች ላይ መድረስ ይቻላል፡፡

1. ታቦቱን የደበቀው ንጉሥ ኢዮስያስ ሊሆን አይችልም፡፡ ምክንያቱም ንጉሡ ታቦቱ የተወሰደው በጠባቂዎቹ በሌዋውያን ነው ብሎ እንደሚያምን ከጥቅሱ መረዳት ይቻላልና፡፡
2. ታቦቱ ከመቅደሱ የተወሰደው ቢያንስ ኢዮስያስ ይህን ከመናገሩ ጥቂት ቀደም ብሎ መሆኑን ከጥቅሱ እንገነዘባለን፡፡

ታድያ ኢዮስያስ ይህን ንግግር ያደረገው መቼ ይሆን? መልሱን ያለምንም ችግር ከዜና መዋዕል በቀላሉ ማግኘት እንደሚቻለው ኢዮስያስ በነገሠ በአስራ ስምንተኛው ዓመት ነበር፡፡ ይህም ማለት በ622 ቅድመ ልደተክርስቶስ ነው፡፡ ሆኖም ይህን መመሪያ ሌዋውያኑ ለመፈጸማቸው የተረጋገጠ ነገር እንዳልነበርና የታቦቱን በቤተመቅደሱ የማኖር የደመቀ ክብረ በዓል በኢዮስያስ ዘመንም ሆነ ከዚያም በኋላ መደረጉን የዘገበ ምንም ጽሑፍ በብሉይ ኪዳን ውስጥ የለም፡፡ ስለሆነም ኢዮስያስ ታቦቱን በተመለከተ ያደረገው ንግግር በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ የመጨረሻው ሆኗል፡፡ የብሉይ ኪዳንን መጽሐፍ የቅደም ተከተል ታሪክ ስናጠና ነቢዩ ኤርምያስ በ626 ቅድመ ልደተክርስቶስ ገደማ ስለኢየሩሳሌም ሕዝቦች የተናገረው ትንቢት አለ፡፡ ይኸውም፣

በበዛችሁም ጊዜ በምድር ላይ በረባችሁ ጊዜ፥ ይላል እግዚአብሔር፥ በዚያን ዘመን የእግዚአብሔር የቃል ኪዳኑ ታቦት ብለው ከእንግዲህ ወዲህ አይጠሩትም፤ ልብ አያደርጉትም፤ አያስቡትምም፤ አይሹትምም፤ ከእንግዲህ ወዲህም አይደረግም፡፡ በዚያም ዘመን ኢየሩሳሌምን የእግዚአብሔር ዙፋን ብለው ይጠሩአታል፤ አሕዛብም ሁሉ ወደእርሷ ይሰበሰባሉ፡፡ ከእንግዲህ ወዲህ ክፉውን እልከኛ ልባቸውን ተከትለው አይሄዱም፡፡

እንደ ኢዮስያስ ሁሉ ኤርምያስም በአይሁድ አፈታሪክ ተቀባይነትን ያገኘ ሰው ነበር፡፡ ስለትንቢታዊ ንግግሩ ከዚህ በላይ የተጠቀሰውን ስመለከት ታሪካዊ ጠቀሜታው ታላቅ መሆኑ ተገለፀልኝ፡፡ ምክንያቱም ይህን ትንቢት የተናገረውና የተነገረበት ዘመንም በግልጽ ይታወቃልና፡፡

ጉዳዮችን በግልጽ ለማስቀመጥ ከተፈለገ ኢዮስያስ ስለታቦቱ የተናገረበት ዘመን በ626 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ሲሆን፣ ምናልባትም ከ614 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ጀምሮ ታቦቱ ጠፍቶ ሊሆን ይችላል፡፡ ምክንያቱም በዚህ ዘመን ነበር ኤርምያስ ታቦቱን አስመልክቶ ትንቢት የተናገረው፡፡ ኤርምያስ ትንቢቱን ከተናገረበት ዘመን ቀደም ብሎ ታቦቱ ጠፍቶም ይሆናል፡፡ ይህ ባይሆን ኖሮ "ከእንግዲህ ወዲህ አይጠሩትም፤ ልብ አያደርጉትም፤ አያስቡትምም..." በማለት ኤርምያስ ባልተናገረ ነበር፡፡ የዚህን የግምቴን ትክክለኛነት ሙሉ በሙሉ የሚደግፉ የመጽሐፍ ቅዱስ ሊቅ የሆኑት ፕሮፌሰር ሜናሂም ሐራን "መቅደስና የመቅደስ አገልግሎት በጥንታዊት እስራኤል" በሚል መጽሐፋቸው ላይ የደረሰበት መደምደሚያም እንዲህ የሚል ነበር፡፡

ይህ ጥቅስ በውስጡ ያዘላቸው ቃላት ማጽናናትንና ይቅርታን የተላበሱ ናቸው፡፡ ነቢዩ የሚናገረውና ተስፋ የሚሰጠውም ወደፊት በሚመጡት ዘመናት ታቦቱ በዚህ መኖሩ አላስፈላጊ እንደሆነና በቦታው አለመኖሩም የሚያስከትለው ኃዘን እንደሌለ ነው፡፡ ታቦቱ በመቅደሱ ውስጥ ተቀምጦ ቢሆን ኖሮ፣ የእነዚህ ቃላት መኖር አስፈላጊ ባልሆነም ነበር፡፡

ይህን በመመርኮዝ ታቦቱ ምናልባት ከ626 ቅድመ ልደተክርስቶስ በፊት ጠፍቶ ለመሆኑ ማስረጃዎችን ማፈላለግ ነበረብኝ፡፡ በኢዮስያስ ዘመነ መንግሥት፣ ማለትም ከ626 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ እስከ 640 ቅድመ ልደተክርስቶስ ውስጥ ማስረጃው ይኖራል ማለት ያዳግታል፡፡ ምክንያቱም ንጉሡ ራሱ ታቦቱን በመቅደሱ ውስጥ እንዲያኖሩት ሌዋውያኑን ጠይቋልና፡፡ እርሱ ደበቀው ለማለት አይቻልም፡፡ ስለዚህም ለታቦቱ መጥፋት ተጠያቂ ሊሆኑ የሚችሉት ሰሎሞን ታቦቱን በመቅደሱ ውስጥ በ955 ቅድመ ልደተክርስቶስ ካስቀመጠ በኋላ የነገሡ አስራ አምስት ነገሥታት ናቸው፡፡

ፈልጎ ማግኘት

እነዚህ ዘመናት አራት መቶ አሥራ አምስት ዓመታት ናቸው (ከ955 ቅድመ ልደተክርስቶስ-640)፡፡ በነዚህ ረጅም ዘመናት ውስጥ

በኢየሩሳሌም ውስጥ ብዙ ነገሮች ተለዋውጠዋል፡፡ ብዙ መጻሕፍትም ተጽፈዋል፡፡ ሆኖም ታቦቱን በተመለከተ በመጽሐፎቹ ተጠቅሶ የሚገኘው ከሰሎሞን መንግሥት በኋላ አንድ ጊዜ ብቻ ሲሆን፣ ይኸውም በንጉሥ ኢዮስያስ ዘመን ብቻ ነው፡፡

በዚህ ደረጃ የነበረኝ ምርጫ ዘመናዊ የምርምር ዘዴን መጠቀም ነበር፡፡ በመሆኑም ወደኢየሩሳሌም ስሄድ ገዝቼው የነበረውን መጽሐፍ ቅዱስ መመልከት ጀመርኩኝ፡፡ በኮምፒዩተሬ አማካይነትም ከብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ ከታቦቱ ጋር የተያያዘ ማናቸውንም ዐረፍተ ነገር ፈልጎ እንዲያሳየኝ ፕሮግራሙን ማቀናበሩ ፋይዳ እንደማይኖረው ስላወቅሁ ከታቦቱ ጋር የተያያዙ መቅሰፍቶችን ለለይ ፈለግሁ፡፡ በዚህም መሠረት ይቀራረባል ብዬ ያሰብኩትን "ለምፅ" መረጥሁ፡፡

ኮምፒዩተሩም መረጃዎችን መደርደር ጀመረ፡፡ የመጀመሪያው በኦሪት ዘኁልቁ፣ ም.12፣ የሙሴ እህት ማርያም በእግዚአብሔር ቁጣ ለምፃም እንደሆነች ነበር የሚገልፀው፡፡ ስለሌላ ተጨማሪ ለምጽ ኮምፒዩተሩን በጠየቅኩት ጊዜ ያሳየኝ በመጽሐፈ ነገሥት ም.7 ፣3 ላይ በሰማርያ ከተማ በራፍ ተቀምጠው ስለነበሩ አራት ለምጻሞች ሲሆን፣ ቀጥሎ ደግሞ በመጽሐፈ ዜና መዋዕል ካልዕ ም.26 ፣16-21 ላይ ሌላ ተጨማሪ ጠቃሚ መረጃን ሰጠኝ፡፡ ይኸውም ታሪክ ስለንጉሥ አዝያን ሲሆን፣ ዘመነ መንግስቱ ከ781-740 ቅድመ ልደተክርስቶስ ነበር፡፡ ይህ ንጉሥ እግዚአብሔርን በመድፈር በቤተመቅደሱ ውስጥ ለካህናቱ አለቃ አዛርያስና ተከታዮቹ ብቻ የተፈቀደውን የዕጣን መሥዋዕት እንዳያቀርብ ቢከለክሉትም በትእቢቱ የተነሣ በመሠዊያው አጠገብ ዕጣን በማጠኑ እግዚአብሔር በለምጽ መታው፡፡ አዝያን በትክክል ወደቅድስተ ቅዱሳን ሳይገባ ይችላል፡፡ ነገር ግን በጣም ቀርቦ ይሆናል፡፡ የአሮን ሁለቱ ልጆች በሲና ተራራ ግርጌ በነበረው ታቦት ፊት የተከለከለ ዕጣን በማጤሳቸው ተቀስፈው እንደ ሞቱ ከዚህ በፊትም ተጠቅሷል፡፡

እንግዲህ ይህ ታሪክ በግልጽ የሚያሳየው የንጉሥ አዝያን በለምጽ መመታት ከታቦቱ ጋር የተያያዘ መሆኑን ስለሆነ፣ ታቦቱ በ740 ቅድመ ልደተክርስቶስ በመቅደሱ መኖሩን ያመለክታል፡፡ ስለሆነም ይህ ታቦት ሊወሰድ የሚችለው ከንጉሥ አዝያን ሞት (740 ቅድመ ልደተክርስቶስ) እና በንጉሥ ኢዮስያስ ዘመነ መንግሥት (640 ቅድመ ልደተክርስቶስ) መካከል ብቻ ነው፡፡

ይሁንና ይህን ጫፍ በመያዝ በርግጠኝነት ታቦቱ በመቅደሱ ውስጥ እስከ 740 ቅ.ል.ክ ነበር ማለቱ ያዳግታል፡፡ ስለዚህም ይህን ግምቴን የሚያረጋግጥልኝ ጠንካራ ማስረጃ ፈልጌ ማግኘት ነበረብኝ፡፡

"በኪሩቤል መካከል" የሚለውን ሐረግ እንዲፈልግልኝ ኮምፒዩተሩን ጠየቅኩ፡፡ ይህንን ያልኩበት ዋና ምክንያትም ኪሩቤል የሚለው ቃል ከታቦቱ ጋር ብቻ የሚነገር ስለሆነ ነው፡፡ ስለሆነም ሰሎሞን ታቦቱን በመቅደሱ ካኖረበት ከ955 ቅድመ ልደተክርስቶስ በኋላ ከተጻፉት የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ የዚህ ቃል መገኘት እንደጠንካራ ማስረጃ ይቆጠራል፡፡

ከጥቂት ሰኮንዶች በኋላ ኮምፒዩተሩ ሲመልስ፣ ይህ ቃል ከንጉሥ ሰሎሞን መንግስት በኋላ በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ ሰባት ጊዜ ብቻ መጠቀሱን አስታወቀኝ፡፡ ከነዚህም ሁለቱ በመዝሙረ ዳዊት ም.79(80)፣ 1 እና በም.98(99)፣ 1 ነው የተጠቀሱት፡፡ የሚያሳዝነው እነዚህ ሐረጎች በትክክለኛ በየትኛው ዘመን እንደተነገሩ ለማወቅ ያለመቻሌ ቢሆንም፣ በምሑራን ግምት ከሰሎሞን በፊት እንዳልሆኑና በሰሎሞን ዘመን ወይም ከርሱ ሞት አንድ መቶ ዓመታት በኋላ እንደተጻፉ ነው፡፡

"በኪሩቤል መካከል" የሚለው ሐረግ በሕዝቅኤል መጽሐፍ ውስጥ ሦስት ጊዜ ተጠቅሷል (ሕዝቅኤል ም.10፣ 1፥ 15፥20)፡፡ ይህም መጽሐፍ የተጻፈው ዘግይቶ ሲሆን፣ ዘመኑም 593 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ነው፡፡ በዚህ መጽሐፍ የተጠቀሱት ጉዳዮች ከኔ ጥያቄ ጋር አይዛመዱም ነበር፡፡ ምክንያቱም ሕዝቅኤል በቤቱ ተቀምጦ በራእይ የተመለከታቸው "አራት ፊቶች" እና "አራት ክንፎች" ያሏቸውን ሲሆን፣ የታቦቱ ኪሩቤሎች ግን አንድ ፊት እና ሁለት ክንፎች ብቻ አሏቸው፡፡ ሕዝቅኤል ያያቸው ኪሩቤሎች ሕይወት ያላቸው ሲሆኑ፣ የታቦቱ ኪሩቤሎች ግን ከወርቅ የተሠሩ ግዑዝ አካላት ናቸው፡፡ እርስ በርሳቸውም ይተያያሉ፡፡ እንግዲህ በብሉይ መጻሕፍት ከተጠቀሱት ውስጥ የሕዝቅኤልን ጨምሮ አምስቱም ጥቅሶች ለጥያቄዬ መሠረት ሊጥሉለት አልቻሉም፡፡ የቀሩኝ ሁለት ጥቅሶች ብቻ ነበሩ፡፡ እነርሱም በትንቢተ ኢሳያስ ም.37 እና በመጽሐፈ ነገሥት ካልዕ ም.19 ያሉት ናቸው፡፡

እነዚህ ሁለቱ በርግጥ ታላቅ ጠቀሜታ ነበራቸው፡፡ ምክንያቱም ሁለቱም በግልጽ ባይጠሩትም የሚናገሩት ስለቃልኪዳኑ ታቦት ነበር፡፡

> ሕዝቅያስም ደብዳቤውን ከመልእክተኞቹ እጅ ተቀብሎ አነበበው፤ ሕዝቅያስም ወደ እግዚአብሔር ቤት ወጥቶ በእግዚአብሔር ፊት ዘረጋው፤ ሕዝቅያስም ወደ እግዚአብሔር እንዲህ ብሎ ጸለየ፡፡ አቤቱ በኪሩቤል ላይ የምትቀመጥ የእስራኤል አምላክ የሠራዊት ጌታ ሆይ! አንተ ብቻህን የምድር መንግሥታት ሁሉ አምላክ ነህ! ሰማይና ምድርን ፈጥረሃልና፡፡

መጽሐፈ ነገሥት ካልዕ ም.19፣ 14-15 ደግሞ፥

> ሕዝቅያስም ደብዳቤውን ከመልእክተኞቹ እጅ ተቀብሎ አነበበው፡፡ ሕዝቅያስም ወደ እግዚአብሔር ቤት ወጥቶ በእግዚአብሔር ፊት ዘረጋው፡፡ ሕዝቅያስም ወደ እግዚአብሔር እንዲህ ብሎ ጸለየ፤ በኪሩቤል ላይ የምትቀመጥ የእስራኤል አምላክ አቤቱ አንተ ብቻህን የምድር ነገሥታት ሁሉ አምላክ ነህ፤ ሰማይና ምድርን ፈጥረሃልና፡፡

አንባቢ ያለጥርጥር ከንፀቡ እንደሚረዳው ሁለቱም የሚናገሩት ስለአንድ ጉዳይ ብቻ ሳይሆን፣ የመጽሐፈ ነገሥት ካልዕ ጥቅስም ከኢሳይያሱ ጥቅስ ጋር ቃል በቃል አንድ መሆኑን ነው፡፡ ስለነቢዩ ኢሳይያስ የሕይወት ዘመን ታሪክ፣ ማለትም የኖረበት ዘመንና ያከናወናቸው ሥራዎች በሚገባ የተዘገበ በመሆኑም ንጉሥ ሕዝቅያስ

"በኪሩቤል ላይ" ለተቀመጠው ለእስራኤል አምላክ ያቀረበውን ጸሎት
በተመለከተ መቼ እንደሆነ ማወቅ ይቻላል፡፡
በተመለከተ መቼ እንደሆነ ማወቅ ይቻላል፡፡ ቅድመ ልደተክርስቶስ ሲሆን፣
ኢሳይያስ ትንቢቱን የጻፈው በ740 ቅድመ ልደተክርስቶስ ሲሆን፣
ንጉሥ አዝያን በለምጽ የተመታበት ዘመን ነው፡፡ ከአዝያን ሞት
በኋላ ኢሳይያስ በዮአታም ዘመን (740-736 ቅድመ ልደተክርስቶስ)፣
በአካዝ ዘመን (736 - 716 ቅድመ ልደተክርስቶስ) እና በሕዝቅያስ
ዘመን (716 - 687 ቅድመ ልደተክርስቶስ) ኖሯል፡፡ ይህ "በኪሩቤል
መካከል" የሚለው ሐረግ በኢሳይያስ የተፃፈው በ701 ቅ.ል.ክ፣
ማለትም ሰናክሬም የተባለው የአሦራውያን ንጉሥ ኢየሩሳሌምን
ለመያዝ ያደረገው ሙከራ በከሸፈበት ዘመን ነው፡፡

የይሁዳ ንጉሥ ሕዝቅያስ እጁን ለአሦራውያን ንጉሥ እንዳይሰጥ
የከለከለው ነቢዩ ኢሳይያስ ነበር፡፡ ለዚህም ነው ሰናክሬም የላከውን
የማስፈራሪያ ደብዳቤ ሕዝቅያስ ይዞ ወደ ቤተመቅደሱ በመሄድ
"በኪሩቤል መካከል" ለተቀመጠው የእስራኤል አምላክ የጸለየው፡፡

"አቤቱ ጆሮህን አዘንብልና ስማ፤ አቤቱ ዓይንህን ክፈትና እይ፤ በሕያው አምላክ ላይ ይገዳደር ዘንድ የላከውን ሰናክሬም ቃል ስማ፡፡ አቤቱ፣ በእውነት የአሦር ነገሥታት ዓለሙን ሁሉ አገሮቻቸውንም አፍርሰዋል፤ አማልክቶቻቸውንም በእሳት ላይ ጥለዋል፤ የእንጨትና የድንጋይ የሰው ልጅ ሥራ ነበሩ እንጂ አማልክት አልነበሩምና ስለዚህ አጥፍተዋቸዋል፡፡ እንግዲህም አምላካችን አቤቱ የምድር ነገሥታት ሁሉ አንተ ብቻ እግዚአብሔር እንደሆንህ ያውቁ ዘንድ ከእጁ አድነን፡፡"

እግዚአብሔርም በሚያስገርም ሁኔታ በኢሳይያስ አማካይነት ለሕዝቅያስ መልእክት ላከ፡፡ ስለዚህም እግዚአብሔር ስለ አሦር ንጉሥ እንዲህ ይላል፤ ወደዚች ከተማ አይመጣም፤ ፍላጻም አይወረውርባትም፣ በጋሻም አይመጣባትም፤ የአፈርንም ድልድል አይደለድልባትም፡፡ በመጣበት መንገድ በዚያው ይመለሳል፤ ወደዚችም ከተማ አይመጣም፤ ይላል እግዚአብሔር፤ ስለእኔም ስለባሪያዬም ስለዳዊት ይህችን ከተማ አድናት ዘንድ እጋርዳታለሁ"፡፡

የእግዚአብሔርም እግዚአብሔርም እንደ ቃሉ እንዲሁ አደረገ፡፡ የእግዚአብሔርም መልእክ ወጣ፤ ከአሦራውያንም ሰፈር መቶ ሰማንያ አምስት ሺህ ገደለ፤ ማለዳም በተነሡ ጊዜ እነሆ ሁሉ በድኖች ነበሩ፤ የአሦርም ንጉሥ ሰናክሬም ተነስቶ ሄደ፤ ተመልሶም በነነዌ ተቀመጠ፡፡

አሦራውያን በ701 ቅድመ ልደተክርስቶስ ኢየሩሳሌምን መክበባቸው በኋላም ማፈግፈጋቸውን በተመለከተ የሚገልጹ የታሪክ ማስረጃዎች ያለጥርጥር አሉ፡፡ ይህን ያህል ሠራዊት ለማለቅ የቻለው በወረርሽኝ ምክንያት ነው የሚሉ ምሁራን አሉ፡፡ ሆኖም ይህ ወረርሽኝ የኢየሩሳሌምን ከተማ ለማጥቃቱ የተዘገበ መረጃ የለም፡፡ ስለሆነም ይህ ተዓምራዊ የሆነ የሠራዊት እልቂት ጥንት ታቦቱ ያደርገው ከነበረው የማጥፋት ኃይል ጋር የተያያዘ ሆኖ ተሰማኝ፡፡

ምንም ማረጋገጫ ግን አልነበረኝም፡፡ ይህ ስለሕዝቅያስ ጸሎት ኢሳይያስ የሰጠው ገለጻ በብዙ መልኩ ከሕዝቅያስ በፊት የነበሩ ነገሥታት ካደረጉት ድርጊት ጋር ግን ይመሳሰላል፡፡ ሕዝቅያስ ወደእግዚአብሄር ቤት በሄደ ጊዜ ደብዳቤውን ዘረጋ፣ ሰሎሞን ወደኢየሩሳሌም መጥቶ በታቦቱ ፊት ቆመ፣ ለፈጣሪው ስጦታን አቀረበ፣ ዳዊትና ሰዎቹ ሁሉ በታቦቱ ፊት ለፊት ዘፈኑ (ጨፈሩ)፣ እግዚአብሔርም ሌዋውያኑ ታቦቱን እንዲሸከሙና በታቦቱ ፊት እንዲቆሙ መረጠ፣ የሚሉት ሁሉ ከሕዝቅያስ ድርጊት ጋር ተመሳሳይ ናቸው፡፡

ነገሩን ለማሳጠር፡ ሕዝቅያስ በኪሩቤል ላይ በሚቀመጠው አምላክ ፊት ደብዳቤውን መዘርጋቱና መጸለዩ የሚያመለክተው በርሱ ዘመነ መንግሥት ታቦቱ በመቅደሱ ውስጥ መኖሩን ነው፡፡ ፀሁፎች ከዚህ ውጪ ሊተረጉሙ የሚችሉበት አማራጭ የለም፡፡ ይህም ማለት ከንጉሥ ሰሎሞን በኋላ ታቦቱ በቤተመቅደሱ ውስጥ ነበረ ማለት ነው፡፡ ስለዚህም ክብረ ነገሥት ታቦቱ በምኒልክ ዘመን አባቱ ሰሎሞን በሕይወት እያለ ወደኢትዮጵያ ተሠርቆ መጣ የሚለው ታሪክ ግብዐተ መሬት በዚህ ይፈጸማል፡፡

ይህን በማረጋገጤ መደሰት እንዳለብኝ ግን ርግጠኛ አልነበርኩም፡፡ በጥሩ ሁኔታ የተቀነባበረ ክብረ ነገሥትን የመሰለ አፈታሪክም ዋጋ ሲያጣ በጣም ይከፋኛል፡፡ የቃል ኪዳኑ ታቦት በሰሎሞን ዘመነ መንግሥት ወደኢትዮጵያ መጣ የሚለው የክብረ ነገሥት ታሪክ ተቀባይነት ቢያጣም፣ በእንፃሩ ታቦቱ በሌላ ጊዜ ግን ወደኢትዮጵያ ለመግባቱ የማውቀው ነገር ስለሌለ እንዴት ማረጋገጥ እንዳለብኝ እርግጠኛ አልነበርኩም፡፡

እንግዲህ ረጅሙን የምርምር ጉዞዬን ወደመዳረሻው አቃርቤዋለሁ፡፡ መልካሙ ዜና ታቦቱ በንጉሥ ኢዮስያስ ዘመንም ሆነ ከርሱ በኋላ አለመወሰዱ ሲሆን፣ በ640 ቅድመ ልደተክርስቶስ እንዲሁም ሕዝቅያስ ፀሎቱን ባቀረበበት ዘመን፣ ማለትም በ701 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ታቦቱ ከመቅደሱ ውስጥ ለመኖሩ ርግጠኛ ሆንኩ፡፡ ስለዚህ ታቦቱ ሊጠፋ የቻለው በነዚህ ዓመታት ውስጥ ይሆናል የሚል እምነት አደረብኝ፡፡ ይህም ቢሆን ዘመኑ እንደገና ሊጠብ ይችላል፡፡ ምክንያቱም ንጉሥ ሕዝቅያስ በዘመነ መንግሥቱ ታቦቱን በምንም ዓይነት ሁኔታ ከቦታው እንዲወሰድ አይፈቅድምና፡፡

ሕዝቅያስ በ687 ቅድመ ልደተክርስቶስ ሞተ፡፡ ኢዮስያስም በ640 ቅድመ ልደተክርስቶስ ነገሠ፡፡ በነዚህ ዘመናት መካከል ሁለት ነገሥታት ሥልጣን ጨብጠዋል፡፡ እነርሱም ምናሴ በ687-642 ቅድመ ልደተክርስቶስ እና ንጉሥ አሞጽ (ከ642-640 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ) ናቸው፡፡ ስለዚህ ታቦቱ ሊጠፋ የሚችለው በነዚህ ሁለት ነገሥታት ዘመን ነው፡፡

የምናሴ ኃጢአት

የመጽሐፍ ቅዱስ ምርምራን በጥልቀት ማካሄድ እንደቀጠልኩ ምናሴ ላይ በአይሁድ ፀሐፍት የመረረ ነቀፋ የተሰነዘረበት መሆኑን አስተዋልኩ፡፡

> ምናሴም መንገሥ በጀመረ ጊዜ የአስራ ሁለት ዓመት ልጅ ነበረ፡ በኢየሩሳሌምም አምሳ አምስት ዓመት ነገሠ፤ የእናቱ ስም ሐፍሲባ ነበር፡፡ እግዚአብሔርም ከእስራኤል ልጆች ፊት እንዳወጣቸው እንደአሕዛብ ርኩሰት በእግዚአብሔር ፊት ክፉ ነገር አደረገ፡፡ አባቱ ሕዝቅያስ ያፈረሳቸውን የኮረብታውን መስገጃዎች መልሶ ሠራ፤ የእስራኤልም ንጉሥ አክአብ እንዳደረገው ለበአል መሠዊያ ሠራ፡፡ የማምለኪያ ዐፀድንም ተከለ፡ ለሰማይም ሠራዊት ሁሉ ሰገደ አመለካቸውም፡፡ እግዚአብሔርም፡- ስሜን በኢሩሳሌም አኖራለሁ ባለው በእግዚአብሔርም ቤት መሠዊያዎችን ሠራ፡፡ በእግዚአብሔርም ቤት በሁለቱ ወለሎች ላይ ለሰማይ ሠራዊት ሁሉ መሠዊያዎችን ሠራ፡፡ ልጁንም በእሳት አሳለፈ፤ ሞራ ገላጭም ሆነ፤ አስማትም አደረገ መናፍስት ጠሪዎችና ጠንቋዮችንም ሰበሰበ፤ ያስቆጣውም ዘንድ በእግዚአብሔር ፊት እጅግ ክፉ ነገር አደረገ... ሙሴ ያዘዛቸውን ሕግ ሁሉ ቢያደርጉ ቢጠብቁም ለአባቶቻቸው ከሰጠኋት ምድር የእስራኤልን እግር እንደገና አላቅበዘብዝም ባለው ቤት ላይ የሠራውን የማምለኪያ ፀድን ሰጠ ቅርፅና ምስል አቆመ (መፅሐፈ ነገሥት ካልዕ፤ ምዕራፍ 21)፡፡

ከዚህ ጥቅስ አያሌ ነገሮችን ለመረዳት ችያለሁ፡፡ ምናሴ የሠራው ከፍተኛ ኃጢአት እንሶት የአረማውያን አምላክ ተብላ በዘመኑ የምትመለከውን ሴት አምላክ የአሼራን ጣኦት በቅድስተ ቅዱሳኑ ውስጥ እስከማስቀመጥ መድረሱ ግልጽ ሆነልኝ፡፡ ይህ ንጉሥ ወደኋላ ተመልሶ ጣኦትን ማምለክ ከጀመረ የቃል ኪዳኑን ታቦት በመኖሪያው ላይ ያስቀምጣል የሚል እምነት ማሳደር ዘበት ይሆናል፡፡ ንጉሥ ምናሴ ታቦቱን ያወድመዋል የሚል ግምት ግን የለኝም፡፡ በጠንቋይነቱ የሚመርጠው ርምጃ የአሼራን ጣኦት ከማኖሩ በፊት ሌዋውያኑን ጠርቶ የቃል ኪዳኑን ታቦት ከቤተ መቅደስ ውስጥ እንዲያስወጡት ማድረግ ነው፡፡ ይህንንም ትዕዛዝ ሌዋውያኑ በከፍተኛ ደስታ ይቀበሉታል፡፡ ምክንያቱም የአምላካቸው "መገለጫ" የሆነው ክቡር ታቦት ከዚህ ጣኦት ጋር እንዲኖር አይፈቅዱምና፡፡ ካህናት በመሆናቸው ምናሴን በመሰለ ኃይለኛ ንጉሥ ላይ ወታደራዊ ርምጃ ሊወስዱም አይችሉም፡፡ ያላቸው አማራጭ ታቦቱን ወደተሻለና ለጥበቃ ወደሚያመች ቦታ መውሰድ ብቻ ነው፡፡

በኔ ግምት ታቦቱ ከመቅደሱ እንዲወጣ ሲደረግ፤ በምናሴ ላይ ከፍተኛ ሕዝብ ተቃውሞ ሳይቀሰቀስ አልቀረም፡፡ ምክንያቱም በመጽሐፍ ነገሥት ካልዕ ም.21፤ 16 ላይ የሚከተለው ተፅፏል፡፡

ደግሞ ምናሴ በእግዚአብሔር ፊት ክፉ ይሠራ ዘንድ ይሁዳንካሳተበት ኃጢአት ሌላ ከዳር እስከዳር ኢየሩሳሌምን እስኪሞላት ድረስ እጅግ ብዙ ንጹሕ ደም አፈሰሰ፡፡

የዚህ ንጉሥ ዘመን በርግጥም በደም የተበከለ፤ የተጠላና ከትክክለኛው መንገድ የወጣ ነበር፡፡ ምናሴን የተካው ልጁ አሞጽ ሲሆን፤ ዘመኑ 642 ቅድመ ልደተክርስቶስ ነው፡፡ ከሁለት ዓመታት በኋላ ኢዮስያስ አሞጽን ተክቶ ነገሠ፡፡

የአሞጽ መንግሥት ለምን እድሜው አጭር ሆነ? በመጽሐፈ ነገሥት ካልዕ ም.2፡ 20 መሠረት "አሞጽም እንደአባቱ ምናሴ ኃጢአት በመሥራት እግዚአብሔርን አሳዘነ፡ የአባቱንም መጥፎ አርአያ ሁሉ ተከተለ፡ አባቱ ይሰግድላቸው የነበሩትንም ጣኦታት አመለከ ... ባለሟሎቹ የሆኑት ባለሥልጣኖችም በአሞጽ ላይ አምጸው በቤቱ መንግስቱ ውስጥ ገደሉት፤ የይሁዳም ሕዝብ የአሞጽን ገዳዮች ደምስሰው ልጁን ኢዮስያስን አነገሡ" ይላል፡፡

ኢዮስያስ ሲነግሥ ገና የስምንት ዓመት ልጅ ነበር፡፡ በመጽሐፍ ቅዱስ አባባል ገና በ16 ዓመቱ ነበር የዳዊትን አምላክ መንገድ መከተል የጀመረው፡፡ በ20 ዓመቱ ደግሞ ይሁዳንና ኢየሩሳሌምን ከጣኦታት ለማላቀቅ ርምጃ ወሰደ፡፡ "አሼራ" ተብላ የምትጠራውን ሴት አምላክ ምስል ከቤተ መቅደሱ ነቅሎ ከከተማይቱ በማውጣት ወደቄድሮን ሸለቆ ወስዶ በእሳት አቃጠለው፤ ትቢያ እስኪሆንም ድረስ አድቅቆ በሕዝብ መቃብርም ላይ በተነው፡፡

ምናሴና አሞጽ ለፈጸሙት ድርጊት የተወሰደ የቁጣ አጸፋዊ እርምጃ ነው፡፡ ይህም የሆነው በ628 ቅድመ ልደተክርስቶስ ኢዮስያስ በነገሠ በ12ኛው ዓመት ሲሆን፤ ታቦቱ ግን ተመልሶ አልመጣም፡፡ እንደተረዳሁት ነቢዩ ኤርምያስም በታቦቱ መጥፋት የሕዝቡን ሐዘን በመመልከት ነበር ከዓመታት በኋላ "ዘመን ይመጣል፡ ሕዝቡ ታቦቱ የት ደረሰ ብለው የማይጠይቁበት..." በማለት የተናገረው፡፡

ከአራት ዓመታት በኋላ ኢዮስያስ ሌዋውያንን ጠርቶ ተስፋ በቆረጠ አነጋገር፤ "ቅዱሱን ታቦት በመቅደሱ አኑሩት፡፡ ከዚህም በኋላ በትከሻችሁሸክም አይሁንባችሁ" ያላቸው፡፡ ዘመኑም 622 ቅድመ ልደተክርስቶስ ሲሆን፤ ኢዮስያስ በመላው እስራኤል ተዘዋውሮ ምድሪቱን ከጣኦት ካፀዳ በኋላ ወደኢየሩሳሌም ተመልሶ የእግዚአብሔር ቤተመቅደስ እንዲታደስ ትዕዛዝ የሰጠበት ጊዜ ነው፡፡

አደሳውም በአናጢዎቹና በግንበኞቹ በሚገባ ተጠናቋል፡፡ ትልቅ እንቆቅልሽ የሆነው ግን ሌዋውያኑ፤ "ታቦቱን በመቅደሱ አኑሩት" የሚለውን የኢዮስያስን ትዕዛዝ ለመፈጸም አለመቻላቸው ነው፡፡ ይህ ነበር እኔን ከምንግዜውም ይበልጥ ወደ ኢትዮጵያ እንዳተኩር ያደረገኝ፡፡ በመጀመሪያ በንጉሥ ምናሴ ዘመን ስለታቦቱ መጥፋት የተደረገ ጥናት እንዳለ ማፈላለግ ጀመርኩ፡፡ የፕሮፌሰር ሚናሂም ሐራንን መጽሐፍ ሳገላብጥ የሚከተለውን አገኘሁ፡፡

በይሁዳ ንጉሠ ነገሥት መንግሥታት በተካሄዱት በርካታ ለውጦች ሁሉ በኢየሩሳሌም የነበረው ቤተመቅደስ ለእስራኤል

አምላክ አገልግሎት ከመስጠት አቋርጦ አያውቅም... ሆኖም
በአንድ ታሪካዊ ወቅት ይህ ለአጭር ጊዜ ተቋርጦ
የእስራኤል አምላክ ቤተመቅደስ መሆኑ ቀርቶ ነበር፡፡
ይህም የሆነበት ምናሴ በነገሠበት ዘመን ሲሆን፣ እርሱም
በቤተመቅደሱ የውጭ ክፍል በአል የተባለውን የባዕድ
አምላክ ጣኦት አቆመ፡፡ አሼራ ተብላ የምትጠራውን ባእድ
አምላክ ጣኦት ቤተ መቅደስ ውስጥ አኖረ፣ አሼራ ተብላ
ለምትጠራ ባእድ አምላክ በቤተመቅደሱ ውስጥ ቅድስተ
ቅዱሳን አኖረ... ይህ ሁኔታ ብቻ ነው የታቦቱ እና
የኪሩቤልን መጥፋት ሊገልጽ የሚችለው፡፡ እዚህ ላይ
ለማለት የምንችለው በታቦቱ ቦታ አሼራ መተካቷን ሲሆን፣
ከሃምሣ ዓመታት በኋላ ግን ኢዮስያስ የአሼራን ምስል
ከቤተመቅደሱ በማውጣት በቄድሮን ሸለቆ አቃጥሎ ትቢያ
እስኪሆን ድረስ አድቆታል፡፡ ነገር ግን ከዚያ በኋላ ታቦቱ
ከነኪሩቤሉ አልተገኘም፡፡
ከነኪሩቤሉ አልተገኘም፡፡ ፕሮፌሰር ከሆኑት
ይህን ካነበብኩ በኋላ የሒብሩ ዩኒቨርስቲ ፕሮፌሰር ሐራን ስለመጽሐፍ ቅዱስ
ሜናሂም ሐራን ጋር ተገናኘሁ፡፡ ፕሮፌሰር ሐራን ስለመጽሐፍ ቅዱስ
ጥልቅ ዕውቀት ያላቸው ይመስላሉ፡፡ በማድረግ ላይ ስላለሁት ምርምር
ጥቂት ካጫወትኳቸው በኋላ ታቦቱ በምናሴ ዘመን ከሰሎሞን
ቤተመቅደስ ስለመወሰዱ ርግጠኛ እንደሆኑ ጠየቅኳቸው፡፡
"እርግጠኛ መሆን እስከሚቻለው ድረስ እርግጠኛ ነኝ፡፡ ታቦቱ
በባቢሎናውያን በተዘረፉት ንዋየ ቅዱሳትና ንብረት ዝርዝር ውስጥ
ስለማይገኝ በነርሱ አለመወሰዱን ርግጠኛ ነኝ፡፡ ከዚህም በተጨማሪ
በዚህ ጉዳይ ላይ ያቀረብኳቸው መረጃዎቼ በምሁራን ዘንድ ተቃውሞ
አልገጠማቸውም" አሉኝ፡፡
"እንዲያ ከሆነ ታቦቱ በምናሴ ጣኦት አምላኪነት የተነሣ ከቤተመቅደሱ
ወጣ በማለት የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በግልጽ ያልጻፉት ለምንድን
ነው?"
"ፀሐፊዎቹ ይህን የመሰለውን በቃል ኪዳኑ ታቦት ላይ የተፈጸመውን
አስጸያፊ ድርጊት ከመጻፍ ተቆጥበዋል፡፡ የዘገቡትንም እንኳን ብትመለከት
ስለምናሴ ዘመን የተፈጸመውን በሚገልጹበት ጊዜ ስሜትን በሚያሸብር
ሁኔታ እንደሆነ ማየት ትችላለህ፡፡ ዝርዝሩን ዘገባ ለመግለጽ ሳላልፈለጉ
ነው፡፡"
"ታቦቱ ከተወሰደ በኋላ ምን እንደደረሰበትስ ያውቃሉ?"
"ታቦቱ ከተወሰደ በኋላ ምን እንደደረሰበትስ ያውቃሉ?" "ይህን በተመለከተ እንኳን
ሐራን ትከሻቸውን በመነቅነቅ፣ ማለት የምችለው ነገር ቢኖር የአይሁድ
ግምቴን ልሰጥ አልወድም፡፡ ማለት የምችለው ነገር ቢኖር የአይሁድ
ወግ አጥባቂ ቀሳውስት በምንም ዓይነት ሁኔታ የአሼራን ጣኦት
ከታቦቱ ጋር አብሮ እንዲኖር አይፈቅዱም ነው፡፡"
"ስለዚህ ወደሌላ ቦታ ወስደውታል ብለው ይገምታሉ?"
"ስለዚህ ጉዳይ ግምቴን ላስቀምጥ አልወድም፡፡ ነገር
"እንዳልኩህ ስለዚህ ጉዳይ ግምቴን ላስቀምጥ አልወድም፡፡ ነገር
ግን መዛግብት እንደሚያረጋግጡት፣ በምናሴ ዘመን ኢየሩሳሌምን

ሆነች መላዋ አገሪቱ የእስራኤል አምላክን ያመልኩ ለነበሩት ምእመናን
አስጊ ነበሩ፡፡"
"በመጽሐፈ ነገሥት ውስጥ ስለንጹሐን ሰዎች ደም መፍሰስ
የተጠቀሰውን ነው እያስታወሱ ያሉት?"
"አዎን፤ ይህም ብቻ አይደለም፡፡ ኤርምያስም በተዘዋዋሪ ስለዚሁ
ጉዳይ ሲያወሳ፣ 'ጉራዴህ እንደአንበሣ ሕዝብህን ሁሉ አጠፋ' ብሏል፡፡
ይህ የተነገረው ስለምናሴ ድርጊት ለመሆኑ ጥርጥር የለኝም፡፡
እንደሚገባኝ የምናሴን ድርጊት የተቃወሙ ነቢያት ተጨፍጭፈዋል፡፡
በምናሴ ዘመን አንድም ነቢይ አለመኖሩ አስገራሚ ክስተት ነው፡፡
ኤርምያስ የመጣው ከምናሴ በኋላ ነበር፡፡ ሌሎችም፣ ለምሣሌ
እንደነቢዩ ኢሳይያስ ያሉት ከርሱ ዘመነ መንግሥት በፊት ነው
የነበሩት፡፡ በነዚህ ዘመናት መካከል ያላሰለሰ ግፍና ስቃይ በእስራኤል
አምላክ አማኞች ላይ ተፈጽሟል፡፡"
ፕሮፌሰሩን ከዚህ ውጪ ታቦቱ የት ሊኖር እንደሚችል ብጠይቃቸውም
ምላሽ ሊሰጡኝ አልፈለጉም፡፡ ተሰናብቼያቸው ከመሄዴ በፊት ግን
ታቦቱ ወደኢትዮጵያ ተወስዷል ብዬ እንደምገምት ስገልፅላቸው ለጥቂት
ሰኮንዶች ዝም ብለው ሲያዩኝ ከቆዩ በኋላ "ይህ እንኳን የራቀ
መሰለኝ" አሉ፡፡

በዓባይ ወንዝ ላይ የተሠራ ቤተ መቅደስ

ከሜናሂም ሐራን ቃለ መጠይቅ በኋላ ወደ ሆቴል ስመለስ ግራ
ተጋብቼ ነበር፡፡ በምናሴ ዘመን የታቦቱን መጥፋት ማረጋገጡ
የሚያስደስት ቢሆንም፣ ሌላ ምሁራዊ መፍትሔ የሚያሻው ጥያቄ
ከፊቴ ተደቅኗል፡፡ በርግጥም ፕሮፌሠሩ እንዳሉት ኢትዮጵያ
ከኢየሩሳሌም ሩቅ ናት፡፡ ስለዚህም ሌዋውያኑ ቀሳውስት ታቦቱን
ከቤተመቅደሱ ካወጡ በኋላ ይህን ያህል ርቀት የሚያስኬዳቸውን በቂ
ምክንያት ላገኝ አልቻልኩም፡፡
ከዚህም በላይ ቀኖቹ ሊገጣጠሙልኝ አልቻሉም፡፡ ምናሴ የነገሠው
ከ687 - 642 ቅድመ ልደተክርስቶስ ነው፡፡ ሆኖም የጣና ቂርቆስ
ቃለ ምልልሴ ታቦቱ እስከ 470 ቅ.ል.ክ ወደኢትዮጵያ እንደመጣ
አሳውቆኛል፡፡ ስለዚህ በመሃል የ200 ዓመታት ልዩነት አለ ማለት
ነው፡፡
ስለዚህ ሳሰላስል የእስራኤል ዜግነትን አግኝተው ወደ ኢየሩሳሌም
የመጡት ፈላሾች ፍንጭ ሊሰጡኝ እንደሚችሉ ገመትሁ፡፡ ሳጠያየቅ
በሒብሩ ዩኒቨርሲቲ ተበታትነው ስለሚገኙ የአይሁድ ማህበረሰቦች
የሚያጠኑ ምሁር ወይዘሮ መኖራቸውን ደረስኩበት፡፡ ሻልቫ ዌይል
ይባላሉ፡፡ ስልክ ደውዬ ራሴን ካስተዋወቅሁ በኋላ በኢየሩሳሌም
ከሚኖሩ ፈላሾች መካከል ስለኢትዮጵያ አይሁዶች ታሪክ በቂ እውቀት
ካለው ሰው ጋር ለመነጋገር እንደምፈልግ ገለጽኩላቸው፡፡
"ሩፋኤል ሐዳነ ብታናግር ብዙ መረጃዎች ታገኛለህ፡፡ ሽምግል
ያሉ ቄስ ናቸው፡፡ እዚህ ከመጡ ጥቂት ዓመታት ሆኗቸዋል፡፡ ብዙ

ነገር ያውቃሉ። የእንግሊዝኛ ቋንቋ ስለማይችሉ ግን ልጃቸው አብርሀ ቢኖር ጥሩ ነው።”

ከሁለት ቀናት በኋላ ከሩፋኤል ቤተሰብ ጋር ከኢየሩሳሌም በስተምእራብ ዳርቻ በሚገኘው ሜቫሰሬት ጽዮን በተባለ ቦታ ተገናኘን። በዚያ በርካታ ኢትዮጵያውያን ነበሩ። ሩፋኤል እዳኑ የለበሱት ሸማና የተንዠረገረገው ጢማቸው ገርማ ሞገስን አላብሰዋቸዋል። ልጃቸው ዮሴፍ ጢሙን ሙልጭ አድርጎ ተላጭቶ ሙሉ ልብሱን ለብሷል።

ሻይ እየጠጣን ጥቂት ካወጋን በኋላ ቴፕ ሪኮርደሬን ወደ ቄስ ሩፋኤል በማዞር ቃለመጠይቁን ጀመርኩ። ብዙዎቹ ያነሷቸውን ጉዳዮች ቀደም ሲል የማውቃቸው ነበሩ። አይሁዶች መቼና እንዴት ወደኢትዮጵያ እንደሄዱ ለጠየቅኋቸው ጥያቄ የሰጡኝ መልስ ግን ጆሮዬን አቆመው። የተለመደውን የክብረ ነገሥት ታሪክ በመጥቀስ ልፈትናቸው ብሞክር የክብረ ነገሥትን ታሪክ እንደማይቀበሉት ገለፁልኝ።

“በርግጥ አንዳንዶች እኛን ከምኒልክ ጋር ከፈለሱት አይሁዶች ጋር የመጣን እንደሆንን ይናገራሉ። እኔ ይህን አልቀበልም። በሕፃንነቴ የሰማሁት አፈታሪክ ትዝ እንደሚለኝ የኛ ቅማያቶች የሆኑት አይሁዶች ወደኢትዮጵያ ከመግባታቸው በፊት በምድረ ግብጽ ውስጥ መኖራቸውን ነው።”

“ታዲያ ክብረ ነገሥትም'ኮ ምኒልክ ወደኢትዮጵያ የገባው በግብጽ በኩል አቋርጦ ነው ይላል።”

“እንደዛ ማለቴ አይደለም። ቅድመአያቶቻችን እስራኤልን ከለቀቁ በኋላ በግብጽ በኩል ዝም ብለው አላለፉም። በዚያች አገር ለብዙ መቶ ዓመታት ቆይተዋል። በዚያም ቤተመቅደስ ሰርተዋል።”

“ቤተመቅደስ? የት ነው የሠሩት?”

“እስዋን ላይ።”

ሰለሞን ዓለሙም ከዚህ ቀደም አንቦበር ላይ ባደረግነው ቃለምልልስ አስዋንን ጠቅሰውልኝ ነበር። ሩፋኤል እንደተናገሩት በአስዋን ውስጥ በርግጥ መቅደስ ተሠርቶ ከሆነ ትላቅ ትርጉም አለው። ምክንያቱም በወግ አጥባቂ አይሁዶች ዘንድ የቤተመቅደስ ዋና ተግባሩ የቃል ኪዳኑን ታቦት ማስቀመጥ ነው። ስለዚህ በተለይ ይህ ቤተመቅደስ የተሠራው የቃል ኪዳኑ ታቦት ከጠፋ በኋላ ከሆነ የሚያስከትለው እንድምታ ግልጽ ነው።

ቤተመቅደሱ መቼ እንደተገነባ ሩፋኤል በትክክል መናገር ባይችሉም፣ ለብዙ ዘመናት ቆይቶ በኋላ ግን መፍረሱን ገለፁልኝ።

“የተደመሰሰው ለምንድነው?”

“በወቅቱ በግብጽ ምድር ታላቅ ጦርነት ይካሄድ ነበር። ያኔ አንድ ወራሪ ንጉሥ ብዙ አገሮችን ድል አድርጎ ከያዘ በኋላ ወደግብጽ አመራ። የግብጻውያኑንም ቤተመቅደሶች በሙሉ አወደመ። የኛን ቤተመቅደስ ግን አልነካም። ግብጾቹ የኛን ቤተመቅደስ አለመደምሰስ

ሲያዩ ከወራሪው ኃይል ጋር ያበርን ስለመሰላቸው፣ ጦርነት አወጁብን። ቤተመቅደሳችንንም አወደሙት። እኛም ለመሰደድ ተገደድን።”

“ከዚያ ወደ ኢትዮጵያ ሄዳችሁ ማለት ነው?”

“ቀጥታ ወደዚያ አልሄድንም። ቅድመ አያቶቻችን መጀመሪያ ሜሮዌ ወደተባለች የሱዳን ከተማ ዘለቁ። እዚያም ጥቂት ቆዩ። ሆኖም እዚያም ጦርነት በመቀስቀሱ ለመሸሽ ተገደዱ። ከዚያ በኋላ በሁለት በመከፈል አንዱ ቡድን የተከዜን፣ ሌላው የዓባይን ወንዝ በመከተል መጓዝ ጀመሩ። በዚህም ሁኔታ ወደኢትዮጵያ ለመግባት ቻሉ። ጣና ሐይቅ አካባቢ እንደደረሱ መኖሪያቸውን በዚያ አደረጉ። ከዚያም ኢትዮጵያውያን ሆንን። በግብጽና በሱዳን እያሉ ከእስራኤል ቢርቁም ከአገራቸው ጋር ግንኙነት ነበራቸው። ኢትዮጵያ ከገቡ በኋላ ግን ግንኙነቱ ተቋረጠ።”

ፈላሾች በጣና ሐይቅ አካባቢ የተቀደሰ ሥፍራ ነው ብለው የሚያምኑት ቦታ እንዳለ ሩፋኤልን ጠየቅኋቸው።

“ሦስት ቦታዎች” አሉ። የመጀመሪያውና ዋነኛው ጣና ቂርቆስ ሲሆን፣ ሁለተኛው ዳጋ እስጢፋኖስ፣ ሦስተኛው ዘጌ ናቸው።”

“ጣና ቂርቆስ ዋነኛው የሆነው ለምንድነው?”

“ለምን እንደሆነ በትክክል አላውቅም። ሕዝባችን ግን የተቀደሰ ቦታ ነው ይላል።”

የመጨረሻው ጥያቄዬ ቀጥታ ታቦቱን የሚመለከት ነበር። “የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ክርስቲያኖች የቃል ኪዳኑን ታቦት ያመጣው ምኒልክ ነው። የተቀመጠውም አክሱም ነው ይላሉ። በርግጥ እንደሚሉት የቃል ኪዳኑ ታቦት በእጃቸው አለ?”

“ሕዝባችን፣ እኔም ጭምር አክሱም ውስጥ በመኖሩ እናምናለን። እንዲያውም ከጥቂት ዓመታት በፊት እኔና ጥቂት መንፈሳዊ መሪዎቻችን ታቦቱን ለማየት ወደአክሱም ተጉዘን ነበር። በዚያ ስንደርስ ወደማርያም ጽዮን ቤተክርስቲያን በመግባት ታቦቱን ለማየት ጠየቅን። ሆኖም እንድንገባ አልተፈቀደልንም። ወደዚያ ከገባችሁ ትሞታላችሁ ተባልን። እኛም ራሳችንን የማንጻት ሥርዓት ከአደረግን በኋላ ተመልሰን ወደዚያው ሥፍራ በመሄድ መግባት እንዲፈቀድልን ጠየቅን። ሆኖም ቀሳውስቱ አልፈቀዱልንም። ስለዚህም ሳናየው ተመለስን።”

“እንደሰማሁት በዓመት አንድ ጊዜ ለጥምቀት በዓል አከባበር ታቦቱ ይወጣል። ስለዚህ ያኔ ብትሄዱ ልታዩት አትችሉም?”

በቅሬታ ፈገግ ብለው፣ “እኔም ይህን ሰምቻለሁ። ሆኖም ኦርቶዶክሶቹ ክርስቲያኖች ጽላተ ሙሴን ፈጽሞ ወደውጪ አያወጡትም የሚያወጡት የታቦቱን አምሳያ ነው። ለምን እንደሆነ ታውቃለህ? ምክንያቱም ታቦቱን ከኛ የወሰዱት ጥንት ስለሆነ ለኛ መልሰው ላለመስጠት ነው። ለታቦቱ ቀናዕያን ናቸው። በመቅደሳቸው ውስጥ በብረት አጥር ውስጥ ከልለው አስቀምጠውታል። ማንም እጠገቡ አይደርስም፤ ያለጠባቂው በስተቀር።” አመሰግኘቸው ተሰናብቼ ወጣሁ።

ሆቴሌ እንደደረስኩ ለዶክተር ሻልቫ ዊይል ደወልኩላቸው፡፡

"ቃለ መጠይቁ እንዴት ነበር?"

"በጣም ጠቃሚ ነበር፡፡ እንድንገናኝ በማድረግዎ አመሠግናለሁ፡፡" ትንሽ ዝም ብዬ ከቆየሁ በኋላ፣ "ከሩፋኤል ጋር ካደረግኩት ውይይት እንደተረዳሁት በአስዋን የአይሁድ ቤተመቅደስ ተሠርቶ ነበር፡፡ አፈታሪክም ቢሆን ማረጋገጥ እንደሚያስፈልግ ስለማምን ነው ይህን ጥያቄ የማቀርብልዎ፡፡ ቤተመቅደሱ ለመኖሩ ማረጋገጫ አለ?"

"በርግጥ ነበር፡፡ ለእስራኤል አምላክ የተሠራ ቤተመቅደስ ነበር፡፡ ሆኖም አስዋን ላይ ሳይሆን በዓባይ ወንዝ ውስጥ በምትገኘው ኤለፋንታይን ደሴት ላይ ነበር፡፡ እንዲያውም ባሁኑ ወቅት ደሴቲቱ ላይ የአርኪዎሎጂ ቁፋሮ እየተካሄደ ነው፡፡"

"ይህ ቦታ ከአስዋን ይርቃል?"

"ከሁለት መቶ ሜትር በላይ አይርቅም፡፡ በጀልባ አምስት ደቂቃ ያህል ቢፈጅ ነው፡፡"

"እንግዲያው ሩፋኤል ስለቤተመቅደሱ የነገሩኝ ትክክል ነው ማለት ነዋ?"

"አዎን፤ ትክክል ነው፡፡"

"ሩፋኤል ቤተመቅደሱን ቅማያቶችን ናቸው የሠሩት ባይ ናቸው፡፡ ቤተመቅደሱን ከፈላሾች ጋር የሚያገናኘው ነገር ይኖር ይሆን?"

"ሊኖር ይችላል፡፡ በዚህ ጉዳይ ላይ ምሁራን ለሁለት ተከፍለዋል፡፡ አንደኛው ወገን ፈላሾች በደቡብ አረቢያ ሰፍረው ከነበሩት የአይሁድ ነጋዴዎችና ሰፋሪዎች የተገኙ ናቸው ሲል፣ ሌላው ወገን ደግሞ ከኤለፋንታይን ሸሽተው ከሄዱት አይሁዶች የተገኙ ናቸው ይላል፡፡"

"ሸሽተ? በምን ምክንያት?"

"ቤተመቅደሳቸው ተደምስሶ ነበር፡፡ 5ኛው ምዕተ ዓመት ቅድመ ልደተክርስቶስ በዚያች ደሴት ይኖሩ የነበሩት አይሁዶች ከዚያን ጊዜ በኋላ የት እንደደረሱ አይታወቅም፡፡ አስገራሚ ነገር ነው፡፡ ሆኖም እኔ በዚህ ጉዳይ ኤክስፐርት አይደለሁም... ከፈለግህ የሚጠቅሙህ መፃህፍትን ዝርዝር ልሰጥህ እችላለሁ፡፡"

ዶክተሯን አመስግኜ የነገሩኝን መፃህፍት ዝርዝር ማስታወሻዬ ላይ ከፃፍኩ በኋላ ተሰናበትኳቸው፡፡ በጣና ቂርቆስ እምነት የቃል ኪዳኑ ታቦት ወደኢትዮጵያ የደረሰው በ5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅድመ ልደተክርስቶስ ነው፡፡ በግብጽ በላይኛው ዓባይ ተሠርቶ የነበረው የአይሁድ ቤተመቅደስ የፈረሰውም በዚሁ ዘመን እንደነበር ተረድቻለሁ፡፡ ታዲያ ቤተመቅደሱ እላይ ከተጠቀሰው ዘመን ሁለት መቶ ዓመታት ቀድሞ የተሠራው በምናሴ ዘመነ መንግሥት ከሰሎሞን ቤተመቅደስ የመጣውን ታቦት ለማኖር ነው ብሎ ለመገመት አይቻልም? በዚህ ጉዳይ ላይ ጥናቱን ለመቀጠል በማሰቡ እስራኤልን ለቅቄ ወደ ግብጽ አቀናሁ፡፡

ምዕራፍ አስራ ስድስት

የደቡብ አገሮች በር

በዓባይ* ወንዝ ምስራቃዊ ዳርቻ የሚገኘው አስዋን ከኢትዮጵያ ሰሜናዊ ድንበሮችና ከእስራኤል እማካይ ርቀት ላይ የሚገኝ ሲሆን ለአፍሪካና ለሜዲቴራንያን አገሮች ማዕከላዊ የመገናኛ በር ነው። ስሙ የተወሰደው "ሲየኔ" ከተባለው የግሪክ ቃል ሲሆን፣ ይህም የተገኘው ከጥንታዊው ግብጽ ቃል "ስዌነት" ነው። ትርጉሙም "ንግድ ማካሄድ" እንደማለት ነው። በጥንት ዘመን ይህች ከተማ ከሠለጠነው ሰሜናዊ ግብጽ ወደደቡብ የሚላኩ ምርቶች የሚመላለሱባትና ከሰሐራ በታች ካሉ አገሮች ደግሞ ቅመማ ቅመሞች፣ ወርቅ፣ ባሮች፣ የዝሆን ጥርስ ወደሰሜን የሚተላለፉባት ነበረች። እኔን የሳበችኝ ጥንታዊት ከተማ ኤለፋንታይን የተባለችው ከአስዋን ትይዩ የምትገኝ ከተማ ነች። ስያሜዋንም ያገኘችው ከዝሆን ጥርስ ንግድ ጋር በተያያዘ ነው። የቀድሞ ስሟ "አቡ" ወይም የዝሆን አገር ይባል ነበር።

ስለኤለፋንታይን መጠየቅ ጀመርኩ። ሻልዕ ዊይል እንደነገሩኝ ከሆነ በዚህ ቦታ ተሠርቶ የነበረው የአይሁዶች ቤተ መቅደስ በ5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅድመ ልደተክርስቶስ ተደምስሷል። በጊዜው በግብፅና በእስራኤል መካከል በነበረው ጥላቻ የተነሳ በመጀመሪያ ስለአይሁዶች ቤተመቅደስ ያቀረብኩት ጥያቄ መልካም ምላሽ አላስገኘልኝም። ሆኖም መጨረሻ ላይ ኤለፋንታይን ላይ በርካታ የግብፃውያን፣ የሮማውያንና ምናልባትም የአይሁዶች ቤተመቅደሶች እንዳሉ ተነገረኝ። የሆቴሉ አስተናጋጅ ትንሽ ቆይቶ እንደነገረኝ በአሁኑ ወቅትም ጀርመናውያን አርኪዎሎጂስቶች በሥፍራው አሉ።

ኢንዲያና ጆንስ

ኤለፋንታይን እንደደረስሁ ጀርመኖቹ በደሴቲቱ ምዕራባዊ ዳርቻ እንደሚኖሩ ነገሩኝ። መኖሪያ ሥፍራቸው ደርሼ በሩን ሳንኳኳ ቀይ ልብስ የለበሰ የኑቢያ ተወላጅ በሩን ከፈተልኝ። ምንም ሳይጠይቀኝ ወደውስጥ መተላለፊያው ከመራኝ በኋላ ጥሎኝ ሄደ። "እባክህ ሚስተር ኪይሰርን ጥራልኝ" አልኩት። ከአምስት ደቂቃ በኋላ የፓናማውያንን ባርኔጣ ያጠለቀ፣ ረጅምና ፈርጠምጠም ያለ መልከ መልካም ሰው መጣ።

"ሚስተር ኪይሰር ነህ?"

"አይደለሁም፤ ኮርኔሊየስ ቮን ፒልግሪም እባላለሁ።"

"ኤለፋንታይንን ለመጎብኘት ነው የመጣሁት። አንድ ፕሮጀክት ስላለኝ ቤተመቅደሱን በተመለከተ የተካሄደውን የአርኪዎሎጂ ሥራ ለማየት ነው የፈለግኩት።"

ምዕራፍ አስራ ስድስት

የደቡብ አገሮች በር

በዓባይ* ወንዝ ምስራቃዊ ዳርቻ የሚገኘው አስዋን ከኢትዮጵያ በሜናዊ ድንበሮችና ከእስራኤል አማካይ ርቀት ላይ የሚገኝ ሲሆን ለአፍሪካና ለሜዲቴራንያን አገሮች ማዕከላዊ የመገናኛ በር ነው፡፡ ስሙ የተወሰደው "ሲየኔ" ከተባለው የግሪክ ቃል ሲሆን፣ ይህም የተገኘው ከጥንታዊው ግብጽ ቃል "ስዌነት" ነው፡፡ ትርጉሙም "ንግድ ማካሄድ" እንደማለት ነው፡፡ በጥንት ዘመን ይህች ከተማ ከሠለጠነው ሰሜናዊ ግብጽ ወደደቡብ የሚላኩ ምርቶች የሚመላለሱባትና ከሰሐራ በታች ካሉ አገሮች ደግሞ ቅመማ ቅመሞች፣ ወርቅ፣ ባሮች፣ የዝሆን ጥርስ ወደሰሜን የሚተላለፉባት ነበረች፡፡ እኔን የሳበችኝ ጥንታዊት ከተማ ኤሌፋንታይን የተባለችው ከአስዋን ትይዩ የምትገኝ ከተማ ነች፡፡ ስያሜዋንም ያገኘችው ከዝሆን ጥርስ ንግድ ጋር በተያያዘ ነው፡፡ የቀድሞ ስሟ "አቡ" ወይም የዝሆን አገር ይባል ነበር፡፡

ስለኤሌፋንታይን መጠየቅ ጀመርኩ፡፡ ሻሌቫ ዊይል እንደነገሩኝ ከሆነ በዚህ ቦታ ተሠርቶ የነበረው የአይሁዶች ቤተ መቅደስ በ5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅድመ ልደተክርስቶስ ተደምስሷል፡፡ በጊዜው በግብፅና በእስራኤል መካከል በነበረው ጥላቻ የተነሳ በመጀመሪያ ስለአይሁዶች ቤተመቅደስ ያቀረብኩት ጥያቄ መልካም ምላሽ አላስገኘልኝም፡፡ ሆኖም መጨረሻ ላይ ኤሌፋንታይን ላይ በርካታ የግብፃውያን፣ የሮማውያንና ምናልባትም የአይሁዶች ቤተመቅደሶች እንዳሉ ተነገረኝ፡፡ የሆቴሉ አስተናጋጅ ትንሽ ቆይቶ እንደነገረኝ በአሁኑ ወቅትም ጀርመናውያን አርኪዎሎጂስቶች በሥፍራው አሉ፡፡

ኢንዲያና ጆንስ

ኤሌፋንታይን እንደደረስሁ ጀርመኖቹ በደሴቲቱ ምዕራባዊ ዳርቻ እንደሚኖሩ ነገሩኝ፡፡ መኖሪያ ሥፍራቸው ደርሼ በሩን ሳንኳኳም ቀይ ልብስ የለበሰ የኑብያ ተወላጅ በሩን ከፈተልኝ፡፡ ምንም ሳይጠይቀኝ ወደውስጥ መተላለፊያው ከመራኝ በኋላ ጥሎኝ ሄደ፡፡ "እባክህ ሚስተር ኪይሰርን ጥራልኝ" አልኩት፡፡ ከአምስት ደቂቃ በኋላ የፓናማውያንን ባርኔጣ ያጠለቀ፣ ረጅምና ፈርጠምጠም ያለ መልከ መልካም ሰው መጣ፡፡

"ሚስተር ኪይሰር ነህ?"

"አይደለሁም፤ ኮርኔሊዩስ ቮን ፒልግሪም እባላለሁ፡፡"

"ኤሌፋንታይንን ለመጎብኘት ነው የመጣሁት፡፡ አንድ ፕሮጀክት ስላለኝ ቤተመቅደሱን በተመለከተ የተካሄደውን የአርኪዎሎጂ ሥራ ለማየት ነው የፈለግኩት፡፡"

"እሾ" አለ፡፡

"እየሁ ስለ ቃልኪዳኑ ታቦት ነው ምርመር እያካሄድኩ ያለሁት፡፡ ለመሆኑ የቃል ኪዳኑ ታቦት ምን እንደሆነ ታውቃለህ?"

ፒልግሪም ትኩር ብሎ አየኝና፣ "አላውቅም" አለ፡፡

"እንግሊዝኛ ትችላለህ፤ አይደል?"

"እዎን፤ በሚገባ፡፡"

"መልካም፤ እንግዲያው የቃል ኪዳኑ ታቦት ከእንጨትና ከወርቅ የተሠራና አሥርቱ ትእዛዛት የቴቀመጡበት መያዣ ነው፡፡ እርሱን ነው እየፈለግሁ ያለሁት፡፡"

ፒልግሪም ምንም የመደነቅ ስሜት ሳያሳይ፣ "እሾ፣ እንደ ኢንዲያና ጆንስ ማለትህ ነው?" አለ፡፡

"ልክ ነህ፡፡ ስለጉዳዩ የሚያውቁ ሰዎች እንደነገሩኝ ከሆነ እዚህ ኤሌፋንታይን ላይ የአይሁድ መቅደስ የነበረ ሲሆን፣ ታቦቱም ወደ ኢትዮጵያ ከመወሰዱ በፊት ከኢየሩሳሌም በ7ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ወደዚህ መጥቶ ሁለት መቶ ዓመት ቆይቷል፡፡ እናም በቁፋሮአችሁ ያረጋገጣችሁት ነገር መኖሩን ለማወቅ ነበር የመጣሁት፡፡"

"በዚህ ቦታ ምንም የሚታይ ነገር የለም፡፡ እኛም የቀረ ነገር ይኖራል ብለን ገምተን ነበር፡፡ ሮማውያን በፈረሰው የአይሁድ ቤተመቅደስ ላይ የራሳቸውን ቤተመቅደስ ሠርተው ነበር፡፡ ይህን እስከመሠረቱ ቆፍረነው ነበር፡፡ ሆኖም ምንም ነገር አላገኘንም፡፡ በርግጥ ከፍተኛ ቁጥር የነበረው የአይሁድ ህዝብ በዚህ ቦታ ይኖር ነበር፡፡ ይኸውም ከ7ኛው እስከ 5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ባለው ጊዜ መካከል እንደነበር ይታወቃል፡፡ ነገር ግን ለአርኪዎሎጂ ምርመራ የሚሆን የቀረ ነገር የለም፡፡"

"እንዲያ ከሆነ ታዲያ እስከነአካቴው ከዚህ በፊት ቤተመቅደሱ ስለመኖሩ ምን ማረጋገጫ አላችሁ?"

"ይህ እንኳን የሚያጠራጥር አይደለም፡፡ ምክንያቱም በዚህ ደሴትና በኢየሩሳሌም መካከል እጅግ በርካታ የደብዳቤ ልውውጦች ተደርገዋል፡፡ ለዚህም መረጃ የሚሆኑን የተገኙት በርካታ የብራና ጥቅሎች ናቸው፡፡ ደብዳቤዎቹ የሚያወሱት በኤሌፋንታይን ስለነበረው የእስራኤል አምላክ ቤተ መቅደስ ነው፡፡ ከዚህም የተነሣ የመቅደሱን ትክክለኛ ቦታ እናውቀዋለን፡፡ ይህም ብቻ ሳይሆን መቼ እንደተደመሰሰም ይታወቃል፡፡ በ410 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ የተደመሠሠ ሲሆን፣ በመጨረሻም ሮማውያን በፈረሰው መቅደስ መሠረት ላይ የራሳቸውን መቅደስ ገነቡ፡፡"

"ቤተ መቅደሱ ለምን ተደመሰሰ?"

"ስለዚህ ጉዳይ በጥልቀት አላውቅም፡፡ በተለይ ስለአይሁዱ ማህበረሰብ የሚያውቀው ሚስተር አኪም ክሬክለር ነው፡፡"

"እዚህ ይገኛል?"

"አሁን እንኳን ካይሮ ነው ያለው፡፡ ሆኖም ነገ ይመጣል፡፡ ስለዚህ ነገ ዘጠኝ ሰዓት ላይ ብትመለስ ክሬክለርን ታገኘዋለህ፡፡ መቅደሱ የነበረበትን ቦታ ማየት ከፈለግህ ግን ላሳይህ እችላለሁ፡፡" ግብዣውን በመቀበል ወደዚያው አመራን፡፡

ቀስ እያልን ወደ ደሴቲቱ ጉብታ በመጓዝ ላይ ሳለን በመንገዳችን ላይ የአይሁዶች መኖሪያ የተባለውን የዛሬውን ፍርስራሽ ቦታ አሳየኝ፡፡

ኩሬብታው አናት ላይ ስንደርስ ኮርኔሊዮስ ፮ን ፒልግሪም "መቅደሱ ቆሞ የነበረው እዚህ ነበር" አለኝ፡፡ ባሻገር አንድ የተሰበረ የድንጋይ ምሰሶ ስላየሁ ምን እንደሆነ ጠየቅኩት፡፡

"የሮማውያን ቤተ መቅደስ ቅሪት ነው፡፡ እንደነገርኩህ ይህ ብቻ ሳይሆን ሌሎችም ቤተ መቅደሶች ነበሩ፡፡ ግብጻውያን ለአምላኮቻቸው የሠሯቸው ናቸው፡፡ ብዙ ጊዜ የአሮጌው ወይም የተደመሰሱ ቤተ መቅደሶች ቁሳቁሶች ለአዲሱ ግንባታ ይውላሉ፡፡ ስለዚህም ነው ዛሬ የአይሁዶቹ ቤተ መቅደስ ሙሉ በሙሉ ጠፍቶ የምታየው፡፡ ምናልባት ተቃጥሏል፤ አለያም ቁሳቁሱ ለሌላ ቤተ መቅደስ መሥሪያነት ውሎ ይሆናል፡፡"

"ቀደም ሲል የአይሁዶቹ ቤተ መቅደስ ለምን እንደተደመሰሰ ጠይቄህ አልመለስክልኝም፡፡

"እንደሚመስለኝ በግብጻውያኑ እና በአይሁዳውያኑ መካከል አለመግባባት ተፈጥሮ ነበር፡፡ እየህ በዚህ ሥፍራ የግብጻውያን ቤተ መቅደስም ነበር፡፡"

"እንድ ላይ?"

"አይደለም፡፡ የአይሁዶቹ መቅደስ ከግብፃውያኑ አጠገብ ነበር የተሠራው፡፡ የግብጻውያኑ ቤተ መቅደስ ለአምላካቸው ክህኑም የተሠራ ስለሆነ በበግ ራስ ቅርጽ የተሠራ ሐውልት ነበረበት፡፡ እንደሚመስለኝ በዚህ የተነሳ ሳይሆን አይቀርም በአይሁዶቹና በግብጻውያኑ ቄሶች መካከል ከፍተኛ ችግር የተፈጠረው፡፡"

"የውጥረቱ መነሻ ምን ነበር?"

"ግልጽ ነው፡፡ ምክንያቱም አይሁዶች መሥዋዕት ያደርጉ የነበረው የግብጽ አምላክ የተመሰለበትን በግ ሲሆን፣ ይህም የክህኑምን ቀሳውስት የሚያስደስት አይሆንም፡፡ ስለሆነም በአንድ ወቅት ግብጻውያኑ አይሁዶቹን ጨፍጭፈዋቸዋል፡፡ አለያም አባረዋቸዋል፤ ቤተ መቅደሳቸውንም ደምስሰዋል፡፡"

"ይሄ የሆነው በ410 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ነበር?"

"እዎን፤ ሆኖም ከአኪም ክሬክለር ጋር ብትነጋገር የተሻለ ነው፡፡"

የጠፋው ማቆራኛ

በማግስቱ ወደ ኤሌፋንታይን እስከመለስ ድረስ በሐሣብ መንገላታቴ አልቀረም፡፡ ክሬክለርን ከማግኘቴ በፊት በዚህች ደሴት ላይ በርግጥ የአይሁዶች ቤተ መቅደስ ተሠርቶ እንደነበር ርግጠኛ ለመሆን ብችል ኖሮ እስከአሁን ለደረስኩባቸው የተለያዩ ፍንጮች ማቆራኛነት እንደ ሰንሰለት በተጠቀምኩበትም ነበር፡፡ በኔ ግምት

ሌዋውያኑ ቀሳውስት በንጉሥ ምናሴ ዘመነ መንግሥት በቤተ መቅደሱ ውስጥ ጣኦት በመግባቱ የተነሣ የቃል ኪዳኑን ታቦት ከቤተ መቅደሱ ውስጥ በማውጣት ራቅ ወዳለ ቦታ መውሰድ ነበረባቸው፡፡ ለዚህ ተግባርም ኤሌፋንታይን የተሻለ አማራጭ ይሆናል፡፡ በምዕራፍ 12 እንደጠቀስኩት የአይሁዶቹ የታቦት በዓል አከባበርና የግብጻውያኑ የኦፔት ክብረ በዓል ተመሳሳይነት ስለነበረው ታቦቱን ይዘው ለተሰደዱት ሌዋውያን ከላይኛው ዓባይ አካባቢ የተሻለ ቦታ ሊኖር አይችልም፡፡ ሆኖም ዋናው ጉዳይ በዚህች ደሴት ቤተ መቅደስ ተሠርቶ እንደነበር ማረጋገጥ ነበር፡፡ ከዚህም ባሻገር ይህ ቤተ መቅደስ የተሠራው ታቦቱ ከእስራኤል ከወጣ በኋላ መሆን ይኖርበታል፡፡ እንደገናም ይኸው ቤተ መቅደስ በግብጻውያኑ ስለመደምሰሱ ዝርግጠኛነት ስለተነገረ ይህንንም ማጣራት አስፈላጊ ነበር፡፡

በጣና ቂርቆሱ ታሪክ መሠረት ታቦቱ በ470 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ አካባቢ ወደ ኢትዮጵያ መድረስ ሲገባው፣ አሁን ግን በ410 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ የኤሌፋንታይኑ ቤተመቅደስ ከወደመ የስልሣ ዓመታት ልዩነት ይታያል ማለት ነው፡፡

ከጀርመናዊው አርኪዎሎጂስት አኪም ክሬክለር ጋር ጉዳዩን ለመፍታት እንደምችል በመተማመን በተባለው ሰዓት ደሴቲቱ ደረስኩ፡፡ ክሬክለር ወፈር ያለና በሠላሣዎቹ አጋማሽ ላይ የሚገኝ ሰው ነው፡፡ በተገናኘንበት ወቅት ከፓፒረስ የተሠሩ ጥንታዊ ቅርሶችን እየተመለከተ ነበር፡፡ "እነዚህን ቅርሶች በጥንቃቄ መያዝ ያስፈልጋል፡፡ ምክንያቱም ተሰባሪ ናቸው" አለኝ፡፡

"የአይሁዶች መቅደስ ስለመኖሩ መረጃ የተገኘው ከነዚህ ፓፒረስ ነው?" ስል ጠየኩት፡፡

"አዎን፣" ስለመደምሰሱም ጭምር መረጃ ያገኘነው ከነሱ ነው፡፡ ከ410 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ በኋላ ወደ ኢየሩሳሌም በርካታ ደብዳቤዎች ተልከዋል፡፡ በዚህ ቦታም የደረሰውን ሁኔታ ለመግለጽም ሆነ ቤተ መቅደሱን መልሶ ለመገንባት ፈቃድና የገንዘብም ድጋፍ ለማግኘት ጠይቀው ነበር፡፡ "

"ቤተ መቅደሱ ግን እንደገና አልተገነባም፡፡ አይደል?"

"አልተገነባም፡፡ ምክንያቱም በ400 ቅድመ ልደተክርስቶስ የኤሌፋንታይን ነዋሪዎች አካባቢውን ለቀው በመውጣታቸው ከኢየሩሳሌም ጋር የነበራቸው ግንኙነት ፈጽሞ ተቋረጠ፡፡"

"ምን እንደገጠማቸው ታውቃለህ? "

"አላውቅም፤ ምናልባት ከግብፃውያኑ ጋር ለተወሰነ ጊዜ ሲጋጩ የቆዩ ይመስለኛል፡፡ ስለዚህ ተገደው ቦታውን ለቀው ሳይሄዱ አልቀሩም፡፡"

"ወዴት እንደሄዱ ታውቃለህ? "

"እስካሁን በዚህ ጉዳይ ላይ ምንም ዓይነት መረጃ አልተገኘም፡፡"

ለክሬክለር ታቦቱ ያለበትን ቦታ ለማወቅ ስለማደርገው ጥረት አጫወትኩት፡፡ ታቦቱ ከኤሌፋንታይን ወደ ኢትዮጵያ ስለመወሰዱ የነበረኝን ግምትም ገለፅኩለት፡፡ ታቦቱ ወደኤሌፋንታይን የመጣ ይመስለው እንደሆነ ጠየቅኩት፡፡

"ሊሆን ይችላል፡፡ ልኔ ግን እንደገባኝ ባቢሎናውያን ቤተ መቅደሱን ባወደሙበትና ባቃጠሉበት ወቅት ታቦቱ አብሮ ወድሟል፡፡"

"ይሄማ የተለምዶው እምነት ነው፡፡ እኔ ግን ታቦቱ በ7ኛው መቶ ክፍለዘመን ቅድመ ልደተ ክርስቶስ፣ ማለትም በንጉሥ ምናሴ ዘመነ መንግሥት ከመቅደሱ ለመወሰዱ እርግጠኛ ነኝ፡፡ ስለዚህም ማወቅ የምፈልገው በኤሌፋንታይን የነበረው ቤተ መቅደስ የተገነባበትን ትክክለኛ ጊዜ ነው፡፡"

"በትክክል መናገር እንኳን ያስቸግራል፡፡ የተለያዩ አስተያየቶች አሉ፡፡ በበኩሌ ግን በ7ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ነው የተገነባው ባይ ነኝ፡፡ ሌሎች ምሁራንም ይህን አስተያየት ይጋሩታል፡፡"

"ለመሆኑ ቤተ መቅደሱ ምን ይመስል እንደነበር ታውቃለህ?"

"ጥቂት አውቃለሁ፡፡ ቅዱሳዊ የተባሉትን ጽሑፎች ግን ገና አላገኘንም፡፡ ሆኖም የመቅደሱን የውጪ ይዘት በተመለከተ ዝርዝር መረጃ አግኝተናል፡፡ የተገኙት መረጃዎችም የድንጋይ ዓምዶች፣ ከድንጋይ የተሠሩ አምስት በራፎችና ከዝግባ እንጨት የተሠራ ጣሪያ እንደነበረው በርግጠኝነት መናገር ይቻላል፡፡"

"ቅድስተ ቅዱሳንስ ይኖረው ይሆን?"

"ይመስለኛል፡፡ ሕንፃው ትልቅ ፅለሆነ ለዚህ ሁሉ የሚበቃ ነበር ማለት ይቻላል፡፡ ነገር ግን ቅድስተ ቅዱሳኑን በተመለከተ በቂ መረጃ የለንም፡፡"

ለተጨማሪ አንድ ሰዓት ያህል በዚህ ጉዳይ ዙሪያ ተወያየን፡፡ በመጨረሻ ክሬክለር በነጋታው ወደካይሮ ስለሚመለስ ሌሎች ሥራዎቹን ለማጠናቀቅ እንደሚፈልግ ገልፆልኝ እስካሁን በኤሌፋንታይን ስለተደረጉት የአርኪዎሎጂ ምርምሮች ይበልጥ ለማወቅ ከፈለግኩ ብቃት ባላቸው ምሁራን በክፍለ ዘመናችን የተጻፉ ሁለት መጻሕፍትን ላንድ ምሽት አዋሰኝ፡፡ ሳነባቸው አደርኩ፡፡ እንቅልፍ አጥቼ በማደሬ ግን አልተፀፀትኩም፡፡

የቃል ኪዳኑ ታቦት በኤሌፋንታይን

በኤሌፋንታይን ስለነበረው የአይሁዶች ቤተ መቅደስ ያገኘኋቸውን መረጃዎች በሙሉም እንደሚከተለው በማስታወሻዬ ላይ አሰፈርኳቸው፡፡

1. ክሬክለር በነገረኝ መሠረት ቤተ መቅደሱ የማይናቅ መጠን የነበረው ሕንፃ ነበር፡፡ ሃያ ሰባት ሜትር ርዝመትና ወደ አስር ሜትር ወርድ የነበረው ሲሆን፣ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ስለ ሰሎሞን ቤተ መቅደስ ከተገለጸው ጋር ተመሳሳይ ነበር፡፡
2. የኤሌፋንታይን ቤተ መቅደስም እንደ ሰሎሞን ቤተ መቅደስ ሁሉ ጣሪያው ከዝግባ እንጨት የተሠራ ነበር፡፡

3. ስኢለፋንታይን ቤተ መቅደስ በሞዴልነት ያገለገለውም የሰሎሞን ቤተ መቅደስ ይመስላል። የሰሎሞን ቤተመቅደስ የቃል ኪዳኑን ታቦት በውስጡ ለማኖር እንደተሠራው ሁሉ ምናልባትም የኤለፋንታይኑም ለዚሁ ተግባር ሳይውል አልቀረም።

4. በኤለፋንታይን ቤተ መቅደስ እንስሳትን ለመሥዋዕትነት የማቅረብ ሥነ ሥርዓት በአይሁዳውያን_የፋሲካ በዓል ሳይቀር ይካሄድ ነበር። ይህም የሚያመለክተው ይህ የአይሁድ ማህበረሰብ ንጉሥ ኢዮስያስ (ከ640-609 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ) መሥዋዕትን በተመለከተ መመሪያ ከማውጣቱ በፊት ከእስራኤል ፈልሰው መውጣታቸውን ነው። አዋጁ ከኢየሩሳሌም ቤተ መቅደስ ውጪ ምንም ዓይነት መሥዋዕት እንዳይቀርብ የሚከለክል ሲሆን፣ ይህም መመሪያ በግዞት ላይ በባቢሎን ውስጥ ተይዘው በነበሩት እስራኤላውያን እንኳን ሳይቀር በጥብቅ ይከበር ነበር። በኤለፋንታይን የነበሩት አይሁዶች፣ ከኢየሩሳሌም ጋር የደብዳቤ ልውውጥ ያደርጉ ስለነበር ስለኢዮስያስ አዋጅ ሳያውቁ አይቀሩም። ሆኖም በኤለፋንታይን ውስጥ መሥዋዕት የማቅረቡ ሥርዓት በ6ኛውና በ5ኛው መቶ ክፍለዘመን ድረስ ያለማቋረጥ ተካሂዷል። ይህንንም ለማድረግ የሚያስችል ልዩ ሥልጣን እንዳላቸው ሳይገምቱ አልቀሩም። ለዚህም ምክንያቱ የቃል ኪዳኑ ታቦት አብሯቸው መኖር ነው። ስለዚህም ነው ንጉሡ ያወጣውን አዋጅ ችላ በማለት በሥልጣናቸው መሥዋዕቱን ያቀርቡ የነበረው።

5. በኤለፋንታይን የነበሩ አይሁዶች ያለጥርጥር ያሕዌ (የእስራኤል አምላክ) በነርሱ ቤተ መቅደስ መኖሩን ያምኑ ነበር። በርካታ የፓፒረ ማስረጃዎችም ይህንኑ ጠቅሰዋል። በቀደምት እስራኤላውያን ታሪክ መሠረት ከሲና በረሃ ጀምሮ ከታቦቱ ጋር አምላካቸው ያሕዌ አብሯቸው እንደነበር ይታመናል። ስለዚህም ነው በኤለፋንታይን የነበሩ አይሁዶች ያሕዌ ከኛ ጋር ይኖራል ሲሉ ታቦቱን ማለታቸው እንደሆነ የምናውቀው።

6. በኤለፋንታይን የነበሩት አይሁዶች ብዙ ጊዜ በመቅደሳቸው የነበረውን ታቦት "የመላዕክትና የሰማያት ጌታ" በማለት ይጠሩት ነበር። የሰሎሞን ቤተ መቅደስ ከመሠራቱ በፊት ታቦቱን ከመኖሪያው ከሺሎህ ለማምጣት የሄዱት ሰዎችም ይህንኑ አገላለፅ ተጠቅመውበታል።

7. እነዚህ ሁሉ የሚያመለክቱት ታቦቱ በኤለፋንታይን ውስጥ እንደነበር ሲሆን፣ ለቤተ መቅደሱም መሠራት ዋነኛ ምክንያት የዚሁ ታቦት አብሯቸው መኖር ነው። ቤተ መቅደሱ በርግጥ መቼ እንደተሠራ እንደማይታወቅ

ክሬክሰር የገለጸልኝ ትክክል ነው። የተገኙትን መረጃዎች በጥልቀት ያጠኑ ምሁራን ግን እንደሚሉት በ7ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅ.ል.ክ መጀመሪያ ቁጥሩ ከፍተኛ የሆነ በግብጻውያን የተቀጠረ በርካታ የአይሁድ ቅጥረኛ ወታደሮች ከምችት ነበር። የነዚህ ሰዎች በብዛት በኤለፋንታይን መገኘት ለቤተ መቅደሱ አምልኮ አመቺ ማህበረሰባዊ ይዘትን ፈጥርላታል። በዚህና በሌሎች በርካታ ማስረጃዎች ላይ በመመርኮዝ ቤተ መቅደሱ የተሠራው በ650 ቅ.ል.ክ መሆኑን ምሁራን ይገምታሉ።

8. ዘመኑ ከታሪክ አንጻር ከፍተኛ ጠቀሜታ ያለው ነው። ምክንያቱም ይህ ዘመን ንጉሥ ምናሴ በታቦቱ ቦታ በቤተ መቅደሱ ጣኦትን የተከለበት ዘመን ሲሆን፣ ታማኝ የሆኑት የሌዋውያን ካህናት ደግሞ ታቦቱን ከቤተ መቅደሱ ያወጡበት ዘመን ነበር። የቃል ኪዳኑ ታቦት በዚህ ጊዜ መውጣቱን የሚያረጋግጡ ተግባር አስቸጋሪ መሆኑንም ማየት ይቻላል። ሆኖም መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ታቦቱ ወዴት እንደተወሰደ የሚያመለክት መረጃ አላገኘሁም። (ፕሮፌሰር ሜናሄም ሐራን እንኳን ታቦቱ ከኢየሩሳሌም ከወጣ በኋላ ወዴት እንደደረሰ የሚገልፅ ንድፈሃሳብ አላወጡም)

9. የኤለፋንታይንን ጥንታዊ ጽሑፎች ያጠኑ ምሁራን ቤተ መቅደሱ በ650 ቅ.ል.ክ መሠራቱን ቢያረጋግጡም ታቦቱ በንጉሥ ምናሴ ዘመነ መንግሥት ከኢየሩሳሌም ስለመጥፋቱ የተረዱት ነገር አልነበረም። ይህን ቢያውቁ ኖሮ ከመናገር ወደኋላ ባላሉም ነበር። ይሁንና ንጉሡ በጣዖት አምልኮ በመዋጡ ከፍተኛ ተቃውሞ እንደተከተለና በዚህም የተነሣ ኤለፋንታይን ላይ የአይሁድ ቤተ መቅደስ መሠራቱን ያውቃሉ። በዚሁ መስክ ጥናት ያካሄደ አንድ ምሁርም የሚከተለውን አስፍሯል።

ካህናቱና ነቢያቱ የንጉሡን አረማዊ ልምድ መከተል በጥብቅ ስለተቃወሙት ከፍተኛ እልቂት ሳይከተል አልቀረም። በዚህም የተነሳ የተወሰኑ ካህናት ወደግብጽ ሸሽተው ኤለፋንታይን ካለው የአይሁድ ጦር ሰፈር ተደባለቁ ... በዚያም ቤተ መቅደሱ ተሠራ።

10. ይህ የተጻፈው በበዛላሌል ፖርተን ነው። ለበዛሌልም ግን እንቆቅልሽ የሆነበት አንድ ነገር አለ። ይኸውም በአይሁዶች እምነት መሠረት "ማንኛውም ከእስራኤል ውጪ ያለ ምድር ያረከሰ ስለሆነ በዚያ ቤተ መቅደስ ሊሠራ አይገባም።" ታዲያ አይሁዳውያኑ እንዴት ቤተመቅደሳቸውን በኤለፋንታይን ሊያገኙ በቁ? የሚል ጥያቄ ነው ያብሰለሰለው። በበዛላልኤል አባባል ከሰሎሞን ቤተ መቅደስ መውደም በኋላ በባቢሎን ውስጥ በግዞት

ተይዘው ለነበሩት አይሁዶች ነቢዩ ኤርምያስ ይሰጣቸው የነበረው ምክርም ለአምላካቸው እንዲፀልዩ እንጂ መሥዋዕ ትን እንዲያደርጉ አልነበረም፡፡ በመሆኑም "በባቢሉን ለያህዌ የቆመ ምንም ዓይነት ቤተ መቅደስ የለም፡፡ ታዲያ አይሁዳውያኑ በኤሌፋንታይን ቤተ መቅደስ እንዲሠሩ ምን አጥጋቢ ምክንያት አላቸው?" በማለትም ነው በዘላሌል የሚጠይቀው፡፡

11. ለበዘላሌል ጥያቄ መልሱ ግልጽ ይመስለኛል፡፡ ምክንያታቸው ከኢየሩሳሌም ይዘውት የመጡት የቃል ኪዳኑ ታቦት አብሯቸው መኖር ነበር፡፡ ንጉሥ ሰሎሞን ለታቦቱ ማኖሪያ ቤተ መቅደስ እንደሠራው ሁሉ እነርሱም እንደዚሁ አደረጉ፡፡

ኤሌፋንታይንና ፈላሻዎቹ

እንግሊዝ አገር እንደተመለስሁ ስለቃል ኪዳኑ ታቦት ምስጢር ደረጃ በደረጃ ያወቅሁ ስለመሰለኝ በራስ የመተማመን ስሜት በውስጤ ተፈጥሮ ነበር፡፡ ተጨማሪ መረጃዎችንም ለማግኘት ስል ለንደን ወደሚገኘው የኦርየንታልና የአፍሪካ ጥናቶች ተቋም በመሄድ እኪም ክሬክለር አውሰውኝ የነበሩትን ሁለት ቅጽ መጻሕፍትና በተጨማሪም ስለግሪኩ ምሁር ሄሮዶቱስ የተጻፈውን መጽሐፍ ተዋስኩኝ፡፡ (ሄሮዶቱስ በ450 ቅ.ል.ክ ገደማ ኤሌፋንታይንን ጎብኝቶ ነበር)፡፡

ያሁኔ ጥረቴም ፍሬያማ ሆነ፡፡ ሁልጊዜ ይከነክነኝ የነበረው ጉዳይ ከምናሴ በኋላ የነገሠው ንጉሥ ኢዮስያስ የቃል ኪዳኑ ታቦት ኤሌፋንታይን ውስጥ መገኘቱን ቢያውቅም ለማስመለስ ጥረት ያለማድረጉ ነበር፡፡ ለዚህ ጥያቄዬ በቀላሉ መልስ አገኘሁ፡፡ ምክንያቱም ኢዮስያስ ለውጡን የጀመረው በነገሠ በአስራ ሁለተኛው ዓመት ወይም በሃያ ዓመቱ ስለነበር ነው፡፡ በዚህ ወቅት ደግሞ በግብጻውያንና በአይሁዳውያን መካከል የነበረው ግንኙነት በጣም ሻክሮ ነበር፡፡ እንዲያውም ራሱ ንጉሥ ኢዮስያስ የተገደለው (622 ቅ.ል.ክ) ከግብጻውያን ጋር በተደረገ ጦርነት ነበር፡፡ ምንም እንኳን ኢዮስያስ የቃል ኪዳኑ ታቦት ወደ ኤሌፋንታይን መወሰዱን ቢያውቅም፣ ካለው አቅም አንፃር ግብጽን ከመሰለች ኃያል አገር ጋር ተዋግቶ ታቦቱን ለማስመለስ አልቻለም፡፡

በዚህ ነጥብ ከረካሁ በኋላ የቃል ኪዳኑ ታቦት በ5ኛው ምዕተ ዓመት ቅ.ል.ክ ከኤሌፋንታይን ወደ ኢትዮጵያ የተጓዘበትን መንገድ ልመረምር ተነሳሁ፡፡ በኢየሩሳሌም ከተማ ከፈላሻው ቄስ ሩፋኤል አዳነ ጋር ካደረግኩት ቃለ መጠይቅ የተረዳሁት ቅድመ አያቶቻቸው አስዋን ላይ ቤተ መቅደስ መስራታቸውን ነበር፡፡ ፈላሻዎች ወደ ኢትዮጵያ የገቡትና በጣና አካባቢ ሊስፋፉ የቻሉት ከምዕራብ አቅጣጫ ወደ ኢትዮጵያ በመዝለቃቸው ነው፡፡ በመጀመሪያ ከግብጽ ወደሱዳን

በመጓዝ፣ ቀጥሎም የዓባይንና የተከዜን ወንዞች በመከተል መምጣታቸውን በማመን ከድምዳሜ የደረስኩት በ1989 ነበር፡፡

እዚህ መደምደሚያ ላይ ከመድረሴ በፊት ግን በርካታ ታዋቂ ምሁራንን፣ በተለይም ስለፈላሾች ከደቡብ አረቢያ አቅጣጫ መፍለስና በ70 ቅ.ል.ክ ወደ ኢትዮጵያ መግባት የሰጡትን አስተያየት መርምሬ ልረካ አልቻልኩም፡፡ ታዋቂ በሆኑ የኢትዮጵያ ጥናት ተመራማሪዎች ከፍኛ ቢተቹም፣ አንዳንድ ምሁራን ለየት ያለ ሀሳብ ይዘው መቅረባቸው ግን አልቀረም፡፡ ይኸውም የዛሬዎቹ ፈላሻዎች የመጀመሪያ ዝርያዎች የአይሁድ ሃይማኖትን የተቀበሉት ከኤሌፋንታይን ደሴት ተሰደው በመጡ አይሁዶች ነው የሚል ነበር፡፡ በየመንና በኢትዮጵያ መካከል ሰፊ የንግድ ግንኙነት እንደነበር ቢታወቅም፣ ከፍተኛ ቁጥር የነበረው የአይሁድ ማህበረሰብ ከየመን አስቀድሞ በግብጽ ውስጥ ለብዙ መቶ ዓመታት ይኖር እንደነበር ማረጋገጫዎች አሉ፡፡

የፈላሻዎችን ሃይማኖት ጥልቅ የሆነ አሪታዊ ባሕርይ ስንመለከት በግልጽ የሚታየው ነገር ይህ እምነት ከግብጽ በኩል ወደደቡብ ምስራቅ ቀስ በቀስ እየዘለቀ መምጣቱን ነው፡፡ ባደረግኩት ምርምር ፈላሻዎችን ከኤሌፋንታይን ጋር የሚያቆራኝ ግልፅ መረጃ ተቆምጦ ባላገኝም፣ እጅግ ብዙ የሚያስገርሙ ፍንጮችና አጋጣሚዎች መኖራቸው ሁለቱ በእጅጉ የተሳሰሩ መሆናቸውን ያመለክታሉ፡፡ ያሰባሰብኳቸው የአካባቢ መረጃዎች ግን ታቦቱ በኤሌፋንታይን ቤተመቅደስ ሁለት መቶ ዓመታት ቆይቶ ኢትዮጵያ ውስጥ በ5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅድመ ልደተክርስቶስ ለመግባቱ የሚያረጋግጡልኝ አልነበሩም፡፡ ይሁንና በግብጽ፣ በኢትዮጵያና በእስራኤል ውስጥ ካደረግኳቸው ጥናቶች እኳያ በቅርቡ ያገኘኋቸው ውጤቶች የንድፈ ሃሳቤን አሳማኝነት የሚያረጋግጡልኝ ነበሩ፡፡ በማስታወሻዬ ላይ ያሰፈርኳቸው ዋነኛዎቹ ድምዳሜዎችና የተመሠረቱበትም መረጃ የሚከተለው ነው፡፡

1. በኤሌፋንታይን የነበረው የአይሁድ ማህበረሰብ ያካሂድ የነበረው የእንስሳት መሥዋዕት ከንጉሥ ኢዮስያስ እዋጅ በኋላም ሳይቋረጥ መካሄድ ያለጥርጥር በኢትዮጵያ ውስጥ የነበረው የአይሁድ እምነት እጅግ ጥንታዊ ለመሆኑ ማስረጃ የሚሆነው የፈላሻዎቹ ሃይማኖት የእንስሳት መሥዋዕትን ሥርዓት ጠብቆ ማቆየት ነው፡፡ ይህም በመሆኑ ፈላሻዎች ከኤሌፋንታይኖቹ አይሁዶች ሲወርድ ሲወራረድ የመጣው "ባሕል ወራሾች" መሆናቸውን ከማመላከቱም በላይ ለቃል ኪዳኑ ታቦት ወደ ኢትዮጵያ መምጣት ጠንካራ የመረጃ ድጋፍ ሊሆን ይችል ይሆናል፡፡

2. በኤሌፋንታይን የአይሁዶች ቤተመቅደስ በነበረበት ዘመን የራሱ አደረጃጀት ነበረው፡፡ እናባቢ በሌለው ጥንታዊው የግብፅ ቋንቋ መሠረት ከሀን (KHN) የሚባል ቃል አለ፡፡ ይህ ቃል አናባቢ ሲጨመርበት ካሀን (kahen) ይሆናል፡፡ የፈላሻ ቄሶችም ካሀን ተብለው ነው የሚጠሩት፡፡

3. በኤሌፋንታይን ደሴት ለነበረው የአይሁዶቹ ቤተ መቅደስ ቀደም ሲል በተጠቀሰው ቋንቋ የተሰጠው ስምም ምሲጅድ ነበር። ይህም ማለት "የመስገጃ ቦታ" ማለት ነው። ፈላሻዎች እስከዛሬ ድረስ ቤተ መቅደስም ሆነ ምኩራብ የላቸውም። የአምልኮት ቦታቸውን መስጊድ ነው የሚሉት። ምስጅድ (MSGD) ላይ አናባቢዎች ሲጨመሩ መስጊድ (Mesgid) ስለሚሆን። በዚህ አጋጣሚ ንጉሥ ሰሎሞን በቃል ኪዳኑ ታቦት ፊት ለእግዚአብሔር አምላክ ለያሕዌ (ለእስራኤል አምላክ) ተንበርክኮ መጸለዩን ማስታወስ ይገባል።

4. በኢየሩሳሌሙ ጉብኝቴ ወቅት ሩፋኤል አባን አንድ ወራሪ ንጉሥ ግብጽን በማጥቃት የግብፃውያኑን ቤተ መቅደሶች ለይቶ ሲያወድም፣ የአይሁዶቹን ግን እንዳላፈረሰ ገልፀውልኝ ነበር። በ525 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ግብጽን በመውረር ከፍተኛ ጥፋት ያደረሰው ንጉሥ ካምቢሰስ ሲሆን፣ የተስፋፊው የፋርስ ገዢም ነበር። አባቱ የታላቁ ቂሮስ መስራች እንደነበርም በኤሌፋንታይን የተገኘ ጥንታዊ የግብፃውያን ፅሑፍ ማስረጃ ይገልፃል።

ካምቢሰስ ወደግብጽ ምድር በገባ ጊዜ የአይሁዶችን ቤተ መቅደስ አገኘ፤ ነገር ግን ጉዳት አላደረሰበትም። የግብጻውያን አምላኮችን ቤተ መቅደሶች ግን በሙሉ አፈራረሰ።

የፋርስ ገዢዎች በግብጽ ውስጥ እስከ 5ኛ መቶ ክፍለ ዘመን ቅድመ ልደተ ክርስቶስ መጨረሻ ድረስ ቆይተዋል። በነዚህ ዓመታትም የኤሌፋንታይን አይሁዶች ተባብረዋቸዋል። ይህ የፋርሶች ጥበቃና ድጋፍ እንዳከተመ ግን የአይሁዶቹ ቤተመቅደስ ተደመሰሰ። ስለሆነም ሩፋኤል አባ የነገሩኝን የፈላሻዎችን ታሪክ ሳጤነው ታሪካዊ ተጨባጭነትና መረጃ ያለው ሆኖ አገኘቼዋለሁ።

5. ሩፋኤል በተጨማሪ የነገሩኝ ፈላሻዎች ለጣና ቂርቆስ የተለየ አክብሮት እንዳላቸው ነው። ወደዚህም ደሴት የቃል ኪዳኑ ታቦት በ¨ው ምዕተዓመት ቅ.ል.ክ መወሰዱ ተነግሮኛል። በጣና ቂርቆስ ጉብኝቴ ወቅት የኦርቶዶክሱ ቄስ ፍስሐ የነገሩኝ ታቦቱ በዚህ ደሴት ለ800 ዓመታት በድንኳን ውስጥ ከኖረ በኋላ ወደአክሱም መወሰዱን ነበር። ይህ ለኔ አስደና አልነበረም። በኤሌፋንታይን ተሠርቶ የነበረው ቤተ መቅ ከተደመሰሰ በኋላ፣ የቀድሞውንም የሰሎሞን ቤተመቅደስ በናቡከደነፆር መደምሰስ በማጤን አይሁዶቹ ከድንጋይ ሕንፃ በተሠራ ቤተመቅደስ ታቦቱን ከማኖር ይልቅ እንደ ጥንቱ ታቦቱን በድንኳን ውስጥ ለማኖር ወስነው ይሆናል።

6. ሩፋኤል እንደነገሩኝ ቅድመ አያቶቻቸው ወደኢትዮጵያ የገቡት በቀጥታ ከአስዋን ተነስተው ሳይሆን፣ ጥቂት ጊዜ በኑብያ ግዛት ትገኝ በነበረችው በሜሮዌ ከተማ ቆይታ በማድረግ ነበር።

የነዚህን ቦታ ስሞች በጎንደር አካባቢ የእንቦብር ተቀማጭ ከነበሩት የፈላሻው ቄስ ሰለሞን ዓለሙም አስቀድሜ ሰምቻለሁ። ከ1500 ዓመታት በላይ ታሪኳ ተቀብሮ ከቆየ በኋላ በስተመጨረሻው ስለሜሮዌ ከተማ ፍርስራሽ መረጃ ያገኘው የስኮትላንዱ ተወላጅና ተጓዥ ጀምስ ብሩስ መሆኑስ አጋጣሚ ይሆን? (ፍርስራሹ የተገኘው በ1772 ነበር።)

የከሃዲዎቹ አገር

የጥንታዊቷን የሜሮዌ ከተማ ፍርስራሽ ጀምስ ብሩስ ማግኘቱ ያመላከተኝ ነገር ቢኖር የምርምሬ አቅጣጫ ትክክለኛ መሆኑን ነበር። የስኮትላንዱ ተወላጅ በዘመኑ ወደኢትዮጵያ ያደረገው ጉዞ የቃል ኪዳኑን ታቦት መቀመጫ ቦታ ለመፈለግ እንደነበር እርግጠኛ ሆኛለሁ። ያልተመለሰልኝ ጥያቄ ግን አይሁዶች ከኤሌፋንታይን ለምን ወደደቡብ አቅጣጫ ለመጓዝ እንደመረጡ ነው። ወደሰሜን አለያም ደግሞ ተመልሰው ወደእስራኤል ለምን አልተጓዙም?

በርካታ ምክንያቶች ሊኖሩ እንደሚችሉ ተገንዘብሁ። በመጀመሪያ በኢየሩሳሌም የነበሩት አይሁዶች ያለታቦቱ መኖርን ለምደው ስለነበርና በተደመሰሰው የመጀመሪያው የሰሎሞን ቤተመቅደስም ምትክ ለተሠራው ሁለተኛ ቤተመቅደስ ካህናት ሆነው የነበሩቱ ከኤሌፋንታይን የሚመጡ ተፎካካሪዎችን ለመቀበል ፈቃደኛ ሊሆኑም አይችሉም።

ኢየሩሳሌም ውስጥ በ5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅ.ል.ክ የነበረው አስተሳሰብ በመለወጡም እግዚአብሔር በኪሩቤል መካከል በቃል ኪዳኑ ታቦት ውስጥ ይኖራል የሚለው እምነት መለወጡና የታቦቱም ማዕከላዊ ሥፍራ መቀየሩን የኤሌፋንታይን አይሁዶች በመረዳታቸው የባይተዋርነት ስሜት እንደተፈጠረባቸው መገመት አያዳግትም።

ቤተመቅደሳቸው በመደምሰሱና ከግብፃውያኑም ጋር ደም በመቃባታቸው ወደሰሜን ግብጽ ሊሄዱ ቢፈልጉም በሰላም የማለፋቸው ሁኔታ አጠያያቂ ነበር። ስለዚህ የነበራቸው ምርጫ ወደደቡብ አቅጣጫ ማተኮር ብቻ ነው። በዘመኑ አባባል የአስዋንና ኤሌፋንታይን አስተዳዳሪ "የደቡብ አገሮች መግቢያ በር ገዥ" የሚል ሹመት ማዕረግ የሚሰጠው። የኤሌፋንታይን አይሁዶች በወቅቱ የነበራቸው አማራጭም በዚያ በር በኩል ወጥቶ በጥቅሉ ኢትዮጵያ በመባል ወደሚታወቁት ደቡብ አገሮች መጓዝ ብቻ ነበር። "ኢትዮጵያ" የሚለው የግሪክ ቃል "የተቃጠለ ፊት" ወይም ጥቁር ቆዳ ያላቸው ሕዝቦች ማለት ነው።

ያም ሆኖ ግን ስደተኞቹ አይሁዶች አስቀድመው ወደማያውቁትና ወደሚያስፈራው ምድር እየዘለቁ አልነበረም። እንዲያውም አንዳንድ የአይሁድ ማህበረሰብ አባላት ለወታደራዊ ዘመቻ ወደደቡብ አገሮች ይጓዙ እንደነበር ቀድሞ ይታወቃል። አይሁዳውያን ያልሆኑ፣ ነገር ግን ከፍተኛ ቁጥር ያላቸው ሌሎች ሕዝቦች ከአስዋን አካባቢ ተነስተው በደቡብ አገሮች ለመስፈራቸው በቂ መረጃዎች አሉ። ለምሳሌ፣

የታሪክ አባት የሚባለው ሄሮዶቱስ በዘገበው ጽሑፍ ውስጥ "ከኤለፋንታይን የአራት ቀናት ጉዞ በኋላ የዓባይ ወንዝ ለጀልባ ጉዞ አመቺነቱ እንደሚያበቃ" ጽፏል፡፡

> ከዚያም ከጀልባው በመውረድ ለአርባ ቀናት በዓባይ ዳርቻ በእግር ከተጓዙ በኋላ ወንዙ ለጀልባ ቀዘፋ ስለሚያመች እንደገና በጀልባ ለአስራ ሁለት ቀናት በመጓዝ ወደአንድ ትልቅ ከተማ ይደረሳል፡፡ የከተማዋም ስም ሜሮዌ ይባላል፡፡ ይህች ከተማ የኢትዮጵያ ሁሉ እናት ትባላለች.... ከዚህ በኋላ ከኤለፋንታይን ወደዚህች ከተማ የተጓዙትን ያህል ቢጓዙ ከዳተኞቹ ምድር ይደርሳሉ፡፡ በግብጹ ሳሜቲከስ ዘመነ መንግሥት ከግብጽ ጦር በመክዳት ከኢትዮጵያውያን ጋር የተቀላቀሉት ሁለት መቶ አርባ ሺህ ወታደሮች ናቸው በዚህች ቦታ የሠፈሩት፡፡ ኢትዮጵያውያኑ ከነዚህ ግብፃውያን ጋር እንደተቀላቀሉም ይበልጥ ሰለጡኑ፡፡ ለማጠቃለል ከኤለፋንታይን እነዚህ ከሃዲዎች አገር ለመድረስ የአራት ወራት ጉዞ ማድረግ ያስፈልጋል፡፡

በሄሮዶቱስ አባባል ይህ ድርጊት የተፈጸመው በንጉሥ ሳሜቲከስ ዘመነ መንግሥት፣ ማለትም በ595-589 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ነው፡፡ የልብ ትርታዬን የጨመረው ግን በዚያን ዘመን የአይሁድ ድጋፍ ሰጪ ሠራዊት ከግብጻውያን ጦር ጋር በመሆን የኢትዮጵያን ንጉሥ ለመዋጋት ተልኮ እንደነበር መረጃ ማግኘቴ ነበር፡፡ ከዚህ በመነሣት የከዳው የግብጽ ጦር ውስጥ አይሁዶችም ሊኖሩ ይችላሉ ብሎ መገመት ይቻላል፡፡

ሌላው ያስገረመኝ ነገር ሄሮዶቱስ በዘገባው ውስጥ ሜሮዌን መጥቀሱ ነበር፡፡ በሄሮዶቱስ አባባል "ከዳተኞቹ" ከሜሮዌ በኋላ ለሃምሣ ስድስት ቀናት በጀልባ ተጉዘዋል፡፡ ይህም ርቀት ከሜሮዌ ከተማ በስተሰሜን ወደዓባይ ወንዝ ከሚደባለቀው በአትባራ ወንዝ መድረሳቸውን የሚያመለክት ነው፡፡ ይህንኑ ወንዝ በመከተልም በተከዜ ወንዝ አማካይነት ወደዘመናዊቷ ኢትዮጵያ ግዛት መቃረብ ይቻላል፡፡

ሄሮዶቱስ ይህን የፃፈው በ5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅ.ል.ክ ነው፡፡ ከኤለፋንታይን የተሰደዱት አይሁዶች ይህንኑ አቅጣጫ ይዘው ለመጓዝ መርጠው ከሆነ እስከ ጣና ሐይቅ ድረስ ከዚህ በፊት ወደሚታወቅ ምድር ማምራታቸው ግልጽ ይሆናል፡፡ ከሁሉም በላይ ደግሞ የአቢሲኒያ ደጋማ መሬት አጓጉዊ ነው፡፡ ቀዝቃዛና በውሃ የተሞሉቱ ለምለም ተራሮች ከሱዳን በረሃዎች ጋር ሲነፃፀሩ የኤደንን ገነት መምሰላቸውም አያጠራጥርም፡፡

ከኩሽ ወንዞች ባሻገር

ከኤለፋንታይን የተሰደዱት አይሁዶች ከምድረ በዳው ባሻገር ስላለች "ምድረ ገነት" አስቀድመው የሚያውቁት ነገር ይኖር ይሆን? ምናልባትስ እነዚህ ስደተኞች ወደደቡብ ሲያመሩ ወደ ዘመዶቻቸው፣ አለያም በሃይማኖት ተመሳሳይ ወደሆኗቸው ህዝቦችስ ሄደው እንደሆን በምን ይታወቃል? በምርምሬ ወቅት ያገኘሁት መረጃ በግልጽ የሚያመለክተው አይሁዶች ከ5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅ.ል.ክ በፊት ወደአቢሲኒያ ዘልቀው መግባታቸውን ነበር፡፡

ካገኘሁት መረጃ ውስጥ ከፊሉ የተገኘው ከመጽሐፍ ቅዱስ ነው፡፡ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ "ኢትዮጵያ" የሚለው ቃል አሁን ከምትታወቀው አገር ጋር መያያዝ እንደሌለበት ባውቅም፣ በሌሎች አጋጣሚዎች ግን ይህም ሊሆን እንደሚችል አውቃለሁ፡፡ ከላይ እንደጠቀስኩት "ኢትዮጵያ" ማለት በግሪክ ቋንቋ "የተቃጠለ ፊት" ማለት ነው፡፡ በግሪኮች ቋንቋ በተጻፈው መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ "ኩሽ" የሚለው የዕብራውያን ቃል "ኢትዮጵያ" ተብሎ ነው የተጻፈው፡፡ አንድ በዚህ ጉዳይ ላይ ዕውቀት ያላቸው ምሁር "ኢትዮጵያ" ሲባል፣ ከግብጽ ደቡብ የሚገኘው መላው የዓባይ ሸለቆ ሲሆን ኑብያንና ኢትዮጵያን ይጨምራል ይላሉ፡፡ በዚህ አባባል በመጽሐፍ ቅዱስ ኢትዮጵያ ሲባል የአሁኗን ኢትዮጵያን ብቻ ለመወከል ላይሆን ይችላል ማለት ነው፡፡ የእንግሊዝኛውንም ትርጉም በመለከት "ኩሽ" የሚለው ቃል ኢትዮጵያ ማለት ሊሆን ወይም ላይሆን ይችላል፡፡

በዚህ አጋጣሚ አንድ ማስታወስ የምፈልገው ጉዳይ በአሪት ዘኁልቁ ውስጥ እንደተጠቀሰው ሙሴ "ኢትዮጵያዊት" ሴት ማግባቱንና ከዚህም በተጨማሪ ፍላቪዩስ ጆሴፉስ የተባለ አይሁዳዊ የታሪክ ተመራማሪ በአይሁዳውያን አፈታሪኩች በመደገፍ ሙሴ ከአርባዎቹ እስከ ሰማንያዎቹ ባለው ዕድሜ ውስጥ ለተወሰነ ጊዜ "ኢትዮጵያ" ውስጥ መኖሩን መስከሯል፡፡

በተለያዩ የመጽሐፍ ቅዱስ ጥቅሶች ውስጥ "ኩሽ" / "ኢትዮጵያ" የሚሉት ቃላት በተለዋዋጭነት ተጠቅሰዋል፡፡ ሆኖም የአንዳንዶቹ ጸሐፍት አቀራረብ ኑብያን ወይም ሱዳንንና ሌሎች ቦታዎችን የሚያመላክት ሳይሆን፣ በአፍሪቃ ቀንድ የምትገኘውን ተራራማዋን የዛሬዪቱን "ኢትዮጵያ" የሚጠቁም ይመስላል፡፡

ከነዚህም ማስረጃዎች አንዱ በኦሪት ዘፍጥረት፣ ምዕራፍ 2 ውስጥ የተጻፈውን ከኤደን ገነት የአትክልት ቦታ ወጥተው ከሚፈሱት ወንዞች መካከል አንዱ ግዮን የተባለው ወንዝ ነው የሚለው ነው፡፡ ይህም ወንዝ ኢትዮጵያን ይከባል፡፡ ካርታዬን አውጥቼ ስመለከት በርግጥም ወንዝ ኢትዮጵያን ይከባል፡፡ ጥቁር ዓባይ ከጣና ሃይቅ ወጥቶ የደጋን ቅርጽ በመያዝ "መላውን የኢትዮጵያ ምድር ይከባል፡፡" እንደማውቀው እስከአሁን ድረስ ለዚህ ታላቅ ወንዝ መነሻ የሆኑት መንትያ ምንጮችም በኢትዮጵያውያን ግዮን ተብለው ነው የሚጠሩት፡፡

በመዝሙረ ዳዊት፣ ምዕራፍ 68 ውስጥ ደግሞ ሌላ አስገራሚ ጥቅስ ይገኛል፡፡ በቺካጎ ዩኒቨርስቲ መንፈሳዊ ትምህርት ቤት ረዳት ፕሮፌሰር ጆን ዲ ሌቨንሰን አባባል በዚህ ምዕራፍ ውስጥ ያለው ግጥም ከእስራኤላውያን ጥንታዊ ቅኔዎች አንዱ ነው፡፡ በግጥሙም ውስጥ በተሸፋፈነ መልክ ስለታል ኪዳኑ ታቦት ተወስቷል፡፡ በተጨማሪም አንድ ግር የሚል ትንቢትም አለበት፡፡ "ኢትዮጵያ ፈጥና እጆቿን ወደ እግዚአብሔር ትዘረጋለች" የሚል፡፡ ኢትዮጵያ ከሌላው ተለይታ ወደእስራኤል ሃይማኖት ለመለወጥ መታጨቷ አስገረመኝ፡፡ ሆኖም በመዝሙረ ዳዊት ውስጥ ይህን የሚመልስ ተጨማሪ ማብራሪያ አልነበረም፡፡ ነገር ግን ወደበኋላው አሞጽ በተባለ ነቢይ (ከ783-743 ቅ.ል.ክ) በተጻፈው ትንቢት አንድ ክብደት የሚሰጠው ጉዳይ ኢትዮጵያ/ኩሽን በተመለከተ ስለተፈፀመ የዚህችም ሩቅ አገር ሕዝቦች "ከተመረጡት የእስራኤል ሕዝቦች" ጋር የእኩልነት ደረጃ ተሰጥቷቸዋል፡፡ ከዚህ በታች የተመለከቱት ሶስት የተለያዩ ትርጉሞች ሃሳቤን የበለጠ ግልፅ ያደርጉታል፡፡ (ትንቢተ አሞጽ፣ ምዕራፍ 9፥7)

"የእስራኤል ልጆች ሆይ እናንተ ለእኔ እንደኢትዮጵያ ልጆች አይደላችሁምን? ይላል እግዚአብሔር፡፡" (የኪንግ ጀምስ እትም፡፡)

"የእስራኤል ልጆች ሆይ! እናንተና ኩሾች ለእኔ አንድ አይደላችሁምን? በማለት ያሕዌ ተናገረ፡፡ (የኢየሩሳሌም መጽሐፍ ቅዱስ፡፡)

"እናንተ እስራኤላውያን ለእኔ እንደኩሾቹ አይደላችሁምን? አለ ጌታ እግዚአብሔር፡፡" (አዲሱ የእንግሊዝኛ መጽሐፍ ቅዱስ፡፡)

እነዚህን ጥቅሶች በሌላ መንገድ መተርጎም እንደሚቻል ተገነዘብሁ፡፡ የእስራኤል ልጆች በእግዚአብሔር ዘንድ ከእንግዲህ ወዲህ ልዩ እንክብካቤ የማያገኙ ሲሆን፣ በሌላ በኩል ግልጽ የሆነውን ትርጓሜ ለይቶ ማየትም ይቻላል፡፡ ነቢዩ አሞጽ ይህን ትንቢት የተናገረው በ8ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅ.ል.ክ ሲሆን፣ በዚያን ዘመን ከግብጽ ወደ ኢትዮጵያ የተደረገ የዕብራውያን ፍልሰት ሊኖር እንደሚችል ይጠቁማል፡፡ ለዚህ ማረጋገጫ ባይኖረኝም አንድ የማይካድ እውነታ ግን አለ፡፡ ይኸውም እጅግ ሰፊ ከሆነው የደቡብ አገሮች ውስጥ የአሞጽ ትንቢት ስለኢትዮጵያ (ኩሽ) ሲጠቅስ፣ ስለ አንድ ቦታ ብቻ መናገሩ ነው፡፡ ጥንት የአይሁድን እምነት የተቀበለችው ይህችም አገር ይህንኑ እምነት እስከ ሃያኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጨረሻ ድረስ ጠብቃ ቆይታለች፡፡ ይህም ቦታ የሚገኘው ጣና ሐይቅ አካባቢ ሲሆን፣ ከጥንት ጀምሮም የፈላሻዎች አገር ሆኖ ቆይቷል፡፡

ቀጥሎ ትኩረቴን የሳበው ነቢዩ ሶፎንያስ በንጉሥ ኢዮስያስ ዘመነ መንግሥት (ከ640 - 622 ቅ.ል.ክ) የፃፈው ነው፡፡ ሶፎንያስ፣ ምዕራፍ 3፣ 10 እንዲህ ይላል፡-

"ከኢትዮጵያ ወንዞች ማዶ የሚማልዱኝ፣ የተበተኑት ሴቶች ልጆች፣ ቁርባኔን ያመጡልኛል፡፡" (የኪንግ ጀምስ እትም፡፡)

"ከኢትዮጵያ ወንዞች ዳርቻ ያሉት ልጆቼ ቁርባኔን ያመጡልኛል፡፡" (የኢየሩሳሌም መጽሐፍ ቅዱስ፡፡)

"ከኩሽ ወንዞች ማዶ የተበተኑት ልጆቼ ቁርባኔን ያመጡልኛል፡፡" (አዲሱ የእንግሊዝኛ መጽሐፍ ቅዱስ)

ይህ ጥቅስ ከ622 ቅ.ል.ክ በፊት ለመጻፉ እንዳችም ጥርጣሬ የለም፡፡ ይህም ማለት እስራኤላውያን በምርኮ ወደባቢሎን ከመወሰዳቸው በፊት ነው ማለት ነው፡፡ ስለዚህም የሚከተሉትን ጥያቄዎች መጠየቅ ተገቢ ነው፡፡

1. ሶፎንያስ "የተበተኑት ልጆች" ብሎ በሚናገርበት ጊዜ ስለየትኛው ወቅት ነበር የተናገረው?
2. ልጆቼ ቁርባኔን ያመጡልኛል ብሎ ሲናገር፣ "ከኢትዮጵያ ወንዞች ማዶ" ያሉት ወይም "ኩሽ" ብሎ የጠራቸው እነማንን ነበር?

የመጀመሪያውን ጥያቄ ስመልስ የደመደምኩት፣ ከሶፎንያስ በፊት በዕብራውያን ላይ የደረሰ አስገዳጅ የሆነ የመበተን ድርጊት እንዳልነበረ ነው፡፡ ስለሆነም ጥቅሱ የሚያመለክተው በፈቃደኝነት መፍለስን ብቻ ይሆናል፡፡ የሁለተኛውን ጥያቄ በተመለከተ "ኩሽ" የተባለው ቃል በመጽሐፍ ቅዱስ አባባል ከግብጽ በስተደቡብ ያለውን የዓባይን ሸለቆ ኑብያንና ኢትዮጵያን ይጨምራል፡፡ ነገር ግን የሶፎንያስን ትንቢት በጥልቀት ስመለከተው ይህን ሰፊ ክልል በማጥበብ ወደተወሰነ ሥነ ምድራዊ አቀማመጥ የሚያመለክት ሐረግ አለበት፡፡ "ከኢትዮጵያ ወንዞች ማዶ" የሚለው ሐረግ ለዚህ ማረጋገጫ ሊሆን ይችላል፡፡ በጥቅሱ ውስጥ ከአንድ በላይ ወንዝ ስለተጠቀሰ፣ በዓባይ ሸለቆ ደቡብ ጫፍ እስከ ሜሮዌ ያለው ክልል ሊሆን አይችልም፡፡

ሆኖም ከሜሮዌ በስተምስራቅ የአትባራ ወንዝ የሚፈስ ሲሆን፣ ከዚያ ተከዜ አለ፣ ከተከዜ በስተደቡብ በኩል በአትባራ ትይዩ ደግሞ ወደሱዳን የሚፈሰው ዓባይ አለ፡፡ እነዚህ ሁሉ የኢትዮጵያ ወንዞች ናቸው፡፡ ከነሱም ባሻገር ጣና ሐይቅ አለ፡፡ ስለሆነም ነቢዩ "ከኢትዮጵያ ወንዞች ማዶ" ሲል በአእምሮዩ የነበረው ፈላሻዎች የሠፈሩበት ጥንታዊ ምድር ነው፡፡

ለዚህ ግምቴ ትክክለኛነት ማጠናከሪያ የሆነኝን መረጃ ያገኘሁት በኮምፒዩተሬ አማካይነት ነበር፡፡ "ከኢትዮጵያ/ ኩሽ ወንዞች ባሻገር" የሚለው ቃል በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በአንድ ሌላ ቦታ ብቻ ነው ተደግሞ ያገኘሁት፡፡ የኪንግ ጀምስ እትም ይህንኑ ጥቅስ ከትንቢተ ኢሳያስ፣ ምዕራፍ 18 እንደሚከተለው ይተረጉመዋል፡፡

በኢትዮጵያ ወንዞች ማዶ ላለች፣ ክንፍ ያላቸው መርከቦች ላሉባት፣ መልእክተኞችን በባሕር ላይ፣ የደንገል መርከቦችንም በውሃ ላይ ለምትልክ ምድር ወዮላት! እናንተ ፈጣኖች መልእክተኞች ሆይ ወደረጅምና ወደ ለስላሳ ሕዝብ፣ ከመጀመሪያው አስደንጋጭ ወደሆነ ሀገን ወደሚሰፍርና

ወደሚረገጥ፣ ወንዞችም ምድራቸውን ወደሚከፍሉት ሕዝብ ሂዱ።

ቀጥሎ ያቀረብኳቸው የዚሁ ጥቅስ ትርጉሞች በተጨማሪ የመልእክቱን ምንነትና ግልጽነት ያጠናክራሉ።

ከኩሽ ወንዞች ባሻገር ያለማቋረጥ የሚርገበገቡ ክንፎች አገር ወደሆንችውና አምባሳደሮችንም በባሕር ላይ የምትልክ፣ በደንገል ጀልባዎችም በወንዞች ላይ የሚቀዝፉ። ወደነሱ ሂዱ! ፈጣን መልዕክተኞች ረጃጅሞችና ነሐስ ገላ ወዳላቸው፣ ሁሌም ወደሚፈሩና ኃይለኛና ብልሆች ወደሆኑት ህዝቦች ምድራቸውም በወንዞች ወደተጠላለፈችው አገር ሂዱ።" (የኢየሩሳሌም መፅሐፍ ቅዱስ።)

መርከቦች ወደሚንሳፈፉበት አገር፣ በኩሽ ወንዞች ማዶ ወደምትገኘው፣ መልእክተኞችንም በዓባይ ወንዝ ላይ ከደንገል በተሰሩ ጀልባዎች የምትልክ አገር አለች። ወደዚያ ሂዱ! ፈጣን መልዕክተኞች ረጃጅሞችና ገላቸው ለስላሳ ወደሆኑት ለመቅረብ ወደሚፈሩት ሩቅ ወዳሉት ጠንካራና ኩሩ ወደሆኑት፣ መሬታቸውም በወንዞች ወደተቦረቦረች ሕዝቦች ሂዱ።" (የእንግሊዝኛው አዲሱ መጽሐፍ ቅዱስ።)

ይህን በምዕራፍ 18 ውስጥ የተጻፈውን የኢሳይያስ ትንቢት ስንመለከት ያለጥርጥር እርሱ ራሱ የጻፈው ለመሆኑ በርግጠኝነት መናገር እንችላለን። ከዚህ በፊት እንደገለጽኩት ይህ ነቢይ የኖረበት ዘመን በግልጽ ይታወቃል። በዮአታም፣ በአካዝ እና በሕዝቅያስ ዘመናት ኖሯል። የእነዚህም ነገስታት የግዛት ዕድሜ ከ740 - 687 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ይዘልቃል። እንዲያውም ኢሳይያስ እስከ ጣኦት አምላኪው ንጉሥ ምናሴ ዘመን ድረስም ኖሯል። በጥንታዊው የአይሁድ ታሪክ መሠረት ነቢዩ ኢሳይያስ በንጉሥ ምናሴ እጅ በመገደል ሠማዕት ሁኗል።

ይበልጥ የገረመኝ ግን የነቢዩ ኢሳይያስ "ከኩሽ ወንዞች ማዶ" በማለት ስለምስጢራዊቱ ምድር የተናገረው ነበር። በኪንግ ጀምስ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ እንደቀረበው ይህችን ምድር የረገጣት መስሉ ሊታየን ይችላል። ነገር ግን በቅርብ ዘመናት የተተረጎሙት ይህን መልእክት አያስተላልፉም። ሦስቱንም ጥቅሶች በጥልቀት ስናጤናቸው ከወንዞች "ማዶ" በመሆናቸው የሚስማሙና ምድሪቱም በወንዞች የተቦረቦረችና የተሸረሸረች መሆንም የሚያወሱ ናቸው።

በኔ አስተያየት ነቢዩ ኢሳይያስ ያለጥርጥር የተናገረው ስለኢትዮጵያ፣ ማለትም የፈላሻዎች መኖሪያ ስለነበረችው ምድር ነበር። የጣናን ሐይቅ አካባቢ ስንመለከት በርግጥም መሬቱ የተቦረቦረና በወንዞችም የተከፋፈለ ነው። ሌሎች ፍንጮችም አሉ።

1. የዚህች ምድር ሕዝቦች ረጃጅሞችና ለስለስ ያለ ወዘና የተላበሰ ጠይም መልክ ያለው ቆዳ አላቸው ይላል የኢየሩሳሌም መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም። ይህም አገላለፅ የዛሬዎቹን ኢትዮጵያውያን መልክ

የሚገልፅ ነው። "ጥቁረታቸውም" ከሌሎች አፍሪካውያን የተለየ ነው።

2. ምድሪቱ በሚያስገርም ሁኔታ "የሚርገበገቡ አክናፋት የሚያጠሉባት" በሚለውም አባባል መገለጿ ራሱ ግልፅ የሆነ መልዕክትን ያስተላልፋል። አገላለፁ በየአሥርት ዓመቱ ኢትዮጵያን የሚያጠቃትን የአንበጣ መንጋ ይገልፃል። የአንበጣ መንጋው የገበሬውን ማሳ አውድሞ ሲነሣ እንደዳመና ሰማዩን ይጋርድ እንደነበርና የሚያሰማውም ድምፅ አከርካሪ አጥንት ድረስ ዘልቆ በመግባት የሠራ አካላትን የሚወር ነው።
3. በመጨረሻም ነቢዩ ኢሳይያስ የተለየ ነገርን ጠቅሷል። ይኸውም "መልእክተኞቹን ከደንገል በተሰሩ ጀልባዎች የምትልክ" በማለት ተናግሯል። እስከዛሬ ድረስ ጣና ሐይቅ ላይ የሚኖሩ የአካባቢው ነዋሪዎች ከደንገል በተሠሩና "ታንኳ" ተብለው በሚጠሩ ጀልባዎች ነው በብዛት የሚገለገሉት።

ይህ ሁሉ ሲጠቃለል በእስራኤልና በአቢሲኒያ ደጋማ ነዋሪዎች መካከል ጥንታዊ ግንኙነት ሊኖር እንደሚችል ያመለክታል። የሙሴ ሚስት ኢትዮጵያዊት መሆን፣ የኢሳይያስ "ረጃጅምና ጠያይም ሕዝቦች" የሚለው ገለፃ፣ የሶፎንያስ የተበተኑት ልጆቼ "ኩሽ ወንዞች ማዶ" ቁርባኔን ወደኢየሩሳሌም ያመጡልኛል የሚለው አነጋገር ዕብራውያን ወደዚህች አገር ይመላለሱ እንደነበርና ምናልባት ከ5ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅ.ል.ክ በፊት በዚያ መስፈራቸውን ላለመቀበል እጅግ አዳጋች ያደርገዋል። በኤሌፋንታይን የነበሩ ተባውበት የቃል ኪዳኑን ታቦት ወደጣና ቂርቆስ በተጠቀሰው ዘመን አምጥተውት ከሆነ፣ የመጡት ቀደም ሲል የሃይማኖት አጋሮቻቸው ሠፍረው ወደተጠናከሩበት ምድር መሆን አለበት።

የፍልሰት ማዕበል?

በመጽሐፍ ቅዱስ ከተጠቀሰው ውጪ ይህ የተባለው ፍልሰት ለመካሄዱ ምን ማስረጃ ይኖራል? ማስረጃዎች አሉ። በኢትዮጵያ ውስጥ በ1989ና 1990 ያካሄድኩት ምርምር ያረጋገጠልኝ ነገር ቢኖር ከጥንት ጀምሮ የማያቋርጥ የዕብራውያን ፍልሰት መኖሩን ነው። ለምሳሌ፣ የቅማንቶች መንፈሳዊ መሪ ወንበር ሙሉነህ መርሻ እንደነገሩኝ፣ የነርሱ ሃይማኖት መስራች እንያር የተባለው ወደጣና አካባቢ የመጣው "ከከነዓን ምድር" ሲሆን፣ ሃይማኖታቸውን በጥንቃቄ ሳጠናው በውስጡ የአረማውያንና የዕብራውያን ቅይጥ ሥርዓቶችን አካቷል። ለምሳሌ፣ "የተቀደሰና" "የረከሰ" የምግብ ሥርዓት ከተቀደሰው የአድባር ዛፍ እምነት ጋር ተደባልቆ ይታያል። አብርሃም በቤርሳቤህ "የአድባር ዛፍ" ተክሎ በአምላኩ ስም ጠርቶታል። እስራኤላውያን ደግሞ በከነዓን ምድር በሰፈሩ ጊዜ ይህን ሥርዓት ተከትለው ነበር። በኋላ ግን ንጉሥ ኢዮስያስ በነገሠ ጊዜ ይህን ሥርዓት ሙሉ በሙሉ አጥፍቶታል።

ይህም ማለት የቅማንቶች ቅድማያቶች በጥንት ዘመን ከከነዓን የፈለሱ ሲሆኑ፣ የፈላሻዎች ቅድመአያቶች ደግሞ ትንሽ ዘግየት ብለው የመጡ ይመስላሉ። በሃይማኖታቸው ረገድ ፈላሾቹ ሙሉ በሙሉ እሪታውያን አይሁዶች ሲሆኑ፣ ከአረማውያን ሥርዓትና እምነት ጋር ፈጽሞ አልተቀላቀሉም።

ወንበር ሙሉነህ እንደነገሩኝ፣ የቅማንቶችና ፈላሻዎች ሃይማኖት መሥራቾች ወደዚህች "አገር አብረው ተጉዘው" እንደነበርና በመካከላቸው የጋብቻ ዝምድና ለመመስረት ቢወያዩም አለመስማማታቸውን ነግረውኛል። ይህ አፈታሪክ ቢሆንም የዘር ግንኙነት እንዳላቸው ግን አያጠራጥርም። ሁለቱም ታላቁ የአገው ነገድ ውስጥ የሚካተቱ ናቸው። የሚኖሩትም በምዕራባዊ ኢትዮጵያ ሲሆን፣ በአፍሪቃ ቀንድ ውስጥ በጥንታዊ ሕዝብነታቸው የሚታወቁ ናቸው። ስለሆነም የሁለቱም ሕዝቦች የአፍ መፍቻ ቋንቋ የአገው ቀበሌኛ ሲሆን፣ የሚመደቡትም "ከኩሽ" ቋንቋዎች ነው። የሴማውያን ቋንቋ የሚባለው የዕብራውያንና የአረቦች ቋንቋ (ለምሳሌ፣ አማርኛና ትግርኛ) በሁለተኛ ቋንቋነት ካልሆነ በስተቀር በፈላሾችም ሆነ በቅማንቶች አይነገሩም።

ይህ የተለየ ሁኔታ ለምን ሊከሰት ቻለ? የሚለውን ጥያቄ ለመመለስ የሚያስችለኝን የአስተሳሰብ ተዋረድ ግልጽ ለማድረግ የሚከተለውን በማስታወሻዬ ውስጥ አስፈርኩኝ።

የመጀመሪያው አነስተኛ የዕብራውያን ፍልሰት ከእስራኤል ወደ ኢትዮጵያ የተጀመረው ጥንት ነው። በኔ ግምት በአስረኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅ.ል.ክ (ምናልባትም ቀደም ሲል) ተጀምሮ እስከ ልምስተኛው ምዕተ ዓመት ቅ.ል.ክ ድረስ ቀጥሏል። እስራኤላውያኑ ጣና ሐይቅ አካባቢ እንደደረሱም ጥንታዊ ነዋሪዎች ከነበሩት አገዎች ጋር በጋብቻ በመተሳሰራቸው ማንነታቸውን ሳያጡ አልቀሩም። ይሁንና እነሱም በበኩላቸው የአይሁድ እምነትና ባሕልን ማስተላለፋቸው አልቀረም። ሁኔታዎች በዚህ መልኩ በመቀጠላቸውም በሁለተኛውና በአንደኛው መቶ ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ዕብራውያን የተባሉ ነዋሪዎች በኢትዮጵያ መኖራቸው አክትሞ በምትካቸው "ጥቁር ዕብራዊ" ወይም "ጥቁር አይሁድ" የሆነ ሕዝብ የሚኖርባት አገር ወደመሆን ተቃረበች። የዕብራውያን ቋንቋም ተረሳ። የነሱም ወራሾች "ጥቁር ዕብራዊ" ወይም "ጥቁር አይሁድ" ቅማንቶችና ፈላሻዎች ናቸው። የኢትዮጵያ ጥቁር አይሁዶች የእናት ቋንቋ የአገው ቋንቋ ቀበሊኛ ሲሆን፣ ከኩሽ ቋንቋም የሚመደብ ነው።

"ሴማውያኑ" ሕዝቦች የሚባሉትና ለምሣሌ፣ የፖለቲካው የበላይነት ያላቸው አማሮችስ? ስለሰው ዘር አመጣጥ የሚያጠኑ ምሁራን እንደጻፉት ያለጥርጥር የሳባውያን (ወደደጋው ያዘለቁ የደቡብ አረቢያ ሠፋሪዎች) ልጆች ናቸው። እነዚህ ሳባውያን ገዢዎች ወደኢትዮጵያ በገቡበት

ወቅት የአይሁድ እምነትና ባህል በአገዎች ዘንድ ዘልቆ የገባ ስለነበር በስተኋላ የክርስትናን እምነት የተቀበሉት ሳባውያውንን ጭምር የአይሁድ እምነትና ባሕል ቀስ በቀስ ለውጧቸው እንደነበረ ተረጋግጧል። የዛሬዪቱ ኢትዮጵያ የክርስትና እምነት ልዩ ሆኖ የሚታየውም በውስጡ የብሉይ ኪዳን ባሕርያት ስለተካተቱበት ነው።

"ከመነሻው እውስቶ አይሁዶች በኢትዮጵያ ውስጥ ነበሩ" በማለት ፖርቱጋላዊው ጀስዊት ባልታዛር ቴሌዝ በ17ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ጽፏል። ይህ በኔ ግምት ለእውነታው የቀረበ ሲሆን፣ ዘመናዊ ምሁራን ግን አይሁድነት በኢትዮጵያ ከገባ አጭር ጊዜ ነው በማለት በገሃድ በሚገኙት መረጃዎች ላይ ፊታቸውን ያዞራሉ።

የ "ቢ - አር" ምስጢር

ከዚህ በፊት በተገቢው መንገድ ተብራርተው ያልተገለጹ ጉዳዮችን ማሳየት ያስቻለኝ መረጃ በጄ ቢኖርም አሁን ማስታወሻዬ ላይ ያሰፈርኩት ንድፈ ሃሣብ ደካማ ጎን እንዳለው ተገንዝቤያለሁ። በሌሎች ላይ የፈረድኩት በኔ ሊመጣ ይሆን? ይሁንና ፈላሻዎች እጅግ ጥንታዊው የሆነን የአይሁድ እምነት መከተላቸው ሀቅ ነው። የቅማንቶች እምነት በውስጡ ጥንታዊውን የዕብራውያን ሥርዓት ማደባለቁም ሀቅ ነው። የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን ክርስቲያናዊ እምነት በውስጡ ያለጥርጥር ከአይሁድ እምነት ጋር የተያየዘ ሥርዓት ያለው መሆኑ ሀቅ ነው። ሆኖም ከላይ የተጠቀሱት እውነታዎች እንደተጠበቁ ሆነው ዕብራውያን ከ5ኛው ምዕተዓመት ቅ.ል.ክ በፊት ወደኢትዮጵያ ለመፍለሳቸውና የቃል ኪዳኑም ታቦት ከኤሌፋንታይን ወደ ጣና ቂርቆስ ለመምጣቱ ምን ተጨባጭ ማረጋገጫ ሊኖር ይችላል? ንድፈ ሃሳቤ ትክክል ከሆነ፣ ማለትም ዕብራውያኑ በጣና ቂርቆስ አካባቢ ቀደም ብለው ሠፍረው ከሆነ የቃል ኪዳኑ ታቦት ወደ ኢትዮጵያ እንጂ ወደ ሌላ አገር ያለመወሰዱ ምክንያት ምስጢር ሊሆን አይችልም። ነገር ግን ለዚህ አባባል ትክክለኛነት ምን ድጋፍ አለኝ?

ንድፈ ሐሳቤን ለማጠናከር የሰበሰብኳቸው ማስረጃዎች ሁለት የተለያዩ ቅርፆች ነበሯቸው።

1. ስለፈላሻዎችና ቅማንቶች ማህበራዊና የዘር ግንድ አመጣጥ የተሰበሰበው ፍንጭ ስለሃይማኖታቸውና ስለባሕላቸው እንዲሁም በመካከላቸው ስላለው ግንኙነት ሳይንሳዊ መረጃ ማቅረቡ ሲሆን፤

2. በብሉይ ኪዳን ውስጥ በ5ኛው ምዕተ ዓመት ቅድመ ልደተክርስቶስ አጋማሽ ላይ አንድ ዓይነት ተከታታይነት ያለው የዕብራውያን ፍልሰት ወደኢትዮጵያ መደረጉን የሚጠቁሙ የተበታተኑ መረጃዎች አሉ። ሆኖም አሁን የሚያስፈልገኝ ዕብራውያን ከ5ኛው ምዕተ ዓመት

ቅ.ል.ክ በኢትዮጵያ መስፈራቸውን የሚያረጋግጥ አርኪዎሎጂያዊ ወይም የፅሁፍ መረጃ ነው፡፡

ይህ ፍልሰት በርግጥ እውነት ከሆነ ከመጽሐፍ ቅዱስ እንዲሁም ከራሳቸው ከፈላሻዎችና ቅግንቶች ሌላ መረጃ ሊኖር ይገባል፡፡ እስካሁን ያሰባሰብኳቸው መረጃዎች ግን በሳጠቃላዩ ሁኔታ የሚጠቁሙ ጠንካራ አስተያየቶች ናቸው፡፡

ሥር ከሰደደው የምሁራን አመለካከት ተፃራሪ የሆነውን የንድፈ ሃሣቤን እውነተኛነት ለማረጋገጥ በአካዳሚው ዓለም ውስጥ ምናልባት የረሳሁት ጠቃሚ ሊሆን የሚችል መረጃ ካለ የሚጠቁሙኝን የግንኙነት መስመሮች ሁሉ ተጠቀምኩ፡፡

ብዙም ሳልቆይ አንድ ጽሑፍ በፖስታ ቤት በኩል ደረሰኝ፡፡ የተላከልኝ ከአንድ የታወቀ የእንግሊዝ ዩኒቨርሲቲ ፕሮፌሰር ሲሆን፣ ሰውየውም የግብጽ ታሪክ ተመራማሪ ታዋቂ ምሁር ናቸው፡፡ ጽሑፉ ጃኩሊን ፒረን በተባለች ፈረንሳዊት በ1989 የታተመና በስትራስቡርግ ዩኒቨርሲቲ የታተመ ነበር፡፡ በተላከልኝ ፖስታ ውስጥ የነበረው አባሪ ደብዳቤ እንዲህ ይላል፡፡

"ብቅርቡ በስትራስቡርግ ውስጥ በጃኩሊን ፒረን የቀረበን ጽሑፍ ፎቶኮፒ ልከልሃለሁ፡፡ በእውነቱ ከሆነ እርሷን የምገምታት ከታዋቂዎቹ ምሁራን ጋር ነው፡፡ ያለጥርጥር ችሎታ ያላት ሴት ናት፡፡ ጥንታዊ አረባዊ መረጃዎችን በሚገባ ታውቃለች፡፡ ነገር ግን ብዙዎቻችን የጥንታዊ አረባውያን የጽሑፍ ምንጭና የጊዜ ተዋረድን በተመለከተ ከምናስበው የተለየ አመለካከት አላት፡፡ ጽሑፉ የሚያስደስት ቢሆንም ከታሪክ ይልቅ ልብወለዳዊ ነው ብዬ እሰጋለሁ፡፡ (ቢሆንም በቅርቡ በተደረገው ሰሚናር ላይ አረባዊ ጥናቶቿን ከፉኛ ተችቷታል፡፡ ምንም እንኳ እንደተቀረነው ሁሉ ሕፀፅ የሚኖረው ቢሆንም፣ ልዩ ችሎታና ጨነኛ አእምሮ እንዳለው አልጠራጠርም፡፡)

የተላከልኝን ጽሑፍ ወደ እንግሊዝኛ እስከምተረጉምኩበት ጊዜ ድረስ ፕሮፌሰሩ የሰጡት አስተያየት ለምን እንደዚያ እንደሆነ ሊገባኝ አልቻለም ነበር፡፡ ትርጉሙን ማንበብ ስጀምር ግን የጃኩሊንን ጽሑፍ ምሁራኑ ለምን በጥላቻ ዓይን እንደተመለከቱት ገባኝ፡፡ የዚህን የተወሳሰበ ንድፈ ሃሣብ ጭማቂ ባጭሩ ለመግለጽ ያህል የምሁሯ የመከራከሪያ ነጥብ ያተኮረው በኢትዮጵያና በደቡብ አረቢያ መካከል ያለውን ታሪካዊ ግንኙነት በተመለከተ ምሁራኑ ካላቸው በተፃራሪ የሳባውያኑ ተጽእኖ ከየመን ወደኢትዮጵያ የመጣ ሳይሆን፣ በተቃራኒው ከኢትዮጵያ ወደየመን የሄደ ነው የሚል ነው፡፡

> ሳባውያኑ መጀመሪያ ወደኢትዮጵያ ሲገቡ ወደትግራይ የመጡ ሲሆን፣ ወደየመን የተሻገሩትም በቀይ ባሕር በኩል ነው፡፡ ይህ ድምዳሜ ከዚህ በፊት የተሰጡት ሁሉ ተፃራሪና ብቸኛ በመሆን...ያሉትን መረጃዎች በትክክል አገናዝቦ ሊያብራራ የሚሞክር ነው፡፡

ጃኩሊን ፒረን በመቀጠልም የሳባውያኑ የመጀመሪያ አገር ሰሜን አረቢያ እንደነበረ በማሳሰብ ብዙዎቹ (በደረቀው ሐመማት ወንዝና

የዓባይን ወንዝ አቅጣጫ በመከተል) በሁለት ተከፍለው አንደኛው፣ በ690 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ፣ ሁለተኛው ደግሞ በ590 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ወደኢትዮጵያ እንደፈለሱ ትገልፃለች፡፡ ለምን ፈለሱ? የመጀመሪያዎቹ ለአሦሩ ንጉሥ ሰናክሬም ግብር ላለመገበር፣ ሁለተኛዎቹ ደግሞ ለናቡከደነፆር ግብር ላለመገበር ሲሉ ነበር አገራቸውን ለቀው የተሰደዱት፡፡

በርግጥ ሰናክሬምም ሆነ ናቡከደነፆር የኢየሩሳሌም የውጊያቸውን አድማስ በማስፋት በሰሜን ምዕራብ አረቢያ ላይ ጥቃት መሠንዘራቸውንና በዚህም የተነሣ ሳባውያን መሰደዳቸውን አውቃለሁ፡፡ ሆኖም ፒረን ሳባውያኑ በዓባይ በኩል ወደኢትዮጵያ ከገቡ በኋላ ወደየመን ለመግባት በቀይ ባሕር በኩል ተሻገሩ ያለችውን ለመቃወምም ሆነ ለማውገዝ በምችልበት ደረጃ ላይ አልነበርኩም፡፡ ሃሳቡ ማራኪ ቢሆንም፣ ለጥናቴ ግን ጠቀሜታ አልነበረውም፡፡ ትኩረቴን እጅግ የሳበው በኢትዮጵያ ውስጥ የተገኘውና በ6ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅ.ል.ክ የተጻፈው የሳባውያን ጽሑፍ ላይ የተሰጠው ትንታኔ ነበር፡፡ ጽሑፉ የተተረጎመው በዘር ግንድ አመጣጥ ተመራማሪው አር ሽናይደር ሲሆን፣ የታተመውም "የኢትዮጵያ ፅሁፎች" በተባለ እምብዛም ባልተሰራጨ ጥናታዊ ጽሑፍ ነው፡፡ በዚህ ጽሑፍ የተጠቀሰው የተዋጊና የተከበረ የሳባውያን ንጉሥ ጉዳይ ነበር፡፡ ይህ ንጉሥ በምእራብና በሰሜን ኢትዮጵያ ባቋቋመው ግዛት ውስጥ ይኖሩ በነበሩት በዳማት፣ በሳባ፣ በብር፣ በነሙችና በጥቁር ሕዝቦች ላይ ገዥ እንደነበር በኩራት ተናግሯል፡፡ ለመሆኑ እነዚህ ብር (BR) የተባሉት እነማናቸው? በማለት ፒረን ትጠይቃለች፡፡

አር ሽናይደር ይህን ለማብራራት አልደፈሩም፡፡ ነገር ግን ቃሉ በአሦራውያን ጽሑፍ ውስጥ አቢሩስ (ABIRUS) ተብሎ ተፅፎ ተገኝቷል፡፡ ይህም ምናልባት ለዕብራውያን የተሰጠ ስያሜ ሳይሆን አይቀርም፡፡ ዕብራውያን እንደሁለተኛዎቹ ሳባውያን ሁሉ ናቡከደነፆር ኢየሩሳሌምን በወረረ ጊዜና ብዙዎች በምርኮ ወደባቢሎን በተወሰዱ ጊዜ (በ598 ምዕተ ዓመት ቅ.ል.ክ) የፈለሱ ሊሆኑ ይችላሉ፡፡ ከ599-598 ቅ.ል.ክ ባለው ጊዜ ናቡከደነፆር ጥቃቱን አረቦች ላይ ነበር ያነጣጠረው፡፡ ከዚህም የተነሣ በሳባውያን ስደት ወቅት፣ ማለትም በሁለተኛው ፍልሰት ወደኢትዮጵያ የደረሱ ዕብራውያን ብር ተብለው ተጠቅሰዋል፡፡ ይህም የሚያመለክተው የፈላሻዎችን ቀዳሚዎች ቢሆኑ አይሁዶች መሆን ሲሆን፣ እነሱም በ6ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅ.ል.ክ ወደ ኢትዮጵያ የገቡት "የዕብራውያን" ልጆች ናቸው፡፡

ፒረን ትኩረት ያልሰጠችው ነገር ቢኖር በዘመኑ ብር ተብሎ ያለአናባቢ የሚጻፈው ቃል ዕብራዊ ወይም በአሦሩ አቢሩስ በመባል የሚጠሩት እነዚህ ሕዝቦች፣ ሳባውያን ወደኢትዮጵያ ከመግባታቸው በፊት ዘልቀው ሊገቡ መቻላቸውን ያለማጤኗ ነው፡፡ ፒረን ያገኘችው ፅሁፍ የ6ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅ.ል.ክ በመሆኑ ብቻ ዕብራውያን ወደኢትዮጵያ የገቡት በዚሁ ዘመን ነው በማለት ደምድማለች፡፡ ራሴ ባደረግሁት ምርምር ግን ብር ተብለው የተጠሩት ሕዝቦች ይገዟቸው ከነበሩት ሳባውያን በፊት በአገሪቱ ውስጥ ይኖሩ እንደነበርና ሳባውያኑም

በሥልጣን ላይ በነበሩበት ጊዜ እንኳን በየጊዜው የዕብራውያንን በዓባይ ሸለቆ በኩል ወደኢትዮጵያ መግባት ለማረጋገጥ እንደቻልኩ አምናለሁ፡፡

ጃኩሊን ፒረን ያበረከተችልኝ የአርኪዎሎጂ የጽሑፍ መረጃ ያለጥርጥር ያረጋገጠልኝ በ6ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ቅ.ል.ክ ብር ተብለው የሚጠሩ ሕዝቦች ኢትዮጵያ ውስጥ መኖራቸውን ነው፡፡ ምሁራን እስከ ዓለም ፍፃሜ ድረስ ስለብርዎች (BRs') ማንነት ሊከራከሩ ይችላሉ፡፡ እኔን ግን የሚያጠራጥረኝ ነገር አልነበረም፡፡

- እነርሱ ዕብራውያን ሲሆኑ፣ ኢትዮጵያ በገቡበት በዚያን ጊዜም ማንነታቸውን በመጠበቅ በአገሬው ነዋሪ አገዎች መካከል ይኖሩ የነበሩ ናቸው፡፡
- ያመልኩት የነበረው አምላክም ያሕዌ ይባላል፡፡
- የቃል ኪዳኑ ታቦት ከኤለፋንታይን ወደኢትዮጵያ በአምስተኛው ምዕተ ዓመት ቅ.ል.ክ በመጣ ጊዜ ያረፈውም ተገቢ በሆነ ቦታና በውዴታ በተቀበሉት ነዋሪዎች መካከል ነው፡፡

ባይሳካም ወደ ቤተ መቅደሱ

ከንግዲህ የሚቀረኝ ጥቂት ስራ ነው፡፡ በዚህ ረጅምና እልህ አስጨራሽ የታሪክ ምርምሬ ወቅት፣ ኢትዮጵያ አለኝ የምትለው የቃል ኪዳኑ ታቦት ምናልባት በሐቅ ላይ የተመሠረተ ለመሆኑ ለራሴ ለማረጋገጥ መሞከር ነው፡፡

በዚህ ረገድ አሁን እርካታን አግኝቻለሁ፡፡ ምናልባት ምሁራን እነኚህን ግኝቶቼንና መደምደሚያዎቼን ላይቀበሏቸው ይችሉ ይሆናል፡፡ ዳሩ ግን በ1989 እና በ1990 እንኳን "የባለሙያዎችን" እና "የሊቃውንቱን" ቡራኬ አልፈለግኩም ነበር፡፡ የኔ ግብ መረጃዎችንና የክርክሮች መርማሪና ፈራጅ ራሴው በመሆን እውነታውን ማስቀመጥ ነው፡፡

ለዚህም ወሳኙ ጉዳይ የቃል ኪዳኑ ታቦት ይኖርባታል ወደተባለችው ወደአክሱም ከተማ መጓዝ ነው፡፡ ሊደርስብኝ የሚችለውን አደጋ እንዲሁም የተሰማኝን መንፈሳዊ ጭንቀት በመቋቋም ወደዚያ ለመሄድ መወሰን ነበረብኝ፡፡ ሕወሐት ከመንግሥቱ ኃ/ማርያም መንግስት ጋር የነበረኝን ግንኙነት ስለሚያውቅ ቢጠላኝም ያለምክንያት አልነበረም፡፡ ስለዚህ የሚከተለውን አደጋ ለመቀበል ዝግጁ አልነበርኩም፡፡ ይህን የመሰለ የሞኝነት፣ አለያም የጀብደኝነት ርምጃ ከመውሰዴ በፊት ለማረጋገጥ የፈለግኩትን ጉዳይ መኖር በማመን መንቀሳቀስ አለብኝ፡፡

በርግጥ የቃል ኪዳኑ ታቦት በተቀደሰችዋ የኢትዮጵያ ከተማ አክሱም ውስጥ የመኖሩ ዕድል ከፍተኛ መሆኑን አምናለሁ፡፡ ስለዚህም የፈለገው ችግር ቢገጥመኝም ወደዚያ ሀገር ከመሄድ ራሴን ላለመግታት ወሰንኩ ... እናም ዕጣ ፈንታዬ የመራኝን ለመቀበል ለጥምቀት ወደኢትዮጵያ ማቅናቴ አልቀረም፡፡

ምዕራፍ አሥራ ሰባት

ከዲያብሎሶች ጋር መቋደስ

ከእስራኤልና ከግብጽ ጉብኝቴ በኋላ ጥቅምት፣ 1990 ወደ እንግሊዝ አገር ተመለስኩ፡፡ ቀጥሎ የነበረኝ ዕቅድ ጥር፣ 1991 በአክሱም የጥምቀት በዓል አከባበር ላይ ተገኝቼ የቃል ኪዳኑ ታቦት ሲወጣ ለመመልከት ነበር፡፡

በኢየሩሳሌም ቆይታዬ ወቅት ቃለ መጠይቅ ያደረግኩላቸው የፈላሻው ቄስ ሩፋኤል አዳነ እንደተናገሩት የኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ክርስቲያኖች የቃል ኪዳኑን ታቦት ከቤተ መቅደሱ በፍጹም አያወጡትም፡፡ በምትኩ አምሳያውን ብቻ በበዓላት ጊዜ እንደሚያወጡ የነገሩኝን በማስታወስ አእምሮዬ ተጨነቀ፡፡ ሆኖም ፍራቻዬን ተቋቁሜ ሄጄ ማየት ከመሞከር በስተቀር ሌላ አማራጭ አልነበረኝም፡፡

በወቅቱ በሚካሄደው የርስበርስ ጦርነት ወደአክሱም ለመሄድ መሞከር በሕወሐት እጅ መውደቅ ማለት ቢሆንም ባለፉት ዓመታት በደርዘን የሚቆጠሩ የውጪ ዜጎች በዚሁ ድርጅት አማካይነት ወደ ተቆጣጠሩት አካባቢ ተወስደው አንዳችም አደጋ እንዳልደረሰባቸው አውቃለሁ፡፡ እንዲያም ሆኖ መፍራቴ አልቀረም፡፡ ለምን?

ምክንያቱም ከ1983-1989 ከኢትዮጵያ መንግሥት ጋር የጠበቀ ግንኙነት ስለነበረኝ ነው፡፡ በ1982 የጋዜጠኛነት ሙያዬን ትቼ በግሌ የሕትመት ኩባንያ በማቋቋም መጻሕፍትንና ሌሎች የሕትመት ውጤቶችን በማተም ሥራ ላይ ተሰማርቼ ነበር፡፡ ከደንበኞቼም መካከል በርካታ የአፍሪካ መንግሥታት ይገኙባቸዋል፡፡ ከመጀመሪያዎቹ ሥራዎቼ መካከል ከኢትዮጵያ ቱሪዝም ኮሚሽን ጋር ባደረግኩት ውል መሠረትም ነበር በ1983 ወደአክሱም የመጓዝ ዕድል ያገኘሁት፡፡

ስለኢትዮጵያ ሕዝቦች ባሕል፥ ወግና ታሪክ የሚያስተዋውቁት መጻሕፍቱ በመንግሥት ባለስልጣናት ዘንድ ተወዳጅነትን በማትረፋቸው ተጨማሪ ሌሎች ሥራዎችን እንድሠራ ፈቃድ ተሰጠኝ፡፡ ይህም ከዋነኞቹ የመንግሥት ባለሥልጣናት፣ ለምሳሌ እንደሽመልስ ማዘንጊያ፣ ብርሃኑ ባየህና ካሣ ከበደ ጋር ለመተዋወቅ አስቻለኝ፡፡ በመጨረሻም "ቀዩ ንጉሠ ነገሥት" ተብሎ ከሚጠራውና በአፍሪካ ተወዳዳሪ ከሌለው ወታደራዊ አምባገነን መሪ ከፕሬዚዳንት መንግሥቱ ኃይለማርያም ጋር ለመተዋወቅ በቃሁ፡፡

ከሰዎች ጋር አብሮ መሥራት ሲጀመር ቀስ በቀስ ነገሮችን እንደነርሱ መመልከት ይጀመራል፡፡ በ1980ዎቹ ላይ የኢትዮጵያ መንግሥት ጠንካራ ደጋፊ ነበርኩ፡፡ ምንም እንኳ መንግስት በአገር ውስጥ ያደርሰው በነበረው ጭቆና ባልስማማም የሚወስዳቸው አንዳንድ ርምጃዎች ግን ትክክል ናቸው ብዬ አምን ነበር፡፡ ከነዚህ መካከል በ1984 - 85 መንግስት ያወጀውን የሰፈራ መርሃ ግብር፣ በተለይም ደግሞ በረሃብ የተጠቃውን የትግራይ ሕዝብ በደቡብና ምዕራብ ኢትዮጵያ ለማስፈር የወሰደውን ርምጃ እደግፍ ነበር፡፡ በሌላ በኩል

የሰሜኑ የአገሪቱ ክፍል ወደ ጠፍ ምድርነት በመለወጡ ከፍተኛ የተፈጥሮ ጉዳት በመድረሱ መንግሥት ሕዝቡን ወደሌላ ሥፍራ ከማዛወር በቀር ምንም አማራጭ እንዳልነበረው እምን ነበር፡፡ ሆኖም ሕወሐት የሰፈራው ዓላማ የግንባሩን ሕዝባዊ ድጋፍ ለማሳጣት የተደረገ ሴራ ነው በማለት በጥብቅ ይቃወመው ነበር፡፡

እንግዲህ ከመንግሥት ጋር በነበረኝ ግንኙነት የተነሣ በተለያዩ ጊዜያት በይፋ ከሕወሐት ዓላማ በተቃራኒው ሠርቻለሁ፡፡ እንዲያውም ከኢትዮጵያ መንግሥት ጋር የወገንኩበትም ጊዜ ነበር፡፡ ይኸውም ከፕሬዚዳንት መንግሥቱ ጋር በርካታ ግንኙነቶችን ካደረኩ በኋላ በቢቢሲ ዓለም ዓቀፍ የዜና ማሠራጫ አገልግሎት አማካይነት የተሻለ ሰብእና በማላበስ የብዙ ሰዎችን ስሜት ለመቀየር ሞክሬአለሁ፡፡ ይህንንም ያደረግኩት ከፕሬዚዳንቱ ጋር በነበረኝ ግንኙነት የተነሣ ነው፡፡ በዚህ ምክንያት በሕወሐትና የርሱ ተቃዋሚ በሆኑ በሌሎች ወገኖች ዘንድ ተወዳጅ አልነበርኩም፡፡

በመጨረሻም ከ1988 እስከ 1989 መጀመሪያ ከአዲስ አበባው መንግሥት ጋር የነበረኝ ግንኙነት አዲስ መልክ ያዘ፡፡ ወደጎረቤት አገር ሶማሊያ በመመላለስ በወቅቱ ወዳጄ ለነበሩት ለሶማሊያው ወታደራዊ አምባገነን መሪ ፕሬዚዳንት ዚያድ ባሬ ከመንግስቱ ኃይለማርያም የተላከ መልእክት አመላልስ ጀመር፡፡ የዚህ ዲፕሎማሲያዊ ተልዕኮ ዓላማ ሁለቱም ወገኖች ለእውነተኛ ሰላም ያላቸውን ልባዊ ፍላጐት በመግለጽ ከስምምነት ላይ ማድረስ ነበር፡፡

በወቅቱ አከናውነው የነበረውን ተግባር ተገቢ ነው ብዬ ባምንም መንግስቱ ኃይለማርያምንና ዚያድ ባሬን ለመሰሉ አደገኛ ሰዎች "የታማኝ ደላላ" ሥራን በመሥራቴ ግን ወደፊት ምን ያህል ስብዕናዬን ሊያቆሽሽ እንደሚችል አልተረዳሁትም፡፡ "ከዲያብሎሶች ጋር መቋደስ የፈለገ ረዥም ማንኪያ ይያዝ" የሚል የቆየ የእንግሊዞች ተረት አለ፡፡ የሚያሳዝነው ግን ከ1988 እስከ 1989 ድረስ ላደረግኩት የአማተር ዲፕሎማሲያዊ ሥራ ከሁለት ዲያብሎሶች ጋር ስቋደስ ረዥሙን ማንኪያ መጠቀም መዘንጋቴ ነበር፡፡

ይህ ድርጊቴ ያተረፈልኝ ነገር ቢኖር ሕይወቴን ጥላሸት መቀባቱ ነበር፡፡ በርግጥ በሠራሁት ሥራም ተፀፅቻለሁ፡፡ ጊዜ ወደኋላ አይመለስም እንጂ ዕድሉ ቢኖረኝ በግብዝነትና በግላዊ ምኞት በመታለል ይህን ወደመሰለው ቁርኝት ከመሳብ ራሴን እጠብቅ ነበር፡፡

የኢትዮጵያና የሶማሊያን የጋራ የሰላም ስምምነት በተመለከተ የነበረኝ ሚና ሁለቱ መንግስታት አንዱ በሌላው ላይ ያደራጇቸውን የአማጽያን ቡድን በገንዘብም ሆነ በጦር መሣሪያ ከመርዳት እንዲቆጠቡ ማድረግ ሲሆን፣ ይህ ደግሞ የሕወሐትን ጥቅም ይፃረራል፡፡ ምክንያቱም ድርጅቱ በሶማሊያ ዋና ከተማ ሞቃዲሾ ውስጥ ለረጅም ዓመታት የተጠናከረ ድቃፍ ሰብሳቢን ቢሮ ከፍቶ ነበርና፡፡ ይህ ድርጊቴም ያለጥርጥር የሕወሐት ዓላማ ጠላት ሲያደርገኝ፣ የርኩስ መንፈስ ውላጅ ነው የሚባለው የመንግሥቱ ኃይለማርያም ደግሞ ወዳጅ አድርጎ አቀራርቦኛል፡፡

ይህን ሁሉ ጉድ ይዤ ነበር በ1990 ለንደን ወደሚገኘው የሕወሐት ቢሮ የሄድኩት፡፡ ቢሮው የሚሰጠኝ መልስ አሉታዊ እንደሚሆን ባልጠራጠርም ሌላው አማራጭ ደግሞ ሽምቅ ተዋጊዎቹ ጥያቄዬን በመቀበል ወደአክሱም እንድጓዝ ይፈቅዱልኝ ይሆናል የሚል ነበር፡፡ ሆኖም ተዋጊዎቹ ጥያቄዬን በአዎንታ ተቀብለው ከሱዳን ግዛት ወደ ትግራይ ክልል ካስገቡኝ በኋላ ለሞት የሚያበቃ "የአደጋ ትዕይንት" አዘጋጅተው ቢያጠናቅቁኝ የሚል ስጋት በውስጤ አድሮ ነበር፡፡

ሽፋን ፍለጋ ወይስ ምርምር?

ከሕወሐት ጽህፈት ቤት ለጥያቄዬ የተሰጠኝ መልስ ቀዝቃዛ ነበር፡፡ በርግጥ ማንነቴን አሳምረው ያውቃሉ፡፡ ወደአክሱም ለመጓዝ ያቀረብኩት ጥያቄ ቢያስገርማቸውም ላቀረብኩት ጥያቄ አሉታዊ መልስ አልሰጡኝም፡፡

ከሕወሐት ፈቃድ ባገኝም ለጉዞዬ መሰናክል የሚሆኑ ሌሎች ችግሮች ከፊቴ ተጋረጡ፡፡ በመጀመሪያ ወደክርቱም ለመብረር ከሱዳን መንግሥት የመግቢያ ፈቃድ ማግኘት ነበረብኝ፡፡ ቀጥሎም በሱዳን ግዛት አቋርጦ ወደ ኢትዮጵያ ጠረፍ ለመድረስ ሌላ ፈቃድ ያስፈልገኛል፡፡

ወቅቱ የፋርስ ባሕረሰላጤ የግጭት መከሰቻው አቅራቢያ ላይ ስለነበርና ሱዳንም ለኢራቅ ሙሉ ድጋፏን የሰጠችበት ጊዜ በመሆኑ በ1990 መጨረሻዎቹ ገደማ ላይ እንግሊዝም ለአሜሪካን ስለቆመች ለእንግሊዝ ዜጎች ቪዛ ወይም የጉዞ ፈቃድ ማግኘት አይቻልም ነበር፡፡

ሆኖም ሕወሐቶች ይህን ማዕቀብ የሚያልፉበት ዘዴ እንደነበራቸው አውቃለሁ፡፡ ይህ ውለታ ግን የሚደረገው ወዳጆቻቸው ÷ አሊያም የዓላማቸው ደጋፊ ለነበሩ የውጪ ዜጎች ብቻ ነበር፡፡ እኔ ደግሞ ወዳጃቸው አይደለሁም፤ ወይም ደግሞ ለጥቅማቸው የሚውል ፈጣን ርዳታ ሳደርግላቸው አልችልም፡፡ ስለዚህ ከሱዳን ባለሥልጣናት ጋር የራሴን የግንኙነት መስመር በመፍጠር ሁኔታዎችን ማመቻቸት ነበረብኝ፡፡ ጥረቴ ተሳክቶ የሱዳን ጠረፍ ከተማ ከሰላ ድረስ ብደርስ ሕወሐት ተቀብሎኝ ወደአክሱም እንድሄድ ሊያደርግ ተስማምቷል፡፡

በለንደን የሱዳን ኤምባሲ ያነጋገርኳቸው ዶክተር አብደልዋሐብ አል አፈንዲ በትህትና በወቅቱ ባለው የፖለቲካ ሁኔታ ምክንያት ወደ ሱዳን ለመሄድ ያቀረብኩት ጥያቄ ተቀባይነት እንደማያገኝ ገለፁልኝ፡፡ ምናልባት ወደካርቱም ለመግባት የቪዛ ፈቃድ ባገኝም እንኳን ወደ ከሰላ ለመሄድ ፈቃድ እንደማይሰጠኝ ስለተነገረኝ ብስጭቴ ተባባሰ፡፡

"የሕወሐትን ድጋፍ ለማግኘት ብችልስ?"

"እሺ ብለውሃል?"

"ኧ ... አሁን እንኳን አይመስለኝም፡፡ ሌሎች ቅድሚያ የሚሰጧቸው ጉዳዮች አሉ፡፡"

"ይኸውልህ! ጊዜህን በከንቱ ነው የምታባክነው፡፡"

"ማመልከቻዬን ወደካርቱም በማስተላለፍ ይተባበሩኛል?" ፊቱግታ በቀዋባበት ሁኔታ ሁለት እጆቻቸውን ወደላይ በመዘርጋት! "ደስ ይለኛል፡፡ ነገር ግን ጥሩ መልስ ይመጣል ብለህ አትጠብቅ" አሉ፡፡ ሕዳር ወር ከካርቱም የመጣ ምላሽ አልነበረም፡፡

በመጨረሻም የድርጅቱ ተወካይ ከሆነው ከተወልደ ገብሩ ጋር በግንባር ተገናኘሁ፡፡ በተገናኘንበት ወቅት ተወልደ በዘዴ ስለዓላማዬ ይጠይቀኝ ነበር፡፡ ማወቅ የፈለገው ከወታደራዊው መንግሥት ጋር የተያያዘ ተልዕኮ እንዳለኝ ወይም እንደሌለኝ ነበር፡፡

የጉዞዬ ዓላማ ድብቅ ቢመስልም ፍላጐቴ ግን የቃል ኪዳኑን ታቦት ማደሪያ ለማወቅ ብቻ መሆኑን አረጋገጥኩለት፡፡ በውይይታችን በስተመጨረሻ ተወልደ ጉዳዬን ካርቱም ለሚገኘው የግንባሩ ቢሮ በማስተላለፍ የቪዛና የጉዞ ፈቃድ እንዲያመቻቹልኝ እንደሚጠይቅ በነገረኝ ጊዜ የተሰማኝ ስሜት የኩራትና የደስታ ይሁን ወይም የድንጋጤ እርግጠኛ አልነበርኩም፡፡

የመደራደሪያ ነጥብ

ከሕወሐትም ሆነ ለንደን ከሚገኘው የሱዳን ኤምባሲ መልስ ሳላገኝ ሦስት ሳምንታት አለፉ፡፡ ይህ ዝምታ ስላሳሰበኝም አንድ ርምጃ በመውሰድ ሁኔታውን ለማፋጠን አሰብኩኝ፡፡

የመጣልኝ ሐሣብ በጣም ቀላል ነበር፡፡ በወቅቱ ወታደራዊው መንግሥት በሕወሐት ላይ የሚያካሄደው የፕሮፓጋንዳ ዘመቻና ውንጀላ ነበር፡፡ ይኸውም ሕወሐት አብያተ ክርስቲያናትን ያቃጥላል፤ ይዘርፋል የሚል ክስ ነበር፡፡ በእንግሊዝ ቁጥጥር ሥር ባሉት ግዛቶች ውስጥ ስላለው የሃይማኖት ነፃነት የቴሌቪዥን ዜና ዘገባ በማዘጋጀት ሕወሐት የቀረበበትን ክስ ለማስተባበል የሚችልበትን ሁኔታ በማመቻቸት ከስምምነት ለመድረስ አቀድኩ፡፡

ይህን ሥራ ሊያከናውን ይችላል ብዬ ያመንኩበት የዱሮ ጓደኛዬና የቀድሞው የቢቢሲ ዘጋቢ ኤድዋርድ ሚልነርን ነበር፡፡

ሚልነር ትግራይን በተመለከተ ለቻነል አራት ዘገባ ለማቅረብ ፍላጎት እንዳለው ልጠይቀውም ወሰንኩ፡፡ ሚልነር እንደተፈለገ የሚነዳ ሰው አይደለም፡፡ ክብሩን የሚጠብቅ ሰው ነው፡፡ በመሆኑም በመሰከ ያየውን ነገር ከመቅረጽና ሪፖርት ከማድረግ ወደኋላ የማይል የፕሬስ ነፃነትን የሚፈልግ ሰው እንደሆነም አውቃለሁ፡፡ ግራም ነፈሰ ቀኝ ፍላጐቴን ለማሳካት ይህን የመንደርደሪያ ነጥብ ለሕወሐት ባቀርብ ውጤታማ እንደምሆን ተረዳሁ፡፡ ከልምድ እንደማውቀው አማጽያን ራሳቸውን ከሕዝብ ጋር የማስተዋወቅ ፍላጐት አላቸው፡፡ ሕወሐትም ከዚህ አስተሳሰብ ይለያል የሚል እምነት አልነበረኝም፡፡

ተወልደ ገብሩ ዘንድ ታህሣሥ 10 ቀን ስልክ ደወልኩ፡፡ ጉዳዬን ምን እንዳደረሰውም ጠየቅኩት፡፡

"ምንም መልስ የለም፡፡ ሰዎቻችን በሥራ ተወጥረዋል፡፡ ስለዚህ ላንተ ጉዳይ ቅድሚያ አይሰጡም፡፡"

"ምናልባት የቴሌቪዥን ሽፋን እንድታገኙ ባደርግ ታስቡበታላችሁ?"

"ስለምን እንደሆነ ታይቶ፡፡"

"በትግራይ ውስጥ ስላለው የሃይማኖት ነፃነት ነው የሚሆነው፡፡ የሕወሐትንና የቤተክርስቲያንን ግንኙነትም ይዳስሳል፡፡ በውጊያ ድል እያደረጋችሁ ይሆናል፡፡ ሆኖም በፕሮፓጋንዳው ጦርነት እየተሸነፋችሁ ይመስለኛል...

"ለምን ይህን አልክ?"

"ምሣሌ ልስጥህ፡፡ በቅርቡ አብያተ ክርስቲያናትን በመዝረፍና በማቃጠል ተወንጅላችኋል፤ አይደል?"

"አዎን፡፡"

"ይህም ጉዳት አድርሶባችኋል፡፡"

"በእርግጥ በሕዝባችን ዘንድና በዓለምአቀፍ ደረጃም ትልቅ ጉዳት አድርሶብናል፡፡"

"ግን እውነት ነው?"

"ፍፁም ውሸት ነው፡፡ እንደዚያ አናደርግም፡፡"

"ስለዚህ በመንግሥት የተቀነባበረባችሁ የፕሮፓጋንዳ ዘመቻ ነው ማለት ነው፡፡ በሚገባ የተቀነባበረ ዘመቻም ይመስላል፡፡ ፊት ለፊቴ የሚገኘውን የጥቅምት 19፣ "ዘ ታይምስ" ጋዜጣ ላንብብልህ፡፡ የኢትዮጵያ መንግሥት አሁን ከደረሰበት የመበታተን አደጋ ለመውጣት የቤተክርስቲያናንን ድጋፍ ይሻል፡፡ ፕሬዚዳንት መንግስቱ በቅርቡ ሲናገሩ አገራችን የረጅም ዓመታት ታሪክ ሂደት ውጤት ናት፡፡ የብዙ ሺህ ዓመታት ዕድሜም አላት፡፡ ይህ እውነታ የሚረጋገጠው በአሁኑ ወቅት መኖራቸው በሚታወቀው ታሪካዊ ቅርሶቻችን ነው ብለዋል፡፡ የሚገርመው ነገር ፕሬዚዳንት መንግሥቱ መንግሥታቸውን ለዘብተኛና በመሻሻል ላይ ያለ አድርገው በማቅረብ በተቃራኒው የተገንጣዮችን እንቅስቃሴ፣ ፀረ ቤተክርስቲያንና ኮሚኒስታዊ አድርገው ያቀርባሉ ..."

"ይሄንማ አንብቤዋለሁ" በማለት ተወልደ አቋረጠኝና፣ "መንግሥቱ በለለውጥ የሚያወራው የሕዝብ ድጋፍ ለማግኘት ነው፡፡ በጦር ሜዳ ሊያሸንፈን እንደማይችል ስላረጋገጠ የሚጠቀምበት የማታለያ ዘዴ ነው፡፡"

"ዋናው ጉዳይ ይሄ አይደለም፡፡ ዋናው ነገር ፀረ ቤተክርስቲያን ናችሁ በመባል የጐደፈውን ስማችሁን ለማደስ አንድ ነገር ብታደርጉ ይሻላል፡፡ በእንግሊዝ የቴሌቪዥን ጣቢያ ስለዚሁ ጉዳይ ቢዘገብ በጣም ትጠቀማላችሁ፡፡ ፊልሙ አክሱምን ልጉበኝ ጥምቀት ላይ ስሄድ ቢሠራ የበዓሉን ሥርዓትና ጠቅላላ ሁኔታውን በማሳየት ሕወሐት የዚህ ታሪካዊ ቅርስ ተንከባካቢ መሆኑን ማረጋገጥ ይችላል፡፡"

"ጥሩ ሀሳብ ይመስለኛል፡፡"

"እንግዲያው የቴሌቪዥን ሽፋን የሚሰጥህን መንገድ ልፈልግ?"

"ትችላለህ፡፡"

"ቢሳካልኝ ቪዛና የጉዞ ፈቃድ በጊዜው ልታዘጋጅልኝ ትችላለህ?"

"እችላለሁ፡፡"

የመጨረሻዋ ደቂቃ

ከተወልደ ጋር ንግግሬን እንደጨረስሁ ወዲያውኑ ወደጓደኛዬ ኤድዋርድ ሚልነር በመደወል ወደትግራይ ለመሄድ ፈቃደኛ እንደሆነ ጠየቅኩት፡፡

ፈቃደኝነቱን ገለጸልኝ፡፡ የቴሌቪዥን ጣቢያ ፍላጎቱን በፅሁፍ እንዳረጋገጠልንም ከረቡዕ፣ ጥር 19፣ 1991 በፊት ወደትግራይ ለመጓዝ መነሳት እንዳለብን ማሳሰቢያ በመጨመር በፋክስ ላክነው፡፡ ሁለት ሣምንታት አለፉ፡፡ ከሕወሐት ቢሮ ምንም መልስ አልመጣም፡፡ ኀርብ ጥር 4፣ 1991 ተሰዓት በኋላ ላይ ግን ተወልደ ደወለልኝ፡፡ "ሁሉም ነገር ተዘጋጅቷል መሄድ ትችላለህ" አለኝ፡፡ ከኤድዋርድ ጋር በመሆን ጥር 9፣ ወደካርቱም በረርን፡፡ ከዚያ ሳምንት በማይሞላ ጊዜ ውስጥ በመኪና ቅድስቲቱ ከተማ አክሱም መድረስ እንችላለን፡፡

ምዕራፍ አስራ ስምንት

የማይደረስበት ቅርስ

ካርቱም አየር ማረፊያ ስንደርስ ከለንደን የሕወሐት ቢሮ ከተሰጠን መለያ ቁጥር በስተቀር ቪዛ አልነበረንም፡፡ የኢምግሬሽን ኃላፊው የተሰጡንን ቁጥሮች በሚገባ ያውቃቸው ነበር፡፡

ሻንጣዎቻችንን ሰብስበን በመሄድ ላይ እያለን ድምጽ ማጉያው "ጆን ኤድዋርድ፣ ጆን ኤድዋርድ ኢሚግሬሽን ቢሮ በአስቸኳይ ይፈለጋሉ" የሚል መልእክት ሰማን፡፡ ኤድ ወደዚያው አመራ፡፡ ሆኖም አልተመለሰም፡፡ ግማሽ ሰዓት አለፈ፤ ቀጥሎ አንድ ሰዓት፥ ከዚያም እኩለ ሌሊት ሆነ፡፡ አየር ማረፊያው ጭር ብሏል፡፡ ኤድ በመጨረሻ ብቅ አለ፡፡ ግራ የተጋባ ቢመስልም ፈገግታ አልተለየውም፡፡

"በሆነ ምክንያት ጆን ኤድዋርድ የሚል ስም የፖሊሶቹ የስም ዝርዝር ውስጥ አለ፡፡ ስሜ ጆን ኤድዋርድ ሚልነር መሆኑን ብነግራቸውም ሊገባቸው አልቻለም፡፡ ፓስፖርቴን ይዘውታል፡፡ ነገ ጠዋት መጥቼ መውሰድ ይኖርብኛል" አለ ጓደኛዬ፡፡ መኪና ተልኮልን ስለነበር ጭር ባሉት የካርቱም አውራጎዳናዎች በየቦታው የሚታዮትን ኬላዎች የይለፍ ፈቃድ እያሳየን ማለፍ ነበረብን፡፡

ከ1981 እስከ 1986 ሱዳን ነበርኩ፡፡ አገሪቷንም በተደጋጋሚ ጎብኝቻለሁ፡፡ አሁን ግን ሁኔታው የተለወጠ ይመስላል፡፡ ኬላዎቹ አዲስ ናቸው፡፡ ቀድሞም ካርቱም ጽዳት የጎደላትና የውሽ መንጋ የሚተራመስባት ከተማ ብትሆንም፣ ዛሬ ደግሞ ይብሱን አስቀያሚ ሆናለች፡፡

ወደከተማው መሐል እንደደረስን ከቪክቶሪያ ቤተመንግሥት በስተሰሜን ወደሚገኘው ወደሸሪያ ኤል ኒል አቅጣጫ ወደቀኝ ታጠፍን፡፡ በዚህ ቦታ ነበር በ1885 ጄኔራል ቻርልስ ጐርደን በማህዲስቶች (ደርቡሾች) የተገደሉት፡፡

"ሸሪያ ኤል ኒል" ማለት "የዓባይ ጎዳና" ማለት ሲሆን፣ በርግጥም እየተጓዝን የነበረው በዓባይ ወንዝ ዳርቻ ነበር፡፡ የመጨረሻውን ኬላ አልፈን ነጭና ጥቁር ዓባይ የሚገናኙበት አጠገብ ካለው ሒልተን ሆቴል ደረስን፡፡ ወደመኝታ ክፍሌ እንደገባሁ የታየኝ ነገር ቮድካ ከቶኒክና በረዶ ጋር አዝዤ መጠጣት ነበር፡፡ ሆኖም ከ1980 አጋማሽ ወዲህ በሱዳን ምድር የሸሪአ ሕግ በመደንገጉ የአልኮል መጠጥ ክልክል ነበር፡፡

በበነጋታው ከኤድ ጋር ታክሲ ተከራይተን ስለጉዟችን ለመነጋገር ወደ ማህበረ ረድኤት ትግራይ (ማረት) ጽህፈት ቤት አመራን፡፡ ፎቅ ላይ እሚገኘው ጽህፈት ቤት እንደገባን ግድግዳው ላይ በተሰቀለ ጥቁር ሰሌዳ ላይ ስሞችን በቾክ ተጽፎ አየን፡፡ ሆኖም ማንም ሰው ሊያስተናግደን አልቻለም፡፡ በካርቱም የሕወሐት ተወካይ ከነበረው ከኃይሌ ኪሮስም ጋር ለመገናኘት አልቻልንም፡፡ ወትሮውንም

የማያስተማምነው የካርቱም የስልክ መስመር ሙሉ በሙሉ የተበላሸ ይመስላል፡፡

"ወደ ሕወሐት ቢሮ መሄድ እንችልም" በማለት አንዱን የማረት ኃላፊ ጠየቅሁ፡፡

"እዚሀ ብትቆዩ ይሻላል፡፡ ኃይሌ ኪሮስን እንፈልግላችኋለን" አለን፡፡

እኩለ ቀን ሆነ፡፡ ነገር ግን ምንም መልስ አላገኘንም፡፡ በመጨረሻም ኤድ ፓስፖርቱን ለማምጣት በታክሲ ወደአየር ማረፊያው ሄደ፡፡ እኔም ኃይሌን መጠበቅ ጀመርኩ፡፡ ከሁለት ሰዓት በኋላም ኤድ አልተመለሰም፡፡ የሕወሐቱም ባለሥልጣን ብቅ አላለም፡፡ ስለጉዳዩ የሚያናግረኝ አንድም ሰው እንኳን አላገኘሁም፡፡

ቀድሞ ይገድሉኝ ይሆናል ብዬ የፈራሁት ሰውዬ እኔን ቪዲዮ ለመውሰድ እምብዛም አለመጣደፋቸው ገረመኝ፡፡ ሰዓቱን ስመለከት ሰባት ሰዓት አልፏል፡፡ ከአንድ ሰዓት ቆይታ በኋላ በካርቱም ያሉ መሥሪያ ቤቶች ሁሉ ይዘጋሉ፡፡ ምናልባትም የማረት እና የሕወሐትም ቢሮዎች እንደዚሁ ይዘጉ ይሆናል፡፡ በበነጋታው ደግሞ ዓርብ የእስላሞች የዕረፍት ቀን ስለሚሆን ከቅዳሜ በፊት ምንም ማድረግ አይቻልም፡፡

ኤድንስ ምን ዋጠው? ምናልባት ወደሆቴሉ ሄዶ እንደሆነ ለማረጋገጥ ወደዚያው ለመደወል ሞከርኩ፡፡ አልቻልኩም፤ ብስጭቴ እየጨመረ ሄደ፡፡ ለሐይሌ ኪሮስ የሆቴሉን ቁጥር በመተው ሲመጣ እንዲደውልልኝ መልእክት ጽፌና ቢሮው ውስጥ ለነበረው ሠራተኛ ሰጥቼ ታክሲ ፍለጋ ወደጎዳናው ወጣሁ፡፡

በመጀመሪያ ያመራሁት ወደሒልተን ነበር፡፡ ኤድ ግን በዚያ አልነበረም፡፡ ተመልሼ ወደ ማረት ቢሮ ሄድኩ፡፡ እዚያም የለም፡፡ በመጨረሻ ባለታክሲውን ወደአውሮፕላን ማረፊያ እንዲወስደኝ በመጠየቅ ወደዚያው አመራሁ፡፡ ከብዙ ውጣ ውረድ በኋላም ኤድ በፖሊስ ቁጥጥር ሥር ውሎ "በምርመራ" ላይ እንደሆነ ለማወቅ ቻልኩ፡፡

"ገብቼ ላየው እችላለሁ?"

"አትችልም፡፡"

"ተጨማሪ መረጃስ ማግኘት እችላለሁ?"

"አትችልም"

"መቼ ይፈታ ይሆን?"

"ነገ፣ ተነገ ወዲያ ምናልባትም ቅዳሜ" አለኝ አንዱ ነጋዴ፡፡

"ብሔራዊ የፀጥታ ፖሊስ ነው ያገተው፤ ክፉዎች ናቸው፡፡ ምንም ማድረግ አይቻልም፡፡"

በዚህን ጊዜ ነበር ነገሩ ይበልጥ ያሳሰበኝ፡፡ ወደአውሮፕላን ማረፊያው የመረጃ ኪዮስክ ሄጄ የእንግሊዝ ኤምባሲን አድራሻ እንዳገኘሁ አቅራቢያዬ ወደሚገኘው የሕዝብ ስልክ በመሄድ ደወልኩ፡፡ መልስ የሚሰጥ አልነበረም፡፡ ወደኤምባሲው አመራሁ፡፡ ያገኘኋቸው ሁለት ዲፕሎማቶች አልኮል እየጠጡ ነበር፡፡ የገጠመኝን ችግር

በመንገር ያግዙኝ ዘንድ ይዣቸው ወደ አውሮፕላን ማረፊያ ሄድኩ፡፡ እነርሱም ምንም ሊያደርጉ አልቻሉም፡፡ ገራ ተጋብተን ሳለን በሰባሕረ ሰላጤው ሁኔታ ከሱዳኑ ወታደራዊ አምባገነን መሪ ጀኔራል ዑመር አልበሽር ጋር ለመወያየት የፍልስጤሙ መሪ ያሲር አራፋት በሊቢያ ጄት አውሮፕላን ማቢያው ደረሱ፡፡ አውቶማቲክ መሣሪያ ያነገቡ ወታደሮች አካባቢውን በመውረር አላፊ አግዳሚውን በፀረ ምዕ ራባውያን አርበኝነት ስሜት አሸበሩት፡፡

ዲፕሎማቶቹም ቢሆኑ ደስተኞች አልነበሩም፡፡ "ግንኙነታችሁ ከዚህች አደገኛ አገር ይራቅ የተባለበት ምክንያት አሁን ይገባህ ይሆናል" አለኝ አንዱ ወደጆሮዬ ጠጋ በማለት፡፡

ተስፋ ስለቆረጥን ዲፕሎማቶቹ ሒልተን ሆቴል አድረሰውኝ ወደየቤታቸው ሄዱ፡፡ ከምሽቱ አራት ሰዓት በኋላ ኤድን በሆቴሉ መዝናኛ ሳሎን ውስጥ አየሁት፡፡ ታላቅ እፎይታ ተሰማኝ፡፡ ፊቱ ጭፍግግ ቢልም ደህና ነው፡፡

ሲቀመጥ እጁን ከፍ አድርጎ አሳየኝ፡፡ ጣቶቹ በቀለም ተለውሰዋል፡፡ "አሻራዬን ሲያነሱ ነው እንዲህ ያደረጉኝ" አለ፡፡ ከዚያም ጂን ቶኒክ አዘዘ፡፡ አጉል ድካም ነበር፡፡ በመጨረሻ አልኮል የሌለው የሞቀ ቢራ መጠጣት ነበረበት፡፡

ጉዞው

እንደተፈራው ኤድ የተያዘው በሱዳን የብሔራዊ ፀጥታ ፖሊስ ሳይሆን በሱዳን ኢንተርፖል ቅርንጫፍ ነበር፡፡ "ጆን ኤድዋርድ" የተባለ አንድ በዓለም አቀፍ የዕፅ አዘዋዋሪነት ወንጀል የሚፈለግ ሰው እየታደነ ስለነበር ነው በኤድ ላይ ይህ ችግር የተፈጠረው፡፡ በተጨማሪ ግን በኤድ ፓስፖርት ውስጥ የኮሎምቢያ ቪዛ ተመትቶ በመታየቱ የፖሊሶቹ ጥርጣሬ ጨመረ፡፡ ምክንያቱም ኮሎምቢያ በኮኬይን ዕፅ ንግድ የታወቀች ናትና ነው፡፡

የኤድ ለቻነል አራት የቴሌቪዥን ዜና ለመዘገብ ወደዚያ መሄዱ ቢነገራቸውም አልተቀበሉትም፡፡ በኢንተርፖል የተላለፈው የዕፁ አዘዋዋሪ ፎቶግራፍ ከኤድ ጋር አለመመሳሰሉም ደንታ አልሰጣቸውም፡፡ ደግነቱ ከፎቶግራፉ ጋር የጣት አሻራው ተልኮ ስለነበር የማታ ማታ አንዱ መርማሪ የጣት አሻራዎቹን የማነፃፀር ተግባር እንዲከናወን ሃሣብ አቀረበ፡፡ ከዚህ በኋላ ነበር ኤድ የተለቀቀው፡፡

በማግስቱ የሕወሐቱ ተወካይ ሐይሌ ኪሮስ ወደሒልተን ሆቴል በመጣ ጊዜ ጭንቀታችን ተወግዶ ነበር፡፡ ገጠመኞቻችንንም ለሐይሌ አጫወትነውና ሳቅ በሳቅ ሆንን፡፡

ተከታዩ ሥራ ለጉዟችን ስለሚያስፈልጉን የጉዞ ዕቃዎችና መሣርያዎች መወያየት ነበር፡፡ ኃይሌ ኪሮስን እያጠናሁት ነበር፡፡ ለመግባባት የማያስቸግር ዘመናዊ ሰው ነው፡፡ በግልጽ ለቀመሰት ዓላማ ራሱን አሳልፎ የሰጠና የኢትዮጵያን መንግሥት ለመጣል ከመታገል በስተቀርም በኔ ላይ አደጋ ለማድረስ የማያሲር ሰው እንደሆነ ገመትኩ፡፡

ውይይታችን እንደቀጠለ ባለፉት ወራት ስለአማጽያኑ በአእምሮዬ ቀርጬው የነበረው አስተሳሰብ ምንኛ የተሳሳተ እንደነበር አወቅሁ፡፡ ስለዚህም በአማጽያኑ እጅ ብወድቅ ይደርስብኛል ብዬ ያሰብኩት ፍርሃትና ጭንቀት ከሐይሌ ኪሮስ ወዳጃዊ አቀራረብ አኳያ ሲታይ ተጨባጭ ያልሆነ ነበር፡፡

በማግስቱ ሐጐስ የሚነዳ የሕወሐት ኃላፊ ተቀላቀለን፡፡ ወደአክሱም አጅቦን እንዲሄድ መመደቡን ገለጸልን፡፡ የትውልድ ቦታው አክሱም የሆነው ሐጐስ ከሥራችን መጠናቀቅ በኋላም አብሮን እንደሚመለስ ነገረን፡፡

ከሰዓት በኋላ የፈቃድ ወረቀታችንን አወጣን፡፡ ምሽቱ ሲቃረብ ደግሞ ከአንድ ሱዳን ውስጥ ከሚኖር ኤርትራዊ ነጋዴ ጠንካራ ተዮታ ላንድክሩዘር በቀን 200 ዶላር ሂሣብ ተኰናተርን፡፡ ተስፋይ የተባለ ጎበዝ ሾፌር ተመድቦልን ለመጠባበቂያም ስድስት የነዳጅ ጀሪካኖችን ያዝን፡፡ በአደገኛ ተራራማ መንገዶች ላይ ሌሊት ሌሊት መጓዝ ነበረብን፡፡ ይህም ያስፈለገው የመንግሥት አውሮፕላኖች የትግራይን ሰማይ ቀን ቀን ስለሚቃኙ ነው፡፡

በነጋታው እሑድ ጎሕ ሳይቀድ የካርቱምን ከተማ ለቀን ወጣን፡፡ ከፊታችን ወዳለው በመቶ ኪሎ ሜትሮች ወደተዘረጋው የሱዳን በረሃ በመገስገስም ጉዟችንን ተያያዝነው፡፡ ሾፌራችን ተስፋይ ፋና ይመስላል፤ ጎፈሬያም ነው፡፡ ጥርሱ በሲጋራ በልዟል፤ ዓይኖቹ ይቅበዘበዛሉ፡፡ መኪናዋንም በድንቅ ሁኔታ ያሽከረክራታል፡፡ በሚገባ መንገዱንም ያውቀዋል፡፡ ሐጐስ ከጎኑ ተቀምጧል፡፡ እኔና ኤድ ከኋላ ነበርን፡፡

ዓላማችን በዚሁ ዕለት ምሽት ከሰላ ከተማ በመግባት ወደትግራይ ለመጓዝ በመጠባበቅ ላይ ከሚገኙት የማህበር ረድኤት ትግራይ መኪኖች ጋር በመገናኘት ከነርሱ ጋር በመሆን ወደአክሱም መሄድ ነበር፡፡ በአንድ ላይ መጓዙ ለደህንነታችን ዋስትና እንደሚሆነን ሐጐስ ገልፆልናል፡፡

ከካርቱም እስከ ከሰላ ያለውን ምድር ሲመለከቱት ያስፈራል፡፡ ለጥ ያለና ከአድማስ ባሻገር ሰማዩና ምድሩ የተገናኘ ይመስላል፡፡ እኩለ ቀን አካባቢ በድርቅ ሳቢያ በሞቱ የበርካታ ፍየሎች፣ በጎችና ከብቶች ጥንብ ወደተከመረበት ቦታ ደረስን፡፡ በሱዳን የደረሰው ድርቅ ያስከተለው ጉዳት መሆኑን ተገነዘብኩ፡፡ እምባገነኑ መንግሥት ግን የዚህ ሁሉ ህዝብ ስቃይ እየታየው ሥልጣኑንና ክብሩን ለመጠበቅ ሲል ሐቁን ደብቆ ተቀምጧል፡፡ ግና እኔም እነዚህን የመሳሰሉ እምባገነኖችን ነበር ስደግፍ የቆየሁት፡፡ እኔን ታዲያ ማን ፈራጅ አደረገኝ? ተቆርቋሪስ ልሆን እችላለሁ? እስካሁንስ ምን ሳደርግ ነው የቆየሁት? እነዚህን ከመሳሰሉ እምባገነኖች ጋር ያለኝን ግንኙነት እንኳን እስካሁን ድረስ አላቋረጥኩም፡፡

ከሰላ

በዚያኑ ዕለት ስምንት ሰዓት አካባቢ አሸዋማ ደለል ያዘለው አትባራ ወንዝ ከተከዜ ወንዝ ጋር የሚገናኝበትን ሥፍራ አቋረጥን፡፡ ባጭር ጊዜ ያን ረጅም በረሃ በማቋረጥ ወደአክሱም መቃረቤን ባሰብኩኝ ጊዜ ተገረምኩኝ፡፡ ከአንድ ወር በፊት ይህ ርቀት እንዲህ ይጠባል የሚል እምነት አልነበረኝም፡፡ በጥንት ዘመን ዕብራውያኑ በፈለሱ ጊዜ የቃል ኪዳኑን ታቦት ይዘው እነዚህን ወንዞች በመከተል ኖረል ወደኢትዮጵያ የገቡት፡፡ እነዚህ ታላላቅ ወንዞችም ምድሪቱን እየሸረሸሩ ቆራርጠዋታል፡፡ የሱዳንን የተጠሙ በረሃዎች እያጠገቡ ከአባይ ወንዝ ጋር ተደባልቀው በኤለፋንታይንና በሉክሶር በኩል ዘልቀው አቢንዶስንና ካይሮን አልፈው ከሜዲተራንያን ባሕር እንደሚደባለቁ ሳስብ እኔም በስሜት ባሕር ሰጠምኩ፡፡

ከቀኑ ዘጠኝ ሰዓት ጥቂት እንዳለፈ ከሰላ ደረስን፡፡ ከተማዋ በተምር ዛፎች የተከበበች የምድረ በዳ ገነት ስትሆን፣ በአካባቢዋ ወደ 750 ሜትር ከፍታ የሚጠጋ አንድ ልዩ አለታማ ኰረብታ ይታያል፡፡ በአካባቢው ብቸኛ የሆነ ቀይ ኰረብታ ባሻገር ያሉት የኢትዮጵያ ደጋማ ተራራዎች መኖርን የሚያበስር ይመስላል፡፡

ኢትዮጵያ ጠረፍ ለመድረስ ጥቂት ኪሎ ሜትሮች እንደቀሩን ባውቅ ተደሰትሁ፡፡ ሰዎች ልብ የሚነልበውን ሙቀት ሳይፈሩ፣ አቧራማውን ጉዳና እያውካኩበት ከወዲያ ወዲህ ይላሉ፡፡ የአቢሲኒያ ደገኞች የምርት ውጤቶቻቸውን ከቆላኞቹ ጋር ይለዋወጣሉ፤ ይከራከራሉ፡፡ ጉፈሬያሙ ዘላን የሚያጉረመርሙ ግመሎቹ እጠገብ እግሩን አንፈራጦ ቢቀመጥም ዓለምን በንቀት ዓይን የሚመለከታት ይመስላል፡፡ ሙስሊሙ ለግኝ ዘቢተሉውን ለብሶ የሚመጸውቱትን ይመርቃል፤ ያልሰጡትን ይረግማል፡፡ ሕፃናት በየመንገዱ ላይ እየተዋዉሁ ይቦርቃሉ፡፡

ሐጐስ ሾፌራችንን ጣራው ጠፍጣፋ ወደሆነ ከተማው ዳርቻ ወደሚገኝ ቤት እንዲያመራ አዘዘው፡፡ "ጊዜው ደርሶ ጠረፉን እስከናቋርጥ ድረስ እዚህ ማረፍ አለባችሁ፡፡ በአሁኑ ወቅት የሱዳን ባለሥልጣናት ምን እንደሚያደርጉ መተንበይ አስቸጋሪ ነው፡፡ ስለዚህ እርፋችሁ ቤት ውስጥ ብትቀመጡ ይሻላል፡፡"

"እዚህ የሚኖረው ማን ነው?" ስል ጠየቅኩት ከመኪናው እየወረድን ሳለን፡፡

"ይህ የሕወሐት ቤት ነው" አለ ሐጐስ ወደግቢው እየመራን፡፡ ንፁህና በርካታ ክፍሎች አሉት፡፡ "እረፍ ዐሉ፤ ለማሸለብ ከፈላችሁ ሞክሩ፡፡ ረጅም ጉዞ ነው የሚጠብቀን፡፡"

ከድንበሩ ባሻገር

ከቀኑ አስራ አንድ ሰዓት ሲሆን፣ ከሰላን ለቀን በመውጣት በከተማውና በቀዬ አለታማ ኰረብታ መካከል ባለው ሠፊ ሜዳ ላይ ቆምን፡፡

"አሁን በትክክል የት ነው ያለነው?" በማለት ሐጐስን ጠየቅኩት፡፡

"ኦ ... ይህ ቦታ ድንበሩን ከማቋረጣችን በፊት ኰንቮዩ (ቅፍለቱ) የሚሰባሰብበት ቦታ ነው፡፡ ምናልባትም ግማሽ ሰዓት፥ አለያም አንድ ሰዓት እንጠብቃቸዋለን፡፡ ከዚያ በኋላ ጉዞ እንጀምራለን፡፡"

በዚህ መካከል ኤድ የቴሌቪዥን ካሜራውንና ማቆሚያውን ተሸክሞ ከመኪናው በመውረድ የርዳታ መኪኖቹ ሲደርሱ ለመቅረጽ አመቺ ቦታ መፈለግ ጀመረ፡፡

ይኼኔ ለቻነል አራት የሚያቀርበው ቅንብር ሃይማኖት ብቻ ሳይሆን፣ በትግራይ ውስጥ ስለተባባሰው ረሃብ ጭምርም እንደሆነ ተረዳሁ፡፡

ቀስ በቀስ ፀሐይዋ ስትጠልቅ የምሽቱም አየር እየቀዘቀዘ መጣ፡፡ ባሻገር ሰዎች ወዲያና ወዲህ ይላሉ፡፡ የሕፃናት ጨዋታ፣ ሳቅና ቀጭን ድምጽ በሩቅ ይሰማናል፡፡ በዚህ ሁኔታ ወደኛ በመቃረብ ላይ ያሉ የመኪናዎች ድምጽና የማርሽ ቃቃታም ይሰማኝ ጀመረ፡፡ ዘወር ብዬ ከበስተጀርባዬ ስመለከት የመብራት ብርሃን አየሁ፡፡ ትንሽ ቆየት ብለው ወደሃያ የሚጠጉ መርሴዲስ የጭነት መኪናዎች እስከበቃቸው ተጭነው መጡ፡፡ ከጭነቱ ክብደት የተነሣ ሞላቸው ሰምጧል፡፡ ሻንሲያቸውም እየተንቋቋ ነበር፡፡ ቀስ በቀስም ከከተማው ሌሎች ተጨማሪ መኪናዎች በመምጣት እየተደባለቁ በመንገዱ ላይ በረድፍ ቆሙ፡፡ የምሽቱ አየር በመኪና ድምጽና በአቧራ ተጋረደ፡፡ በመጨረሻም ልክ ምልክት የተሰጣቸው ይመስል ሁሉም በአንድ ጊዜ ጉዞ ጀመሩ፡፡

ይህን እንደተመለከትኩ ወደላንድክሩዘሩ ሩጫ ጀመርኩ፡፡ ስደርስ ሐጐስ የኤድን ካሜራና መሣሪያዎች ወደመኪናው ውስጥ በማስገባት እያገዘው ነበር፡፡ ከዚያም ኰንቮዩን (ቅፍለቱን) መከተል ጀመርን፡፡ መንገዱ በዘመናት የመኪና ምልልስ የተሸረሸረ ነበር፡፡ ፈጣን የሆነው የመኪናችን ሾፌር ተስፋይ ከኋላ በመቅደም ብዙ መኪናዎችን ካለፈ በኋላ ቅፍለቱ መካከል አስገባን፡፡ ዙሪያችን በአቧራ ከመሸፈኑ የተነሣ ጥቂት ሜትሮች እንኳን ፊት ለፊት ለማየት አዳጋች ነበር፡፡ የመጣውን ለመቀበል ወሰንኩ፡፡

ከምሽቱ አንድ ሰዓት ከመሙላቱ በፊት ሱዳን ድንበር ደረስን፡፡ ኬላ ስለነበረ ወታደሮቹ በፋኖስ ሰነዶቻችንና መታወቂያዎቻችንን ማየት ጀመሩ፡፡ መኪናዎቹ አንድ በአንድ እያለፉ ነበር፡፡ ተራችን ሲደርስ ሐጐስ ከመኪናው እንዲወርድ ታዘዘ፡፡ መኰንኑም እኛ ወደተቀመጥንበት በእጁ እያመለከተ ሐጐስን በጥብቅ ይጠይቀው ነበር፡፡ ከዚያም ፓስፖርታችንን ተጠየቅንና ለጥቂት ደቂቃዎች በመኪናው መብራት እማካይነት ተመረመርን፡፡ ከዚያም መኰንኑ እኛን ችለል በማለት ቀጥሎ የጭነት መኪና ውስጥ ያሉትን ተሳፋሪዎች ለማስፈራራት ተንቀሳቀሰ፡፡

ሐጐስ የመኪናውን በር በኃይል ዘጋው፡፡

"ችግር ተፈጠረ እንዴ?" ስል ጠየቅኩት በመረበሽ ስሜት፡፡ ተመልሶ ገብቶ "ምንም ችግር የለም፤ አትጨነቅ" አለኝ ፈገግ ብሎ፡፡ "ኤድን አንደገና አያስሩትም፡፡ መሄድ እንችላለን" አለኝ፡፡

በትግርኛ ሾፌራችንን የሆነ ነገር ነገረው፡፡ በዚህን ጊዜ ተስፋይ የመኪናዋን የእጅ ፍሬን በመልቀቅ ቤንዚን ሰጥቶ ተንቀሳቀሰ፡፡

ትግራይ ከመግባታችን በፊት በህዝባዊ ግንባር ሃርነት ኤርትራ ቁጥጥር ስር ያለን መሬት ማቋረጥ እንዳለብን አውቄያለሁ፡፡ ግንባሩ ከሕወሐት በፊት የተቋቋመና ለ30 ዓመታት ኤርትራን ነፃ ለማውጣት የተዋጋ ነው፡፡ በጉዟችን ወቅት ስለሁለቱ ግንባሮች ግንኙነት እንዲነግረኝ ሐጐስን ጠየቅሁት፡፡

"በቅርብ እንተባበራለን፡፡ ነገር ግን ሕግሐኤ የሚታገለው ኤርትራን ራሷን የቻለች አገር አድርጐ ለመመሥረት ሲሆን፣ እኛ ሕወሐቶች ግን መገንጠል አንፈልግም፡፡ ኢትዮጵያ ውስጥ ዲሞክራሲያዊ መንግሥት በምርጫ እንዲመሠረት የሚያስችል ሁኔታ እንዲፈጠር ነው የምንፈልገው፡፡"

"ይህን ለማምጣት መንግሥቱ ኃይለማርያምን መገልበጥ አለባችሁ?"

"እንዴታ! እርሱና የሠራተኛ ፓርቲው ናቸው የአገሪቱ ነፃነት ዋነኛ እንቅፋቶች፡፡"

ግማሽ ሰዓት ያህል ተጓዝን፡፡ ከፊታችን ምንም መኪና አልነበረም፡፡ ወዲያውኑ ግን መብራት ታየን፡፡ የነበርንበት ቦታ በኰረብታዎች የተከበበ ሸለቆ ሲሆን፣ በርካታ የጭነት መኪናዎች ቆመውበታል፡፡ እኛም ቆምን፡፡

"ለምንድነው የምንቆመው?" አልኩት ሐጐስን፡፡

"ከኋላችን የቀሩት መኪናዎች እንዲደርሱብን እንጠብቃቸዋለን፡፡ የሕወሐት ታጋዮችንም እናሳፍራለን፡፡ በጥበቃ ረገድ ያግዙናል፡፡"

ከዚያ በኋላ ሐጐስ ምንም ሳይነግረን ከመኪናዋ ወርዶ ተሰወረ፡፡ ኤድም ካሜራውንና የእጅ ባትሪውን ይዞ ሄደ፡፡ ከጥቂት ደቂቃዎች በኋላ እኔም እግሬን ለማፍታታትና ውጪውን ለመቃኘት ወጣሁ፡፡ ሰማዩ ላይ ከዋክብት ብልጭ ድርግም ይላሉ፡፡ ሩብ ጨረቃም ታበራለች፡፡ መብራታቸውን ያጠፉ መኪናዎች ጥላ ይታየኛል፡፡ በስተቀኝ የግራር ዛፍ፣ ባሻገር ነጭ ቋጥኝ ያለበት ኰረብታ ብርሃን የሚተፋ ይመስላል፡፡

ዓይኔ ጨለማውን እየተለማመደ ሲመጣ ከበፊቱ ይልቅ በአካባቢው ምን እየተደረገ እንዳለ ለማየት ቻልኩ፡፡ በቡድን በቡድን የሆኑ አስፈሪ ፋኖ መሰል ሰዎች በየቦታው ተበታትነው ይታያሉ፡፡ ግማሾቹ ቆመዋል፤ ሌሎች ደግሞ ቁጢጥ ብለዋል፡፡ በዝቅተኛ ድምፅ ይነጋገራሉ፡፡ ሱዳን ውስጥ እያለን የጠብመንጃ ምልክት እንኳን አላየሁም ነበር፡፡ አሁን ግን ሁሉም አውቶማቲክ መሣሪያ ታጥቋል፡፡

በስጋት እንደተዋጥኩ በተደረደሩት ከባድ መኪናዎች መካከል ስሄድ ሐጐስን የውጊያ ልብስ ከለበሱ በርካታ የሕወሐት ሰዎች ጋር

ሲወያይ ተመለከትኩ፡፡ ወደርሱ እየተቃረብኩ ሳለሁ የክላሽንኮቭ ቃታ ቀጭ ሲል ሰማሁ፡፡ የሚገድሉኝ አሁን ነው አልኩ በልቤ፡፡

ይሁንና ሐጐስ በደንብ ተቀብሎኝ ከሌሎቹ ሰዎች ጋር አስተዋወቀኝ፡፡ የሰማሁት ድምፅም የቃታ አልነበረም፡፡ አንዱ ተዋጊ በጥንቃቄ መሣሪያውን በማጽዳት ላይ እንደነበር ተረዳሁ፡፡ ኃፍረት ተሰማኝ፡፡ ከእነዚህም እማጽያኑን ላምናቸው ማልሁ፡፡

የመዘግየታችን ምክንያት ያንድ ከባድ መኪና ድንበሩን እንደተሻገረ ጎማ መፈንዳት ነበር፡፡ ተጠባብቆ በአንድነት መጓዝም ፖሊሲያቸው ስለሚመስል ይህን መፈጸም ነበረብን፡፡ ከዚያ በኋላ ግን ያለማቋረጥ ሁለት ሰዓት ያህል ተጓዝን፡፡

ከምሽቱ አምስት ሰዓት ገደማ እንደገና ቆምን፡፡ ርግጠኛ ባልሆንም የተንጣለለ ሜዳ መካከል ያለን መሰለ ተሰማኝ፡፡ መኪናዎቹ ሁሉ በተርታ ተጠጋግተው በመቆም፡፡ መብራቶቻቸውን አጠፉ፡፡

"በዛሬው ሌሊት ከዚህ በኋላ አንጓዝም" አለ ሐጐስ፡፡

"ለምን?"

"በአቅራቢያችን መጠለያ አለ፡፡ ነገን በዚያ እናሳልፋለን፡፡ ወደሚቀጥለው መዳረሻችን አሁን ለመንቀሳቀስ ብንሞክር ጎሕ ከመቅደዱ በፊት ልንደርስ አንችልም፡፡" ሐጐስ ይህን ብሎ የያዘውን ክላሽንኮቭ እንዳቀፈ ተኛ፡፡

ቁርስ በተሰነይ

እግሮቼን በተከፈተው የላንድክሩዘር መስኮት አውጥቼ ለመተኛት ሞከርኩ፡፡ ከጥቂት ሰዓታት የቅዠት ዕንቅልፍ በኋላ ግን የመኪናዎች ጪስ ሽታ ቀሰቀሰኝ፡፡ ከዚያ ግን ብዙም ርቀት አልተጓዝንም፡፡ ምናልባትም ግማሽ ኪሎ ሜትር ብንርቅ ነው፡፡ ኩንቮዩ (ቅፍለቱ) ረጃጅም ዛፎችና ጥቅጥቅ ያሉ ቅጠሎች ወዳሉበት ጫካ በመግባት ተሸሸገ፡፡ ሁሉም ካሚዮኖች፣ የኛም መኪና ጭምር ሸራ ለበሱ፡፡ "እንዳያንፀባርቁ ነው" አለ ሐጐስ፡፡ "የሚያንፀባርቅ ነገር ካልታየ በስተቀር ከአየር ምንም ስለማይታይ ሚግ አብራሪዎቹ አያዩንም፡፡ እንደዚህም ተጠንቅቀን አንዳንዴ ለአደጋ የምንጋለጥበት ጊዜ አለ፡፡ ምክንያቱም ፓይለቶቹ እነዚህን መሰል ዛፎች ያሉበትን ቦታ የርዳታ እህል የጫኑ ካሚዮኖች ይደበቁባቸዋል በሚል ግምት በቦምብ ይደበድባሉ፡፡

መኪናዎቹ እንደተደበቁ ጎሕ ቀደደ፡፡ በዚሁ የማለዳ ወጋጋን ውስጥ በአካባቢው የተቃጠሉና የጠቆሩ ሦስት የማርቸዲስ መኪና ስብርባሪዎች አየሁኝ፡፡ "ከጥቂት ሳምንታት በፊት ነው የመቷቸው፡፡ መጥፎ አጋጣሚ ነበር" አለ ሐጐስ፡፡ ይህን ነግሮኝ የዛፍ ቅርንጫፍ ነጠለና ከሌሎች ሾፌሮች ጋር በመሆን የመኪናዎቹን የጎማ ዱካ ያጠፋ ጀመር፡፡

ከጠዋቱ ሁለት ሰዓት ገደማ ሥራው አበቃ፡፡ ሐጐስም በአቅራቢያችን ወደምትገኘው የኤርትራ ከተማ፣ ተሰነይ እንድንሄድ ሃሣብ አቀረበ፡፡

"ምን ያህል ትርቃለች?"፡፡

"ሩቅ አይደለችም፡፡ ግማሽ ሰዓት ያህል ብንሄድ ነው፡፡ ሚጎቹ የሚያተኩሩት ከፍተኛ ዋጋ ባላቸው ዒላማዎች፣ እንደካሚዮኖች ባሉት ላይ ነው፡፡ ብዙውን ጊዜ እንዲህ ባነስተኛ ቡድን በሚጓዙ ሰዎች ላይ አይተኩሱም፡፡ ሆኖም አንዳንድ ጊዜ በከተማ ውስጥ መኪኖች ካዩ ወይም ብዙ ሕዝብ ተሰብስቦ ከተመለከቱ አደጋ ይጥላሉ፡፡ ተሰነይም ብዙ ጊዜ ተደብድባለች፡፡"

ጉዟችን ደስ የሚል ነበር፡፡ ትናንሽ ቁጥቋጦዎች መካከል የሚሽሎከሎኩ ወፎችን እያየን በእግር ተጓዝን፡፡ ቦታው ከፍ ያለና ነፋሻማ ሲሆን፣ ባሻገርም ደብዘዝ ብለው የሚታዩ ረጃጅም ተራራዎች አሉ፡፡

ተሰነይ ራሷ በተቦረቦሩ አለታማ ኩረብታዎች የተከበበች ናት፡፡ በከተማዪቱ ውስጥ አንድም የሚንቀሳቀስ መኪና አልነበረም፡፡ ሰዎች ግን በየቦታው ይታያሉ፤ ሕፃናት፣ ፊታቸውን የተሸፈኑ ልጃገረዶች፣ በርካታ የታጠቁ ሰዎች፥ ሁሉም በወዳጅነት ስሜት እጃቸውን በማወዛወዝ ሰላምታ ይሰጡን ነበር፡፡

ከተማዪቱ ወድማለች፡፡ በየቤቶቹ የጨበጣ ውጊያ ለመካሄዱ ምልክቶች ይታያሉ፡፡ ግድግዳዎች በጥይት ተቦዳድሰዋል፤ ከፊሎቹም ተደርምሰዋል፡፡ ከበላያችን ሙሉ በሙሉ የተቃጠለ ሆስፒታል ይታያል፡፡ የምንረግጠው ሁሉ ቀለህ ነበር፡፡

"እዚህ ምን ተፈጥሮ ኖሯል?" አልኩት ሐጐስን፡፡

"ከጥቂት ዓመታት በፊት መንግሥት ጦርነቱን አሸናፊ መስሎ በታየበት ጊዜ ተሰነይ የሕግሐኤ ጠንካራ ይዞታ ነበረች፡፡ የኢትዮጵያ መንግሥት ጦር ብዙ ጊዜ ከተማዪቱን ሲይዝ ግንባሩ ደግሞ መልሶ ያስለቅቅ ነበር፡፡ በርካታ ከባድ ውጊያዎች ተካሂደዋል፡፡ አሰቃቂና ደም እንደጐርፍ የፈሰሰበት ሥፍራ ነው፡፡ አሁን ግን የውጊያው ግንባር ከዚህ ስለራቀ ከቦምቡ ውርጅብኝ በስተቀር ሰላም ሠፍኗል፡፡"

ከጥቂት ደቂቃዎች በኋላ ሐጐስ ወደአንዲት ትንሽ ሆቴል ይዞን ገባ፡፡ ወደሃያ የሚጠጉ ክፍሎች ተደርድረዋል፡፡ በግቢው ውስጥ ካለው ጥላ ሥር በርካታ ኤርትራውያን ቡና እየጠጡ ይሳሳቃሉ፡፡ አስተናጋጇ ሴት ወጣያና ወዛህ ትላለች፡፡ ግቢው በምግብ መዓዛ ተሞልቷል፡፡

ከተማዋ ላይ የደረሰውን ውድመት ከዚህ ሁኔታ ጋር እያነፃፀርሁ የሰው ልጅ ከማንኛውም የከፋ ሁኔታ ጋር ራሱን ማመሳሰል በመቻሉ ስገረም ሐጐስ ስሜቴን ያነበበው ይመስል፣ "እነዚህ ሰዎች ብዙም ነገር የላቸውም፡፡ ሆኖም ቢያንስ አሁን ነፃ ናቸው፡፡ ሁኔታዎችም ቀን ወደቀን እየተሻሻሉ ነው" አለኝ፡፡

ይህን እየነገረኝ ሳለ የተጠበሰ እንቁላልና ስድስት የሆላንድ ቆርቆሮ ቢራዎች ቀረቡልን ቢራውን እየከፈትኩ፣ "ይህን ለመሆኑ ከየት አመጡት?" ስል ጠየቅኩት፡፡

"ሕግሐኤ እምና ምጽዋን ከመንግስት ካስለቀቀ ወዲህ ቢራ አለ" በማለት ሐጐስ በፈገግታ መለሰልኝ። ከዚያም ለራሱ የከፈተውን ቢራ ከተጎነጨ በኋላ፣ "ከካርቱም መልስ ይህ ታላቅ የመዝናኛ ሥፍራ ነው፤ አይደለም?" አለ።

ቢራችንን እየተጎነጨንም ከተሰነዶ ነዋሪዎች ጋር ወሬያችንን መጠረቁን ተያያዝነው። የመንደሪቱ ሰዎች እኛን ለማየት ቀስ በቀስ በሆቴሉ ግቢ ተሰበሰቡ። እኩለ ቀን ገደማ ኤድ ይሏት በነበረችው ሬዲዮ አማካይነት የፋርስ ባሕረ ሰላጤን ዜና መከታተል ጀመርን። ዕለቱ ሰኞ፣ ጥር 14 ነበር። የኢራቅ ጦር ከኩዌት ለቆ እንዲወጣ የተባበሩት መንግሥታት የጣለበት ቀነ ገደብ ነገ እኩለ ሌሊት ላይ ያበቃል። ይህን አሳዛኝ ዜና በመስማታችን እየተከዝን ጥቂት ሰዓታት በተሰነይ እረፍት ካደረግን በኋላ፣ ከቀኑ አስር ሰዓት ላይ ወደመኪናችን ተመለስን።

ምትሐቱና አስደናቂው ነገር

ምንም እንኳን የዚያች ሌሊት ጉዞ በጠቅላላ የፈጀው አስራአንድ ሰዓት ብቻ ቢሆንም ዝንታለም የሚቀጥል ይመስል ነበር። ተሰነይን ለቀን ስንወጣ አካባቢው በድቅድቅ ጨለማ ተውጦ ነበር። ተስፋይ እንደተለመደው መኪናችንን ከርዳታ መኪናዎቹ ኩንቮዩ (ቅፍለቱ) መካከል አስገባት። ከዚያም በኢትዮጵያ ታላቁ የተራራ ሰንሰለት ምዕራባዊ ግርጌ በኩል ሽቅብ መውጣት ጀመርን።

ከምሽቱ ሰባት ሰዓት ገደማ ላይ ከሚከረፉት ጀሪካኖቻችን ውስጥ ነዳጅ ለመሙላት ሳንድከሩዘራችንን አቆምን። እኔም ተኩራምቼ ከነበርኩበት መቀመጫ ነፋስ ለመቀበል ወጣሁ። ከኋላችን የነበሩት መኪኖች መብራቶቻቸውን አብርተው ፍሬኖቻቸው እየተንሳጠጡ ፊትና ኋላ ሆነው አንድ ባንድ እየቀረቡ መጡ። እናም የመጨረሻው መኪና እንዳለፈ እዚህች ቦታ ያደረሰኝን አምላክ አመሰገንኩ። የተለመደውን ጉዞአችንን በመቀጠል ኩንቮዩ ጋ ለመድረስ ሾፌራችን በፍጥነት መንዳቱን ቀጠለ።

እየወጣን የነበርነው ተራራ አደገኛ፣ ጠመዝማዛና እንደ ፀጉር መያዣ የቀጠነ ሲሆን፣ አንዳንዴም ዓየር ላይ ተንጠልጥለን የቀረን እንመስል ነበር። ረጅም ርቀት ከተጓዝን በኋላ የመልክአ ምድሩ አቀማመጥም እየተቀየረ መጣ።

ባለፉት ጥቂት ሰዓታት የኤርትራን ጠረፍ አቋርጠን ወደትግራይ መግባታችንን አውቄያለሁ። ቀስ በቀስ በሐሣብ ተዋጥሁ። ባለፉት ሁለት ዓመታት የደረሱብኝ ነገሮች ታወሱኝ። ተስፋ የቆረጥኩባቸው ጊዜያት በርካታ ነበሩ። ያደረግኳቸውን ምርምሮችና ያለፍኩባቸውን ጠመዝማዛ መንገዶች አሰብኩ። ይህ ሁሉ ድካም የቃል ኪዳኑን ታቦት ፍለጋ ነው። ታዲያ ይህ ሥራዬ ከዝና ፍለጋ፣ አለያም ከስግብግብነት የመነጨ ጥቅም ላይ ያተኩረ ከሆነ እያደረግኩሁት ያለው የጀብድ ሥራ ከንቱና ዋጋ ቢስ ሆኖ ታየኝ።

በዚያች በማደሪያው ቤተመቅደስ ያለው ቅዱሱ ታቦት በወርቅ ሊለበጥ ይችላል። ቁም ነገሩ ግን በገንዘብ የሚተመነው ዋጋው አይደለም። ዋጋ የማይተመንለት ውድ የአርኪዎሎጂ ቅርስም መሆኑም አይደለም። ታዲያ ፋይዳው ምንድነው? ዘለቄታዊ ፋይዳዎቹ በመላው ዓለም የተሠራጨው ምትሐቱ፣ አስገራሚነቱና የሚጭረው ተስፋ ናቸው። በመሆኑም ለጊዜያዊና ጠፊ ጥቅም ተደልሉ በኋላ ከሚፈር ይልቅ በክብር ተንቀሳቅሶ መክሰሩ በርግጥም ይመረጣል።

ጭር ያለው ጐዳና

ጎሕ ከመቅደዱ በፊት አባራ ለብሰንና ድካም ተጫጭኖን ወደአንዲት መንደር በደረስን ጊዜ የመብራት ብልጭታም ሆነ ዝር የሚል ሰው አልነበረም። ሐጐስ የተዘጋው በር እስኪከፈትለት ድረስ በኃይል ደበደበ። ከዚያም የኤድን ካሜራና መሣሪያዎች እንዲሁም ሻንጣዎቻችንን እንዳወረድን ተስፋይ መኪናችንን ሊደብቅ ሄደ።

የነበርነው ግማሽ ጉኑ ተሸፍና ቀሪው ግልጥ በሆነ ሥፍራ ነው። ሰዎች አልጋ መሰል የሆኑ ነገሮች ላይ ተኝተዋል። ሦስት ባዶ አልጋዎች ስላየን ኤድ፣ ሐጐስና እኔ በመቻኮል ወደነሱ አቅንተን ጋደም እንዳልን ወዲያው እንቅልፍ ወሰደን።

ከጥቂት ሰዓታት በኋላ ስነቃ ወገግ ብሎ ነግቷል። ሁለቱ ጓደኞቼም አልነበሩም። በምትካቸው በርካታ የትግራይ ተወላጆች ከበው እየተመለከቱኝ ነበር። ሰላምታ ሰጥቻቸው ከራ እንዳልኩ አጠገቤ ወደነበረው በርሜል ሄጄ ትንሽ፣ ትንሽ ውሃ በምታንጠባጥበው ቧንቧ ፊቴን ታጠብኩ። ተመልሼም ማስታወሻዬ ላይ መጫጫር ጀመርኩ። ብዙም ሳይቆዩ ኤድና ሐጐስ ተመልሰው መጡ። የርዳታ መኪኖቹ ያመጡት እህል በሚታደልበት ወቅት ፊልም አንስተው መመለሳቸው ነበር። የት እንዳለን ጠየቅሁ።

"ይህች ከተማ ሽራሮ ትባላለች" ሲል መለሠ ሐጐስ። "በዚህ የትግራይ ክፍል ዋነኛና ጠቃሚ ከተማ ነች። የኩንቮዩ የመጨረሻ መድረሻም ነች። ካምዮኖቹ በሙሉ የጫኑትን እህል እዚህ አራግፈዋል።"

"አክሱም ከዚህ ምን ያህል ይርቃል?"

"የአንድ ምሽት ጉዞ ነው። ሆኖም ብቻችንን መጓዙ ለደህንነታችን ጥሩ አይደለም። ሌላ ኩንቮይ እስኪመጣ እዚህ መቆየታችን ይመረጣል።"

እጅ ሰዓቴ ላይ የነበረውን የቀን መቁጠሪያ ተመለከትኩ። ማክሰኞ፣ ጥር 15 ነበር። ለጥምቀት በዓል የቀሩት ሦስት ቀናት ብቻ ናቸው።

"ብዙ መቆየት የሚኖርብን ይመስልሃል?"

"ሁለት ወይም ሦስት ቀናት፣ ምናልባትም ዕድለኛ ከሆንን ዛሬ ምሽትም እንንቀሳቀስ ይሆናል።"

"ብቻችንን መጓዙ ለደህንነታችን አይበጀንም ያልከው ለምንድነው?"

"ምክንያቱም መንግሥት እስመራ ካለው ጦር ሠፈሩ ወደትግራይ ለደጋ ጣዮችን (አሻጥረኞችን) ይልካል፡፡ እነሱም በመንገድ ላይ በሚንቀሳቀሱ መኪኖች ላይ አደጋ ይጥላሉ፡፡ የኛ ዓይነት ላንድክሩዘር+ ሊያውም ጥቂት ሰዎች ያሉበትም ለዚህ ዓይነቱ ጥቃት ዒላማነት የተመቻቸ ነው፡፡"

"ኮንቮዮቹስ ቢሆኑ ለአደጋ የተጋለጡ አይደሉም?"

"አይደሉም፡፡ ብዙ መኪናዎች ሲኖሩ ብዙ አጃቢዎች ይኖራሉ፡፡"

ቀኑ ረጅም፣ አሰልቺና ሞቃታማም ነበር፡፡ ተሰዓት በኋላ ላይ ለብዙ ሰዓታት ተሰውሮ የነበረው ሐጐስ መጣ፡፡ በምሽቱ የሚንቀሳቀስ ኮንቮይ እንደማይኖር ከገለፀ በኋላም፣ "ስለዚህ ቢያንስ እስከ ነገ ድረስ እዚሁ ብንቆይ ይሻለናል" አለ፡፡

ፊታችን ላይ የሚነበበውን ድንጋጤ በተመለከተ ጊዜ ግን ሐጎስ ቀጠል አድርጎ፣ "ሆኖም ምርጫው የናንተ ነው" አለ፡፡

ኤድና እኔ በዚህ ጉዳይ ላይ ተወያይተን ውሳኔ ላይ ደርሰን ስለነበር ለሕወሐቱ ሰው ጉዟችንን ለመቀጠል መፈለጋችንን ነገርነው፡፡ ፍፁም የማይታሰብ ካልሆነ በስተቀር መሄዳችንን መረጥን፡፡

"ያን ያህልም አስፈሪ አይደለም፡፡ ከጥምቀት በፊት እክሱም መድረስ እንደምትፈልጉ ይገባኛል፡፡ አደጋውም ያን ያክል የሚያስፈራ አይደለም፡፡ ሆኖም ለድንገቱ አንድ የሕወሐት ታጋይ ለማግኘት እሞክራለሁ፡፡"

አመሻሽ ላይ ጉዞ ጀመርን፡፡ ሐጐስ አጠገብ ፀጉሩን ያጐፈረ የደስደስ ያለው ወጣት ተቀምጦ ነበር፡፡ ወደአራት ካርታ ጥይትና ክላሽንኮቭ ጠብመንጃ ታጥቋል፡፡ ላንድክሩዘሩ ውስጥ የትግርኛ የጦርነት ዘፈን እንዲዘፈንለት ደጋግሞ ይህ ወጣት ይጠይቅ ነበር፡፡

ለብዙ ሰዓታት ዳገቱን ወጣን፡፡ የውጪው የአየር ሁኔታ እየቀዘቀዘ ነበር፡፡ ጠባብ መተላለፊያ ወዳለው ከፍተኛ ቦታ በደረስን ጊዜ በድንገት የታጠቁ ሰዎች መንገዳችንን ዘጉት፡፡

ማጉመትመቴን የሰማው ሐጐስ፣ "የሚያስጨንቅ ነገር የለም፡፡ እዚህ የሕወሐት ሠፈር አለ፡፡ መንገዱን የሚጠብቁት የኛ ሰዎች ናቸው" በማለት አረጋጋኝ፡፡ የመኪናውን በር ከፍቶም ከተዋጊዎቹ ጋር የቃላት ልውውጥ ካደረገ በኋላ እንደነገሩ የተዘጋው ኬላ ተከፍቶ ጉዟችንን ቀጠልን፡፡ ከጥቂት ጊዜያት በኋላ ለጥ ወዳለ አምባ ደረስን፡፡ ተበታትነው ባሉት ጎጆዎች ውስጥ እሳት ጭልጭል ሲል አየሁ፡፡ ወዳንዱ ጐጆ ጎራ በማለትም ለግማሽ ሰዓት ያህል አረፍን፡፡ ሻይ ከጠጣን በኋላ እንደተለመደው የሌሊቱን ጉዞ ቀጠልን፡፡

ጊዜው ነጎደ፡፡ እኔንም ሽለብ አደረገኝ፡፡ ስነቃ የተገነዘብኩት በአንድ ሸለቆ ግርጌ እየተጓዝን መሆናችንን ነበር፡፡ በስተግራችን ያለው ተራራ ድንጋያማ ሲሆን፣ በስተቀኛችን ደግሞ ጭው ያለ ገደል ይታያል፡፡ በዚህ ሸለቆ ውስጥ እያለን ከበላያችን ባለው ሰማይ ላይ ደማቅ ብርሃን የሚሰጥ በራሪ ነገር በከፍተኛ ፍጥነት ወደኛ እቅጣጫ በመምጣት የመኪናችንን የፊት መስተዋት ለጥቂት በመሳት አልፎ ጠፋ፡፡

ተስፋዬ ወዲያውኑ ፍሬን በመያዝ የመኪናውን መብራት አጠፋ፡፡ ሐጐስና ከሾፌር የመጣው አጃቢ ከመኪናው ዘለው በመውረድ ክላሽንኮቫቸውን ይዘው ጥጋቸውን ያዙ፡፡ ሁኔታቸውን ያየ ቅልጥፍና በተሞላበት ሁኔታ የተሰጣቸውን ሥራ ያለፍርሃት የሚሠሩ ጠንካራ ሰዎች መሆናቸውን በቀላሉ ይገነዘባል፡፡

"ምን እየተካሄደ ነው?" አለ ኤድ መኪናው ተንሸራቶ በቆመ ጊዜ ከነበረበት ከባድ እንቅልፍ ነቅቶ፡፡

"እርግጠኛ አይደለሁም፤ ግን የተተኰሰብን ይመስለኛል፡፡" ከመኪናው ብንወጣ የተሻለ እንደሚሆን ሃሣብ ለማቅረብ ስል እነሐጐስ እየሮጡ መጥተው መኪናው ውስጥ በመግባት ጉዞው እንዲቀጥል አዘዙ፡፡

ከጥቂት ቆይታ በኋላ፣ "እንደሚመስለኝ አብሪ ጥይት ነው ያየነው" አልኩኝ፡፡

"አዎን!" አለ ሐጐስ በርግጠኛነት፡፡ "ከበታቻችን ካለው ሸለቆ በርካታ ጥይቶች ተተኩሰውብናል" አለ፡፡

ግን ያየነው አንድ ብቻኮ ነው፡፡"

"አይደለም፡፡ በርግጥ እኛ አንዱን ብቻ ነው ያየነው፡፡ ሆኖም በርካታ ጥይቶች ሳይተኰሱ አልቀሩም፡፡ የተለመደው አሰራር በእያንዳንዱ ካርታ መጀመሪያ ላይ ሁለት አብሪ ጥይት ማድረግ ነው፡፡ ይህም ተኳሹ ዒላማውን እንዲያስተካክል ይረዳዋል፡፡ የተቀሩት ጥይቶች ግን ተራ ዓይነቶቹ ናቸው፡፡"

"ይገርማል" አለ ኤድ፡፡

ጥቂት ጊዜ በዝምታ ከተጓዝን በኋላ ሐጐስን፣ "ማን የተኰሰብን ይመስልሃል? ስል ጠየቅኩት፡፡

"የመንግሥት ቅጥረኞች ይሆናሉ፡፡ እንደነገርኩህ መንግሥት በየጊዜው ወደትግራይ እነዚህን መሰል ሰዎች በመላክ ችግር ይፈጥራል፡፡ በሌሊት በቦምብ ሊደበድቡን አይችሉም፡፡ ስለዚህ በማታ የሚንቀሳቀሰውን ትራፊክ ለመግታት እነዚህን አደጋ ጣዮች ይልካሉ፡፡ አንዳንዴ ይሳካላቸዋል..."

"ታዲያ ተኩሱን ለምን አልቀጠሉም? እንደዳከዩ ቁጭ ብለንላቸው ነበር፡፡"

"ያማ አያዋጣቸውም፡፡ በመጀመሪያው ተኩስ ስለላቱንና ከኛም ትንሽ ራቅ ብለው ስለነበር፣ ጥቃታቸውን ቢቀጥሉ በርካታ የሕወሐት ተዋጊዎች በአካባቢው ስላሉ የተራዘመ የተኩስ ልውውጥ ማካሄዱ አያዋጣቸውም፡፡"

ጭንቅላቴን መስኮቱ ላይ ዘንበል አድርጌ ሕይወት በነዚህ ጥይቶች ምን ያክል በቀላሉ እንደምትቀጠፍና ምን ያክል ተሰባሪና ከንቱ ፍጡራን መሆናችንን አሰላሰል ጀመር፡፡

ከሌሊቱ ዘጠኝ ሰዓት ገደማ ብረታ ብረት በየቦታው በወዳደቀበት መንገድ ላይ መጓዝ ጀመርን፡፡ ሜዳው ላይ ... ቅም ውጪ የሆነ ታንክ ይታየኛል፡፡ ጥይት መተኰሻው አዘቅዝቋል፡፡ በስተግራችን በኩል አግጦ የቀመ የጥንታዊ ሕንፃ ፍርስራሽ በከዋክብቱ ብርሃን

ይታየኛል። ከዚህ በፊት ያየሁት ስለመሰለኝ፣ "የት ነው ያለነው?" በማለት ጠየቅኩ።

"አክሱም እየገባን ነው። አሁን ያለፍነው የንግሥተ ሳባ ቤተመንግስትን ነው" አለ ሐጐስ።

ከጥቂት ደቂቃዎች በኋላ ትንሿ ከተማ ገባን። አንዴ ወደ ግራ፣ ሌላ ጊዜ ወደቀኝ በመጠማዘዝ ከተጓዝን በኋላ ወደአንድ የድንጋይ አጥር ግቢ በማምራት ቆምን። ግቢው በአበባዎችና በወይን ሐረግ የተሸፈነ ነበር። ሌሎቹ የውጪውን በራፍ በማንኳኳት ላይ ሳሉ ቀስ ብዬ ሳንድከሩዘሩ በስተጀርባ በመሄድ ተንበርክኬ መሬቱን ሳምኩ። ይህ ስሜታዊና አላስፈላጊ መሆኑን አውቃለሁ። ነገር ግን ትክክል መሆኑ ተሰማኝ።

ስልት (ስትራቴጂ)

ስነታ የነበርኩበት ቤት በብርሃን ተሞልቷል። መስኮቱ መጋረጃ የለውም። ያደርኩባት ቤት ትንሽና ደስ የምትል ብትሆንም የኤሌክትሪክ መብራት አልነበራትም።

በቀስታ ወንበሮች ወደተደረደሩበት የግቢው መዝናኛ ቦታ ሄጄ ተቀመጥኩ። ጥግ ምድጃ ላይ ማንቆርቆሪያ ተጥዷል። በአቅራቢያው ሁለት ሴቶች (እናትና ልጅ ይመስላሉ) አትክልት ይከትፉ ነበር። በፈገግታ ሰላምታ ከሰጡኝ በኋላ ወዲያውኑ መዓዛው ደስ የሚያሰኝ ሻይ አቀረቡልኝ። እኔም ሐሳቤን ለማሰባሰብ እየሞከርሁ ሌሎቹ እስኪነቁ ድረስ መጠበቅ ጀመርኩ።

ዕለቱ ረቡዕ ጥር 16፣ 1991 ነበር። ማምሻውን የተባበሩት መንግሥታት የኢራቅ ጦር ከኩዌት ግዛት ለቆ እንዲወጣ የሰጠው የጊዜ ገደብ አላፏል። ደብዘዝ ባለው ሐሣቤ ውስጥ እንዳለሁ 3ኛው የዓለም ጦርነት ተጀምሮ ይሆን የሚል ጥያቄ ብልጭ አለ። ይህ በዚህ እንዳለ የጥምቀት በዓል እዚሁ አክሱም ውስጥ ከሁለት ቀናት በኋላ እንደሚጀመር በማስታወሴ ስልት መንደፍ እንዳለብኝ ተገነዘብሁ።

ቀጥታ ወደ ማርያም ጽዮን ቤተክርስቲያን በመሄድ ወደ ቤተ መቅደሱ ማምራቱን ልቤ አልፈቀደውም። ይህን ያህል ረጅም ርቀት ተጉዤ የቀሩኝን ጥቂት ርምጃዎች ማጠናቀቁ ከሁሉም በላይ አስቸጋሪ ሆኖ አገኘሁት። ምክንያቱ በራስ ያለመተማመን ሊሆን ይችላል፤ በከፊል ደግሞ አምልኮታዊ ፍራቻ ይሆናል። ሆኖም ቸኩዬ ወደ ቤተመቅደሱ ለጉብኝት ብሄድ ቀሳውስቱ ሊጠነቀቁ ስለሚችሉ በጥምቀት ዕለት እውነተኛውን ታቦት ሳያወጡት ይችላሉ የሚል ስሜት ደግሞ መልሶ ተሰማኝ።

ስለዚህም የበዓሉ አከባበር እስኪጀመር ድረስ በትዕግስት መቆየቱ ትክክል መሰለኝ። በበዓሉ ወቅት ጭፈራው መቅለጡ ስለማይቀር አጋጣሚውን ተጠቅሜ ወደ ሕዲሱ ታቦት በመቅረብ በሚገባ አየዋለሁ።

ይህን ውድቅ ሊያደርገው የሚችል ሃሣብ ግን ትዝ አለኝ። በኢየሩሳሌም ቆይታዬ ወቅት የፈላሻዎቹ ሩፋኤል አዳነ የቃል ኪዳኑ ታቦት በጥምቀትም እንደማይወጣና በምትኩ አምሳያው እንደሚወጣ ነግረውኛል። ጉዳዩ እንዲህ ከሆነ ደግሞ ከአክሱም ቀሳውስት ጋር ቀደም ብዬ ራሴን በማስተዋወቅ ታቦቱን ማየት እንደሚገባኝ ማስረዳቱ ሳይበጀኝ እንደማይቀር አሰብኩ። እነዚህን ሐሣቦች እያውጠነጠንሁ ሻሂዬን ስጠጣ ኤድ ነቅቶ ሬዲዮኑን ጆሮው ላይ ለጥፎ ብቅ አለ።

"ጦርነቱ ተጀመረ?" ብዬ ጮህኩ።

"አልተጀመረም። ውጊያ ለመጀመሩ ምንም ሪፖርት የለም። የጊዜ ገደቡ ግን አልፏል።"

"ሻይ ቢጤ የለም? ወይም ቡና እና ቁርስ። ከነዚህ ውስጥ እዚህ አካባቢ የትኛው ይገኛል?"

ኤድ በመመገብ ላይ ሳለ ሐጐስም መጣ። ከከተማ ነበር የሚመጣው። ከኋላው አንድ ረጅም ቀሚስ ያጠለቁ አዛውንት ይታያሉ።

"ይህ አባቴ ነው" አለ ሐጐስ እያስተዋወቀን። "የቅድስት ማርያም ጽዮን ቤተክርስቲያን ቄስ ነው። ስለቃል ኪዳኑ ታቦት ያደረብህን ጉጉት ስነግረው ሊያገኝህ እንደሚፈልግ ስለነገረኝ ነው ያመጣሁት።"

ክብርና ሸክም

ባደረግነው ረጅም ጉዞ ላይ በተለያዩ ጊዜያት ከሐጐስ ጋር ስለቃል ኪዳኑ ታቦት አውግተናል። ጉዟችንን ከመጀመራችን በፊት ሐጐስ የአክሱም ተወላጅ መሆኑን አውቄአለሁ። ነገር ግን ከቤተክርስቲያኒቱ ጋር ግንኙነት ይኖረዋል ብዬ አልገመትኩም። አባቱ ቄስ ይሆናሉ የሚል ጥርጣሬ ከቶውኑ አልነበረኝም። ይህን አውቄ ብሆን ኖሮ ቀጠብ እል ነበር። ምናልባት ሳልቆጠብም ግን እችል ይሆናል። ሐጐስን ከመጀመሪያው ምንም ነገር ልደብቀው አልፈለግኩም። ስለዚህ ዓላማዬን ከመደበቅ ይልቅ ምንም ዓይነት ውጤት ይኑረው የምፈልገውን ነገር በግልፅ ልናገር ወሰንኩ።

ከሐጐስ አባት ጋር ረጅም ውይይት አደረግሁ። አንድ የውጪ ዜጋ የቃል ኪዳኑን ታቦት ለማየት ተስፋ በማድረግ ይህን ያክል ርቀት ተጉዞ የመምጣቱ ነገር ገርሟቸዋል።

በሐጐስ አስተርጓሚነት "ለመሆኑ ታቦቱን ማየት እችላለሁ? በጥምቀት ክብረ በዓል ላይ የሚወጣውስ እውነተኛው ታቦት ነው ወይስ አምሳያው?" ስል ጠየቅኳቸው።

ቄሱ በዝምታ ተውጠው ከቆዩ በኋላ፣ "በነዚህ ጉዳዮች ላይ የመናገር ሥልጣን የለኝም። ከበላዮቹ ጋር መነጋገር ይኖርብሃል" አሉኝ።

"መልሱን ግን ያውቁታል፣ አያውቁትም?"

"ለመናገር ብቁ አይደለሁም። የኔም ሃላፊነት አይደለም።"

"የማን ኃላፊነት ነው?"

"ከሁሉ በፊት ማግኘት ያለብህ ንቡረ እዱን ነው፡፡ በአክሱም ውስጥ የቀሳውስቱ ሁሉ የበላይ ናቸው፡፡ ያለርሳቸው ፈቃድም ምንም ማድረግ አይቻልህም፡፡ የርሳቸው ፈቃድ ከሆነ ከዚያ በኋላ የቃል ኪዳኑን ታቦት ጠባቂም ማነጋገር ይኖርብሃል..."

"በ1983 እዚህ መጥቼ ነበር" በማለት አቋረጥኳቸው፡፡ "ጠባቂውንም አግኝቻቸው ነበር፡፡ አሁንም እሳቸው ናቸው ወይስ ሌላ ሰው ተከቷቸዋል?"

"እሳቸው ከአራት ዓመት በፊት አርፈዋል፡፡ በጣም አርጅተው ነበር፡፡ ወራሻቸውን ሰለሰየሙም በቦታቸው የተተኩት አዲስ ሰው ናቸው፡፡"

"እኚህ ሰው የቃል ኪዳኑ ታቦት ባለበት መቅደስ ውስጥ ሁልጊዜ ይኖራሉ?"

"የቃል ኪዳኑን ታቦት ትተው ወዴትም ውልፈት እንዳይሉ አደራ ተጥሎባቸዋል፤የቀድሞው ጠባቂ መነኩሴ ለዚህ ኃላፊነት መሰየማቸውን በሰሙ ጊዜ ለመሸሽ ሞክረው እንደነበር ታውቃለህ?"

"የለም፤ ይህንንስ አላውቅም፡፡"

"አክሱምን ጥለው ወደ ተራሮቹ ተሰደዱ፡፡ ሌሎች መነኮሳት ተልከው ካመጧቸው በኋላም እንኳን ለማምለጥ ሞክረው ነበር፡፡ ኃላፊነታቸውን ሙሉ በሙሉ እስኪቀበሉ ድረስም ብዙ ወራት ቤተመቅደሱ ውስጥ በሰንሰለት ታስረው ቆይተዋል፡፡"

"በሰንሰለት ታስረው ነው ያሉኝ?"

"አዎን፥ ቤተ መቅደሱ ውስጥ ታስረው፡፡"

"የሚገርም ነው፡፡

"ለምን?"

"ይህን ሥራ አለመፈለጋቸው ነው ያስገረመኝ፡፡ የቃል ኪዳኑን ታቦት ለመጠበቅ መመረጥ ታላቅ ክብር ነበር የሚመስለኝ፡፡"

"ክብር? አዎን፤ በርግጥም ክብር ነው፡፡ ነገር ግን ከባድ ሸክምም ነው፡፡ የተመረጠው መነኩሴ ይህን ከተረከበ በኋላ ከቃል ኪዳኑ ታቦት ውጪ ህይወት የለውም፡፡ የሚኖረው ታቦቱን ለማገልገል ነው፡፡ ያጥነዋል፡፡ ምንጊዜም ከፊቱ ይቆማል፡፡"

"ታቦቱ ከመቅደሱ ውጪ በሚሆንበት ጊዜ ለምሳሌ፥ በጥምቀት ጊዜስ ጠባቂው አብረው ይሄዳሉ?"

"ምንጊዜም ካጠገቡ መለየት የለበትም፡፡ ነገር ግን ስለዚህ ጉዳይ ሌሎችን ማነጋገር ይኖርብሃል፡፡ ይህን ለመናገር ሥልጣኑ የለኝም ..."

የቃል ኪዳኑን ታቦት በተመለከተ ሌሎች ጠለቅ ያሉ ጥያቄዎችን አቀረብኩላቸው፡፡ ሆኖም ምላሻቸው አንድ ዓይነት ነበር፡፡ ስለነዚህ ጉዳዮች ከበላዮቻቸው ጋር መነጋገር እንዳለብኝ ነበር የገለፁልኝ፡፡ ከነገሩኝ ሁሉ ያስገረመኝ አክሱም በሕወሓት ቁጥጥር ሥር ከመዋሏ ጥቂት ቀደም ብሎ የደርግ ባለሥልጣናት ይህን ቅርስ ለመውሰድ ሞክረው እንደነበር የነገሩኝ ነው፡፡

"እንዴት? ወደቤተመቅደሱ ገቡ ሞከሩ ማለትዎ ነው?"

"በመጀመሪያ አልሞከሩም፡፡ የቃል ኪዳኑ ታቦት ወደአዲስ አበባ መሄድ እንዳለበት በማሳመን ለማግባባት ነበር የሞከሩት፡፡ ጦርነቱ ወደከተማይቱ እየተቃረበ በመምጣቱ ታቦቱ ከዚህ ቢሄድ ለደህንነቱ መልካም ይሆናል አሉን፡፡"

"እና ከዚያስ?"

"ሃይል ለመጠቀም ሲሞክሩ ግን ተቃወምናቸው፡፡ ወታደሮች ተጠሩ፡፡ ተቃውሟችንን ቀጠልን፡፡ ምን ለማድረግ እንዳሰቡ የከተማው ሕዝብ ሲሰማም በየጎዳናዎቹ በመውጣት የተቃውሞ ሰልፍ አካሄደ፡፡ በመጨረሻም ባዶ እጃቸውን ወደአዲስ አበባ ተመለሱ፡፡ እግዚአብሔር ይመስገን ብዙም ሳትቆይ አክሱም ነፃ ወጣች፡፡"

የሽምቅ ተዋጊ አባት ስለሆኑ ለሕወሓት ሊያደሉ እንደሚችሉ ታውቆኛል፡፡ ቢሆንም መጠየቅ ነበረብኝ፡፡

"የመንግሥት ጦር ለቆ ከወጣ ወዲህ ለቤተክርስቲያኒቱ ሁኔታዎች ተሻሽለውላታል ወይስ ከዱሮው ብሷል?"

"ሁኔታዎች ያለጥርጥር ተሻሽለዋል፡፡ አብያተ ክርስቲያናት በጥሩ ሁኔታ ላይ ነው ያሉት፡፡ እንዳሻን ለጸሎት ወደ ቤተክርስቲያን እንሄዳለን፡፡ ቀድሞ የሰዓት እላፊ ነበር፡፡ በምሽት ወደቤተክርስቲያን መሄድ ወይም ሌሊት ወደቤት መመለስ የተከለከለ ነበር፡፡ ንፁህ አየር ለመቀበል እንኳ ከቤተክርስቲያን ወጥተን ቢያገኙን ወደእስር ቤት ይወስዱን ነበር፡፡ ዛሬ ግን የሚያሰጋን ነገር የለም፡፡ ያለሐሳብ እፎይ ብለን ቤታችን እንተኛለን፡፡ ያላንዳች ሥጋትም ወደቤተክርስቲያን በነፃነት እንሄዳለን፡፡ ዛሬ አንፈራም፡፡ እንደማንኛውም ሰላማዊ ሰው ወደቤተክርስቲያን እንሄዳለን፡፡ ቀድሞ የቤተክርስቲያን አገልግሎት በምናደርግበት ጊዜ ሁሉ እንጨነቅ ነበር፡፡ ለራሳችንና ለቤተክርስቲያናችን እንሰጋ ነበር፡፡"

የቴምፕላሮች መስቀል

ከሐጉብ አባት ጋር ስንለያይ ከአክሱም ጽዮን ቤተክርስቲያን ንቡረ እድ ጋር ቀጠሮ እንደሚይዙልኝ ተስፋ ሰጥተውኝ ነበር፡፡ ከንቡረ እዱ ፈቃድ ሳላገኝ ከቃል ኪዳኑ ታቦት ጠባቂ ጋር ለመገናኘት ሙከራ ከማድረግ እንድቆጠብም መክረውኛል፡፡ "አለያ መጥፎ ስሜት ይፈጠራል፡፡ ስለዚህ ነገሮች ሥርዓት ባለው ሁኔታ መካሄድ ይኖርባቸዋል" አሉኝ፡፡

ይህ ስልት በርካታ መሰናክሎች ያሉበት መስሉ ቢታየኝም፣ ምርጫ እንደሌለኝ ተገነዘብሁ፡፡ ከንቡረ እዱ ጋር እስክገናኝ ድረስም አርኪዎሎጂያዊ ቁፋሮ የተካሄዱባቸውንና በ1983 ተቻኩዩ የተመለከትኳቸውን ቦታዎች በድጋሚ ለመጎብኘት ወሰንኩ፡፡

በመጀመሪያ ትዝ ያሉኝ በ1983 በመንግሥት ቁጥጥር ሥር የነበሩት [illegible] ሐውልቶች የድንጋይ ማውጫ ቦታና የሴት እንበሣቀ ሐውልት ነበሩ፡፡

ኤድ ካንድ የሕወሐት ባለሥልጣን ጋር ለቻነል 4 የሚጠናቀቁ ዘገባዎችን ለመሥራት እንደሄደ ሐጉብን ወደድንጋጼ ካባ እንዲወስደኝ አግባባሁት፡፡ የምንጓዝበት ሥፍራ ከአምስት ኪሎ ሜትር ርቀት ያነሰ ቢሆንም ከድንገተኛ የአየር ጥቃት ለመዳን መኪናችንን መደበቅ ነበረብን፡፡ በንግሥተ ሳባ ቤተመንግስት በኩል አልፈን ድንጋይ ማውጫው ደረስን፡፡ ከዚያም መኪናችንን በሸራ ሸፍነን ዳገቱን መውጣት ጀመርን፡፡

"ቀሳውስቱን በማግባባት ወደቤተ መቅደሱ ገብቼ የቃል ኪዳኑን ታቦት ለማየት ያለኝ ዕድል ምን ያህል ሰፊ ነው?" አልኩት በጉዞ ላይ እያለን፡፡

"... ይህን እንኳን አይፈቅዱልህም" አለ ሐጉብ በርግጠኝነት፡፡ "ያለህ ዕድል ጥምቀትን መጠበቅ ብቻ ነው፡፡"

"ግን የቃል ኪዳኑን ታቦት በጥምቀት ቀን ያወጡታል ብለህ ታስባለህ? ወይስ አምሳያውን ነው የሚያወጡት?"

ትከሻውን ነቀነቀ፡፡ "እንጃ፤ በሕፃንነቴ እኔም ሆንኩ ጓደኞቼ የምናውቀው በጥምቀት ቀን የሚወጣው እውነተኛው ደቃል ኪዳኑ ታቦት መሆኑን ነው፡፡ ስለእውነተኛነቱ ጠይቀን አናውቅም፡፡ የሚያሳስበንም ጉዳይ አልነበረም፡፡ ስለዚህ ርግጠኛ አይደለሁም..."

ከዚያ በኋላ ሐጉቡ በለዚህ ጉዳይ መወያየት አልፈቀደም፡፡ የሚቀጥሉትን አስራ አምስት ደቂቃዎች በዝምታ ተጓዝን፡፡ "ቤቷ እንበሳህ ይቺውትልህ" አለኝ በመጨረሻ፡፡

ሐጉብ ሲራመድ አንከስ ይል እንደነበር ቀደም ሲል ሰላላጤንሁ[1] "እግርህን ምን ሆንክ? ወለም ብሎህ ነው?" ስል ጠየቅኩት፡፡

"የለም፤ በጥይት ተመትቼ ነው፡፡ ከጥቂት ዓመታት በፊት ከመንግሥት ጋር በተደረገ ውጊያ ነበር ይህ የተፈጠረው፡፡ ጥይቱ ከጉልበቴ በታች ያለውን አጥንቴን ሰብሮታል፡፡ ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ለውጊያ ብቁ ልሆን አልቻልኩም፡፡"

ወደ ጸጥኙ አመራን፡፡ የእንዲት ልትዘል የተዘጋጀች ሴት አንበሣ ቅርፅ ይታያል፡፡ ሐውልቱ በውሃ ተሸርሽሯል፡፡ በ19ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ወደዚህ ቦታ የመጣው የብሪታኒያ ተጓዥና አግተር አርኪዮሎጂስት ቴዎዶር ቤንት ስለዚች አንበሣ ጽፏል፡፡ በገለፃውም ውስጥ "ጥቂት ሳንቲሜትር ከአንበሳዋ አፍንጫ ራቅ ብሎ ክብ ቅርጽ ያለውና የጨረር ፍንጣቂ የሚመስል ምልክት አለበት፡፡ ይህም ምናልባት ፀሐይን የሚወክል ይሆናል" የሚል አለበት፡፡

ሐውልቱን በጥንቃቄ ስመረምር የተጠረቡት መስመሮች በአንድ ማዕከላዊ ነጥብ ውስጥ የሚያልፉና ደጋን ቅርጽ ያላቸው መሆናቸውን አየሁ፡፡ ተጓዡ አይቻለሁ ያለው "ክብ ቅርጽ" ግን የለም፡፡ ደጋን መሰል ቅርጾቹን በጥንቃቄ በመከተል ቢያጠናቸው ኖሮ ሊያየው ይችል የነበረው የፀሐይ ምስልን ሳይሆን፤ ሙሉ ቅርጽ ያለው መስቀልን ነው፡፡ በደጋን ቅርጽ አምሳያ ወደላይና ወደታች፣ ወደግራና ወደቀኝ የተጠረቡት መስመሮች የሚያሳዩት የቴምፕላሮቹን መስቀል ነው፡፡

"ሐጉብ[1] ዓይኔ ነው ወይስ የማየው ነገር መስቀል ነው?"

"መስቀል ነው" በማለት አረጋገጠልኝ፡፡

"እዚህ መኖር ግን አልነበረበትም ኮ፡፡ አንበሣዪቱ የተሠራችው ክርስትና ከመምጣቱ በፊት ነው፡፡ ታዲያ ይህ የክርስትና ምልክት እዚህ ምን ያደርጋል?"

"ማን ያውቃል? ምናልባት አንዱ በኋላ ጨምሮት ይሆናል፡፡ እነዚህን የሚመስሉ ሌሎች የመስቀል ቅርጾችም ግን በንጉሥ ካሌብ ቤተ መንግስት አሉ፡፡"

"ፈቃድህ ቢሆን ሄጄ ባያቸው በጣም ደስ ይለኛል፡፡"

የመላእክት ሥራ

የካሌብን ቤተመንግሥት ቀደም ሲል በ1983 ጎብኝቼው ነበር፡፡ ትዝ የሚለኝ በአንድ ኮረብታ ላይ የተሠራ መሆኑና ከመሬት በታች የሚገኙ በርካታ ምድር ቤቶች እንዳሉት ነው፡፡ ከፍርስራሾቹ መገመት የተቻለው በ6ኛው ምዕተ ዓመት ድ.ል.ክ መሠራቱን ነው፡፡ በቀድሞው የጉብኝቴ ወቅት የመስቀል ቅርጽ ማየቴን አላስታውስም፡፡ ወደከተማ በመመለስ ላይ ሳለን ቤተመንግሥቱን በድጋሚ ለመጎብኘት ቻኩልኩ፡፡ በ1983 ጥናቴ ለቴምፕላሮች ያን ያህልም ትኩረት አልሰጠኋቸውም ነበር፡፡ ነገር ግን የቅርብ ግኝቶቼ ቴምፕላሮችን ከኢትዮጵያ ጋር የሚያቆራኙ ናቸው፡፡

ከ1185-1211 ባሉት ዘመናት[1] ማለትም በላሊበላ ዘመነ መንግስት ቴምፕላሮች የቃል ኪዳኑን ታቦት ለመፈለግ ከኢየሩሳሌም ወደኢትዮጵያ ሳይመጡ እንዳልቀሩና ታቦቱ ያለበትንም ከማወቅ ባሻገር እስከ መሸከም ደርሰው እንደነበር አቡ ሳሊህ በሚባል አርመናዊ ምሁር በ13ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የተጻፈውን ማስረጃ ማግኘቴን ቀደም ሲል ገልጫለሁ፡፡ በመሆኑም አንበሣዪቱ ሐውልት ላይ የተቀረጸው የመስቀል ቅርጽ ባለቤቶች ቴምፕላሮች ለመሆናቸው የነበረኝ ግምት ተጠናከረ፡፡

የመስቀሉ ቅርጽ በኢትዮጵያ ውስጥ ከተለመዱትና ከሚዘወተሩት የመስቀል አይነቶች የተለየ ነው፡፡ በኢትዮጵያ ውስጥ በተዘዋወርኩባቸው ቦታዎች ይህን የመሰለ የመስቀል ቅርጽ ያየሁት በላሊበላው ቤተማርያም ቤተክርስቲያን ጣሪያ ላይ ብቻ ነው፡፡

ቴምፕላሮች ወደኢትዮጵያ የመጡት በንጉሥ ላሊበላ ዘመነ መንግሥት መሆኑ ይታወሳል፡፡ አሁን ደግሞ የማህበራቸው መለያ የሆነውን መስቀል አክሱም ውስጥ አገኘሁ፡፡ ተጨማሪ ተመሳሳይ የመስቀል ቅርጾችንም በካሌብ ቤተመንግስት ፍርስራሽ ውስጥ ልመለከት ነው፡፡ የአክሱም በርካታ ሐውልቶች የሚገኙበትን ሳርማ ቦታ ካለፍን በኋላ ማይ ሹም ተብሎ የሚጠራውን ሰፊውንና ጥንታዊውን የውሃ ኩሬ በመዞር ተጓዝን፡፡ ማይ ሹም የቃል ኪዳኑ ታቦት ለሁለት ቀናት በኋላ ለጥምቀት በዓል የሚያድርበት ቦታ መሆኑን አውቃለሁ፡፡ ማይ ሹምን ወደኋላ በመተው ወደንጉሥ

ካሌብ ቤተመንግሥት ፍራሽ በሚወስደው መንገድ ግማሹን ያህል ከተጓዝን በኋላ መኪናችንን ሸፍነን የተቀረውን ጉዞ በእግር ተያያዝነው፡፡ ሐጉስ እየመራኝ ወደፍርስራሾቹ ከደረስን በኋላ ፍለጋ ጀመርን፡፡ ሐጉስ በመጨረሻ "ይኸውልህ፡፡ ቀረብ በልና ተመልከት፡፡ ለማየት የፈለግከው ይህን ይመስለኛል" አለኝ፡፡

አጠገቡ ስደርስ በግምት ስድሣ ሣንቲሜትር ስፋትና ርዝመት፣ አስራ አምስት ሳንቲ ሜትር ውፍረት ያለው አሸዋማ ድንጋይ ከፍርስራሾቹ ውስጥ አውጥቶ በእጁ ይዞ ነበር፡፡ በዚህ ድንጋይም ላይ እንበሣጼቱ ላይ የተቀረጸውን ዓይነት የቴምፕላሮች መስቀል አየሁ፡፡

"ልጆች ሳለን ከጓደኞቼ ጋር እዚህ እንጫወት ነበር፡፡ በዚያን ዘመን የዚህ ዓይነት በርካታ ድንጋዮች ነበሩ፡፡ እንደምገምተው የተቀሩት ተወስደዋል፡፡"

"ወዴት?"

"የከተማዪቱ ሰዎች በየጊዜው ለቤቶቻቸው መሥሪያ ድንጋይ ሲፈልጉ እነዚህን ፍርስራሽ ድንጋዮች ይጠቀማሉ፡፡ ይህን ድንጋይ ማግኘትህም እድለኛ ነህ... ይህን የመሰሉ ሌሎች መስቀሎች በቤተ መንግስቱ የምድር ቤት ግምጃ ቤቶች ውስጥም ይገኛሉ፡፡"

ተያይዘን ወደምድር ቤቱ በሚወስደው ደረጃ ወረድን፡፡ በ1983 ይህንኑ ቦታ በጎበኘሁበት ጊዜ ባትሪ ይዤ ነበር፡፡ ትዝ የሚለኝ የአክሱም ገዢዎች ወርቅና የከበሩ ጌጣጌጦችን ያስቀምጡባቸው የነበሩ ከድንጋይ የተሠሩ ሣጥኖች ማየቴን ነበር፡፡ ሐጉስ ክብሪት በመጫር ከነዚህ ሣጥኖች በአንደኛው ጠርዝ ላይ የተጠረበ የቴምፕላሮች መስቀል አሳየኝ፡፡

"እዚህ መኖሩን እንዴት አወቅህ?" አልኩት በመደነቅ፡፡

"የአክሱም ነዋሪ በሙሉ ያውቀዋል፡፡ እንደነገርኩህ ልጅ ሳለሁ እዚህ ነበር የምጫወተው፡፡" ከዚያም ወደሚቀጥለው ክፍል ወሰደኝ፡፡ ሐጉስ እንደገና ክብሪት ጫረ፡፡ ሌሎች ተጨማሪ ሁለት የቴምፕላሮች መስቀሎችንም አሳየኝ፡፡ አንደኛው ባሻገር ካለው ግድግዳ ላይ እንደነገሩ የተሠራ ሲሆን፣ ሌላው ረዘም ባለው ግድግዳ ጫፍ ላይ በሚያምር ሁኔታ የተጠረበ ነበር፡፡ የክብሪቱ እሳት እስኪጠፋ ድረስ ቅርጾቹን አፍጥጬ እየተመለከትኩ በሐሣብ ባሕር ሰጠምኩ፡፡

ለአርኪዎሎጂስቶችም ሆነ ለታሪክ ሰዎች እንዲሁም ለሌሎች ተመራማሪዎች ይህን መላምት አቅርቤ ለማሳመን የማይቻለኝ ቢሆንም፣ ቴምፕላሮች እዚህ እንደነበሩ ግን ርግጠኛ ሆንኩ፡፡ ይህን የመስቀል ቅርጽ ቴምፕላሮች በደንብ ልብሶቻቸውና በጋሻዎቻቸው ላይ ይስሉት ነበር፡፡ በነዚህ ግድግዳዎች ላይ የተዉት ዓርማ የሚያመለክተው የተወሰኑ የቡድኑ አባላት በአክሱም እንደነበሩና ለመጪውም ትውልድ ምልክት ለመተው እንዳሰቡ ነው፡፡

"እነዚህን መስቀሎች ማን እንደቀረፃቸው የሚገልፅ አፈታሪክ አለ?"

"አንዳንዶቹ ነዋሪዎች የመላእክት ሥራ ነው ይላሉ፡፡ ይህ ግን የማይመስል ነገር ነው፡፡"

ተስፋ አስቆራጭ ዜና

እስከምሽቱ አንድ ሰዓት ከሐጉስ አባት የደረሰኝ ዜና አልነበረም፡፡ ዘግይቶ የመጣውም ዜና ግን የምስራች አልነበረም፡፡ የሐጉስ አባት የንቡረ እዱን ከከተማ ውጪ መሄድ በመጨረሻ ገለፁልኝ፡፡ ባልናገረውም በጥምቀት ዋዜማ ንቡረ እዱ ከአክሱም ርቀው ይሄዳሉ ማለቱ አይታመንም፡፡ ወቅቱ ብዙ ዝግጅት የሚደረግበት ስለሆነ የርሳቸው በአክሱም ውስጥ መገኘት የግድ ነበር፡፡

"እይ አለመታደል? ወዴት ይሆን የሄዱት?"

"ወደአስመራ .... ለስብሰባ ነው የሄዱት፡፡"

"አስመራ ግን'ኮ በመንግስት እጅ ነች፡፡ እንዴት ወደዚያ ሊሄዱ ይችላሉ?"

"ንቡረ እዱ የትም መሄድ ይችላሉ፡፡"

"ከጥምቀት በፊት ይመለሳሉ?"

"የተነገረኝ ቶሎ እንደማይመለሱ ነው፡፡ ምክትላቸው በበዓሉ ወቅት ይተኳቸዋል፡፡"

"ከቃል ኪዳኑ ታቦት ጠባቂ ጋርስ መነጋገር እችላለሁ? ልጠይቃቸው የምፈልጋቸው ብዙ ጥያቄዎች አሉኝ፡፡"

"ያለ ንቡረ እዱ ፈቃድ ምንም ማድረግ አትችልም፡፡"

በርሳቸው የምናደድበት ምክንያት አልነበረኝም፡፡ ሆኖም ከሚሰጡኝ መረጃ ስለቃል ኪዳኑ ታቦት ለማወቅ እንዳልችል የተቀየሰ ዘዴ ያለ መሰለኝ፡፡ በትህትናና በወዳጅነት ስሜት ቢቀርቡኝም፣ የአክሱም መነኮሳት ያለንቡረ ዕዱ ፈቃድ ትብብር ሊያደርጉልኝ እንደማይችሉ ግልጽ ሆነልኝ፡፡ ንቡረ እዱ ደግሞ አክሱም ያለመኖራቸው ይበልጥ አሳዘነኝ፡፡

ስለሆነም ይህን ሁሉ ርቀት ተጉዤ ምንም ፋይዳ ያለው ነገር ሳልጨብጥ ልቀር ነው፡፡ በተለመደው የአቢሲኒያውያን ዘዴ ሳያስቀይሙኝ ያቀዘቅዙኛል፡፡ የቤተክህነቱ ሰዎች አሉታዊ ምላሽ መስጠት አይኖርባቸውም፡፡ በተየራሪው ያለንቡረ እዱ ፈቃድ ስለጉዳዩ ለመናገር ሥልጣን እንደሌላቸው ገልፀው ትክሻቸውን በመነቅነቅ ሐዘኔታቸውን ይገልፁልኛል፡፡

"ለንቡረ እዱ መልእክት መላክ የሚቻልበት መንገድ ይኖር ይሆን?"፡፡

"አስመራ እያሉ?" ብለው የሐጉስ አባት ሳቁና፣ "አይቻልም" አሉ፡፡

"መልካም፤ እንግዲያው ምክትላቸውስ ሊፈቅዱልኝ አይችሉም?"

"አይመስለኝም፡፡ ፈቃድ ለመስጠት በመጀመሪያ ንቡረ እዱን ማግኘት ይኖርባቸዋል፡፡"

"በሌላ አነጋገር ለኔ ፈቃድ ለመስጠት እሳቸውም ፈቃድ ማግኘት አለባቸው፡፡"

"ትክክል፡፡"

"ቢያንስ ለመሞከር እንኳን አልችልም? ሌላው ቢቀር ላምከትላቸው ለምን ወደዚህ እንደመጣሁ ለመግለጽ አልችልም? ማን ያውቃል ሊረዱኝ ፈቃደኛ ሊሆኑ ይችላሉ።"
"ምናልባት" አሉ የሐጐስ አባት። "ለማንኛውም ከምክትሉ ጋር ዛሬ ተነጋግሬ መልሱን ነገ ጠዋት እነግርሃለሁ።"

የቃል ኪዳኑ ታቦት ማደሪያ

በማግስቱ ጠዋት፣ ሐሙስ ጥር 17፣ 1991 ጎሕ ሳይቀድ ሁላችንም ተነሣን። ኤድ ፀሐይ ስትወጣ አካባቢውን ለመቅረጽ ፈልጎ ስለነበር፣ በከተማዪቱ ካሉት በርካታ አለታማ ኮረብታዎች መካከል አንዱ ላይ ወጥቶ ፊልሙን ቢቀርጽ ጥሩ ዕይታ እንደሚያገኝ ሐጐስ ነገረው።
ስለዚህም ከሌሊቱ አሥር ሰዓት ሾፌራችን ተሰፋይን ቀሰቀስነው። ጉዞ ላይ ሳለን ኤድ ሬድዮኑን አሥራ አንድ ሰዓት ላይ ከፈተ። ሥርጭቱ ጥርት ያለ አልነበረም። ሆኖም መስመሮቹን በማለዋወጥ ስላስተካከለው የባሕረሰላጤው ጦርነት መጀመሩን ሰማን። የአሜሪካ ቦምብ ጣይ አውሮፕላኖች ከመቶ በላይ በረራዎችን በባግዳድ ላይ በማድረግ ከፍተኛ ጥፋት ማድረሳቸውንና የኢራቅም አየር ኃይል ለምላሹ አንዲት ተዋጊ አውሮፕላን ከምድር ማስነሳት እንዳልቻለ ከዜና ዘገባው ተደመጠ።
"ቃብቃለት ይመስላል" አለ ኤድ በርካታ።
"እጠራጠራለሁ" አለ ሐጐስ። "ቆይተን ማየት ይኖርብናል።"
መኪናዋ ጎገታማውን ቀጭን መንገድ እየወጣች የሚተላለፈውን ዘገባ ማዳመጣችንን ቀጠልን። መኪናችን በድንገት ወደገደሉ ጠርዝ ተንሸራተተች። ሆኖም በተሰፋይ ትግል ገደል ከመግባት ተረፍን። ይህን አጋጣሚ በመጠቀም ሻንጣችን ከመኪናው በመውረድ ተሰፋይን እንደተለመደው መኪናዋን በሸራ እንዲሸፍን ትተነው የዳገቱን ጉዞ ተያያዝነው።
ቦታው በጦር መሣሪያዎች ስብርባሪ የተሞላ ነበር። "እዚህ ቦታ አሥራ ሰባተኛው ክፍለ ጦር ነበር። ጠንካራ ተዋጊዎች ነበሩት። ከስምንት ሰዓት ውጊያ በኋላ ግን አሸንፍናቸው" አለ ሐጐስ ኮረብታው ጫፍ ስንደርስ።
የአክሱምን ከተማ ቁልቁል አየኋት። የቅድስት ማርያም ጽዮን ቤተክርስቲያን ጉልላትና የደወል ማማ በርቀት ይታያል። አጠገቡ ደግሞ ግርማ ሞገስን የተላበሰ መስኮት የለሽ ቤተመቅደስ ከአረንጓዴው ጉልላቱ ጋር በብረት አጥር ታጥሯል። ይህ ነበር የቃል ኪዳኑ ታቦት ማደሪያ። የቅርብ ሩቅ፤ የቀረቡትን የማይቀርብ።

ደካማ ሰዎች

ለቁርስ ወደማረፊያችን ተመልሰን አራት ሰዓት ድረስ በዚያው ቆየን። በግቢያችን በዝምታ የተዋጡ በርካታ ነዋሪዎች የኤድን ሬዲዮ ከበው ዜና ያዳምጣሉ። ሐጐስ በርጋታ ይተረጉምላቸዋል። ዙሪያችን ያሉትን ሰዎች ገጽታ ስመለከት፣ ሁሉም በዚያች ሩቅ አገር የሚካሄደውን ጦርነት በተመስጦ ነበር የሚከታተሉት። ምናልባት የራሳቸውን መከራ ላለማስታወስ ይረዳቸው ይሆናል። አለያም ባሁኑ ወቅት በኢራቅ ላይ እየወረደ ያለው የቦምብ ናዳ እያሳዘናቸው ይሆናል።
በአካባቢዩ ያለውን ሁኔታ ስመለከት የሚታየው ነገር መንግሥት አክሱምን ይዞ በነበረበት ወቅት የከተማዪቱ ነዋሪዎች ይኖሩበት ከነበረው የተለየ መሰለኝ። ድህነቱ የጠና ቢሆንም፣ ትምህርት ቤቶች ቢዘጉም፥ ሰዎች በአየር ጥቃት ፍራቻ የተነሳ በግልጽ ባይዘዋወሩም፥ ገበሬዎች ለማረስ ባይችሉም፣ የረሃቡ አደጋ የበረታ ቢሆንም ከድሮው በጣም በተሻለ ሁኔታ የሚኖሩ ይመስላሉ።
ኤድ የፊልም ቀረፃ ሥራውን ከጠዋቱ አምስት ሰዓት እንዳበቃ፥ ሐጐስና እኔ ሐውልቶቹ ወዳሉበት አቅጣጫ አመራን። አንድ ቦታ በእጅ የተሳለ የሕወሐት ሥዕል አየሁ። ሥዕሉ ፕሬዚዳንት መንግሥቱ መሰዮ ላይ የናዚን ዓርማ የሚያሳይ ሲሆን፣ ከአፉቸውም ውስጥ በርካታ ወታደሮች በሰልፍ ይወጣሉ። ከፕሬዝዳንቱ አናት ደግሞ ሚግ ጀቶች ይበራሉ። በታንክና በመድፍም ታጅበዋል። ከግርጌ በትግርኛ ቋንቋ የተጻፈው መፈክር፣ "ለአምባገነኑ መንግሥቱ ፈጽሞ እንንበረከክም" ይላል።
በተሸረሸሩት የአክሱም መንገዶች ላይ ተጓዝን። ገበያው ተዳክሟል። ሱቆችም ባዶ ናቸው። ሰዎች ግን ይዘዋወራሉ። ከጥቂት ዓመታት በፊት መንግሥት እነዚህን ሰዎች ወደሠፈራ ሲወስድ ባይ ደስ ባለኝ ነበር ስል አሰብኩ።
"ሐጐስ" አልኩት። "መንግሥትን ከዚህ ከተማ ካባረራችሁ በኋላ ነገሮች ተለውጠዋል። ይሄ ነው ለማለት ባልችልም ሁኔታዎች ፍጹም ተለውጠዋል።"
ሐጐስ ትንሽ ዘግየት ብሎ "ምክንያቱም ዛሬ ማንም የሚፈራ ሰው የለም" አለ።
"የአየር ጥቃቱንና የቦምቡን ናዳ እንኳን?"
"በርግጥ እነሱን ነገሮች እንፈራቸዋለን። ሆኖም እነሱንም ግን እንደቀላል ችግር ነው የምናያቸው። ከነርሱም የምንርቅበትን ዘዴ እናውቃለን። መንግሥት እዚህ በነበረበት ጊዜ ግን የጦር ሠራዊቱን ጭካኔ፣ ግርፋትና እስር ማምለጥ አንችልም ነበር። ያን ዓይነቱ ሽብርም ነበር ለረጅም ጊዜ ሲያሰቃየን የኖረው። ሆኖም ስንጋፈጠው ምን እንደሆነ ታውቃለህ?"
"አላውቅም።"

“ይህ ሁሉ ይፈጸም የነበረው በደካማ ሰዎች መሆኑን ደረስንበት፡፡ እናም ነፃነታችንን የምናገኝበት ጊዜም ቅርብ እንደሆነ ተገነዘብን፡፡”

እንዲህ እያልን የሐውልቶቹ ስብስብ ወዳለበት ቦታ ደረስን፡፡ በነዚህ አንድ ወጥ በሆኑና ከቋጥኝ አለት በተሰሩ ሐውልቶች መካከል ስራመድ ይህን የመሰለውን የሥነ ጥበብ ሥራ ያበረከተው ችሎታና ባሕል በመረሳቱ ተደነቅሁ፡፡ በ1983 የቃል ኪዳኑ ታቦት ጠባቂ የነገሩኝም ትዝ አለኝ፡፡ “ሐውልቶቹ የቆሙት በቃል ኪዳኑ ታቦትና በመለኮታዊ እሳት ነው፡፡” በዚያን ጊዜ አዛውንቱ ስለነገሩኝ ነገር ምንም ማለት አልቻልኩም፡፡ አሁን ግን የነገሩኝ ታሪክ ሊሆን የሚችል መሆኑን አምኛለሁ፡፡ ይህ የተቀደሰ ቅርስ በታሪክ ውስጥ ብዙ ታላላቅ ታምሮችን ሠርቷል፡፡ በመቶ ቶኖች የሚከብድን ድንጋይ ማቆም ታዲያ እንደምን ይሳነዋል፡፡

ተአምር ሲረጋገጥ

በዚሁ ዕለት ከሰዓት በኋላ የሐጐስ አባት ወዳረፍንበት ቦታ በመምጣት የንቡረ እዱ ምክትል ሊያነጋግሩኝ ፈቃደኛ መሆናቸውን ነገሩኝ፡፡ ነገር ግን የፕሮቶኮል ጉዳይ ስላለበት እሳቸው ከኛ ጋር አብረው እንደማይሄዱ ገለፁልኝ፡፡

ከሐጐስ ጋር በእግር ወደቅድስት ማርያም ጽዮን ቤተመቅደስ አመራን፡፡ እንደደረስንም ከግቢው በስተጀርባ ወደተሠሩት አነስተኛ ቤቶች አቀናን፡፡ ዝቅ ባለው ቅስት ሥር በማለፍ ዋናው በር ስንደርስ አንኳኳን፡፡ ወደአትክልቱ ሥፍራ እንድንገባ ስለተፈቀደልንም ገባን፡፡ አግዳሚ ወንበር ላይ ጥቁር ካባ የደረቡ አዛውንት ተቀምጠዋል፡፡

ወደርሳቸው በመቅረብ ላይ መሆናችንን እንደተመለከቱ ዝቅ ባለድምጽ ትዕዛዝ አስተላለፉ፡፡ ሐጐስ ወደኔ ዞር በማለት፣ “አንተ እዚህ ቆይ፤ እኔ አናግራቸዋለሁ” አለኝ፡፡

ውይይት ቀጠሉ፡፡ ካለሁበት በርቀት እመለከታቸው ነበር፡፡ ባዶነት ተሰማኝ፡፡ ተንደርድሬ ሄጄ ችግሬን ልገልጽላቸው አሰብኩ፡፡ ሆኖም ጥያቄዬ ምንም ያህል ልባዊ ቢሆንም፣ የሚያርፈው በቆየ ወግና ሥርዓት የተቃኘ ጆሮ ላይ መሆኑን ተገነዘብኩ፡፡

ሐጐስ እንደተመለሰ፣ “ሁሉንም ነገር ነግሬአቸዋለሁ፡፡ ነገር ግን ሊያነጋግሩህ አልፈቀዱም፡፡ እንደሚሉት ከሆነ በቃል ኪዳኑ ታቦት ጉዳይ ላይ ለመነጋገር ሥልጣን ያላቸው ንቡረ እዱና የታቦቱ ጠባቂ ብቻ ናቸው፡፡”

“እንደሚመስለኝ ንቡረ እዱ አሁንም እዚህ የሉም?”

“እዎን! አልተመለሱም፡፡ ነገር ግን መልካም ዜናም ስላለኝ አዳምጠኝ፡፡ ምክትላቸው ከጠባቂው ጋር እንድትነጋገር ፈቅደዋል፡፡”

ከጥቂት ደቂቃዎች በኋላ አቧራማውን መንገድ ተከትለን ሄድን፡፡ ቤተ መቅደሱ እንደደረስን በፊት ለፊት በኩል በማለፍ በብረት ወደታጠረው አጥር ቀረብን፡፡ የብረት አጥሩን አሻግሬ ተመለከትኩ፡፡

አጥሩን ብዘልና ብሮጥ ወደቤተመቅደሱ በሩ፡ ለመድረስ የሚወስድብኝ ጊዜ አስር ሰኮንድ ብቻ እንደሚሆን አሰብኩ፡፡

በቀልድ መልክ ይህን ሐሣቤን ለሐጐስ ስነግረው ከቶኛ ደነገጠ፡፡ “እንዲህ ያለውን ሐሳብ እንኳ ባታስበው ይሻልሃል” ብሎ ወደ ቤተ ፀሎቱ አቅጣጫ ሲያመለከት ወደሰድስት የሚጠጉ ሥራ የፈቱ ዲያቆናትን አየሁ፡፡ “የውጪ ተወላጅ ስለሆንክ ትከበራለህ፡፡ ነገር ግን ይህን የተቀደሰ ቦታ ብትደፍር ያለጥርጥር ትገደላለህ” አለኝ፡፡

“ጠባቂው የት ያሉ ይመስልሃል?”

“ውስጥ ናቸው፡፡ ይመጣሉ፡፡”

በትዕግስት ጠበቅናቸው፡፡ ደንገዝገዝ ሲል ጠባቂው ብቅ አሉ፡፡ ረጅምና ከበድ ያሉ ናቸው፡፡ ከቀድሞው ጠባቂ ምናልባት በሃያ ዓመት ያንሳሉ፡፡ ከርሳቸው በፊት እንደነበሩት ጠባቂ ሁሉ የጊህንም ዓይኖች ሞራ ሸፍኗቸዋል፡፡ እንደቀድሞው ጠባቂም ወፍራም ካባ ደርበዋል፡፡ ዕጣን ዕጣን ይሸታሉ፡፡

እንድንገባ አልጋበዙንም፡፡ ወደኛ በመቅረብ በብረት አጥሩ እጃቸውን አሾልከው ጨበጡን፡፡ ስማቸውን ጠየቅኩ፡፡ ከበድ ባለ ድምጽ “ገብረሚካኤል” አሉ፡፡ ሐጐስን፣ “እባክህን ስሜ ግርሃም ሐንኮክ እንደሚባል ንገርልኝ፡፡ የመጣሁት ከእንግሊዝ አገር 7 ሺህ ኪሎ ሜትር ተጉዤ ነው፡፡ ባለፉት ሁለት ዓመታት የቃል ኪዳኑን ታቦት በተመለከተ ጥናት አካሂጃለሁ፡፡ የመጣሁትም ታቦቱን ለማየት ይፈቀድልኛል በሚል ተስፋ ነው በልልኝ” አልኩት፡፡

ሐጐስ መልእክቴን አስተላለፈልኝ፡፡ “አውቃለሁ፤ ስለዚህ ጉዳይ ቀደም ሲል ተነግሮኛል” አሉ፡፡

“ወደቤተ መቅደሱ እንድገባ ይፈቅዱልኛል?”

ለረጅም ጊዜ ዝም ብለው ከቆዩ በኋላ፣ “ይህን ማድረግ አልችልም” አሉ፡፡

“የመጣሁት ግን ኮ የቃል ኪዳኑን ታቦት ለማየት ነው፡፡”

“ጉዞህ ባለመሳካቱ አዝናለሁ፡፡ ልታየው አትችልም፡፡ እንደምትለው ስለታሪካችን ካጠናህም ይህን ጠንቅቀህ ማወቅ ነበረብህ፡፡”

“አውቃለሁ፤ ቢሆንም ተስፋ አድርጌ ነበር፡፡”

“ብዙዎች ተስፋ ያደርጋሉ፡፡ ነገር ግን ከኔ በስተቀር ማንም ወደ ቃል ኪዳኑ ታቦት መቅረብ አይችልም፡፡ ንቡረ እዱም ቢሆኑ፤ ፓትርያርኩም፡፡ ፈጽሞ የተከለከለ ነው፡፡”

“ይህ ለኔ ታላቅ ሃዘን ነው፡፡”

“በሕይወት ውስጥ ከሃዘን የከፉ ብዙ ነገሮች አሉ፡፡”

“የቃል ኪዳኑ ታቦት ምን እንደሚመስል ሊነግሩኝ ይችላሉ? ይህን እንኳን ቢነግሩኝ በደስታ ወደአገሬ ተመልሼ እሄዳለሁ፡፡”

“ስለታቦቱ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በጥሩ ሁኔታ እንደተገለጸ እምናለሁ፡፡ ከዚያ ላይ ማንበብ ትችላለህ፡፡”

“እኔ የምፈልገው እርስዎ በራስዎ ቃላት እዚህ ቤተመቅደስ ውስጥ ስላለው የቃል ኪዳኑ ታቦት እንዲገልፁልኝ ነው፡፡ ከእንጨትና ከወርቅ

የተሠራ ሣጥን ነው? መክደኛውስ ላይ ሁለት ክንፎች ያሏቸው ቅርጾች አሉ?"

"ስለነዚህ ጉዳዮች አልናገርም ...."

"እንዴትስ ነው የሚጓጓዘው? ረዘም ባለ እንጨት ነው የምታንጠለጥሉት ወይስ በሌላ ዘዴ? ከባድ ነው ወይስ ቀላል?"

"ቀደም ስል ስለነዚህ ጉዳዮች ለመናገር ፈቃደኛ እንዳልሆንኩ ተናግሬያለሁ። አልናገርም።"

"ተአምራትስ ይሠራል? መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የቃል ኪዳኑ ታቦት ተአምራት እንደሚያደርግ ተጽፏል። እዚህ አክሱምስ ውስጥ ታምር ይሠራል?"

"አዎን፣ ተዓምሮችን ይፈፅማል። እሱ ራሱም ተዓምር ነው። ግዘፍ የነሳ ተአምር። የምለው ይህን ብቻ ነው።" ከዚያም እጆቼን በብረቱ አጥር አሾልከው ጠንከር አድርገው ጨበጡኝ።

"ሌላም ጥያቄ አለኝ" አልኩኝ ተቻኩዬ። "አንዲት ጥያቄ ብቻ..." በትንሹ እንገታቸውን በአዎንታ ነቀነቁ።

"ነገ ምሽት የጥምቀት ዋዜማ ነው። ያኔ እውነተኛው የቃል ኪዳን ታቦት ይወጣል? ወይስ አምሳያው ነው የሚወጣው?"

ሐጥስ ጥያቄዬን ሲያስተረጉም ጠባቂው በርጋታ ያዳምጡት ነበር። በመጨረሻም፣ "ነገርኩህኮ፣ ጥምቀት ሕዝባዊ በዓል ነው። በዛ ላይ ልትገኝ ትችላለህ። እንደምትለው ጥናት አካሂደህ ከሆነ ለጥያቄህ ራስህ መልስ ልታገኝ ትችላለህ" ብለው ጥለውን ሄዱ።

ከምልክቱ በስተጀርባ ያለው ምስጢር

ዓርብ፣ ጥር 18፣ 1991 ማይ ሹም ወዳለው ጥምቀተ ባሕር የወጣው ታቦት አራት ማዕዘን ቅርጽ ያለው ሣጥን መሰል ማስቀመጫ ሲሆን፣ በወፍራም በማያዊ መጐናጸፊያ ተሸፍኗል። መጐናጸፊያው ላይ የርግብ ምስል ተጠልፎበታል። በዎልፍራም "ፓርዚቫል" ውስጥ የቅዱሱ ጽዋው ዓርማ ርግብ እንደሆነች መጠቀሱ ትዝ አለኝ። ቢሆንም ያለአንዳች ጥርጥር ይህ የምመለከተው ቅዱስ ጽዋ ወይም የቃል ኪዳኑ ታቦት ሳይሆን ዓርማውንና ምልክቱን መሆኑን አውቄያለሁ።

ፈላሻው ካህን ሩፋኤል አዳነ ከወራት በፊት እንደነገሩኝ ይህ ቅዱስ ቅርስ ከቤተመቅደሱ አይወጣም። ለሕዝብ በዓል የሚወጣው አምሳያው ነው። ያየሁት ቅርጽ በተለምዶ ከሚታወቁት ጠፍጣፋ ታቦታት የተለየ ነበር። ከዚህ ቀደም በጎንደሩ የጥምቀት በዓል ላይ ካየሁትም ታቦት ጋር አይመሳሰልም። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ስለቃል ኪዳኑ ታቦት ከተገለፀው መጠንና ቅርጽ ጋርም ይመሳሰላል።

እንዲያ ከሆነ ታዲያ አምሳያው ለመሆኑ ምን ማረጋገጫ አለኝ? መልሱ ቀላል ነው። በሁለቱ የበዓል ቀናት ውስጥ ላፍታ እንኳን ጠባቂው መነኩሴ ገብረሚካኤል ቤተ ጸሎቱን ትተው አልወጡም። ጥር 18 ከሰዓት በኋላ በመጐናፀፊያ የተሸፈነው ሣጥን ወደማይ ሹም

እየተጓዘ ሳለ ግን መነኩሴውን ከብረቱ አጥር በስተጀርባ ካለው ከግራጫ ጥርብ ድንጋይ ከተሠራ ሕንፃ ግድግዳ ላይ ደገፍ ብለው አይቻቸዋለሁ። ቀሳውስቱ ወደቦታው ሲጓዙ ቀና ብለው እንኳን አልተመለከቷቸውም። ተሸክመውት ያሉት ነገር ለርሳቸው ልዩ ክብር አልነበረውም። ታቦቱ እንዳለፈ ጠባቂው ወደ ቤተ ጸሎቱ ገብተው ተሰወሩ። ከጥቂት ጊዜ በኋላ ዝግ ባለ ድምጽ ሲያዜሙ ሰማኋቸው። ወደዚያች ቦታ ለመቅረብ ቢፈቀድልኝ ኖሮ መልካም መዓዛ ያለው የዕጣን ሽታ ባወደኝም ነበር።

በዚያ ጨለማ በወረሰው ቤተ ጸላት ውስጥ የሚያስደስት መዓዛ ያለው ዕጣን በቅዱሱ የቃል ኪዳን ታቦት ፊት ለማቅረብ ካልሆነ በቀር ገብረሚካኤል ሌላ ምን ይሠራሉ? ከሌሎቹስ ወንድሞቻቸው መካከል ይህን ክቡር የታማኝነት ሥራ እንዲሠሩ የተመረጡትና ነፃነታቸውንም አሳልፈው የሰጡበት ሌላ ምን ምክንያት አለ?

በመጨረሻ አመንኩ። ከምልክቱ በስተጀርባ ያለው ምሥጢር በተለያዩ አስገራሚ ምልክቶች ሲነገርለት የቆየ ነው። ዛፍን መደበቅ ብትፈልግ በጫካ ውስጥ እንደሚባለው የኛን ብሂል በሚገባ የሚያውቁት ይመስላሉ። ስለዚህም ነው ሃያ ሺህ በሚሆኑት ቤተክርስቲያናቶቻቸው ውስጥ ምልክቱ የሆነውን የቃል ኪዳኑን ታቦት አምሳያ የሚያኖሩት። እነዚያ አምሳያዎች የእውነተኛው የቃል ኪዳን ታቦት ጫካዎች አይደሉምን?

ከሲና ተራራ ግርጌ በወርቅ የተሠራው፣ በበረሃ የተጓዘውና የዮርዳኖስን ወንዝ የተሻገረው፣ ወደተስፋይቱ ምድር ለመግባት እስራኤላውያን ያደረጉትን ትግል በድል ያጠናቀቀላቸው፣ በንጉሥ ዳዊት ዘመነ መንግሥት ወደኢየሩሳሌም የተወሰደው፣ በ955 ቅድመ ልደተ ክርስቶስ አካባቢ በንጉሥ ሰሎሞን በተሠራው ቤተ መቅደስ ተቀምጦ የነበረው ይህ የቃል ኪዳን ታቦት ነው ዛሬ በነዚያ ጫካዎች መካከል ያለው።

በኃጢአተኛው ንጉሥ ምናሴ ዘመነ መንግስት ቀናዒያንና ታማኝ በሆኑ ሌዋውያን ለሦስት መቶ ዓመታት ተቀምጦበት ከነበረው ቤተመቅደስ ወጥቶ ወደ ግብጽ ምድር ኤሌፋንታይን ደሴት ለጥበቃ የተወሰደው ይህ የቃል ኪዳን ታቦት በዚያ ወደሁለት መቶ ዓመታት ኖሯል። ቤተመቅደሱም በተደመሰሰበት ጊዜ እነዚያ ተንከራታች አይሁዶች ታቦቱን ይዘው ወደደቡብ በመጓዝ ወደምድረ ኢትዮጵያ ለመግባት ችለዋል።

ይህ የቃል ኪዳን ታቦት በጣና ቂርቆስ ለስምንት መቶ ዓመታት በድንኳን ውስጥ ተቀምጦ በአይሁድ ማሕበረሰብ ሲጠበቅና ሲመለክ ነበር። የኢትዮጵያ ንጉሥ የክርስትናን እምነት በተቀበለ ጊዜ ይህን የቃል ኪዳን ታቦት ከአይሁዶች በመውሰድ የአዲሱ እምነት መገለጫ አደረገው። መቀመጫውም በዘመኑ በተሠራው የአክሱም ማርያም ጽዮን ቤተክርስቲያን ውስጥ ተደረገ።

ብዙ ዘመናት ሲያልፉም የቃል ኪዳኑ ታቦት እንዴት ወደ ኢትዮጵያ እንደመጣ የሚገልጸው ታሪክ ደበዘዘ። በምትኩ አፈታሪኮች

ይናፍቁ ጀመር፡፡ በኦሪት ዘመን የነበረው ይህ ክቡር ቅርስ በራሱ በእግዚአብሔር ምርጫ በትግራይ ተራራማ ቦታ ይቀመጥ ዘንድ ስለመመረጡ አፈታሪኮቹ በምሥጢራዊ መልእክት አዘል ጽሑፍ መልክ በክብረ ነገሥት ተጻፉ፡፡ በክብረ ነገሥት ውስጥ የተጠቀሱት የዘመን አቆጣጠሮች የተሳሳቱና የተቃረኑ ቢሆኑም የኋለኛው ዘመን ምሁራን ከነዚህ የማይጨበጡ ከሚመስሉ አፈታሪኮች በስተጀርባ ያለውን ሥውር እውነታ ለማየት አልቻሉም፡፡

ይህ እውነታ ግን አስቀድሞ በቴምፕላሮች በመታወቁ የቃል ኪዳኑን ታቦት ምድር የሚያናውጥ ኃይል የተረዱ በመሆናቸው ዱካውን ተከትለው ወደኢትዮጵያ መጥተዋል፡፡ በተጨማሪም ዎልፍራም ቮን ኢስከንባኽ በፓርዚቫል ታሪኩ ውስጥ ስለቅዱሱ ጽዋ "ዒፈቃደ ልብ ተፍጻሜት" በማለት ስለቃል ኪዳኑ ታቦት ምሥጢራዊ በሆነ ዘዴ ጽፏል፡፡

በዎልፍራም ውስጥ አረማዊው ፍሌጀታኒስ ስለሰማይ ከዋክብት ስብስብ የተደበቀውን ምሥጢር ጠልቆ ከተረዳ በኋላ ታላቅ ክብሬታ በተሞላ አንጋገር "ጽዋ የተባለ ነገር" አለ ብሏል፡፡ በተጨማሪም ይህ ድንቅ ነገር፣ ይህ መንፈሳዊ የሆነ ነገር፣ ንጹሕ ሕይወት ባለው የክርስቲያን ልጅ እንደሚጠበቅም አሳውቋል፡፡ እናም በሚያጽናና ቃል ሲደመድመው፣ "ወደዚህ ጽዋ የተጠሩ ሰዎች የተመሰገኑ ናቸው"[15] እንዲሁም ወደቃል ኪዳኑ ታቦት የተጠሩ ሰዎች፣ ታቦቱና ጽዋው አንድ ናቸውና ይላል፡፡

እኔ ለራሴ ለዚህ የተገባሁ አይደለሁም፡፡ ገና በረሃውን እያቋረጥኩ እያለሁ አውቄዋለሁ፡፡ ወደማደሪያው ቤተመቅደስ እንደቀረብኩም አውቄዋለሁ፡፡ አሁንም አውቃለሁ፡፡ ይህም ቢሆን ግን ... "ልቤ ደስተኛ ነው፤ ነፍሴ ትደሰታለች፤ ሥጋዬም እንደዚሁ በተስፋ ታርፋለች፡፡"

ዋቢ ፅሁፎች

ምዕራፍ 1

ዘጸአት 37፥7-9
ዜና መዋዕል ቀዳማዊ 28፥2
Richard Elliott Friedman, Who Wrote the Bible? Jonathan Cape, London , 1988, p.156.
G.W.B Hunting Ford (ed),T Periplus of the Eritrean Sea, Hakluyt Society , London, 1980.
A.H.M Jones and Elizabeth Monroe, A History of Ethiopia, Oxford University Press ,1995pp. 32-3
J.W McCrindle (trans and ed.) The Christian Topography of Cosmas, an Egyptian monk, Hakluyt society, London,1889.
S.C Munro-Hay, Excavations at Axum: An Account of Research at Ancient Ethiopian Capital directed in 1972 -74, Royal Geographic Society, London, 1989.
C.F Beckingham and G.W.B Hutingford (eds), The Prester John of the Indies, Cambridge, Published for Hakluyt Society at University Press, 1961, Vol 1, pp.151-3.

ምዕራፍ 2

Aymro Wondemagegnehu and Joachim Motovu, The Ethiopian Orthodox Church, The Ethiopian Orthodox Mission, Addis Abeba, 1970, p.48.

ምዕራፍ 3

Carol Beckwith, Angela Fisher, Graham Hancock, African Ark: Peoples of the Horn. Collins Harvill, London, 1990.
William Anderson, The rise of the Gothic, Hutchinson London, 1985, p.34
Chartres: Guide of the cathedral, Editions Houvet-la Crypte, Chartres pp.12-13.
John James, Medieval France: A Guide to the Sacred Architecture of Medieval France, Harrp Columbus London 1986, p.71.
Sir E.A. Wallis Budge, The Queen of Sheba and her only Son Menelik: the 'Book of the Glory of Kings' (Kebra Negest), Oxford University Press, 1932, p.29.
መፅሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 10፥ 1-3፤ ዜና መዋዕል ቀዳማዊ 9፥1-12
H.St John Philby The Queen of Sheba, Quarter Books London. 1981.
ዘፍጥረት 14፥18፤ መዝሙረ ዳዊት 110፥4
Louis Charpentier, The Mysteries of Charters Cathedral, RILKO, London 1983, p.70

Hebrews 7.
D.D.R Owen (trans) Chretien de Troyes: Arthurian Romances. J.M. Dent. London 1988
Sir Thomas Malory, Le Morte de Arthur, Penguin Classics, London, 1988.
Edwin H. Zeydel (trans and ed.), The Parzival of Wolfram von Eschenbach, University of North Carolina, Chapel Hill, 1951, p.14.
Lady Flavia Anderson, The Ancient Secert: Fire from the Sun. RILKO, London, 1985.
Emma Jung and Marie Louis von Franz, The Grail Legend, Coventure, London 1986, pp.29 & 116.
John Mattews, The Grail: Quest for the Eternal, Thames and Hudson, London,1987, p12.
M.Kilian Hufgard, Saint Bernard of Clairvaux: Medieval Studies, Vol,II,Edwin Mellen press, 1989, p.143.
E.A. Livingston (eds), The Oxford Dictionary of the Christian Church, Oxford University Press 1988 p.162.
Helen Adolf, "New Light on Oriental sources for Wolfram's Parzival and other Grail Romances;
Publication of the modern Languages Association of America, Vol 62 March 1947, pp.306 -24.
መሳፍንት 20፥27-8
መጽሐፈ ሳሙኤል ቀዳማዊ 3፥11
ዜና መዋዕል ቀዳማዊ፣ 28
Louis Ginzberg. The Legend of the Jews, The Jewish Publication Society of America, Philadelphia, 1911, Vol. II, pp. 128-9.
The Jewish Encyclopedia, Funk and Wagnells, New York, 1952, Vol II, p.107.
Jennifer Westwood (ed), The Atlas of Mysterious Places, Guild Publishing, London, 1987, p.74.
መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 8፥12
Zev, Vilnay, Legends of Jerusalem: The Sacred Land, The Jewish Publication Society of America, Philadelphia, 1973, Vol. I pp. 11-12.
ዘጸአት 20፥38
ዘጸአት 37፥1-2
ዘጸአት 34፥29-30
ዜና መዋዕል ቀዳማዊ 15፥2
ዘዳግም 10፥8

ምዕራፍ 4

A.N. Veselovskij, "On the Problem of the Origin of the Grail Legend", Journal of (Russian) Ministry of Enlightenment of the people, Moscow, February 1904, p.452.

Dr.E.Littman (trans and ed.), The Legend of Queen of Sheba in the Tradition of Axum, Bibliotheca Abessinca, Vol I, Princeton University Library, 1904, p.9.
Linda B. Parshall ,The Art of Narration in Wolfram's "Parzival" and Albrecht's "fungerer Titurel", Cambridge. University Press, 1981, p.1.
Henry and Mary Garland, The Oxford Companion to German Literature, Oxford, University Press, 1986, p.892.
Dorothy Reich, A History of German Literature, Blackwood, Edinburgh and London, 1970, p.95.
Sergew Hable-Selassie, Anci…t and Medieval Ethiopian History to 1270, Haile selassie I University, Addis Abeba, 1972, pp.254-5.
Extract from The Travels of Marco Polo, quoted in Henry Salt, A Voyage to Abyssinia Frank Cass and Co. London 1967, Appendix V
David Buxton, The Abyssinians, Thames and Hudson, London, 1970 p.45.
Encyclopaedia Britannica, 11th (1910) end. p.304

ምዕራፍ 5

Wolfram Von Eschenbach, Parzival, Penguin Classics, London, 1980.
The Hutchinson Encyclopedia, Hutchinson, London ,1988, p.481.
F. Kampers, Das Licht land der seelen und der Heilige Gral, Cologne, 1916, pp.20-7.
Margaret Fitzgerald Richay, The Story of Parzival and the Graal, Basil Blackwell and Mott, Oxford, 1935, p.198.
Gaetan Delaforge, The Templar Tradition in the Age of Aquarius, Threshold Books, Vermont 1987, p.68.
ዜና መዋዕል ቀዳማዊ 28፡2
William of Tyre, A History of Deeds Done Beyond the Sea, Octagon Books , New York 1986 Vol I, p.524-5.
Edward Burman, The Templars : Knights of God, Aquariian Press, Wellingborough, 1986, p.21.
John J. Robinson, Born in Blood, Century, London, 1990, p.66.
Steven Runciman, A History of the Crusades, Penguin Books, London, 1987, Vol. II, p.157.
Malcom Barber, "The Origins of the Order of the Temple," Studia Monastica, Vol XII, 1970, pp.221-2.
S. Howarth, "The Knights Templars, London 1982, p.194.
C.N. Johns, "Excavations at Pilgrim's Castle, Atlit, 1932", Quarterly of the Department of Antiques in Palestine, Vol -III No 4, pp.1933, pp.145-64.
John Wilkinson, Joyce Hill and W.F. Ryan (eds). Jerusalem Pilgrimage 1099 1185, Hakluyt Society, London ,1988, p.294.
Quoted in Robert Lawlor, Sacred Geometry: Philosophy and Practice, Thames and Hudson, London, 1989, p.10.

Wolf Lesau, Falasha Anthology. Yale University Press. New Haven and London, 1979. pp.XX-XI
Richard Pankhurst, and Introduction to the Economic History of Ethiopia from Early Times to 1800 , Lalibela House/ Sidqwick & Jackson, London, 1961.
Sir E.A. Wallis Budge (trans and ed.), The Bandlet of Righteousness: An Ethiopian Book of the Dead, Luzac, London, 1929.
D.R. Buxton, "The Christian Antiques of Northern Ethiopia", Archaeologica, No 92, 1974. p.23.

ምዕራፍ 6

R.P. Dimotheos, Deux and de Sejour en Abyssinie: ou vie morale, politique et religieuse des Abyssiniens, Jerusalem, 1871, p.137.
ዘጸአት 37፡1-2
B.T. Evetts (trans. and ed.), Abu Salih, Churches and Monasteries of Egypt and some Neighboring Countries, Oxford 1895.
ዘኁልቁ 4፡5-6
Julian Morgenstern, "The Ark, the Ephod and the Tent of meeting" in Hebrew Union College Annual Vol XVII, 1942-3, KTAV Publishing House, New York , 1968, p.249.
Edward Ullendorff, "Hebraic-Jewish Elements in Abyssinian Christianity", Journal of Semitic Studies, Vol, 1, No.3, 1956, p.233.
ዘፍጥረት 6:7
Edward Ullendoff, "The Queen of Sheba in Ethiopian Tradition", Phadion Press, London, 1974, p.108.
Jean Doresse, Ancient Cities and Temples of Ethiopia, Elek Books, London, 1959, p.21.
A.H.M. Jones and Elizabeth Monore, A History of Ethiopia, Clarendon Press, Oxford, 1966, p.16.
David Kessler, The Falashas: The forgotten Jews of Ethiopia, Schocken Books, New York, 1985.
The Jerusalem Bible, Eyre & Spottiswoode, London, 1968.
J.M. Flad, Falashas of Abyssinia, London, 1869
J.S. Trimingham, Islam in Ethiopia, Frank Cass, London, 1965, pp.20-1.
Henry A Stern, Wanderings among the Falashas in Abyssinia, Lond , 1862.
James Bruce, Travels to Discover the Source of the Nile in the years 1768-1773, Edinburgh, 1790, Vol I p.500.
S. Mendelssolin, The Jews of Africa, London, 1920
Jo…ph Halevy, La Guerre de Sarsa-Dengel Contre les Falachas, Paris, 1907.
Joseph Halevy, Travels in Abyssinia, London,1877.

ምዕራፍ 7

Edward Gibbon, The History of the Decline and Fall of the Roman Empire. London, 1788.
Malcom Barber, The Trial of the Templars, Cambridge University Press, 1989 .
O.G.S. Crawford (ed), Ethiopian Itineraries circa 1400-1524, Cambridge University Press, Hakluty Society, 1958, p.212.
Mordechai Abir, Ethiopia and the Red Sea, Cass, London, 1980, p.470.
Kenneth Mackenzie, The Royal Masonic Cyclopaedia, Aquarian Press, Wellingborough, 1987.
Hyginus Eugene Cardinale (ed), Orders of Knighthood, Awards and the Holy see, Van Duren Publishers, 1985, p.27.
Captain Sir Richard F. Burton, First Footsteps in East Africa, London, 1894.
Jean Doressie, Ancient Cities and Temples in Ethiopia, Elek Books, London, 1959, p.127
Phiip Carmna, The Lost Empire: The story of the Jesuits in Ethiopia, Sidgwick & jackson, London, 1985, p.8.
H.F.D Sparks (ed). The Apocryphal Old Testament, Clarenoon Paper backs, Oxford, 1989, p.170.
Major F.B Head, The life of Bruce, the African Traveller, London, 1836.
J.M·Leid, Traveller Extraordinary. The Life of James Bruce of Kinnaird, Eyre & Spottiswood London, 1968.

ምዕራፍ 8

Yuri Elets, Emperor Menelik and His war with Italy, Saint Petersburg, 1898.

ምዕራፍ 9

Alan Moorhead, The Blue Nile, Penguin Books, London, 1984, pp.12-13
Major R.E. Cheesman, Lake Tana and Blue Nile: An Abyssinian Quest, Macmillan, London,1936.
E.L. Stevenson, Geography of Claudius Ptolemy, New York, 1932.
Aeschylus, Fragment 67 in Jean Doress, Ancient Cities and Temples of Ethiopia, Elek, London, 1959.
Edward Ulledorff, Ethiopia and the Bible, Oxford University Press, 1988. p.2.
Gaalyah Cornfeld, Archaeology of the Bible Book by Book, Harper & Row, San Francisco, 1976, pp.25.
ዘሌዋውያን 4፥6
ዘሌዋውያን 8፥9
Herbert Danby DD(trans.) The Mishnah. Oxford University Press, 1933, pp.166-168.

ምዕራፍ 10

መዝሙረ ዳዊት 130፥3-7

ምዕራፍ 11

Fredrick C. Gamst, The Qemant: A Pagan-Hebraic Peasantry of Ethiopia, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1969.
ዘፍጥረት 12፥9-10
ዘፍጥረት 41፥27
ዘሌዋውያን 11፥3-4
ዘዳግም 14፥21
ዘጸአት 23፥19 እና 34፥26
ዘጸአት 35፥2-3
ዘፍጥረት 21፥33
መጽሐፈ መሳፍንት 6፥25
መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 6፥33
መጽሐፈ ነገሥት ካልዕ 21፥3
መጽሐፈ ነገሥት ካልዕ 23፥15
ኢሳይያስ 27፥9
Geoffery Wigoder (ed.), The Encyclopaedia of Judaism, Jerusalem Publishing House ,Jerusalem, 1989, p.684.
ዘጸአት 19፥15
ዘሌዋውያን 20፥18
ዘፍጥረት 32፥32
ዘጸአት 28፥4
Archbishop David Mattew, Ethiopia , London , 1947, p.12.
ዘሌዋውያን 16፥2-13
Wolfram Von Eschenbach, Parzival, Penguin classics Londo 1980, p.121.
ዜና መዋዕል ካልእ 5፥12-13
ዜና መዋዕል ካልእ 6፥41
Sir Gawin and the Green Knight, translated by J.R.R Tdkin, London, 1988, pp. 26 & 21.

ምዕራፍ 12

Dr J.H. Hertz (ed), The Pentateuch and the Haftorahs, Soncino Press, London, 1987, p.327
ዘጸአት 25፥12
ዘጸአት 25፥13-22
ዘጸአት 31፥2-4
ዘጸአት 37፥1-9
ዘጸአት 40፥21
ዘሌዋውያን 10፥1-2
ዘሌዋውያን 16፥1-2

Louis Ginzeberg, Legends of the Jews, Jewish Publication Society of America, Philadeiphia, 1911, Vol. 11, p.210.
ዘኍልቍ 7፡89
ዘኍልቍ 10፡33
Julian Morgenstern, "The Book of the Convenat," in Hebrew Union College Annual, Vol. V, 1928.
ዘጸአት 16፡35
ዘኍልቍ 31፡2-11
ዘኍልቍ 22፡1
ዘኍልቍ 20፡28
ዘኍልቍ 20፡24-8
ዘኍልቍ 27፡12-23
ዘዳግም 34፡4-6 እና 10-12
ዘዳግም 31፡14-15
ኢያሱ 3፡3-4
ኢያሱ 316፡14-17
ኢያሱ 4፡18፡21፡ 23
ኢያሱ 6፡11፡13-16፡ 20-1
ኢያሱ 7፡3
ሳሙኤል ቀዳማዊ 4፡1-2
ሳሙኤል ቀዳማዊ 4፡3-7
ሳሙኤል ቀዳማዊ 4፡22
ሳሙኤል ቀዳማዊ 6፡2-14
ሳሙኤል ቀዳማዊ 7፡1
ሳሙኤል ቀዳማዊ 6፡3-15
መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 6፡38
መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 8፡1-6
ዘጸአት 12፡40
Christine Desroches - Noble Court, Tutankhamen: Life and Death of a Pharaoh, Penguin, Lodon 1989, p.105.
ዘጸአት 25፡ 18
Alan Moorehead, The Blue Nile, Penguin, London, 1984 , p.17.
ዜና መዋዕል ቀዳማዊ 15፡15
E.A. Wallis Budge, From Fetish to God in Ancient Egypt, Oxford University Press, 1934, p.40.
A.H Sayce, Fresh Light from the Ancient Monument, Religious Tract Society, London, 1884 , p.67.
Josephus, Jewish Antiques (trans), Heinemann, London 1930, Vol IV Books I-IV, p.253.
የሐዋርያት ሥራ 7፡22
ሉቃስ 24፡19
ዘጸአት 3፡2-13
J.G. Frazer, The Golden Bough. A study in Magic and Religion, Macmillan, London,. 1987 edn, p.261

Irving M. Zeitlin, Ancient Judaism, Polity Press, Cambridge, 1984, pp.58-9
ዘጸአት 4፡2-4
ዘጸአት 7፡11 -22
ዘጸአት 8፡16-32
ዘጸአት 9፡1-7
ዘጸአት 10፡1-23
ዘጸአት 12፡23-33
ዘጸአት 21፡23
Luciano Canfora, The Vanished Library: A Wonder of the Ancient World, Hutchinson, London, 1989, p.21.
Herodotus, The History , David Green (trans), University of Chicago Press, Chicago and London, 1988, p.132.
W.B. Emery, Archaic Egypt, Penguin, London, 1961, p.206.
R.El. Nadury, "The Legacy of Pharanoiac Egypt", in General History of Africa II, UNESCO, Paris, 1981.

ምዕራፍ 13

Garth Fowden, The Egyptian Herems. A Historical Approach to the Late Pagan Mind, Cambridge University Press, 1987, p.22-3.
M.V. Seton-Williams, Egyptian Legend and stories, Rubicon Press, London, 1990, p.16.
Edmond Sollberger, The Babylonion Legend of the Flood, British Museum Publications, London, 1962.
Life of Moses, Translated by F.H. Colson, Heinemann, London, 1935, Vol. VI , p.285.
ዮናስ 2፡10 እና 3፡2
ዘፍጥረት 6፡14-19
ዘፍጥረት 9፡1
G.Legman, The Guilt of the Templars, Basic Books, New York, 1966, p.85.
H.J. Schonfield, The Essecne Odyssey, Element Books, London, 1984, pp.162-5.
David Stevenson, The Origins of Freemasonry, Cambridge University Press, 1990, p.85.
Timothy Ferris, Coming of Age in the Milky Way, Bodley Head, London, 1988, p.65.
John Harrison, The Library of Issac Newton, Cambridge University Press, 1978.
Frank Manvel, The Religion of Issac Newton, Oxford University Press, 1974, p.86.
Gale.E. Christianson, In the presence of the grater Issac Newton an His Times, Collier. Macmillan, London, 1984, p.262.
Yahuda Manuscript collection, Jewish National and University Library, Jerusalem, Ms 16.2, 48,50.

ኢሳያስ 45፥3
ኢያሱ 6፥11-21
መፅሐፈ ሳሙኤል ቀዳማዊ 6፥13-9
መፅሐፈ ሳሙኤል ቀዳማዊ 5
ዘጸአት 3፥8
ዘጸአት 16፥35
ዘጸአት 14፥9-31
ዘጸአት 15፥22-25
ዘጸአት 16፥4-36
ዘጸአት 17፥6-7
ዘኁልቁ 12፥1-10
ዘኁልቁ 16፥2-7
ዘኁልቁ 16፥18-35
ዘኁልቁ 17፥12-13 እና ከ27-78
የሐዋርያት ሥራ 7፥23-24
ዘጸአት 12፥12-25
ዘጸአት 7፥7
Ahmed Osman, Moses: Pharaoh of Egypt, Grafton Books, London, 1990, p.171.
William F. Albright, The Proto-Sinaitic Inscriptions and their Decipherment, Harvard University Press, 1969.
Joseph Naveh, Early History of the Alphabet, Hebrew University, Jerusalem, 1982.
Menahem Haran Temples and Temple Service in Ancient Israel, Oxford, Clarendon Press, 1978.
ዘጸአት 19፥3-18
ዘጸአት 24፥12-18
ዘጸአት 31፥18
ዘጸአት 32፥1-28
ዘጸአት 34፥28-35
Moshe Levine, The Tabernacle: Its Structure and Utensils. Soncino Press, Tel Aviv, 1969, p.88.
ዘጸአት 39፥1-31
ዘሌዋውያን 10፥2-5
መጽሐፈ ሳሙኤል ካልዕ 6፥3-7

ምዕራፍ 14

Nail Asher Silberman, Digging for God and Country Exploration: Archaeology and the secret struggle for the Holy land 1799-1917, New York, 1982, p.186.
H.F.D Sparks "The Syriac Apocalypse of Baruch, Clarendon Press, Oxford, 1989, p.843-4.
መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 8፥11፥ 6፥10-11፥27

መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 11፥4-5
መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 4፥30
መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 6፥19
Bruce Metzger, David Goldstein, John Ferguson, Great Events of Bible Times, Guild Publishing, London, 1987, p.89.
ኢያሱ 15፥48
መጽሐፈ መሳፍንት 10፥1-2
መጽሐፈ ነገሥት ካልዕ 24፥10-13
መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 7፥49-50
መጽሐፈ ነገሥት ካልዕ 25፥1-6
መጽሐፈ ነገሥት ካልዕ 24፥11-21
Kathleen Kenyon, Royal Cities of the Old Testament, Barnes and Jenkins, London, 1971.
Hebrew-English Edition of Babylonian Talmud, Soncino Press, London, Jerusalem New York 1974
መቃብያን ካልዕ 2፥1 እና ከ4-5
Meir Ben-Dov, In the shadow of the Temple: The discovery of Ancient Jerusalem, Harper & Row, New York, 1985, p.24.

ምዕራፍ 15

Richard Elliot Friedman, Who Wrote the Bible? Jonathan Cape, London, 1988, p.50.
E.A. Wallis Budge, A History of Ethiopia, Nubia and Abyssinia, London, 1928.
David L.Edwards, A Key to the Old Testament, London, 1989, pp.209 - 11.
ዊልያም ሼክስፒር፣ ሐምሌት፣ ገቢር 3፣ ትዕይንት 2.
John Oates, Babylon, Thames & Hudson, London 1988, p.128.
ዜና መዋዕል ካልዕ 35፥19
ኤርምያስ 3፥16-17
ዜና መዋዕል ካልዕ 26፥16
ሕዝቅኤል 8፥1-3
ሕዝቅኤል 10፥1-22
ኢሳያስ 37፥14-36
ዜና መዋዕል ካልዕ 26፥16-19
መጽሐፈ ነገሥት ካልዕ 21፥16-24
ዜና መዋዕል ካልዕ 34፥3-8

ምዕራፍ 16

Jill Kamil. Upper Egypt, Longman. London , 1989, p.35.
Bezalel Porten. Archives from Elephantine: the Life of an Ancient Jewish Military Colony. University of California Press, Berkely, Los Angeles, 1968, p.110

Emil G.Kraeling (ed.), The Brooklyn Museum. Aramaic Papyri: New Document of the fifth century B.C from the Jewish colony at Elephantine, Yale University Press, London 1953, p.101.
መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 6፡2-9
ዜና መዋዕል ቀዳማዊ 28፡2
መጽሐፈ ነገሥት ቀዳማዊ 8፡54
Herodotus, The History, translated by David Green, University of Chicago Press, London 1988, pp.142-3
ዘፍጥረት 2፡13
Jon D. Levenson, Sinai and Zion: An Entry into the Jewish Bible, Harper and Row, San Francisco, 1987, p.19.
መዝሙረ ዳዊት 68፡1 እና 31
ኢሳይያስ 18፡1-2
Donald N. Levine, Greater Ethiopia: The Evolution of Multiethnic Society, University of Chicago Press, Chicago, 1974, pp.34 and 37.
Balthazar Tellez, The Travels of the Jesuits in Ethiopia. London, 1920, p.5.
Jacquieline Pirenne, "Des Gecs a l'aurore de la culture monumentale Sabeenne, in T. Fahd (ed) Univesiti des Science humanies de Strasbourg, 1989.

ምዕራፍ 17

Graham Hancock, Richard Pankhurst, Duncan Willets, Under Ethiopian Skies, Editions HL, London and Nairobi, 1983.
Graham Hancock, Ethiopia: the Challenge of Hunger, Gollancz, London, 1985, p.110.

ምዕራፍ 18

J. Theodore Bent, The Sacred city of the Ethiopians: Travel and Research in Abyssinia in 1983, Longmans, Green, London, 1896, p.196.
B.T. Evetts (trans.and ed.) Abu Salih, Churches and Monasteries of Egypt and Some Neighboring Countries, Oxford ,1895, p.288.